

Marcelli Palingenii [i.e. P.A. Manzolii] ... Zodiacus vitae. De vita, studio, ac moribus hominum optime instituendis. Libri XII. / [Marcello Palingenio Stellato].

Contributors

Palingenio Stellato, Marcello, approximately 1500-approximately 1543

Publication/Creation

Hamburg : T.C. Felginer, 1721.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/w85rk6fu>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Griffiths

4 A. (37) 18597

35299/A

18597

Italian
6/67

by MANZOLLI, Pietro Angelo

MARCELLI PALINGENII
STELLATI POETÆ
ZODIACVS VITÆ .

MARCELLI PALINGENII
STELLATI
POETÆ DOCTISSIMI,
ZODIACUS VITÆ,
DE
VITA, STUDIO, AC MORIBUS
HOMINUM OPTIME
INSTITUENDIS.
LIBRI XII.
EDITIO NOVA
DIU DESIDERATA.

HAMBURGI,
Apud THEOD. CHRISTOPH. FELGINER,
ANNO MDCCXXI.

18597

D. ELSALINO
CARTER,

MEDICO ROTTERODAMENSI,

HANC NOVAM

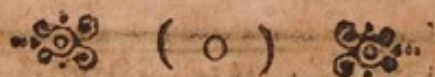
MARCELLI PALINGENII

POETÆ DOCTISSIMI

EDITIONEM

Dedicat

ISAACUS VAN RUYNEN.

A D

ILLUSTRISSIMUM, OMNIQUE LAUDIS
DIGNISSIMUM

FERRARIÆ DUCEM
HERCULEM
SECUNDUM,

MARCELLI PALINGENII
STELLATI

PRÆFATIO.

Confverunt scriptores, tum anti-
tiqui tum recentiores, Illustris-
sime atque Invictissime Dux
HERCULES, Estensis Familia
summum decus, splendor, & gloria
postquam libros suos, imò liberos, quos
ingenio suo veluti pepererunt, ad cal-
cem perduxêre, illisque ultimam man-
um imposuêre, Virum quempiam am-
plissima dignitate ac potestate conspi-
cuum quærere, cui suos labores, libros
opera & monumenta dedicent, nunciu-
pent, atque commendent, ut ejus favori

E P I S T O L A.

ac patrocínio muniti, pestilentissima invidorum spicula, criticorumque temeritatem non reformident. Quandoquidem in hac vitæ tragicomœdia contingere plerumque solet, ut ignavi homines voluptatibus addicti, eos contemnant quos virtute præstare vident. Divina tamen providentia fieri semper solet, ut in tanto humanæ vitæ errore, aliquis Princeps reperiatur, qui virtutem diligat, suoque patrocínio tueatur: ne studiosis viris præsidium desit, & locus ad quem confugere valeant. Cæterum, ut antiquos Reges atque Imperatores silentio præteream, qui viros ingenio præcellentes amplexi sunt, Tu unus es tempestate nostra, Dux Excellentissime, cui Deus talem tribuit mentem, ut nil pulchrius, nil honestius, nil divinius virtute ipsa existimes: ideoque virtutem habentibus præstò esse consuevisti. Minime mirum igitur videri debet, si ad Celsitudinem Tuam confugi, librosque

EPISTOLA

meos Tibi dedicare constitui. Nam quem alium patronum in tota Italia invenire possem, cui musæ cordi sint? qui carmen sibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere sciat? O corruptissima tempora! Quid mihi cum principe, qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? illum volo, qui per se possit curvum discernere recto: cum non ausint maligni homines dicere candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cum Te esse omnes prædicent, Dux Illustrissime, audacter ad Te profectus sum: eo maxime quod Antonius Musa Erasavolus, Vir singulari doctrina integritateque conspicuus, qui Excellentiam tuam fidelissime colit, mihi de Te spem optimam attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, liberalitatemque tuam mirifice apud me commendavit. Cujus verbis tantum habeo fidei, quantum dici possit. Eo igitur suadente, opus nostrum,

cui

cui titulus est ZODIACUS VITÆ, in duodecim libros digestum, multosque per annos elaboratum, Celsitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus: ut apud posteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè pretiosiore munere dignus es, tamē hoc exiguum, nostrum accipere tua Celsitudo ne dedignetur: magisque donantis animum, quam donum ipsum aspicere velit. Spero tamen fore, si opus hoc tuis auspiciis semel in lucē eruperit, ut apud viros bonos ac verè doctos laudem haud spernendam sit habiturum, præfertim apud posteros. Quandoquidem posteritas ipsa solet absque invidia judicare, juxta illud: Pascitur in vivis livor, post fata quiescit. Nonne sua etiam sæcula Mæonidem risere? Accipe igitur, Dux Illustrissime, exiguum pauperis clientis munus: tuoque favore, quasi Palladis ægide, ab invidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere ali-

EPISTOLA.

quid fortè reperitur quod à nostra religionè aliquantum dissentire videatur, mihi minimè imputandum censeo. Nam dum aliquando de rebus Philosophicis loquor, diversorum Philosophorum opiniones refero, præsertim Platoniorum. Quæ si falsæ sunt & erroribus nec paucis, nec levibus involutæ, equidem non ego, sed ipsi reprehendi debent: cùm mea sit intentio, à Catholica fide nunquam declinare: Nequaquam igitur existimandum est me harum opinionum defensionem aut seriæ assertioni mordicus velle inhærere, nam clarè profiteor, & omnibus hæc lectoris testatum esse volo, me in omnibus, quæ hoc in opere scripsi, Orthodoxæ & Catholicæ Ecclesiæ judicio submittere, ejusque censuram, ut virum Christianum decet, libenter accipere. Vale
 Princeps Optime, Dii Te nobis
 diutissimè fervent.

THO-

THOMAS SCAURANUS

AD LECTOREM.

PRælia grandiloquo scribunt mavortia versu,
 Pugnacesque solent tollere ad astra viros,
 Aut mæstos referunt alterno carmine casus,
 Aut lyricis celebrant te Cytherea modis
 Multi atque egregii vates, Oenotria tellus
 Quos tulit, aut Graji quælibet ora soli.
 Hæc via jam cunctis nota est, hæc trita poëtis
 Materia, hanc omnis tractat ubique liber.
 Sed pauci, heu nimium pauci, tentare severas
 Conantur docto carmine Pieridas.
 Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
 Quisque jocos sequitur, seria quisque fugit.
 Quàm facile est chartas nugis implere canoris,
 Quàm facile in calamum fabula blanda venit?
 Ausonios inter vates Lucretius unus,
 Scrutator veri sedulus ipse fuit:
 Abdita naturæ cupiens irrumpere claustra,
 Et superos acie mentis adire Deos.
 Sæpe tamen recto deflectit tramite, & errat,
 Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.
 At nunc Marcellus meliori numine ductus,
 Vera magis, nec non utiliora canit.
 De diis, deque anima ostendit quid credere sit fias,
 Dum sequitur nostræ religionis iter.

Cirrha placet, semperque vireas nemus, ô ego quantæ
Effugiam tenebras! video surgentis Eo
Luciferi radios, paulatim albescere cœlo.
Livor abi, & stygio procul hinc te absconde profundo
Vincit amor Musæ, vincit Deus: ardua quamvis
Sit via, non metuit virtus invicta laborem.
Phœbe pater, vatumque decus, da noscere calles
Ambiguos: avidumque reple ambrosia Aganippe
10. Lux tua monstret iter, per quod penetralia tempe
Ingrediar veneranda tui, & me subtrahe vulgo.
Non ego, quod veniam novus ignotusque sacerdos
Gratus ero fortasse minus: si numine dextro
Excipies, blandoque sinu. Tu tollis ab imo,
Nobilitasque viros: sine te mortale peribit
Ingenium, vox raucescet, nil dulce sonabit
Vana chelys: quod si fueris mihi dexter, adibo
Sidera, spectabitque altos mens enthea divos.
Sis igitur mihi, quæso, favens, Latoë tuumque
Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Castalides Nymphæ, si pectore puro
Limina vestra adii, si non contagia cæcæ
20. Luxuriæ juvenem potuere avertere vestro
A cultu, nec me vicit vesana libido,
Tradite me famæ, ne prorsus inutilis olim
Vixisse hic videar, pereamque in funere totus.
Spes famæ solet ad virtutem impellere multos;
Tu vero Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Ausonios inter procures celeberrime nostro
Tempore, Estensis certissima gloria gentis,
Quem Parnassiacis Pallas nutrit in antris,
Et sacro a teneris aluerunt lacte Camœnæ,
30. Unde sibi sperant decus immortale futurum,
Cirrhasque iterum per te revirescere lauros:

Quanquam obstat Mavors, atque invidus in sua quærit
Promissis, aliisque modis, te ducere castra,
Castra ubi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur signa triumphis,
Adsis, & placido vultu dignare poëtam
Aspicere, insolitas intentatasque volentem
Ire vias, vatum quas non ulla orbita signat
Hactenus, & timido optatum largire favorem.
10. Sic tua te incolumem videat Ferraria semper,
Donec post longæ felicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cœli sidera migres.
Illa dies olim veniet (modo stamina nobis
Longa trahat Lachesis) quum te & tua facta canemus
Uberius, nomenque tuum Gangetica tellus,
Et Tartessiaci resonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas passim tua fama per urbes,
Et per me extremis Libyæ nosceris in oris.
Tunc ego majori Musarum percus cæstro,
20. Omnibus ostendam quanto tenearis amore
Justitiæ, sit quanta tibi pietasque fidesque,
Quantum consilio valeas, & fortibus armis:
Quam sis munificus, quam clemens: denique per me
Ingenium moresque tuos mirabitur orbis.
At nunc ista, tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea vultu, præsentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diversa, nec uno
Gurgite versari semper: quo stamina ducent
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus undas,
30. Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus,
Et quanquam interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias, atque abdita pandam,
Præcipue tamen illa sequar, quæcunque videntur
Prodesse, ac sanctos mortalibus addere mores,

Heu petitus (liceat verum mihi dicere) nostro
 Extinctos ævo: quo non obiscœnius ullum
 Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunque nocentes
 Langventi valeant animo detrudere morbos.
 Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
 10. Materies, quam quæ tractat de moribus, ulla est.
 Hæc hominem reddit sanum, ingenioque valentem,
 Sit quamvis hebes, & stolidi cognatus aselli,
 Impius, & recti contemtor, turpiter & qui
 Luxuriam sequitur, vel quem scelerata cupido
 Sollicitat, cujusve premit præcordia dirum
 Invidiæ virus: mendax, vafer, atque bibendi
 Consultus, demum vitio quocunque laborans.
 Hac poterit sola perversæ crimina mentis
 Exuere, atque viam vitæ reperire salubrem.
 20. Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
 Qui sibimet, domuique suæ, patriæque decenter
 Consulere, ac dubiis rebus succurrere norint.
 Non tantum facies roseo niveoque colore
 Mistæ placet, pulchrique oculi, pulchrique capilli,
 Singulaque æthereas imitantia membra figuras:
 Quantum compositi mores, & splendor honestæ
 Mentis, quam vitio virtus seclusit ab omni:
 Quid quod justitiæ cultor, morumque bonorum
 Lætus agit, speratque Deos sibi profore semper?
 30. Nec curat, si quis secreta in aure loquatur:
 Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus:
 Contra qui malus est, formidat semper apertum
 Ne fiat facinus, quod clam commisit: & ictus
 Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
 Si quid secum homines mussant, nunc dicitur cheu
 De me, nunc recitant nostræ præconia culpæ.
 Quid faciam? iudex, vel Rex me accersit, adibon?

An potius fugiam miseræ discrimina vitæ?

Lege deūm stabili semper metus angit iniquos.

10. Namque malus, quanquam interdum gaudere videtur,

Æstuat ipse tamen mediis ut strongylos undis,
Æthnave quum fabricat flagrantia tela Pyracmon.

Num magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama, per jurum stulte miserata Sinonem?

Ogygiasve domos infausto Marte petitas?

An laudabo aliquem dictis mendacibus, ut pars
Magna solet vatum & corvum phœnica vocabo?

Num melius, plumis Junonia regna secantem
Dædalon, Icariosque ausus & fata gementem,

20. Mutatasque deūm atque hominum memorare
figuras?

Et vacuas aures nugis mulcere canoris?

Num melius juvenum lascivos dicere amores,

Quodque nefas majus, dictis temerare prophanis
Coelicolas? quid enim dementia nostra veretur?

Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantque puellas:
In cœlo est meretrix, in cœlo est turpis adulter.

Pro pudor! hæc pietas? hoc fas? hæc debita divis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?

Quid non mentiri, vel quid non potius audet

30. Fingere mortale ingenium: ut sibi major eundi

In præceptis pateat via, liberiorque potestas

Peccandi detur, minus & peccata pudoris

In se continente? O stulta! o putida certe

Scriptorum turba Anticyris pugnanda duabus.

Ad vos hic fermo est: alios vexatis & ipsi:

Nec parcit cuiquam vestræ petulantia lingvæ.

Quid mirum, si vos eadem quoque fulmina tangunt?

Dicite, quid tantum noctesque diesque laborem

Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
 10. Laudis habere licet: nam qui sua commoda solum
 Quærit, nec prodesse aliis curat, potius sed
 Damna aliena malus ridet, dum quod sibi credit
 Utile perficiat, sævissima jure meretur
 Bellua, non homo dici: Ergo sic scribere oportet,
 Ut quicquam inde boni valeant haurire legentes,
 Ne frustra tempus sese trivisse quærantur
 Fallaces nugas & inania monstra legendo.

Atqui scire opus est, triplex esse genus bonorum,
 Utile, delectans, majusque ambobus honestum.

20. Horum aliquod, vel plura ferat quodcunque
 poëma,

Sic tamen, ut metæ nunquam frangantur honesti.
 Sed quibus est dignus titulis, qualive corona,
 Qui non vana modo, ac nullam præbentia frugem,
 Verum quæ potius vitam corrumpere, nec non
 Infanis possint majorem adhibere furorem,
 Affigit chartis, diræ monumenta relinquens
 Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?

Heu quantos urget stimulos, & qualia nequana
 Sermo animis aconita propinat, ab auribus audet
 30. Improba vox, imas cordis penetrare latebras;
 Ad scelus inde solet torpentia membra movere,
 Dicit forte aliquis, delectant talia maguum
 Sæpe virum, cujus florente sattelles in aula
 Plurimus est, & quem rerum jubet esse verendum
 Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.

Quid tum? proinde licet, & sunt laudanda, quod
 ipsis

Divitibus placeant? Non sic, nam quilibet haud scit,
 Quot bipedes aurum, quot purpura vestit ascellos.
 Sunt o sunt multi, Sidonia concha superbos

10. Quos facit, & Seres depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Annulus & rubro collecta in littore gemma:
Hos tu jurares magnum superare Platona
Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
Quem solum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intus habet species hæc tanta: sed ipsos
Nomine non vano, ventosos dixeris utres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorsus lumen rationis obumbrat.
20. Inde fit ut raro sapiant, tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, si præmia desint?
Præmia quis quærit, nisi quem dura urget egestas?
Gaudia sectatur dives, dulcemque quietem:
Dumosos odit calles, clivosque viarum
Difficiles, per quas doctrinæ scandimus arcem.
Non possum tota non excandescere bile:
Quin ego devoveo versus pariterque poëtas,
Cum video pueros, obscœna docente Magistro
Carmina, pejores fieri, primumque pudorem
30. Linquere paulatim, & sceleratos discere mores,
Unde magis possit nativa augerier illis
Nequitia, & citius sub tartara delabantur.
Sed mihi non desunt solatia debita: nam cum
Scribant, ut magnam possint acquirere laudem,
Magnam ignominiam pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt: merito quis enim non judicet illos
Flagitio imbutos omni, talesque fuisse,
Qualia sunt chartis quæ mandavere nefandis?
Index est animi sermo, morumque fidelis
Haud dubie testis: quoniam quisque illa libenter,
Et crebro loquitur, quibus oblectatur. Arator
De bobus, rastris, de vomere: navita narrat

De velis, remis, de restibus, atque carinis :
 Miles equos memorat, gladios, hastilia pugnas,
 Sic obscœni homines plerunque obscœna loquuntur.
 Vos moneo, quorum est fidei commissa juvenus,
 Et quorum est teneras puerorum fingere mentes,
 Ceu molles digito ceras : hæc scripta perosi
 Deteriora, aliis incumbite : & illa docete,
 10. Arida quæ non sint, & non indigna referri,
 Historiæ placeant nostrates, ac peregrinæ :
 His se cirrati oblectent, has mente reponant.
 Nectareos manant succos, (mihi credite,) vitam
 Instituunt, quæ sint fugienda sequendaque monstrant.
 Fabula non omnis spernenda est : sæpe legatur
 Utile quid moneat puris Comædia verbis.
 Sunt etiam (fateor) complura poëmata, pravis
 Haud temerata jocis : sed quæ gravitate virili
 Procedunt, placidoque tegunt sub cortice mella,
 20. Ista juvant, eadem pariter sine crimine prosunt :
 Istis discipulos epulis educite vestros.
 Firmior at postquam vivendo accesserit ætas,
 Liberius poterunt lato discurrere campo,
 Et quascunque volent, decerpere tutius herbas.
 Est operæ pretium post hæc perpendere, majus
 Utrum opus, atque utrum potiori in sede locandum,
 Quo probitas, an quo tantum ipsa scientia crescit :
 30. Præstet utrum esse bonum, an doctum. Divina
 quidem res
 Doctrina est, decorat mites, oditque superbos :
 Ipsa voluptatis refugit somnique clientes :
 Nec nisi per longum tempus, multoque labore
 Percipitur, regit hæc urbes : hæc arma ciere,
 Hæc auferre potest terras & sidera monstrat,
 Morborum expultrix : varias formare figuras,

t numerare docet, fidibusque apponere vocem.
 Secta Dei scandit, naturæ arcana recludit:
 Qua sine nemo potest perfectus dici, hæc nos
 o. Dissimiles pecudum reddit, similesque deorum:
 it tamen exigui pretii, perditque nitorem
 ipsa suum, quoties vitiorum facibus oblita
 induit informes vultus: ceu sordet Jaspis,
 n putri demersa luto: ceu phœbus ab atra
 Obductus nebula, vel cum premit ora sororis,
 Nec modo vilescit, sed fit quoque noxia: quippe
 i malus hanc habeat, poteris concessa furenti
 Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
 Saccharique magis. Quisquis sine crimine vitam
 o. Ducere conatur, divina humanaque servans
 ura scelusque cavens, tanquam prævisa draconis
 Guttura, quem stimulat pastus insana cupido:
 it licet opilio, vel agaso, aut mulio, libros
 Qui nullos penitus norit, preciosus haberi,
 laudibus ac debet magnis ornari: illum
 pernere non homines, non cæli numina possunt.
 Quis, nisi mentis inops, virtutumque improbus ho-
 stis,
 Non amet, atque illum laudet, qui sacra veretur,
 iustitiamque colit: cæco non vincitur auro,
 o. Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
 infames a se: ast humiles fovet, impia lingvæ
 Mordacis vitat contagia, lædere quenquam
 Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
 Quodque decus mirum est, in re quacunq; modestum
 Ostendit sese? felix hic nempe, sed illum
 elicem magis esse reor, qui pollet utroque,
 Qui probus atque idem doctus: diademate talem
 Quis dignum neget? hic aliis præcellit, ut aurum

Est orichalco nobilior, vitroque pyropus.

10. Tu tamen invenies raro peccare peritum,

Vel caute, aut levius: rudibus vix ulla pudoris

Est ratio, atque palam vetitos labuntur in actus,

Irridetque sacras petulans inciticia leges

Uti cæcus nescit scrobibus divertere ab imis,

Impinguntque pedem tenebrosa nocte vagantes,

Quum silet inferno recubans proserpina lecto:

Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,

In quodcunque nefas facili descendere lapsu

Non dubitat, nisi sit poenæ compressa timore:

20. Nec quicquam quod non placeat sibi, iudice
æquum.

Sæpe vicem tamen ipsa gerit natura magistri,

Inque utero ingenium multis largitur: ut illi,

Quod schola non docuit, cœlesti munere discant.

Quid prohibet tales infontem ducere vitam?

Maxima ergo illi debetur gratia, cujus

Præstat utrumque liber. Bifidi vos numina monti

Quæ colui, quibus & reliquos devovimus annos,

Munera si fas est parvos tam magna rogare,

Tale mihi carmen quæso concedite: vel me

30. A pipere & scombris saltem defendite, nostros

Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.

Hactenus hæc Aries, qui nostri limina servat

Zodiaci, jam vult properanti cedere Tauro,

Meque novi finire jubet præludia cantus.

LIBER SECUNDUS.

Synopsis LIBRI II.

summo bono acturus author: id in divitiis perperam queri ostendit, multisque rationibus evincit. Doctrinam & virtutem commendat pariter. Et quamvis pauperi difficilis admodum ad scientias sit aditus, obstetque mens obsita curis & semper de pane sollicita, adeoque miser videatur, concludit tamen melius esse mendicum vivere dum te cælicolis similem divina scientia reddat; quam immensas divitias sine virtute & scientia possidere. Cum disertus nunquam fame pereat, & sua gaudia pauper habeat: omnium rerum abundantia vero haud raro possessoribus nauseam moveat.

T A V R U S.

IRaxisti longam portu mea cymba quietem:
 Jam tempus dare vela notis & solvere funem:
 cessit hyems, canæque nives de montibus altis
 distillant, viret omne solum, lapsasque reponit
 sylva comas, renovat dulces Phylomela querelas?
 loribus ornatae crines per prata Napææ
 deducunt choreas, Dryades, Satyrique petulci
 carmina muscosis iterant lasciva sub antris;
 aurea nunc volucer jaculatur tela Cupido,
 o. Et juvenum placidis incendit pectora flammis.
 am tutum vastos pelagi proscindere campos:
 lnda filet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
 Occiduo: quid stulta times? est lucidus aër,
 Atque suo cursum syadent Atlantides ortu.

Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
 Laurea desidia præbetur nulla: potenti
 Esto animo, atque aude: audenti fortuna favorem
 Sæpe tulit, pavidosque vetat gaudere triumpho.
 10. Ut video, terrent rictu te monstra canino:
 Sed turpe est, foedis virtutem cedere monstris.
 Perge igitur, jam rumpe moras, altumque petamus
 Rex ille omnipotens, vasto qui præsidet orbi,
 Aurea qui solo moderatur sidera nutu,
 Tot voluit latas habitare animalia terras,
 Tot pontum & liquidis vitam servare sub undis
 Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
 Ex his tantum homini, quid sit cognoscere verum
 Quidve decens, & posse loqui, concessit: at ore
 20. Cætera sunt muto, & tellurem cernua lambunt
 Hic ratione potens, validissima quæque subegit:
 Alipedes tigres, iracundosque leones.
 Et quamvis diro sint corpora plena veneno
 Serpentum, tamen huc metuunt, huic maxima co-
 dit

Oceani moles, oris Balæna supini.
 Hoc sine, quid tellus esset? densissima certe
 Sentibus & nullas segetes inculta crearet.
 Hic leges, & quæ servantur legibus urbes,
 Condidit: ornavit cœlestia numina templis,
 30. Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
 Tormenta, emissum quibus, ignis turbine clausi,
 Per spacia effertur longe distantia plumbum:
 Quo pulsæ turres, & mœnia celsa trahuntur
 In præceps: vastosque procul quicunque boatus
 Accepit, dubius se audisse tonitrua credit.
 Væ vobis superi, si talia forte Gigantes
 Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.

pperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
 flet, & extremum ventis famulantibus orbem.
 Quærere, qua Titan populos despectat Eoos,
 Tartessiacæ pronus qua mergitur unda,
 qua Cynosura nitet: & qua contrarius axis.
 spectat Antipodas pendentes vertice: qui jam
 furi, opponunt pedibus vestigia nostris.
 nam tamen ingenio excellat, mentisque vigore,
 credi possit divino ex semine natus,
 nescit adhuc, nec scire studet (res mira nefasque
 centum tauris, & larga cæde piandum)
 vere quo pacto, vel quid vitare, sequive
 Debeat, o cæcis mortalia plena tenebris
 stora, & o mentes caligine circum septas
 altitæ incedunt deserta per avia: vix heu,
 & paucis novisse datum, quo tendere tutum,
 qua sit iter, per quod vera bona summa petantur.
 non docet hoc gemini nodosa scientia Juris,
 non quæ Pæonio sanat medicamine morbos.
 non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
 hoc aperit: fida hæc hominum dux atque magistra
 est.

ne mihi si dederit Deus, & subtemina si non
 Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
 a bonum summum quod sit, qui possit haberi,
 spero, expediam, quamquam hæc provincia ma-
 gna est.

ncipio summum esse bonum pars maxima censet,
 morum plenam bene semper habere crumenam
 que auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
 Tagus, æquoreas splendens eructat in undas:
 era tot campi, quot crines vertice: longum
 sedisse agmen servorum, armenta, gregesque

Quot

Quot non Trinacriis pavit Polyphemus in arvis,
10. Quot nec Aristæo fuerant, Tiryntius & quomodo
Non Erythæcis rulit a præsepibus Heros.
Pulchraque ut Alcinoi pomaria, & Hesperethusæ
Nec non marmoreis miranda palatia crustis.
Hæc sunt quæ cupiunt omnes, quæ quisque requirit
Quæ superos genitrix tenero petit anxia nato
Supplicibus votis. His qui affluit, esse beatum,
Felicemque putat crassi dementia vulgi.
Sed nescit quanti lateant sub floribus hydri,
Quotque rosas inter spinæ nascantur acutæ.
20. Illum etenim quisquis fieri vult dives, oportet
Nocte dieque animo diversas volvere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat unum,
Nunc aliud: si forte epulis accumbit, iniquæ
Morsus avaritiæ stimulat, vix ulla palato
Esca placet, properatque in gratas linquere mensas
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli:
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem jacet, & quandoque supinus,
Versaturque thoro: haud aliter quam saxea mole
30. Sisyphia revoluta manu, quid luce peracta
Gesserit, & quid sit reddituro sole gerendum,
Pensitat, en pereunt pecudes, cras pabula quæram,
O brumæ devota dies, quam frigora bobus
Hæc nocuere meis: sed dispensator iniquus,
Pastoresque mali rapiunt hi: decipit ille:
Invasere lupi caulas, prædatus & ipsum,
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes, defecta est vinea ferro:
Debitor aufugiens, portat cum fœnore sortem.
40. Nulla fides, nulla est homini reverentia divum
Omnia plena dolis. Proh Jupiter, ille bonus vir

rorsus habebatur; sed fallax gratia lingvæ,
 atque oris, non est semper vera effigiei
 regula: quid doleam? remeat mea navis, & affert
 uerosas, ohe, merces: grave pondus amomi,
 thura, electra, piper, Serum velamina, vestes
 idonias, mercesque alias, quas vexit ab Indis:
 Quam si concursu Symplegades infregissent,
 vel Scylla vorax, dubii vel saxa Caphareia
 Solvissent tabulas, muliebri more querelis
 implestem totas ædes, lacrymisque maderent
 lectora, non deerunt nummi, nisi vivere desit.
 Nil frumenta valent: quid tum; mercabor olivum:
 est fodiendus ager, jaciendaque femina, messes
 Occandæ, fabricanda domus, vitesque putandæ:
 Illud emam, hoc vendam: accipiam, & quod de-
 beo reddam.

Non secus huc illuc impellitur, ac pila magno
 usorum cœtu solet, aspiciente theatro.
 actari: hinc atque hinc ingenti missa tumultu
 o. Pellitur, ille ferit pugnīs, hic calce retundit
 ætitia, mœrore, metu, spe, fluctuat æstu:
 Continuo: veluti ventorum flatibus æquor:
 xion verus, qui captus imagine nubis,
 Concubitu fœdo prolem genuisse biformem
 Dicitur: unde ejus voluit sine fine rotari
 Membra, colubriferis radiis affixa? Deum rex.
 Divitiæ quid sunt? res nempe simillima nubi,
 Quam si Riphæo Boreas demissus ab axe
 ncutiat, videas unde est concteta, resolvi
 o. In tenues fumos: monstra hinc gignuntur, ha-
 bentia

Humanam faciem. Quid enim speciosius ipso
 Divitis aspectu primo? sed noscere postquam

Ipsius vitam licuit, diversa videntur
 Partibus a tergo non respondentia primis.
 Assiduo motu rotat hunc fortuna, colubri
 Agmina cunarum sunt, quæ præcordia rodunt.
 Vel scit vel nescit dives, quæ possideat, si
 Nescit, quid profunt? quoniam nil inde boni, vel
 Accipit adversi, velut is qui non habet, at si
 30. Quæ sua sunt novit, vel amat, vel non amat illi
 Si non, cur tenet hæc? ex his quæ gaudia sumit?
 Qualia, quum potat succos abstemius uvæ.
 Si quidem amat, pariter curat, studet illa tueri
 Proque his servandis est anxius, atque laborat
 Sollicitatque illum quicquid contingere rebus
 Posse mali credit quas possidet: excruciat
 Si perit inde aliquid: fieri quod sæpe necesse est,
 Cum nil stare diu vides, incommoda cum sint
 In promptu semper: demum quo plura tenebit,
 40. Hoc plus curarum accedet, sævique laboris.
 Quid memorem, subeat quam crebra pericula
 ponto,

Ac terris, censum cupiens augere paternum;
 Sylvicolas latrones, ponticolas piratas
 Sæpe fugit: capitur tandem; laniandaque phocis
 Viscera, sive lupis præbet, capitivus herili
 Collum sæpe jugo submittere cogitur, is, qui
 Ut dominus fieret, se objecit casibus audax:
 Vix mensa tutus propria, proprioque cubili,
 Exitiale datur sitienti sæpe venenum,
 10. Stertentemve necat cupidi manus impia servi.
 Pingvior in cædem ut petitur magis hostia, nec nom
 Nobilior potius spoliatur fructibus arbor,
 Utque apibus muscisque perit quæ dulcior uva est
 Sic cui plura dedit fors & meliora tenenda,

Infidias patitur plures, propriorque periclo est.
 Nota Syracusii solertia mira tyranni:
 Euge bone, es felix? quid ni? non pocula defunt,
 Non epulæ, pueri, sceptrum, diadema, cupitæ
 Deliciæ: gemmis, auro (quod cernis) abundas.
 10. Heu mihi: namque tholo seta suspensus equina
 Ensis adest, jamjam miseri caput infodietur.
 Invidia vexantur opes: namque optima livor
 Quæque malus lædens, odit felicia semper.
 Hoc pretio, miseri, damnosum quæritis aurum,
 Vestra Palæstinæ stimulent ut corda sorores,
 Assidue, ac nigrum citius tendatis ad orcum.
 Nonne Midæ, fulvo quem Bacchi dona metallo
 Ditarunt, cunctis ridenda insania? jure
 Huic asini auriculas, iratus Phœbe dedisti,
 20. Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam:
 Mox petiit stolidus primis contraria votis,
 Quum cibus in vacuum nullus descenderet alvum.
 Talis avare tibi fortuna est pessime, qui cum
 Plus habeas, plus semper eges: ut Tantalon undis
 In mediis cruciat sitis arida, si tibi pleno
 Effundit cornu, quicquid vis, Copia, numquid
 Quod satis, an nimium, sumes? hoc officit; illud
 Quisquis habere volet facili mercede parabit.
 Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit
 30. Natura, in vitium si non delapsa repugnet.
 Divitis in mensam sylvæ pelagique feruntur
 Optima, non defunt lepores, non caprea, cervus,
 Hædus, aper, volucrumque genus, non turdus
 obesus,
 Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus
 Mittit aves: grandes capi grandesque columbi:
 Portantur rhombi, squillæ, muræna, locustæ,

Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
 Ostrea, cœruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
 Multa alia, est versu quæ claudere difficilis res.
 10. Vina dehinc nigro nunquam cessura falerno,
 Ni potius placeant arvisia nectaris instar.
 Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iste vorabit?
 Non credo: vel si cupiat, non posse putandum est.
 Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
 Turgidus ad tumulum turba comitante rudentum
 Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
 Læditur, & clamat, Medici succurrite: demum:
 Evomit, & totas putor capit improbus ædes.
 Hinc variæ insurgunt febres, hinc scrupus humorum
 20. Insidias manibus pedibusque affigit inertes:
 Cui non compertum est, multos inducere morbos
 Ingluviem? vexare animos & corpora, Bacchi
 Humorem immodicum, sitibunda in viscera mersum
 Ergo parcus erit, de multis pauca capescens,
 Qui non ante diem vult dulcem abrumpere vitam:
 Nec plus quam pauper, saccum stipabit opimum.
 Murice distinctos locuples vestitur amictus,
 Auratamque togam, tenuique subucula bysso
 Enitet; & Scythicæ redimitus vellere frondis,
 30. Gestat fœmineo pretiosa monilia collo
 Num magis ista fugant mordentia frigora, quam si
 Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
 Num quæ vulgari lino contextitur, æstum
 Arcet tela minus, tunc quum per torva leonis
 Signa Molochæi gradiens, callidissimus est sol,
 Flavaque væsanus discindit Syrius arva:
 Quam si lena tuum velet bombycina corpus?
 At dices, ille in pretio est quem pulchra decorant
 Vestimenta: caput venienti inclinat, & omnis

10. Assurgit populus, solusque hic nobilis, atque
 Creditur esse bonus, prudens, ac dignus honore,
 Dignus amicitia: pannoso prorsus habetur
 Nulla fides, tritamque irridet turba lacernam:
 Sis licet Arpinas, cujus facundia toti
 Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
 Attica quem tellus mirata est sæpe loquentem:
 Carminibus quamvis possis æquare Maronem,
 Mæonii que senis divinos reddere cantus:
 Non tamen idcirco speres tibi præmia laudis:
 20. Sperneris, mihi crede, locum projectus ad imum.
 Tu Ganymædeos frustra sectabere vultus
 Optabis frustra teneram tractare puellam,
 Si tectus vili pauper gradieris amictu.
 Non equidem inficior: magna est nam gratia pulchri
 Vestitus. Verum fuerit virtutibus ipsa
 Si mens nuda, malis imbutaque moribus, omnis
 Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
 Despiciet quisquis norit, tua terga cachinni
 Mordaces ferient, vel cacæ jurgia sannæ.
 30. Nec servus, propria quem tu nutrire farina
 Consvesti a puero, si te cognovit avarum,
 Crudelem, tumidum, vinolum, mentis egentem,
 Æstimat: idcirco secum clam murmurat in te,
 Hunccine herum fortuna mihi non æqua dedisti,
 Hunccine herum tolerare diu me fata jubebunt?
 Laudabunt alii, quem turba domestica temnit?
 At fortis, prudens, justus, pariterque modestus
 Si fueris, si te non parva scientia clarum
 Reddiderit, quævis tribuet tibi vestis honorem,
 40. Nec (modo sit sanus) poterit te spernere quis-
 quam.
 In primis, quicumque cupis venerabilis esse,

Laudari, multum, nec non vehementer amari,
Virtutem sequere, ac vitii contagia vita:
Et cave committas quod possit jure putari
Censura dignum, atque auctori inferre pudorem:
Nam solet egregiam stolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima si infectam labe notavit.
Sed quisnam prorsus vivit sine crimine? nemo est
Qui non legitimo quandoque a calle recedat,
10. Qui non a recta interdum declinet amussi.
Ille tamen raro ac minimum qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet, sed gratia lingvæ
Maxima, quæ docte ac prudenter singula profert.
Cultus habet sermo, & sapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumque gubernat:
Hæc plus quam vestes, poterunt te reddere clarum.
Nec tu formosi specie capiaris ephebi:
Talis amor scelus est, quem qui sapit effugiet: nam
Est pueris, nec mens, nec amor, ratiove, fidesve.
20. Ah pereat quisquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formosæ membra puellæ,
I, pete conjugium: vel non meretricula deerit.
Quid mavis demens cupere & sperare negata,
Pellere cum possis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsæ
Divitiæ, ut melius virtutem acquirere detur,
Quandoquidem argento loculi si forte vacabunt,
Nullus erit, qui te doceat; nam solvere oportet
Mercedem haud parvam doctoribus; est quoque
habenda
30. Sumptibus haud parvis librorum copia, tempus,
Quo valeas studiis incumbere, plura legendo,
Ne mala pauperies alias te volvere curas
Cogat, & impediunt ingrata negotia mentem.

Heu quam difficile est, quam paucis numina præ-
stant,

Ex humili volitare gradu virtutis in arcem!

Quam raro egregios pauper sortitur honores!

Præterea qualis vita est, quam proxima letho,

Quam merito spernenda, animum si nulla voluptas

Mulceat, atque levent solatia nulla laborem.

10. Cum nunquam desint curæ, cum plena dolorum

Omnia sint, præstat stygiam tranare paludem,

Cerbeream saturare famem, miscerier umbris.

Si nunquam fas est rebus gaudere secundis,

Gaudia si miserum pectus non ulla serenent.

Ast inopi quidnam dulcedinis, aut solati

Esse potest; cui deest panis vinumque frequenter:

Nunc lecto, nunc veste caret: nunc calceus ipsos

Ostendit digitos, veteri dissutus aluta.

Vivere vix potis est, nedum sectarier illa.

20. Jucundum quibus esse solet mortalibus ævum.

Talibus ac certe quicumque est dives, abundat,

Illud enim assequitur quicquid desiderat, & vult,

Tantum habet imperii, tantasque pecunia vires,

Ut sibi nil obstare diu patiatur: ab alto

Deducit montes, & valles tollit in altum.

Si vult ergo canum pernici prendere cursu

Cervos, aut capreas, vulpes, laporesve fugaces,

Si volucres captare libet, vel fallere pisces

Retibus aut hamis: Veneris si grata voluptas,

30. Si cibus & potus delectant, otia, ludes,

Si choreæ, citharæve placent, si plaudere cantu:

Omnia dives habet: nam præstant omnia nummi,

Accipe quid contra referam, si discere quisquam

Gestiet, id certe dabitur, modo firma voluntas

Nunquam deficiat: nec terreat aspera clivis

Angusta, & primo ingressu fatis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur,
Si non sunt nummi tibi, veneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus quid ni? quo vivere pacto
10. Tunc potero? cogar mendicus quærere panem:
An miser: est melius mendicum vivere, dum te
Coelicolis similem divina scientia reddat,
Quam si possideas Persarum, bellua, gazas.
Noli iudicio tenebroso accedere vulgi,
Haud magis atque pecus verum agnoscentis: at ipse
Si sapias, hæc memori quæ dicam mente teneto,
Præter virtutem non est durabile quicquam.
Divitiæ pereunt, species quoque, robur, honores,
Cuncta cadunt: virtus æterna in tempore durat,
20. Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetustas
Ipse tamen vidi nunquam, & vix credere possum
Vel periisse fame, vel mendicasse disertum:
Quem si fortuna interdum conatur iniqua
Obrueret, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diuque
Non patitur miseris urgeri casibus: affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possunt
Spumosos inter fluctus attingere nando,
Qui pollet virtute, Arabum deserta, nigrosque
30. Æthiopas, rigidosque Getas lustrabit, & Indos,
Tutus & incolumis fortunæ sola resistit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis est igitur parcendum sumptibus: omnem
Ne dubita, ut virtutem habeas, impendere censuram.
At si forte tibi, valeas quod vendere, nil est,
Esto bonus saltem, si non potes esse peritus.
Cum doctis versare libens (nam discere multa
Sic poteris) nec non avide quæcunque loquuntur

ausculta, atque roga interdum: tum cætera divis
. Committe & patiare animo tua fata sereno.
audia si sequeris, si te insidiosa voluptas
applicat, & dulces transmittere lufibus annos
juvat, atque ideo dives cupis esse, voluta
dulus hæc tecum, ratio quæ provida dictat.
ulla voluptate est res perniciosior: aufert
onsilium, mentemque premit, virtutibus obstat,
corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:
ebilitat corpus, sensus obtundit: amaro
ne nocens, homini multorum causa malorum est,
o. Clarius ista sequens sermo, meliusque docebit,
tamen advertas, habet & sua gaudia pauper,
ec forsan leviora. Magis nam dulcia sunt quæ
arius eveniunt solatia, credite, longe
rator ac longe est jucundior illa voluptas,
quæ dilata diu fuit, ardentemque cupita.
cibus esurie svavis, requiesque labore,
c potus vexante siti, sic frigore flamma,
rigora sic æstu, sic intermissa diuque
ultentata Venus grata est magis: omnia demum
o. Rebus ab oppositis, vires ab contraria sumunt.
t locuples tolerare nihil vult, semper abundat
deliciis, adeo ut moveant fastidia sæpe,
t cupiat bulbos, siliquas, bolus, allia, sardas,
olennes epulas & prandia lauta perosus.
Nil adeo dulce est quod non videatur amarum,
t non displiceat, si plus duraverit æquo.
Delectant alterna magis, vetitisque potiri
Dulcius est, sordent quæ possunt semper haberi,
Præterea non res hominem, sed sola voluntas,
o. Judiciumque animi contentum reddit: amari
Est dignum, quodcunque placet, quid proderit ægro

Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
 Gustum? quid vini svavem præbere saporem
 Illi qui gaudet puris abstemius undis?
 Hic hœdum, ast alius carnes cœnare suillas
 Mavult: hunc cautum juvat, illum ludus: amorque
 Omnibus haud idem: hic puerum cupit, ille pue-
 lam:

Huic scortum placet, ast illi matrona: beatum
 Efficit ergo animus, non res, rationibus istis,
 10. Non minus ac dives, lætatur pauper: ab illo
 Grandia poscuntur, parvo hic contentus abibit.
 Impensa dives majore, ac sæpe minore
 Lætitia vivit quam pauper, gratius ovo
 Et cicere est vesci, atque famem compescere porro
 Nautæ aut fossori, quam regibus & reginis.
 Quicquid terra ferat lauti prandere, vel unda.
 Dignior illa autem jure est dicenda voluptas,
 Quæ nec sumpta nocet, nec contradicit honesto.
 Nil tamen est melius quam pauca optare, animum
 que

20. Vincere consilio: ne spes te affligat inanis.
 Qui quod habere nequid desiderat, excruciat
 Sperando frustra, & nequicquam tempora perdit.
 Id cupias igitur quod certe possit haberi.
 Aut nihil: atque animo frenos impone tenaces:
 Ast opibus quisquis pollet, vult plura, petitque
 Quam licet, & parvo contentus vivere nescit:
 Indiget idcirco multis, felicior illo est,
 Sufficiunt cui pauca satis, res ampla, superbum,
 Riformemque hominum, contemptoremque deorum
 30. Insanum, mollemque facit, virtutis & hostem.
 Nam quis virtutem curat, si census abundat?
 O bona paupertas, o nondum cognita divum

Munera, virtutum custos, & amica pudori;
 luxuriæ frænum, vitæ tutela: procacem
 fortunam tu sola potes, ventique furorem
 Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
 Cuta tenes parvo, vicinaque littora servas.
 æpius æthereos feriunt vaga fulmina montes
 Et quatit excelsas Boreas rapidissimus ornos:
 20. Ima latent ignota malis, humilesque procella
 uniperos raro infestat, lentæque myricæ
 Stant inter sylvas immotæ, ac pace fruuntur,
 Sprevit Anaxagoras, sprevit Democritus, atque
 Complures alii (quorum sapientia toti est
 Nota orbi) argentum atque aurum, causasque malo-
 rum

Divitias, quare? nisi quod non vera putarunt
 Esse bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
 In mala præcipitant quamplurima. Fabricius quod,
 Quod Cato, quod Curtius, sanctissima pectora,
 quondam

20. Senferunt: non quid vulgus, plebsque inscia dicat,
 Mente agita: atque tibi propone exempla bonorum.
 Nonne olim victor felicia signa Quirinus
 Sæpe tulit, posito quum sumere consul aratro
 Arma jubebatur, requiem factura ligoni?
 Tum casa parva viros & frugi mensa ferebat:
 At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
 Imbellesque edunt foetus, ac lusibus aptos.
 Discite mortales tandem, longisque tenebris
 Exuite obsessam mentem, sursumque levate
 30. Jam caligantes oculos: quo cæca voluntas
 Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
 Naturæ similes estis, ratione tenetis
 Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,

Non error, finemque animo perpendite rerum,
 Sufficiat cibus ille, famem qui sedat: & illa
 Vestis, quæ corpus velet, frigusque repellat.
 Sit sopor ille satis, reficit qui fessa labore
 Membra. Etenim tribus his opus est, cum corpora
 nostra

Sint fragili contexta luto, sed talibus uti
 10. Sic licet, ut tanquam medicinæ munere cures
 Quos tribuit morbos homini natura noverca,
 Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
 Vestibus: hanc alius vitam vix sentit, ab arte
 Dum fugit, assiduoque premit sua lumina somno.
 Felix, qui didicit contentus vivere parvo:
 Nec spem ullam in rebus ponit quas linquere cogit
 Parca ferox, tanquam nostri non juris: & ævi
 Quam breve sit spatium reputat, quam frivola demum
 Omnia, quæ in terris longe lateque creantur:
 20. Qui minor adversis non fit, majorve secundis,
 Minoisque urnam spernit, Stygiosque furores,
 Securus quodcunque ferat fortuna, tenere.
 Infelix, sensu qui ducitur, atque futuri
 Cæcus, ceu pecudes, tantum præsentia cernit:
 Qui nescit, quod quanto animus præstantior ipso
 est

Corpore, tanto animi pluris sunt munera, quam quæ
 Ad corpus spectant: igitur non divitiæ sunt
 Prima bona. Hæ quoniam pro corpore conqui-
 runtur,

Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
 30. Quis bona summa vocet? multos at sæpe videmus:
 Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant,
 Quantum ergo satis est vitæ, nihil amplius opta:
 Namque supervacuo stulti lætantur: acervos

gentes frustra, frustra horrea plena requiris:
um modio cumerave famem propellere possis.
um tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
ivitiasque dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæ pretium est didicisse: tenendo
o. Ne peior fias, ne possis stultus haberi.
ic age nunc quæso, quænam prudentia, quodnam
onsilium est illi cui sunt bona multa: sed ipsis
nsipiens nescit quo pacto debeat uti?
Hinc vires persæpe nocent, damnosaque forma est,
Hac ratione suum auctorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.
Nodus avaritiæ non te constringat, ab ipsa
Heu fuge: nam certe nulla est hac major Erinny's,
Hanc memorant Acheronte fatam, per tristitia ditis
o. Regna truces agitare faces, centumque colubris
Colla veneniferis gestare minacia: fauces,
Humano expleri nunquam potuere cruore
Semper hiant, aliosque tenent, aliosque requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malum & insatiabile monstrum.
Nascuntur variæ hinc pestes, discordia, cædes,
Proditio, rixæ, fraudes, jactura pudoris,
Contemptus divum, perjuria, jurgia, bellum,
Atque aliæ plures quam dici carmine possint
go. Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis ostendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, senior, pueri inveniuntur avari:
Sunt etenim imbelles; fragiles, animique pusilli.
Huic alia est vitio labes contraria, sed non
Tam gravis: hanc etiam studeas depellere: nam si
Prodigus es, mensam alterius pingvemque culinam

Jejunus frustra aspicias, patrimonia postquam
Absumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter utrumque manet virtus, extrema relinque:
10. Et cui fas quantumque licet, largire: nec ultra
Impensam facias quam sit permissa facultas.
Divitias hic finis habet: prodesse tenemur
Omnibus, at nostris potius, natura creavit
Nos, non ut solum nobis, nostrisque propinquis,
Ast aliis etiam, quum possumus, emolumento
Simus: quid quæso præclarius, atque deorum
Dignius est solio, auxilium quam ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum, miserisque mederi?
Sic nos turba colit, sic famam acquirimus: atque
20. Ad superos multi per talia facta volarunt.
Naturæ humanæ nil aptius, & nihil ipso
Dignius est homine, ut perhibet schola docta sophorum
Quam prodesse homini, & socio succurrere lapso,
At nunc, o mores, o tristia tempora, prorsus
Extincta est pietas: nulli largitur avarus
Dives, cum teneat quæ tradere plurima possit:
Nulliusque ipsum miseret, sunt ferrea cunctis
Corda. Quis exigua mendici nunc stipe casum
Solatur? lacrymas rident, miserosque precantes,
30. Si qua tamen donant, dant scurris, dantque cynæce
Dant lenis potius, dant scortis callipareis:
Nemo dabit vati, Musæ spernuntur ubique.
Calculus huic loculos, vel tessera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nonne hoc turpe magis nummos absumere pactæ
Unde nec ullus honos, nec gratia quæritur ulla?
Mens oblita Dei, vitiorumque oblita cœno,
Siene licet fieri? nonne olim nudus ab alvo?
Existi, & nudus terræ es rediturus in alvum?

O demens, non hæc tua sunt : sed Jupiter harum
 t dominus rerum, tu dispensator & hospes.
 on res, sed nobis rerum conceditur usus.
 postquam vetus ille Charon te vexerit ultra
 quam trepidant superi falso jurare paludem,
 ic miser, hic aliis hæredibus ista relinques.
 go his utendum est recte, dum stamina parcæ
 ostra trahunt, nobis sumendo, aliosque juvando.
 m patet ex dictis, an sint bona summa putandæ
 ivitiæ, mea cymba redi, fatis ardua ponti
 o. Navimus : ecce auster pluvias jam cogere nubes
 cipit, ecce undas Typhones in aëre portant
 bsorptas pelago : unde ingens promittitur imber.
 mplus hic tutum non est (mihi crede) morari.
 eu metuo fidum male puppibus Oriona :
 um licet, in portum tendamus : nubila clarum
 eddiderint ubi pulsa diem, revocabit ab alto
 os Triton scopulo, atque iterum tentabimus æquor.

LIBER TERTIUS.

Synopsis LIBRI III.

*Quemadmodum libro secundo non in divitiis, sic hoc
 libro, nec etiam in voluptate summum bonum in-
 veniri posse docet. Primo enim sub persona Epicuri
 dogma ejus de voluptate & summo bono proponi-
 tur. Objectionesque de virtutis vitiorumque post
 mortem premio & pœna; secundum Epicureorum
 sententiam, negando animæ immortalitatem, re-
 moventur potius quam resolvuntur. Ab Epicuro
 deinde per viam latam, auctor in conspectum pa-
 latii*

latii pluti, & inde in sylvam amœnissimam induitur: ubi voluptatem cum Venere & Cupidine dextram, Gula vero ad sinistram, omnique luxuriantium Choro offendit. Ast cum jam non longè turba illa abesset, occurrit illi Virtus, quæ quædeceptoria sit voluptatis facies, omnesque ejus fallacias & artes exponit: monetque ut animæ afflictibus immoderatis rationis frenum imponat. . . voluptatis partes interim transfugerat Epicurus & Arete ab Iride monita de criminibus hominum ad auras avolat.

G E M I N I.

Lutea quadri jugo curru surrexerat Eos,
 Astraque cedebant evanescencia cœlo:
 Jam divisus erat Titan, mediumque videbant
 Antipodes, medium noster monstrabat horizon,
 Mirabar quisnam mediis de fluctibus ignis
 Exit inextinctus? certe hæc contraria sese
 Mutuo corrumpunt: quin sol extingvitur undis?
 Igneus aut igitur non est, aut tingier ipsum
 Oceano vulgus mentitur: talia mecum
 Volvebam, gradior dum prope littora solus,
 20. Obvius ecce senex quidam mihi venit, acerno
 Innixus baculo, nitidoque indutus amictu,
 Cana tenus medio pendebat pectore barba,
 Pulchra cutis, læta & facies, varioque colore,
 Florea candentes decorabant ferta capillos,
 Comminus ut dedimus citroque ultroque salutem
 Quo pergam, qui sim, quo dicar nomine, quærit
 Respondi, atque eadem pudibunda voce rogavi.
 At postquam proprium nomen mihi reddidit (ipse
 Namque Epicurus erat) stupui: ceu rusticus agrum

o. Qui fodiens, reperit latitantem obscurius arcam,
Atque ego tunc, Venerande senex, sic numina semper
Cuncta tuis faveant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris, nisi falsa loquuntur
(Ut plerumque solent) homines, præcepta salutis
Da, precor, & juvenem prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te alio graviora negotia ducant.
Ille autem contra, Me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugioque laborem,
Huc soleo vacuus crebro adventare, legoque
eo. Per prata hæc varios capiti gestamina flores.
Unde libens & promptus agam quodcunque petisti.
Quippe loqui senibus res est gravissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc divertamus, densaque sub ilicis umbra,
Iuxta illas, quas cernis, aquas, residebimus ambo.
Vimus, & placida sic tandem voce profatur,
Nimirum huc aliquod juvenis te numen adegit,
Ut discas hodie, quæ sit Sapientia. Namque,
O superi, quanta rerum caligine totum
o. Immersum est mortale genus? simulacra videre
Mille ac mille hominum facile est, sed rarus ubique
Verus homo: ut possit non falso nomine dici,
Mundus stultorum cavea, errorumque taberna.
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pellere si quæris miseras a mente tenebras.
Principio, verum atque bonum cognoscere oportet,
Perspicua ratione quidem, atque examine recto:
Hinc scatet, hinc magnos ducit sapientia rivos.
At paucis hoc scire datum est, nam maxima turba
o. Divitias summum esse bonum, pars altera honores
Diversi diversa putant: mihi sola Voluptas
Optima cunctarum rerum censetur: & istud

(Ni fallor) vera poterit ratione probari.

Omniū enim est finis rerum, atque novissima metta

Ad quam sic hominū facta omnia disponuntur,

Spicula ut in certum signum mittuntur ab arcu.

Nam quis tellurem rastris, quis Nerea tonsis,

Aut quis Gradivum validis tentaverit armis?

Denique virtutem quisnam quæsierit ullam

10. Si non hunc præsens movet, aut sperata voluptas?

Nempe hæc principium, medium, finisque laborum est

Quod magis ut pateat, quæ dicam attentius audi?

Omne opus ob finem, ratio nisi desit agenti,

Sumitur: hic specie prior est in mente, movetque

Artificem, sed re post facta novissimus exit.

Finis item bonus est, igitur placet: atque voluntas

Hunc sibi ut acquirat, primis mediisque libenter

Partibus incumbit, sic delectatur, amœnus

Sic labor efficitur: causa est ergo ipsa voluptas.

20. Quippe aliud non est quam delectatio quædam

Sed quia non facile est, rudibus ratione doceri,

Tentabo exemplis melius recludere verum.

Cur fodit, atque gravi sulcum deducit aratro

Agricolæ collosa manus? non Sirius æstu

Terrificat, non bruma gelu: cur navita ponti

Insanam rabiem, fyrtes, scopulosque minas

Non timet, admoti spernens confinia lethi

Velivola fretus pinu? cur prælia miles

Insequitur, gaudetque ferox, ubi classica Martem

30. Sæva canunt, acuitque animos hinnitus equorum

Cur juvat assiduis alium pallefcere chartis,

Et varios versare libros noctesque diesque?

Nempe ut post longos lucrum vel fama labores

Jucundum efficiat, nam si non ipsa placeret

Utilitas & honos, virtus artesque perirent,
 Est finis per se dulcis: primordia vero
 10. Cum mediis propter finem, nil denique refert,
 Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honesta,
 Nam veluti exultat lascivus turpibus, ipsa
 Sic virtute bonus placidissima gaudia sentit.
 Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
 Vel mala declinent homines, vel commoda quærant:
 Vel laudanda gerant, vel non laudanda sequantur,
 Hæc etiam sola superi mercede fruuntur:
 Utile namque illis non convenit, indigeant cum
 Nullarum rerum; sed dices forsan: honestis
 Numina plena bonis: quid tum? si talia lætos
 Non faciunt divos? tanquam si lignea gemmis
 Nobilibus, fulvoque ornes simulacra metallo.
 20. Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est
 Inde parem effectum procedere: vis igitur quum
 Quæque animæ bene disposita est, atque optima servat
 Objecta, esse bonum summum nemo hercle negabit
 Qui sapiat: verum tali de fonte voluptas
 Cogitur effluere; auditus sic lætificatur
 Harmonia numeris contexta dulciter aptis:
 Sic forma egregia, visus: sic nasus, odore
 Mirifico: hoc ipsum reliquis de partibus ajo,
 Quid, quod cuncta Venus terris animalia gignit:
 30. Atque eadem (nisi vera neges) est summa volu-
 ptas?
 Præterea, lador atque dolor mala maxima cum sint,
 Atque voluptati contraria: jure voluptas
 Esse bonum summum censebitur, oppositorum
 Opposita est etenim ratio. Proinde omnia quærunt,
 Naturæ instinctu, quæ sunt jucunda: caventque
 Tristia. Quis vero naturam fallere credat?

Et summum ergo bonum, quod amant animalia
quæque

Sed quid amant, vel quid nisi dulcia gaudia quærunt?

Multi autem dicunt: virtutem acquirere oportet,

10. Sudando, algendo, dum vivimus: atque voluptas

Est fugienda. Frui tamen hac post fata licebit:

Gaudia quippe Deus justis æterna paravit.

Nil rationis habet vox hæc, prorsusque videtur

Irrita. Namque animas post funera vivere, perque

Tartareos volitare lacus, & pendere dignas

Pro meritis poenas, vel sumere præmia facti,

Credere quis debet, nisi cui mens integra non est?

Hæc sunt, o miseri, vatum commenta furentum,

Mos quibus est semper varias effingere nugas,

Ut stolidas dictis delectent talibus aures

Finxerunt Stygii pallentia regna tyranni,

In quibus est Phlegethon, flammis crepitantibus ardens.

20. Tergeminus canis, & pictis armata colubris

Tisiphone, extensi per jugera longa Gigantes,

Et sine luce umbræ, & vasti non ulla cremantes

Ligna foci: riget hic hyemis sine tempore frigus,

Roboreque ex nullo gemit hic compacta phaselus,

Dum senior nimias transvehat portitor umbras

Æolides saxo cruciantur, Tantalus unda:

Vasa maritinecæ gestant rimosa sorores,

E quibus unda fluit, vano repetenda labore.

Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,

30. Talibus in regnis cecinerunt esse poëtæ.

O dii, quam magna est penuria mentis ubique,

In nugas quam prona via est. Quid creditis ista

Insani? quæ nec possunt ratione probari

Ulla, nec sensu agnosci? quid vana timetis?

Qui facilis credit, facilis quoque fallitur idem,

Lucra sacerdotum sunt hæc, artesque dolosæ.
 Ast ubi vita semel tenues defecit in auras,
 Nil sumus, ut nondum geniti nil prorsus eramus.
 O nimium infirma & fragilis, nimiumque superba
 10. Atque audax natura hominum, quo freta perennem

Stulta tibi vitam promittis? desine velle,
 Cum sis vile lutum, ætatem sperare deorum.
 Quælibet orta cadunt, & finem coepta videbunt.
 Ingentes urbes populosque, ingentia regna,
 Supremos montes, & maxima flumina tandem
 Aufert longa dies: at tu vilissime pulvis
 Semper eris? tanta est modicæ fiducia mentis?
 Nempe laboramus frustra, virtutis amore,
 Somnia sperando, & vanas fingendo Chimæras,
 Stulti sunt qui pro certis incerta sequuntur:
 Et qui pro dubiis, quæ sunt manifesta relinquunt,
 Dulcia sed remanent longævæ præmia famæ.
 10. Hoc certe nil est, cum tu post funera nil sis.
 Fama quid est, si nil delectat fama sepultos?
 Quid lapis, aut stipes, laudum præconia curant?
 Si non lætaris vivens, lætabere nunquam.
 Proinde ætas donec brevis hæc incertaque durat,
 Gaudebit quicumque sapit pro viribus: & non
 Frangetur quoties fortuna urgebitur ira,
 Dulce autem quæret, si quid continget amari:
 Ergo ne longis teneam te ambagibus ultra,
 O juvenis, dum fata sinunt te vivere lætum
 10. Hortamur, quantumque potes lugubria pelle.
 Falla barbati postquam mihi verba magistri
 Haud parvam fecere fidem: pater optime, dixi,
 Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
 Officiis: verum donec spirare licebit,

Debeo, ac memori servabo hæc pectore dicta,
Serupulus aſt unus reſtat, nam diſcere oportet
Non ſolum quid agas, ſed qua via detur agendis.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Poſſim, qua ſit iter per quod tendatur ad illam.
10. Tum ſenior, brevis, & lata, & declivis eunti
Eſt via, non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ ſi ſorte tibi cordi eſt, veſtigia noſtra
Jam ſequere, hac per me poteris gaudere reperta,
Portio fiderei nondum tranſmiſerat orbis
De tribus una diem, niſu quum ſurgit anhelò
Grandævus ſapiens: quo præcedente ſequebar
Pone ſimul, gradiens per devia comminus ibam,
Progreſſiſque parum, moles oblata palati
Eximia eſt, ſcitorque ducem: Sublimis, & auro
Tam præcioſa domus, quo poſſeſſore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutusque arma ſatelles
Servat iter, prohibetque ultra tranſire volentes,
10. Ni prius hunc adeant & blando munere placent;
Ipſe autem celſa reſidet, quam cernis, in arce.
Tres tantum natæ thalamo verſantur eodem,
Quarum ſi quæris cognoscere nomina dicam:
Sordia Luxuries, tumidisque Superbia buccis,
Nec non audaci ſtolidi Ignorantia vultu.
Tunc ego, Quis, dixi, dominum nos ducet ad iſtum?
Tres illi ancillæ ſunt, per quas ire licebit,
Reſpondit ſenior, Sors, Fraus, Uſura: patebit
Cuilibet ingreſſus facilis, ducentibus iſtis.
20. Dona mihi non ſunt, inquam, quæ tradere poſ-
ſim:
Nec tutum ancillis confidere talibus: ergo
Monſtra alium mihi quæſo viam; tunc reddidit ille:
Eſt alia, eſt, per quam, ſi vis, tranſibimus. Eja
Duc,

Duc, inquam, & pariter digressi, tendimus imam
n vallem, præbebat iter qua semita nobis
scrupea, & incultis homini vix pervia dumis.
Ic paupertatis pergendo offendimus ædes
exiguas, lacero pendentes culmine præter
vimus, & vastum nemus e regione videmus.
Iac, quam proceris ferientem sidera cernis
o. Arboribus, sylva, est (inquit dux) inclyta sedes
eginæ, per quam nobis licet esse beatis.
ed facie & manibus lotis accedere oportet;
Quaque potes, totum te orna, vultumque serena.
Nam dea nec fordes, nec vult admittere curas,
arvus erat veniens per levia saxa deorsum
ivulus, & blando svadebat murmure somnos:
lic faciem lavi, atque manus, rigidosque capillos
ectine composui, totoque in corpore vestes
ptavi, atque leves pepulerunt seria ludi.
o. Sic hilaris gradior. Jam quantum funda retorto
erberere ferre potest, jactu non amplius uno,
missum lapidem, distabat sylva: canentum
vave melos volucrum, svaves sentimus odores,
quorum illic magna apparebat copia florum.
ale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamvis
hura ferat passim, vidit: non Indus Eous,
on Scythia laurifero spectabilis undique ramo,
on demum cœli qui pondera sustinet Atlas:
a licet Satyiri teneant loca, quos Nympharum
rit amor Dryadum, & choreas per gramina ducant.
ulcibus & nitidis undis, cursuque silenti
o. Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
posset, venantum fugiens convicia cervus.
antum distabant ripæ, sed plurima claro
ultima cingebant sylvæ quasi moenia, pulchro

Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus :
 Pinus quæ duro clauferunt cortice quondam
 Dilectum Cybelæ juvenem. Phœbea cupressus
 Juxta aderat, paribusque comis surgebat in altum :
 Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
 Robur, acer, platanus, suber, nux, arbutus, alnus,
 10. Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tileæque,
 Palma, abies, myrtus : veterumque obsonia fagus,
 Aurea Saturno fluerent quum secula rege :
 Non vitis, ficus, malusque, & amica Priapo
 Lothos : non hederæ, & vatum gestamina lauri,
 Morus, & Alcidæ gratissima populus arbor :
 Non pirus, atque salix, prunusque & pallida buxus,
 Mespilus, atque olea, & cerasus, non sorbus & ulmus
 Et filiqua, & primos quæ monstrant amygdala flores
 Quid memorem cedrum, atque hebenum, mensis-
 que petitam

20. Materiam circum, cui cedere creditur aurum?
 Quidve alias plures? quarum si nomina tentes
 Dicere, Marmaricas citius numerabis arenas.
 Ingredimur, qua pons ripam jungebat utramque :
 Intus erant spatiis amplis, visuque decoris,
 Huc illuc longo tendentia compita tractu,
 Purpureæ niveæque rosæ, pictique hyacinthi,
 Narcissi & violæ, & vaccina mista ligustris,
 Liliaque, & longum vivens amaranthus in ævum,
 Funiceis foliis, nec non caryophilus albis :
 30. Balsamaque, & casia, & costi, myrrhaq; crocique
 Mentha, thymum, thymbra, & bene olentis amaracuss
 horti

Deliciæ, Italiis oritur quæ plurima sylvis,
 Hinc atque hinc fraves spirabant undique odores :
 Mille avium species implebant murmure sylvam,

Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
 Conjugis infandum Progne deflebat amorem,
 Fortunamque suam atque Ityli Philomela gemebat.
 Pseittacus humanas operoso gutture voces
 Reddebat, tenuesque sonos variabat Acanthis.
 o. Jugis aquæ rivi nitidis de fontibus, inter
 Manabant flores, & gramina læta rigabant.
 Non Massyla illic degebat bellua, nec vox
 Acrilegi est illic audita Lycaonis unquam,
 Non aper, aut ursus, non velocissima tigris
 rorsus erant, trifidis nec tristia sibila linguis
 Talia spargebant tumidi per rura cerastæ.
 Venique non illic nisi blanda & amantia pacis,
 Puriti lepores, cervi, capræque, damæque,
 o. Et quanquam ver semper erat, dulcissima ibidem
 Roma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
 æne polum medium lampas Phœbea tenebat,
 Quum locus est visus nobis, ubi diva manebat.
 Campus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
 Lenus odoriferis: nulla illic creverat arbor.
 Circum aderant mensæ egregiæ, dapibusque refertæ,
 Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus, & ipsi
 Accubuere olim qui Ancyliæ sacra gerebant.
 o. Tunc senior, jam tempus adest, potemus, & esca
 Astauremus (ait) vires: nam sobrius ire
 Ad divam, vel jejunos prohibetur: & omnes
 Huc quotquot veniunt, impune absumere possunt,
 Gratisque has epulas: dea sic vult. Cumque comesæ
 Deficiunt, famulæ reparant, renovantque saporis.
 Rescimus, atque mero mandidi vix surgimus; & pes
 Gebat dubios titubanti poplite gressus,
 Cum magis optamus reginam accedere ad ipsam:
 Quam, medio in campo spatiantem, maxima turba

10. Pone sequebantur, juvenes, pueri atque puellæ,
Maturique senes, at non matura gerentes.

Illius ad dextram mulier pulcherrima secum
Ibat, habens puerum: cujus pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda sagittis:

Cæcus erat, nudusque & versicoloribus alis:

Arcum gestabat manibus nervumque trahebat:

Quamquam oculis captus, certis tamen ictibus co
mnes

Figebat puer ille ferox præcordia pulsans,
Atque iterum factò remeabat vulnere telum.

20. Jamque illum penitus populum misisset ad umbras
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris mira pietate tulisset.

Namque ubi cujusquam per faucia pectora ferrum
Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, pariterque salubria pocula præbens,
Servabat vitam: sed vulnera dira manebant.

Reginæ ad lævam mulier stans altera habebat
Semper in ore cibos: manibusque & vestibis unctis
Sordida curabat solius gaudia ventris,

30. Grandiaque inverso siccabat pocula fundo.

Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Connivensque oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam, dapibus vinoque gravatam
Nescio quo sæpe aspergens humore sinebat.

Rauca Cytoriaco resonabat tibia buxo

Illic: ast alii citharas & plectra movebant.

Orpheus Eurydicem serpentis dente peremptam,
Immitesque Erebi leges, cassumque laborem
Deflebat, secumque feras & saxa trahebat.

40. Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Navigium infelix referens, nautasque dolosos.

Dedipodionias iterum confurgere Thebas,
 Nobilis Amphion cantu fidibusque jubebat.
 Turba sequebatur saltando cætera, cujus
 lumina caligo quædam satis atra premebat,
 Et cujusque caput nebulæ circumvolitabant:
 Inter quos unum vidi, novique, tabellam
 Quippe manu scriptam per talia verba tenebat,
 Gardanapalus ego, Assyrio diademate quondam
 o. Inclytus, hæc habeo quæcunque famelicus edi,
 Et quæcunque hausi svadente libidine: donec
 Vivitis o miseri, quid gaudia postera agatis?
 Heu mihi, post mortem nulla est speranda voluptas.
 Discite ab exemplo, mortales, discite nostro.
 Post omnes, extrema acie duo monstra subibant:
 Quorum unum variis lingvis fœdabat euntes,
 Alt aliud semper stimulis vexabat acutis.
 Quapropter dulces lusus turbabat amaror.
 Usque adeo votis nobis æterni regia cœli
 20. Invidet, atque malis hominum gaudere videtur:
 Usque adeo rebus contraria numina nostris,
 Cumque tot adversis ævo fugiente premamur,
 Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.
 Et si qua est, brevis est, & non sincera voluptas.
 O vita, exilium merito dicenda, quid ipsos
 Damna juvant adeo superos mortalia? quare
 Malunt nos tristes potius, quam vivere latos?
 Unde in nos odii tanti manavit origo?
 Vince deos, animo patienti adversa ferendo.
 30. Haud multo spatio jam turba aberamus ab illa,
 Quum subito a dextra nemoris, matrona venusto
 Corpore, virgineo vultu, incessuque severo,
 (Qualis in ætherea Jovis uxor creditur aula
 Quum medios inter graditur pulcherrima divos)

Occurrit nobis crines lacerata sinusque :
 Et moesta & vili quamvis circumdata panno ,
 Non spernenda tamen : roseoque hæc edidit ore :
 Quo ruitis miseri ? quo vos infania ducit ?
 Sistite, nec facilis in damnum currite vestrum :
 10. Et quæcunque loquar vobis , audite parumper.
 Sistimus , atque ejus dictis intendimus aures.
 Principio, non est, ut forsan creditis (inquit)
 Hæc dea : nec prorsus divum de sanguine creta,
 Ad quam nunc itis, cuius vos jungere castris
 O cœci cupitis, sed dira & pessima Erinnyes,
 Incautos blanda semper sub imagine ludens,
 Promittensque favos, aloen infida ministrat.
 Nec vos decipiat, facies quod pulchra, quod extra
 20. Tota nitet gemmis atque auro : namque sub ipsa
 Nescitis quam sit turpis, quam fordida veste.
 Intus mille latent mendæ, perditque clientes
 Ipsa suos, falsa captos dulcedine : sicut
 Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
 Piscator, dum littoreas demittit in undas
 Fila sedens scopulo, atque hamos tenet esca latentes.
 Illi concurrunt avidi, rapiuntque tenaces
 Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
 Non tantum Libycæ Syrtes vel tecta nefandi
 30. Antiphataë, vel Scylla vorax, vel sæva Charybdis.
 Vel quodcunque aliud, quantum est fugienda Vo-
 luptas.
 Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas
 Quod claros alioqui homines, quot regna, quod urbes,
 Perdidit hæc ? sed ne multis vos ipsa fatigem
 Exemplis, unum sat erit, notumque referre,
 Quis fuit Alcida major ? quid tanta peregit ?
 Nam geminos infans suffocavisse chelydros

Dicitur exiguis elidens guttura palmis ,
 ipse Molorchæum fertur superasse leonem :
 10. Extinxisse caput semper crescentis echidnæ :
 Hic domuit cervam æripedem , taurumque ferocem
 Expulit , & valido volucres Symphalidas arcus :
 Fregit Threicii præsepia dira tyranni
 Fregit & hic Acheloe tibi de cornibus unum :
 Hesperidas pomis , bobus spoliavit Iberum :
 Infernas adiit sedes , triplicemque retraxit
 Inde canem , spumis infana aconita ferentem :
 Ejusdemque manu Erymanthius occubuit sus :
 Sensit & Antæus , sublatuſ in aëra , vires
 20. Herculeas : raptorque boum Vulcania proles,
 Hic demum fesso potuit succurrere Atlanti ,
 Grandibus astra tenens humeris , axemque labantem ,
 Attamen (o fallax , o pernicioſa Voluptas)
 Imperioſa tulit Gygeæ juſſa puellæ.
 Et qui non timuit torvam cum Dite Megaram ,
 Tartareumque gelu , & flammæ Phlegethontis , &

ipſum

Porthmea , terrifico aspectu , hirsutisque capillis ,
 Sæpe minas teneræ demens expavit amicæ ,
 Pro clypeoque colum geſſit , pro caſſide mitram.
 30. Quæque prius clavam ingentem vibrare ſolebat.
 Fœmineo ritu torquebat dextera fuſum ,
 Et calathis dominæ referebat penſa peracta ,
 Dum metuit ſcuticam , muliebri indutus amictu.
 Amphitryoniade , quis te furor obœcavit ?
 Utque Ithaci ſocios mutaffe venefica Circe
 In porcos fertur , texiſſeque corpora ſetis ,
 Non ſecus iſta ſuos mutat regina clientes
 (Si debet regina magis quam ſerva vocari.)
 Namque manu pateram , quæ dolci plena veneno eſt ,

10. Por-

10. Porrigit his, de qua si quis bibit, illico fiet
Vel leo, vel spumofus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pavido pestis lupo improba ovili.
Ast alias alii coguntur inire figuras,
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant.
Vos eadem quoque fata manent, si forte velitis
Istius vexilla sequi meretricis iniquæ.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atque animum frænate lupatis
Præcipitem: occultos laqueos advertite, ne vos
20. Haud aliter fallat, quam fallit aranea muscam,
Dum tenuem texit telam, latitatque deorsum
Angusto in thalamo, sed si cognoverit hostem
Delapsam in casses, quamprimum accurrit, & arctis
Stridentem involvit laqueis, & stamina circum
Cruribus assiduis glomerat, rostroque peremptum
Perforat, & fugit fusum per membra cruorem.
Demens, heu nimium demens, qui cum similis diis
Esse queat ratione utens, vestigia mavult
Sectari pecudum, Veneri, Venerisque sodali
30. Ventri indulgendo, & turpissima quæque sequendo,
Talia non potuit patienter ferre meus dux:
Namque pudore gemens, stomachoque iratus amaro
Nescio quid secum secreto murmure rodens
Terga dedit, notumque tripes properavit in agmen
Tunc Arete: (hoc etenim nomen sibi dixerat esse)
Ne cures, inquit: fugiat, sine, noctua phœbi
Non patitur radios, gelidis assveta tenebris,
Utque æger longa vexatus febre recusat.
Optima, quæ amissam valeant sibi ferre salutem,
10. Deteriora petens propriæ contraria vitæ:
Sic stulti verum fugiunt, & falsa sequuntur.
Ac tu, si qua tui cura est tibi, ne retrahas te

A nostris monitis, quæ ut promptius accipias, hinc
Mecum digredere, hæc etenim spectacula mentem
Perturbant, strepitusque attentas impedit aures,
Tum me dextrorsum duxit, pariterque sub umbra
Semotæ lauri concedimus, atque ita satur:
Ille opifex cœli & terræ, pelagique tumentis,
Ut reliquos primo adversos ire impulit orbes,
10. Sic adversari affectus voluit rationi
Complures, ne sola sua torpesceret aula
Mens, namque ut sonipes calcaribus, & stimulo bos
Urgentur, fumuntque magis per vulnera vites:
Sic mentem affectus acuunt, crescitque premendo.
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil
Egregium faceret: ceu navis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbasa venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quod sapienti
Haud unquam licet hos animi sentire tumultus.
20. Hi differre hominem signato a marmore nolunt.
Et delirantes prorsus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustra: quod dictu absurdum est. Uti ergo licebit
Ipsis legitime, norma rationis & arte,
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit, ut præclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicunque dedit verum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumque
Servare: idcirco tollunt hi prorsus, at illi
30. Prorsus amant: unde hos error conturbat & illos,
Nam divi sola vivunt ratione, sed ipsæ
Duntaxat sensu pecudes ornantur: utroque
Mortales, utroque igitur gaudere jubentur:
At ratione magis: namque hæc præstantior est pars
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum

Semper, at in præceps sensus trahit, & deliros
 Efficit: idcirco minus huic servire licebit:
 Quamvis hunc (o cæca hominum natura) sequantur
 Pæne omnes, paucique adeo ratione regantur.
 10. Propterea innumeros media modo ludere sylva
 Vidimus: atque illuc stulto ductore meabas,
 Nostra retraxisset nisi te vox. Nonne timebas
 Illa duo, a tergo quæ furtim monstra subibant?
 Nostin quæ sint hæc? Dolor atque Infamia. Quare
 Non interdico prorsus, nec talia prorsus
 Gaudia concedo a solo manantia sensu:
 Sed sint rara, ulli non adversantia recto:
 Propter quæ nunquam fas est dimittere honestum,
 Atqui opus est frænis: & clam sumenda, nocebunt
 20. Sumpta palam. Quoniam livor non deerit iniquus,
 Dulcibus & lætis qui fel confundat amarum.
 Quoque minus sese quisquam his involvit, eo fit
 Dignior, ac propius superos accedit ad ipsos:
 Qui magis hæc sequitur, minus est laudabilis, & se
 Deprimit, & mutis animalibus inserit, obsunt
 Hæc eadem, si sint usu repetita frequenti,
 Eo mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
 Non semper tamen esse potest intenta severis
 Mens, quippe est homini fragilis natura, necesse est
 30. Seria post aliquam tandem captare quietem, &
 Montibus a summis valles descendere ad imas:
 Haud aliter quam quum dimittere fulmina terris
 Vult pater omnipotens, exosus crimina mundi.
 Fert aquila exactum Sicala fornace trifulcum
 Aut rostro aut pedibus telum, postquam alta polorum
 Culmina conscendit, miratur clara pyropis
 Mœnia coelicolum, atque aliis splendentia, gemmis,
 Et stupet auratas ædes, stellisque micantes,

aspicit & solido factas adamante columnas,
o. Et constructa videt laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos, lucemque perennem,
Deliciasque deum, quales nec lingua referre
Illa nec humanum pectus comprehendere posset,
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere gestit
Etherea per liquidum, & blandis sese objicit auris.
Iam jam dediscit terras, nidosque relictos,
Istque adeo jucunda illi sunt regna tonantis,
Sed postquam stimulante fame, jejuna vires
Lauferunt, & nulla insunt alimenta calori,
o. Quæ modo laudabat, contemnit sidera, ab alto
Revehitur, & quas nuper contempserat, omni
Sonatu repetit terras, escamque requirit,
Tunc ego qui pressa jamdudum voce tacebam,
Iumpere festinans tam longa silentia, tandem,
Discere non timui, atque interpellare loquentem,
Et dixi: Quoniam sol jam declinat ad axem
Hesperium, properatque diem demergere ponto,
Ante precor quam lux penitus decedat, & umbræ
Adveniant, mihi ne paucis aperire recuses,
o. O dea (nam certe dea, non matrona videris)
Somine quo mulier quam dextra, quamque sinistra
Reginæ, stantem vidi, puerique vocentur
Istarum: dictis respondit talibus: Eja,
Ne dubita, per me (brevitas nisi temporis obstat)
Quæ cupis agnosces, nam non indigna petisti,
Accipiamque ab ea, lateri quæ proxima lævo est.
Hanc igitur scito esse Gulam, cui semper edendi
Est animus, nocte, atque die, studiumque bibendi,
Quam plerique deam credunt, & prorsus adorant,
o. Libantes læti pateris ardentia vina,
Iutaque vescentes plenis obsonia mensis,

Et summum esse bonum, servire huic, rentur, at errant
 Haud dubie, namque hac nil est obscœnius, & m
 Quod naturæ hominis magis adversetur, & obsit.
 Cætera enim tantum ut vivant animalia, fecit
 Jupiter, ast hominem, ut vivendo intelligat, & sc
 Cognitione aliis præstando, cœlicolarum
 Efficiat similem, & vasto dominetur in orbe.
 At quicunque Gulæ indulgent, & gaudia ventris
 10. Sectantur, fiunt hebetes, fumoque ciborum
 (Haud secus ac nebula sol) offuscatur eorum
 Ingenium, & nequeunt veri spectare nitorem.
 Præcipue quoties stomacho ferventia vina
 Obtundunt, cæcaque premunt caligine mentem:
 Nec studiis saturo possunt incumbere ventre.
 Unde fit, ut minimum sapiant, finemque relinquunt,
 Propter quem terris illos natura locavit:
 Nec plus cognoscant, quam grex oviumve, boumve:
 Immo etiam quandoque minus, quum vina cerebrum
 20. Confundunt, geminasque putant ardere lucernas
 Et mensa & paries sese motare videntur.
 O foede ebrietas, animi lethum: o vitiorum
 Nutrix ac scelerum: quid non mortalia cogis
 Pectora? quid per te non audent? jurgia, lites
 Prælia dira moves, & gaudes sanguine fuso:
 Per te occulta patent, animum linguamque resol-
 vis:

Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendam
 Hanc pestem, o miseri, quæ vos facit esse furentes:
 Nec minus insanos reddit, quam mater Orestem.
 30. Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est quam
 Ebrius? hic epulas, quas non multo ante voravit,
 Evomit, atque mero putet: tremit ille, caditque
 Sæpe caput frangens, oculosve, aut crura: loquendo

Salbutit, nec habent ullum verba edita sensum.
 Multa facit, multa & dicit, quæ mox ubi nubes
 Discussa est, rediitque jubar, damnantur ab ipso
 Auctore: unde rubet factis, infectaque vellet.
 Rex Macedum quondam, proles generosa Philippi
 Ibrius in mensa (ut fama est) perdebat amicos:
 O. Sed postquam furor ille animo decesserat, & jam
 anus erat, tunc se arguebat, tantumque dolebat,
 Ut fleret, cuperetque mori: quid vana Cytheron
 Orgia, quid thyrsos, deliræque tympana jactas?
 Non deus est Bacchus vester, Cadmæa propago,
 Nec Jove plena utero Semele concepit: at ingens
 Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra.
 Non deus est: sed nempe deum contemptor & osor.
 Nam divina parum curant qui vina sequuntur,
 Nec bene tractabit vinosus sacra sacerdos.
 O. Quid memorare opus est, quot morbos, quotque
 dolores

Dispergat nimius potus per membra, cibusque
 Inmodicus? scatet hinc, tanquam de fonte perenni,
 Ebriis, & ulcus atrox, scabies, porrigo, podagra,
 Articulusque premens, manibusque infesta chiragra:
 Hinc lippe stillant oculi, resolutaque Baccho
 Membra tremunt, dentesque cadant: olet halitus oris:
 Hinc stomachus langvens, atque intestata venit mors,
 Nequa quidem plures letho gula tradit acerbo,
 Quam gladius. Quid, quod census cito deperit: &
 mox

Pergitur in ventrem fundus, domus, atque suppellex?
 O. Et modo qui fuerat dives, fit pauper, egensque?
 Et vivas, comede, at non vivas propter edendum.
 Nam dixi quæ sit mulier: nunc accipe, quis sit
 Et puer, qui stat juxta hanc, & vertice nutat,

Nec vigilare valet, puer hic est filius ejus,
Quem labor ex ipsa genuit: somnusque vocatur.
Nutriit hunc Lethe, multoque papavere pavit:
Germanus Mortis, sed non æternus, ut illa.

Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
10. Membra labore levat, revocatque in corpora vires
Quo sine non potis est quisquam producere vitam
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbosque inducit, & ipsum
Enervat corpus, quoties sine lege modoque
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quiescit,
Et levius dormit, melioraque somnia gignit.

Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
20. Optandum voto interdum, præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fulvo est gratior auro.

✱ Ut mors, sic somnus miseros felicibus æquat.

At dextra cui parca colo net candida fila,
Qui facere & qui nosse cupit quam plurima, & altum
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus est, nam non præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.

Tu vero hunc vita, quantum potes, & vigilato,
30. Eheu quam longam tribuent tibi fata quietem,
Quum semel adveniet nox illa novissima, postquam
Non redit ulla dies, gelidosque reliquerit artus
Spiritus iste levis, volucrique simillimus auræ,
Tunc tibi perpetuo claudentur lumina somno,
Hæc nobis dum Diva refert, Thaumantias alto
Ecce venit demissa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc sole adverso rorantia præbent

Nubi

Nubila, purpureis quæ sic est fata labellis :
Diva panymp hæo salve carissima regi,
10. Cunctarum o Arete (me iudice) prima dearum :
Huc venias, quoniam turba omnis coelicolum te
Visere jam pridem gestit, jam desere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hic tua bonis, hic omnia regnant
Crimina, religio nulla est pietasque fidesve.
Hic contempta jacet virtus, inscitia sceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes,
Quare agedum coeptos sermones rumpe, morasque
Tolle omnes, cursuque pari volitemus ad astra,
Tunc me respiciens Arete, inquit: Non tibi possum,
20. Ut vellem, dictis exponere singula: sed mox
Crastina cum roseo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras jam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude quo coetera disces.
Jamque vale; his dictis, petierunt æthera saltu,
Excepitque ambas Zephyrus, sursumque vehebat,
Donec læta utraque in liquidas evanuit auras.
Ceu quum Scylla patrem fugiens scelerata sequentem,
Paulatim sese attolit: subit ille protervo
Insistens animo, ducitque per aera gyros,
30. Defecti cupiens facinus punire capilli:
Iæc vero densas inter se condere nubes
Nititur, atque oculos frustratur cæca tuentum:
Iluc & Nisus penetrat, neuterque videtur.
Phœbus Atlantæo jam merserat æquore currum,
Et vespër stabulis educens astra reclusis,
Ambrosiæ in campos ad pabula nota redibat:
Digredior mœrens, eadem qua duxerat olim
Me senior, repetoque domum, promissaque solis
Gaudia venturi, satis anxius expectabam.

LIBER QVARTUS.

Synopsis LIBRI IV.

Post preces ad Apollinem fusas ejusque responsionem, author duos pastores ad cantus certamen sese accingentes offendit; inter quos judex eligitur. Sed cantibus eorum septem lupi supervenientes finem imponunt. Unde discedenti Poëta Aretes Filius ex cœlo a matre missus supervenit. Qui ut amorem legitimum laudat; ita vagas libidines execratus, Monachorum luxuriam exagitat. Amor omnibus ceteris animi affectibus longe præferendus est. Amore divino conservari omnia demonstrat. Deinde post pacis laudes; de amicitia, toto hoc libro, longe lateque differit, ejusque munia exponit. Quibus absolutis post breve rerum sublunarium schema, huic libro finem imponit.

C A N C E R.

SOL, qui perpetua mundum vertigine lustras,
 Alme parens rerum, cœli decus, & stellarum.
 Princeps, æterni fons luminis, undique cernens
 Omnia puniceo dum Persida linqvis ab ortu:
 Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
 Hesperix fluctu, Calpenque novissimus uris,
 Atque eadem rursus repetis vestigia semper.
 Per te cuncta patent, noctis quibus umbra colorem
 Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,
 Mundi oculus: qui transverso dum limite curris
 20. Per duodena means animantium idola, quaternis
 Dispensas annum spatii, & tempora mutas,

Et cum temporibus quicquid generatur in orbe,
O sanctum jubar, o divum pulcherrime salve :
Te colimus, tibi sincero de pectore laudes
Fundimus, ac tu hodie læto nos respice vultu,
Et latum concede diem, redeasque benignus :
Nubila diffugiant, aër sit ubique serenus,
Adventuque tuo ponti vada falsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cœrula nautis :
O. Non segeti, non arboribus, non vitibus imber,
Insanusve obsit turbo, lapidosave grando :
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras.
Accipiantque tuo reditu Deus omnia pacem.
Salve præsidium, & sacris tutela poëtis :
Tu vatam mentes divino numine reple,
Pforumque moves ad dulcia carmina lingvas :
Tu dignos lauroque facis, famaue perenni.
Salve igitur, dexterque mihi sis quæso canenti,
Et faveas cœptis, & nostros dirige cursus,
O. Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
Hæc ego Castalias flexo dum poplite ad undas
Orarem supplex, nympharum adstante corona,
Audiit excelsa Delphorum Phœbus ab arce :
Audiit, & visum est templi nutare cacumen,
Que adytis ingens effulsit splendor, & ingens
Vox audita, meas quæ sic pervenit ad aures :
Infelix juvenis, quem adeo fata impia vexant,
Qui tam crudeles vivendo transigis annos :
Isto animo forti, & dura : patientia vincit
O. Omnia : in adversis rebus sunt prospera semper
Magnanimo spernenda viro : tunc celsior exit,
Quum premitur virtus, vides ut fortuna frequenter
Quos pectus dederat mutata extollat eosdem ?
Alternatque vices ? nihil est durabile semper

Sub coelo, redeunt post tristia nubila soles
Jucundi: postquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata residunt:
Et remeat brumæ post frigora floriferum ver,
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
10. Teque ipsum serva fatis melioribus: olim
Adveniet tempus, cursum variantibus astris,
(Si non ante diem paræ tua fila secabunt)
Quando tuum, quod nuncmersum jacet atque sepultum,

Milleper ora virum fiat memorabile nomen.
Ipse adero, semperque novem mea turba sorores
Adstabant comites quocunque accesseris: & te
De plebe eripient, clarumque in secula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortina precanti.
Ast ego vix possum diis credere talia de me:
20. Usque adeo sum perverso sub fidere natus,
Usque adeo assiduis cœlum me casibus urget,
Inde tamen decedo hilaris, perque avia solus.
Errabam, & pariterolvebam talia mecum,
O si forte aliquis mihi nunc hominumve, deumve
Occurrat, quem diva Arete, ut promiserat, ad me
Doctorem mittat, quo discere cætera possim.
O si ipsa æthereo potius descendat ab axe,
Meque suis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat montes inter porrecta propinquos,
30. Atque iter angustus limes præbebat eunti:
Progedior, videoque duos in gramine læto
Pastores, pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis peris juxta, & quos ferre solebant
Nodosa e corno baculis, certare canendo
Inter se accensi audis mercede volebant,
Sed judex decrat, cujus sententia litem

Solveret, & palmam victori ferret honestam.
Ut me viderunt, extemplo accersit uterque,
Et rogat, ut vellem secum residere sub illis
O. Cantibus, & tanticertaminis arbiter essem.
Tunc unus postquam sumpta prælufit avena,
Falsa sublati in cœlum cœpit ocellis,
O flos Dardaniæ, puer, o dilecte Tonanti,
Pocula qui superis spumantia nectare misces,
Cede polo, jam cede polo, formosior alter
In terris nunc est qui pocula sacra ministret:
Iupiter hunc rapiens, te spreto, ad sidera tollet:
Invidia rumpere miser, moriere dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
O. Cœlicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo sine nec mihi dulce aliquid, nec vivere gratum est,
Hunc quoties pernicis equi per devia tergo,
Invectum, capreas arcu cervosve petentem
Najades aspiciunt, cæco stimulantur amore,
Multaque cum multis cupiunt dare basia donis,
Certatimque ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus uvis.
O si non adeo puer implacabilis esset,
O si se facilem misero præberet amanti,
O. Me foret in toto nullus felicior orbe:
Sed spernit nostrasque preces, nostrumque dolorem,
Et fugit, ut nervo Assyrio transmissa sagitta
Ne fuge me, neu sperne precor, formose Philete:
Non ego sum Læstrygonio de sanguine, amari
Sed dignus fortasse tibi, si me bene noris.
Nam quamvis hirtæ in nostro sint corpore setæ,
Et barba a mento impexis cadat horrida villis,
Non sum deformis tamen, & sua gratia barbæ est
Et setis, suntque ista viris pugnacibus apta,

10. Robustosque decent: sint levia membra cynædiss.
Quid? quod divitiis pastorum, haud vincor ab ullo?
Quandoquidem mihi non defunt armenta gregesque,
Mille meæ viridi pascuntur gramine vaccæ,
Mille mihi per densa fues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, foetasque capellas:
Lactis acetosi nunquam mihi copia defit:
Est vetus estque recens plena mihi caseis arca.
Sume tibi quodcunque velis, namque omnia nostræ
Sunt tua, sumque tuus: quamquam hoc ingrate re-
cusas,

20. Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt cerasque novas, maturaque fraga,
Impleremque tibi corylis nucibusque canistrum
Ah quoties, quoties mediis te amplecterer ulnis,
Imprimerem roseis mille ac mille oscula labris.
Ne dubita, mellite puer, mecumque venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratumque soporem:
Amplexu juncti pariter capiemus in umbra,
Allecti strepitu ramorum & murmure rivi,
30. Dum fervente die crepitant per rura cicadæ.
Heu mihi, me spernis, spernis quoque munera nostræ
Nec mœstis lacrymis, nec blanda voce moveris,
Sævior Hyrcana sublato tigride foetu,
Surdior ex pario quæ fiunt marmore signis,
Durior Alpina caute, Arabioque adamante.
Quo tibi forma tua est, si sis crudelis, & omnes
Despicias, atque mori miseros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in Hyblæo miscetur melle venenum.
Pone tuos fastus: inimica superbia divis.
Nec te decipiat fugitivæ gratia formæ:

Forma brevis flos est primo spectabilis ortu.
 Mox langvens fugiente die, dum florida durat
 Etas, dumque cutis tenero fulgescit in ore,
 Ne pure incassum felicia tempora perde:
 Uttere concessis tibi, dum potes, utere donis,
 Omnis quippe suo res commendatur ab usu.
 Tempus erit, quum tetra genis horrescere barba
 Incipiet, faciem crispantibus undique rugis,
 O. Caniciesque premet laudatos foeda capillos,
 Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem,
 Sæpius, & tecum dices: quo pristina cessit
 Gratia? quo roseus niveaque albedine mistus
 Migravit color? ah nostræ spes irrita formæ.
 Mutatosque gemes vultus, deformiaque ora,
 Ipsum te quoties speculo referente videbis.
 Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
 Quid studeo sterili committere semen arena?
 Me miserum, frustra (sic vultis fata) laboro:
 O. Sic vultis fata o nimium contraria nobis,
 Præcipue quum dirus amor mea pectora vexat:
 Fatum in amore valet, plusquam gaza omnis, &
 omnis

Nobilitas: etiam fato est obnoxia virtus,
 Fato despicitur princeps, & servus amatur,
 Sit tamen ipse licet pressio truculentior hydro,
 Meque minus fronde aut ulva liceare palustri,
 Te semper mea vita sequar, te semper amabo:
 Corde Philetus erit nostro, nostro ore Philetus.
 His tacuit dictis, mox talia subdidit alter:
 30. Polline candidior Mellina, & virgines calce.
 Et pelagi irati spumis, & lacte recocto:
 Maturis cerasis eadem rubicundior, atque
 Moris, quæ nondum nigro sunt tincta colore:

Pulchrior arboribus, verno quum tempore florent:
Dulcior arenti ficu mustoque recenti.
Non habuit credo tales Cytherea papillas:
Non tales oculos, nec tam speciosa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia membra?
Has tractare juvat potius, quam dicere partes.
10. Non modo mortales inter laudata, sed ipsis
Diis etiam Mellina placet. Vidi ipse sequentem
Hanc Satyrum, & tandem captam sub subere pressit:
Clamabat, volui demens accurrere, opemque
Ferre, sed hirsuti metuebam cornua divi,
Rivalemque ausus non sum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me invitat ocelli,
Accersitque ultro, & niveis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, soleat quam nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis! lascivaque mordet
20. Cervicem, leviterque manu mea percutit ora
Ludendo: juratque mihi, me præter, amare
Se nullum! sed non adeo sum stultus, ut ista
Vera putem: quoniam nil est mendacius ipsa
Fœmina: & insvetis quo te magis improba palpat
Blanditiis, hoc esse magis tibi scito cavendum.
Dixerat ista canens, atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per saxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, angusto calle, latenter
Septem forte lupi, stimulante cupidine pastus:
30. Invaduntque greges, nunc has, nunc moribus illas:
Dilaniant pecudes, merfantque in sanguine rictus.
Contra, conatur magnis latratibus hostes
Pellere turba canum, ferro circumdata collum.
Ingens fit strepitus, valles resonare boatu:
Confurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores, baculis nodoso e robore sumptis,

Et funda, accurruntque simul, solusque remansi,
Tunc alia discedo via speransque, timensque,
Atque animi dubius, mecum diversa voluntas,
O. Progredior, quantum spatii ter plumbea massa
Impetu tormenti exiliens metitur aheni:
Illimen fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circum
Gramina cingebant, sacroque sedilia topho:
Ut puto, nympharum sedes: quum torrida fervet
Æstas, & mundum rabiosus Sirius urit,
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba: ego confestim, quoniam matura videbam,
Accessi, & nonnulla manu decerpta comedi.
20. Inde situm cupiens haustis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino:
Dumque bibo, in nitidis splendebat calculus undis.
Interea juvenem quendam demittit Olympo
Diva Arete; nostri non immemor. Ille volatu
Præcipiti secat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres cursu prævertitur ipfos,
Prendere quum prædam pennis stridentibus ardent.
Actutumque ad me venit, qui forte jacebam
Graminea in ripa, fessus, dicitque salutem.
30. Illicet assurgo, & Juvenem reverenter adoro.
Ille autem superans humanam corpore formam,
Divæ Aretes, inquit, sum filius: ipse Timalphes
Nominor: huc genitrix misit me, ut singula demum
Quæ restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia coepit:
Audisti quæ sit mulier de parte sinistra,
Quis puer ipsius: namque hoc tibi mater aperte
Ostendit, quare nunc restat dicere quæ sit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat,

10. Hanc Venerem appellant homines, dicuntque
creatam

De pelagi spumis, tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus testes jecisse paternos.
Sic perhibent Græci, gens multum accommoda nugis
Garrulitate potens, fingendique apta magistra.
Uranius tamen hanc genuit de Lopade nympa,
Uranius rerum genitor, quo vastior Atlas
Non fuit, Enceladusve ferox, tumidusve Typhœus
Nec quotquot tellus produxit foeta Gigantes.

Huic natura novem capita addidit, inde supremum
20. Absque oculis versum est Tartessi ad littora semper
Cætera ad auroram spectant: plus mille secundo
Lumina sunt, reliquis unum: jactatur ad arces
Dextera Riphæas, boreæque cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit sua flabra, sinistram
Extendit, mundumque manu metitur utraque:
Contingens pedibus manes, & vertice cœlum,
Omnigeni pecoris pastor ditissimus idem,
Quod late in terras omnes diffundit alendum.
Non esset pecori numerus, nisi filius ejus

30. Pamphagus, horrificum rabie atque trigutturæ
monstrum

Affidue cum uxore sua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atque greges sine fine vorarent.
Hanc Venerem idcirco Uranius tulit, atque deorum
Cuidam pædogeni æterno sociavit amore,
Consortemque tori fecit: quo foedere jussi
Instaurare aliam prolem, & supplere creando,
Hæc est illa Venus, sine qua cultore careret
Maximus, & densis horreret sentibus orbis.
Hanc Deus instituit, naturæ ut damna rependat.
40. Quod vero Deus instituit, damnabile non est.

Quid

Quid de illis igitur dicam, qui cœlibe vita
 Contenti, dulces non curant gignere natos,
 Sed steriles obeunt radicitus, & moriendo
 Post cineres non ulla sui monumenta relinquunt?
 Si peccant certe, & si verum dicere fas est,
 Nascitur indigne, per quem non nascitur alter:
 Indigne vivit, per quem non vivit & alter:
 Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
 Quo minus hoc possint uti, pressive maligna
 O. Paupertate, timent mendicam educere prolem:
 Aut qui cœlestem sapienter ducere vitam
 In terris malunt, quorum rarissima turba est,
 Abstineant: nam tunc fas est, veniamque merentur:
 Sed multi nolunt uxorem ducere, multas
 Ut passim incestent, diversaque pabula carpant:
 Quoque magis fallant vulgus, se addicere sacris
 Claudubitant, & templa colunt, divumque ministri
 Consentur: varias leges, habitusque capessunt
 Invetos, raso sperantes vertice cœlum: *spectantes*
 O. Insani fugiunt mundum: immundumq; sequuntur:
 Ut cum se ventri dedant, mollique quieti,
 Quæ duo nequitiae sunt nutrimenta) pudici ut
 Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
 Ut satagunt nigram vitiis obtendere noctem.
 Nemo quidem caste consuevit vivere, salvis
 Ingvinibus: nisi quem jam debilitata senectus,
 Aut langvor gravis, aut animi dolor impedit ingens
 Aut regit ætherei sapientia plena pudoris.
 Omne supervacuum natura e corpore pellit.
 O. Hinc est, quod Venerem nocturna insomnia solvunt,
 Gaudiaque informant, veros imitantia lusus.
 Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putantur.
 Isto tamen, quod Vestales, ipsasque Sibyllas

Virginitate sua vincant; cedo, dignior utra,
 Utra est nobilior, sterilisne, an fertilis arbor?
 An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
 O vanas hominum curas, o futile votum!

Discite naturæ sanctas non temnere leges:

Quæ vult, ut genitus generet: quæ gaudia fecit

10. Tam bona concubitus, non ut te absterreat: imco

Ut magis alliceat: naturæ obsistere cur vis?

Nempe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit

Legitima, atque modum servet, si debita fiat.

Ast nimia enervat vires, effœminat artus,

Ingenium obtundit, breviat quoque tempora vitæ.

Jam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.

Hic est ille hominum domitor, domitorque Deorum,

Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:

Cui quamvis puero & cæco tamen omnia parent.

20. Quæ terras pelagusque colunt, quæque æthera
 summum.

Heu quantos ignes, & quanta incendia passim

Excitat iste puer, quantum o pharetrate Cupido

Arbitrii tibi concessum est tibi nulla resistunt

Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis,

Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem

Novimus & varias compulsus assumere formas.

Fulmine deposito, & cœli regione relicta,

Non dedignatum miseras insistere terras:

Nunc aquilam fieri, nunc torva fronte juvenicum,

Nunc se pastorem, nunc se simulare colubrum,

Interdumque ignis speciem, Satyrique figuram

Aut auri induere, ut candentis corpus oloris.

Ennosigæus item liquido mutatus Enipeo,

Dum tua tela miser sentit, Salmonida preffit.

Sæpe etiam voluit delphin, ariesque videri,

Aut equus: & toto flammæ extingvere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca nequivit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine divos.
Et factum accipitrem Phœbum, factumque leonem
10. Dicere: vel stygii furias memorare tyranni.
Talia non opus est referendo absumere tempus.
Quippe ego si cunctos heroas & heroïnas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Enumerare velim: crescet mihi longior ordo
Historiæ, atque prius condens sua lumina Titan
Abluet Hesperio fumantes gurgite currus.
Ergo operæ pretium puto omittere talia, cum sint
A multis jam dicta aliis, nunc vera sequamur.
Non puero huic Bacchus pater est, ut Græcia fingit:
20. (Non etenim, si sic, abstemius ullus amaret)
Sed fatum: quoniam fato junguntur amores.
Nimirum fati mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos:
Plus fatum quam forma valet: sit maxima flammæ
Causa cupidinæ licet hæc, & corda tenaci
Præcipue juvenum soleat vincire catena,
Plus quoque quam nummi: quamvis corruperit auro
Inclusam Danaën turri Saturnius alta:
Consuetudo etiam & facilis concessa manendi
30. Sæpe simul, nulloque simul spectante, loquendi
Libertas: quæ prona via est & lubrica, per quam
Ipse amor ingreditur, per quam Venus ipsa paratur,
Haud multum certe fato renuente juvabunt.
Fato junguntur, fato solvuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoque fruetur,
Quod neque formosus poterit, nec dives habere.
Hinc pulchra & generosa viro contemnitur uxor:
Interdum & plaris pellex trivialis habetur:

Hinc

Hinc uxor pulchrum & generosum sæpe maritum
10. Odit & immundi penem calonis adorat;
Aut aliquem externum, quem vix bene noverit ardet.
Denique ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique suus, nisi sit divisus limite certo,
Non dubium est, quin possit ab omnibus unus amari:
Non dubium est, possit quin omnes unus amare,
Et passim, quacunque velit sibi quisque potiri.
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua cuique dedit fors,
20. Hoc habet, hoc patitur: sic dispensantur amores,
Arbitrio superum: dominæ sic sæpe placebit
Ipse suæ servus: sic pulchram sæpe puellam
Euclio zelosus, grandævus, lippus habebit.
Ac veluti infauſto qui fidere mercibus implet
Mercator navim, nocituraque cærule tentat.
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cœlo adverso, fatoque sinistro,
Uritur, in cassum tempus terit, atque laborem.
Imo ignominiam & crudelia vulnera sæpe
30. Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata favent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit, quod vult & tutus amare.
Verum hæc quam paucis concessa est gratia, pauci
Tam faciles habuere Deos, tantumque benignos:
Excepto, si quis caute sua gaudia celet.
Usque adeo, ut nulli fidat, nullique recludat.
Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Intidiis, focio nunc quisque imponere tentat.
Quodsi arcana suo quisquam commisit amico,
40. Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet
Ne quando infensus mutata mente revelet,

Quod

Quod prius in cordis penetralibus occultabat,
 Ergo si liber vis esse, & vivere tutus,
 Non ulli credas, quod tu clam feceris: & sic
 Semper amicum habeas, dum durat foedus, ut ipsum
 Posse putes hostem fieri, quod sæpe videtur.
 Nam qui semper ament nostro sunt tempore rari.
 Invidia est & jam multum metuenda secundis
 Quæ semper rebus dirum miscere venenum
 O. Nititur: invidiam moneo timeatis amantes.
 Propterea quid ames, nemo sciat: occule amorem
 Qui sapis, atque tuus fac ne ignis luceat extra.
 Invidia horrendum monstrum, sævissima pestis,
 Exitiale malum, quo non violentius ullum:
 Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonosque
 Odit, & alterius justo indignatur honore.
 Quanquam nemo satis proprium celabit amorem,
 Si fata impediant, inimicaque sidera nolint,
 Quippe humana parum prodest prudentia, quando
 O. Decernunt aliter superi: frustra que laborat,
 Rem quicumque parat diis adversantibus ullam,
 Non tamen idcirco non omni est arte cavendum:
 Non omni utendum studio pro viribus, atque
 Consilio, nam qui fecit quod debuit, & spe
 Fraudatus tamen est, merito laudatur, & omnem
 Invidiam in superos transfert: quos sæpe favere
 Stultitiæ, atque bonos pessundare sæpe videmus.
 Felix, cui favor a cœlesti traditur arce.
 O. Quem Deus ipse fovet, qui dextro est sidere natus.
 Huic etenim jucundus amor contingit, & absque
 Felice frui, longa poterit dulcedine lætus.
 Nempe amor est dulcis: nempe est res blanda, jo-
 coque
 Plena & deliciis, ni fato fiat amarus.

Cujus qui nunquam est expertus tela, vocari
Jure potest sensus expers, nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat? certe omnia, quamvis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas,
Sic statuente Deo? quare qui querit amorem,
10. Rem quærit divinam: etenim nisi cuncta perenni
Ipse Deum, atque hominum rex prosequeretur amore
Deficeret mundus, pariterque elementa perirent.
Quilibet id servat quod amat, gaudetque tueri.
At quod non amat, id nemo servare laborat.
Idcirco rerum series æterna manebit:
Quippe Dei est æternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, species nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per se Deus optimus, at non.
Sic ea quæ rapidæ debentur corpora morti.
20. Namque perire finit nemo quod diligit, illud
Si servare potest: sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? servare potest, sed non amat ipse
Corpora: corrumpi idcirco finit, at species non,
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus volvens, cretaque resumpta,
Ipse novas iterum fingit, spernitque priores.
Præterea cœlum, tellus, aërque, fretumque
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc stat & hoc durat tot jam per sæcula nexu.
30. Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa solutis:
Non cœlum terris lucem, radiosque calentes
Nec generandarum præberet semina rerum?
Aëra finitimum consumeret improbus ignis:
Nec tempestivas pluvias demitteret aër,
Nuda foret tellus, æquorque extingueret ignem,
Aut igni potius piscosum arefceret æquor:

Ut quondam, quum flammivomos Clymeneia proles
Non bene rexit equos, metuens cœlestia monstra,
10. Infelixque sui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, sensitque incendia mundus,
Donec fulmineo præceps dejectus ab ictu,
Eridani mediis flammæ extinxit in undis.
Gignit amor pacem: pax est dignissima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci summus honos, paci est quoque summa voluptas.
Tunc tuti vivunt homines, tutusque viator
Carpit iter, nec fit sævorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arva coluntur
20. Assidue, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abundat,
Palladiusque liquor: tunc passim luditur, & tunc
Inflata ad thyasos invitat tibia, soli
Oderunt pacem stulti, & certamina quærunt:
Talía fluxerunt Saturno tempora rege:
O felix ætas ipso pretiosior auro!
At nunc (proh dolor) infano discordia motu
Omnia conturbat, terret, repletque tumultu.
Nunc juvat esse trucem, & leges discindere ferro:
30. Justitia est potuisse magis, nunc mille colubros
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosque agitant, regesque superbos.
Quid juvat o miseri, pugnando lacescere mortem?
Nunquam fera venit, sed dira superbia tanti
Causa mali, & vasa fames, atque ardor habendi:
Heu cur usque adeo vilissima terra superbis,
Cujus foeda brevi corrodent viscera vermes?
Quid tantum quæris? te semper forsitan esse
Victurum credis? miser, ah miser, aspice quam sit
40. Incertus, velox, angustus terminus ævi.

Sufficiet brevis urna tibi, parvumque sepulchrum.
Quod si amor humanos animos adstringeret, ista
Non fierent; sed quisque suo inserviret amico,
Quisque sibi charum qua posset parte, juvaret.
Certe nec melius quicquam, nec dulcius est, quam
Sincere a multis, dum vita hæc durat, amari.
Rebus in adversis magnum munimen: amici:
Solantur, firmant animum, prodesse laborant:
Quaque valent, miseras curas & damna levare
Conantur, tecumque dolent, tecumque queruntur.
10. Haud facile ille perit quicumque est dives amicis.
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiant, gaudent tecum, convivia tecum
Plena jocos celebrant, augent tua facta favendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quam multos studeat semper sibi jungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipsas
Qua potero expediam, sed primum scire necesse est,
Esse voluntatis motum hunc, quem vulgus amorem
20. Appellat; nam velle bonum est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,
Et vitare malum, solisque movetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causa & fundamina amoris.
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta.
Quædam jucunda, & quædam dicuntur honesta:
Utiliumque aliud genus & natura bonorum est.
Sicque malum triplex: damnosum, turpe, molestum:
Quisque amat, hæc animo fugiens, aut illa requi-
rens.

Est igitur diversus amor, diversus ut est fons
30. Unde oritur, laude aut probe non dignus eodem.
Hæc tria non solum inter se differre putandum.

Per genus: alit etiam species habet unumquodque
Per se multiplices, delectans, utile, honestum.

Quæ cum sint variæ, varii redduntur amores.

Utile enim est quicquid prodest, non est tamen u-
num:

Sicut multa etiam bona corporis, atque animi sunt,
Quatuor ad corpus spectant bona: robur, & ipsa
Forma, valetudo, levitas: quodcunque dat ista,
Vel res sit, vel homo, prodest, atque utile fertur.

10. Alit animi duo sunt bona, mos, doctrinaque: sicut
Sunt animi geminæ virtutes: ipsa voluntas,
Cujus sunt mores: & mens, cui noscere verum
Est proprium, mentis bona sunt complura, novem-
que

Doctrinæ hæc ornant: quas vatum carmina Musas
Apellare solent, ter ternis orbibus aptæ.

Sicque voluntatis bona plura, & quatuor horum
Præcipua existunt: prudentia, justitia, atque
Grandia quæ aggreditur fortis discrimina virtus,
Necnon quæ frænis nos temperat, atque modestos

20. Efficit, ex istis, tanquam de fontibus omnes

Emanant aliæ: quas quisquis discere quærit,

Volvat Aristotelis libros, vel scripta Platonis

Inspiciat: duo sunt hæc magni lumina mundi.

Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,

Utile dicetur, veluti medicina, medensque

Corporibus, velutique animis, liber atque magister.

Utiliora tamen sunt & meliora putanda

Quæ profunt animo: quia corpore dignior ipse est,

Ut servo dominus, rate nauta, aurigaque curru,

30. Sed mediate aliquid prodest, aut immediate:

Ut sator & nummus, cocus & cibus esurienti.

Idque ipsum dico de delectantibus: hæc nam

Per multas species, per multaque membra secantur,
Quorum animos quædam delectant, corpora quæ-
dam;

Suntque voluptates animi quam corporis, omnes
Sinceræ magis, & stabiles, & nobiliores,
Cum diis communes nobis, ut cætera sensus
Gaudia sunt etiam brutis concessa: sequuntur
Hæc pecudes proprie, namque his dulcedine mentis
10. Posse frui vetitum est, neque cunctis sensibus ipsæ
Lætantur, solo gustu tactuque moventur:
Quippe nec harmoniam, sed nec diapasmata curant,
Nunquid Apellæas tabulas, aut æra Corinthi
Mirantur, vel clamorū spectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut si vocibus ullis,
Vel si nonnunquam aspectu gaudere videntur:
Id gustus sit vel tactus ratione: velut quum
Massylus visa in campis leo forte juvenca
Exultat, tollitque júbæ, caudamque retorquet,
20. Prædæ avidus: vel quum sonipes per prata vagan-
tem

Vidit equam, Veneris stimulante cupidine fertur,
Et resupinato dumeta per avia collo,
Subsultim graditur, cœlumque hinnitibus implet.
Cumque cibi & Veneris, pecudum sit sola voluptas,
Et propria: idcirco est etiam vilissima, vixque
Conveniens servis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata, solet multum quoque lædere corpus.
Ergo quicumque est huic deditus, insipiens sit,
Et servire magis quam aliis dominarier aptus.
30. Non est turpe tamen moderate talibus uti.
At bona si quæ sint cognoscere quæris honesta:
Quod nuper dixi reminiscere, namque animi sunt,
Doctrina & mores, veluti paulo ante relatum est.

Sed quod nunc dicam solerti mente notato.
Quæ bona delectant, quam longo tempore durant,
Tam longo existunt jucunda, & postea nil sunt.
Exemplo tibi sit, Veneris cantusque voluptas.
Ast quicquid præbet bona corporis, utile fertur.
Ipsa autem bona sunt jucunda, velut valetudo
10. Jam data delectat, medicina sed utilis ipsa est.
Id quoque quod confert animi bona, jure vocatur
Utile: verum animi bona postquam tradita jam sunt,
Fiunt jucunda, & simul efficiuntur honesta.
Quicquid enim virtutem affert, est utile: at ipsa
Tradita jam virtus, jucunda & honesta putanda,
Quippe honor est soli virtuti debita merces.
Quicumque ergo cupit multum dum vivit amari,
Aut studeat delectare, aut prodesse, vel in se
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
20. Commendare mali, & quamvis odere, verentur,
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuisse volet, namque est non una voluntas
Omnibus: hinc homines studia in diversa feruntur,
Usque adeo tribuit difformia semina nobis
Gignendo natura parens: quod displicet illi
Hic amat: hic laudat quicquid damnatur ab illo,
Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes
Utile idem cupiunt, eadem nec honesta requirunt,
Quare opus est novisse prius quid cuique magis sit
30. Acceptum, placeatque magis: ne fiat inane
Officium, cassusque labor, ne litus aretur.
Si forte aut injucunda, aut odiosa, ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubie ostendit mores animumque latentem,
Id quod amat cerebro loquitur quisque, atque libenter
Audit: multa domi poterunt quoque signa videri.

Nam cum vomeribus, stimulos, juga, rastra, ligones
Agricolæ fervare solent, arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
10. Codicibus, poterit merito studiosus haberi,
Sic de aliis dico, nimirum arcana resignat
Lingva manusque animi, quare quæcunque placebunt
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos,
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominum sequitur, nummos & munera cuncti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verum talis amor non est durabilis, & quum
Deficit utilitas, fugit illico (præcipue si
Ulterior non ulla manet spes utile habendi.)
20. Servilis, fidusque parum: tamen inveniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum
Assidue memores, non cessant semper amare.
Esto quod ingrati cessent: non proinde bonus vir;
Qui rarus veluti Phoenix reperitur in orbe,
Multi prodesse ac pro viribus auxiliari
Debet desinere: est etenim via sola merendo
In cœlum, perque hanc Alcides maximus olim
Incessit, multique alii, quorum inclyta fama
Durat adhuc, nullum posthac moritura per ævum.
30. Nempe Deo est similis vir dapilis atque benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicumque sibi jucunda ministrant:
Præsertim pueri, juvenes nec non locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: namque fugit, quum deficit ipsa voluptas,
Si modo non redeat, vel non reditura putetur.
Est tamen interdum valde utilis, atque per ipsum
Divitias multi, multi accepere favorem.

10. Delectare igitur studeat qui quærit amari,
Dum neque quod justum est, neque transgrediatur
honestum.

At prodesse modis & delectare duobus
Quisque potest, verbis ac rebus: tutius autem
Et levius multo est, verbis quam rebus amorem
Quærere, proinde opus est, quo id fiat noscere pacto
Utile si doceas quemquam, moneasve loquendo,
Efficies, monstrando etiam quid profit & obsit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipsa parentur
Commoda, in adversis pro ipsorum orando salute,
20. Vel commendando, vel pro ipsis grata petendo,
Quos in amore voles tibi jungere, si cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipsam resque suas: vel si quid gesserit unquam
Egregie, ne te pigeat laudando probare.
Nam sapiens æque ac stultus laudatier optat.
Interdum lepidis, risumque moventibus, aures
Mulceto dictis, referendo si qua jocosa est
Fabula, vel si qua est vetus aut nova digna relatu
Historia, & demum si quid scis posse placere:
30. Non contradicas, imo assentire loquenti,
Sint non vera licet, quod si pudet illa fateri,
Tu saltem taceas: nam dissimulare tacendo,
Maxima plerumque est prudentia. Vivere nescit,
Ut bene vulgus ait, qui nescit dissimulare.
Nonnunquam, mihi crede, nocet, defendere ve-
rum.

Temporis atque loci proinde est servanda, hominumq;
Conditio semper, ne quid te lædere possit.
Ast aliqui absentem malunt laudare, putantque
Id melius faciunt astute: talis enim laus
Gratior, atque minus ficta & suspecta videtur.

Quippe solent multi præsentem extollere dictis,
Semper adulantes, ut veri habeantur amici:
Ast ubi terga abiens vertit, mordaciter urgent
Absentem, & rident, non valde est fidere tutum
Laudanti coram, mos est hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui singula, plures,
Aut unus saltem, fueris quæcunque locutus,
Vel bona vel mala sint: multus delator ubique est,
Hic te laudavit, dicet, vel vituperavit:

10. Sed tamen, ut paucis liceat concludere verum,
Non magis est gratum cunctis, & amabile quicquam,

Moribus ingenuis, integroque ordine vitæ.

Hoc plus divitiis, plus cognitione probatur.

Namque malus, quamquam doctrina & rebus abundet,

Neutique diligitur, vitiis odiosius est nil.

Si bonus atque probus fueris, vel amabere, vel te

Non odio saltem (velut arbitrør) ullus habebit.

Est autem vetus auctorum sententia, mores

Quod similes, simile & studium, sunt fomes amorum:

20. Sic vanus vanum, studiosus sic studiosum

Diligit, & focios adeunt animalia coetus.

Hoc non inficior: nam quo jungentur amore

Hi, quibus est mens diversa & diversa voluntas?

Cum sit amicorum cupere & contemnere id ipsum?

Sed sceleratorum cito fœdera dissolvuntur,

Stultorumque brevi commercia tempore durant?

Nam propria utilitas quam quisque requirit iniquus

Per fas atque nefas, & sæva cupido nocendi,

Quam malus omnis habet, pariterque superbia & ira,

30. Stultorum fidæ comites, accendere bilem,

Bella movere solent, amor est durabilis ille
Duntaxat, cuicumque dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas : amor hic pia pectora tan-
tum,

Sincerosque animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore est,
Quo genitum & generans, & ab uno sanguine creti
Mutuo se observant & amant, nam sæpe parentes
Oderunt nati, oderunt sua pignora patres.

Germano insidias germanus sæpe paravit :

10. At nunquam verus Pyladæ infidiatur Orestes,
Nec Pylades mortem curat, modo profit Orestis.

Sed dubium est, fierine ullo conamine possit,
Ut nos omnis amet populus, justique, malique,
Nempe amor in plures divisus, debilior fit,

Fortior in paucos, unita potentior est vis
Quælibet, at partes in plures secta peribit,
Recte igitur dicunt, raros tibi quære sodales :

Difficile est etenim cum multis vivere posse,
Et conversari assidue : quæ maxime amicos

20. Res decet : a multisque fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius, non ergo fideles

Esse tibi multos credas : nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet : comes est discordia vulgi.

Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto :
Namque turbando nomen sibi turba recepit,

Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus ævum
Ducere securus valeas, & lite remota.

Ut non ergo potes multos vehementer amare :

Sic tu non potes a multis vehementer amari.

30. Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.

Est alius civilis amor, communis, & omni

Præstandus populo quo quisque bonusque malusque
Dilige

Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam, quum taliter ipsi
Vivimus, ut nemo merito nos carpere possit;
Quum sumus ergo omnes blandi, vultuque benigno
Quemque salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est utile, conversari
Raro, vel nunquam cum multis, si tibi cordi est
10. Vitare infanas lites pacemque tueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge: namque
Haud facile est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes, illæsaque crura.
Nec cures si te non diligit improbus; at si
Non odit, satis esse puta, non oderit autem
Si longe steteris: absenti non nocet anguis.
Vel conversari tibi si quandoque libebit
Cum populo, & stolidæ interdum te adungere turbæ:
In primis studeas moderamina ponere linguæ,
20. Et cave quid dicas, semperque libentius audi.
Raro autem loquere: est mentis gravitate carentis
Indicium sermo nimius, peccatque frequenter
Multiloquus: verum parce, cauteque loquentes
Laudantur: decus est ingens prudentis in ore,
Præsentem, absentemve aliquem ne læde loquendo,
Hoc sit præcipuum monitum, sit regula prima:
Atque ea ne dicas quæ nil referre videntur:
Nec verba incassum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuumque vocabunt.
30. Verum sive rogas aliquem, seu forte roganti
Responsurus eris, prius ipsam consule mentem,
Quam vox exiliat: quæ postquam est edita, retro
Haud remeare potest, verbum semel ore soluto
Emissum longe nequit ad sua claustra reverti.
Gratia magna etiam est, sapientum dicta referre.

Atque

Atque loquendo aliquos vatum interponere verius,
Interdum exempla, historiis inventa probatis.
Talia namque solent sermoni inserta decere
Apprime, modo sint non abs re, idcirco frequenter
10. Nunc hos, nunc illos opus est evolvere libros:
Atque ut apes, varios passim decerpere flores,
Iram pelle procul: tecumque superbia non sit:
Nam tales homines non possunt prorsus amari,
Verum te mitem, blandumque ostende: placebis
Omnibus hoc pacto, at si te quis læserit, ipsum
Ingenio studeas mage quam superare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rapidæ tigres, tumidique leones
Mansuescunt arte; arte rates vasta æquora tranant,
20. Arte gerit turrim barrus, juga taurus, & arte
Asper equus tolerare equitem, frænosque jubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta ministris.
Infirmi & timidi est nimirum, multa minari.
Verbaque foemineæ vires sunt, facta virorum,
Dissimulat prudens, fortis tacet, ast ubi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet:
Ergo prius caveas ne quis tibi jure molestus
Esse queat: quod si injuste læderis ab ullo,
Ipsam quando potes tu contra ulciscere iusto.
30. Sin tibi non licet hoc, inclusum corde dolorem
Dissimula atque tace, ne deteriora subinde
Damna feres: stultum est hostem irritare potentem,
Atque malum majus tumidis sibi quærere verbis.
Expectat tempus sapiens, iramque coercet:
Sæpe etiam utiliter, cedit placidisque furem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hostem
Blanditiis, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum sic vincit equis,

Sic insveta bovi sensim juga ponit arator,
10. Sic trahitis Cybeles torvi ferraca leones.
Sicque feræ tigres Bacchi paretis habenis,
Nimirum magna est prudentia, vincere blande
Atque animi ad tempus pressum celare dolorum.
Hoc aliud quoque servandum est quocunque manebis:
In coetu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus est, parco, moderatoque utere risu.
Nempe est invalidæ mentis, capitisque minuti
Indicium ridere nimis: contra esse severum
Semper inhumani est animi, fuge cautus utrumque,
20. Atque tene medium: medio sedet inclyta virtus.
Non volo te scurram: sed, si potes, esto facetus.
Jam videor dixisse satis, jam jussa peregi,
Propter quæ imperio matris descendimus ad te.
Nunc tempus remeare monet, locaque infima mundi
Deserere, & superas volitando revisere sedes.
Unde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admirans adeo parvam minimamque videri,
Exiguique instar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atque suo tantum libratam pondere, cerno
Inde etiam Oceanum totas circumdare terras:
30. Perque ipsas flexo, velut angvis, serpere cursu
Nerea cœruleum, modici sub imagine rivi,
Inde Padus, Tanais, Ganges, Histerque videntur
Agrorum fossæ, quoties implentur ab imbre.
Quumque tua aspicio, quamvis ingentia, Nile,
Ostia, tam longe, septem reor esse canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruscis
Agmina, purpureoque undantes sanguine campos:
Et stolidos reges bona dum fugitiva sequuntur,
Seque putant non posse mori, diversa movere

10. Prælia, & infantes populos opponere morti,
Tradereque invitis spectacula tristia divis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
Aspicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas consurgere valles.
Temporis anfractu longo, & nemora alta secari
Vomeribus, cultisque prius succrescere sylvas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta novari.
Felix, cui talem speculam contingit habere,
Unde Asiam mollem videat, Libyenque ferocem,
20. Europamque armis & fertilitate superbam:
Inque ipsis varias gentes; quos Carcinus urit
Æthiopus, primoque Indos sub sole jacentes:
Gætulos, Nomadasque agiles, Cilicasque rapaces,
Sauromatas, Parthosque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabes, Traces, validosque Arimaspsas,
Hispanos, Italos, Gallos, rigidosque Britannos:
Totque alios populos, quos supra quum rediit sol,
Aut quum decessit, radiis illuminat infra
Nonne illuc velles conscendere posse, liceret
30. Hoc si mortali cuiquam: nisi membra gravarent
Te tua? sed nobis tantum conceditur istud
Cœlicolis, quibus est concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Unde feras, donec tandem sit morte solutus
Spiritus: interea valeas, jam separor abs te.
Protinus his dictis, me respondere parantem
Deseruit: nec non ventis velocior ipsis.
Digrediens iterum cœlestia templa petivit.

LIBER QUINTUS.

Synopsis LIBRI V.

Divitias aliaque corporis bona aspernatus Poëta, solam sapientiam exoptat, cum animi bona solummodo vera bona sint. Deus vero omnium rerum principium & unicus finis, solus summum dici bonum meretur. Qua occasione de miseria & felicitate humana obiter agit. Deinde vite conjugalis commoda & incommoda ejusque necessitatem exponit: præcepta connubialia & de educatione liberorum amplissima tradit, inter quæ, ut sibi a monachis, quos atro carbone notat, conjuges caveant monet. Medici hic etiam haud superfunditorie vapulant. Tandem illum qui sapientiam cum virtute conjunctam acquirere valet, omne tulisse punctum asserit.

L E O.

NON ego divitias Arabum, rubrive lapillos
 Æquoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
 Amne Tagus rutilante vehit, populosve superbos
 Sceptringera domitare manu: non fata dedere
 Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
 Nam bonus atque malus, nullo discrimine dives
 Esse potest, auroque potens; plerumque videmus
 Expertes animi indignos diademate crines
 Cingere, sarranoque ample vestirier ostro.
 Illa mihi vellem mundi concederet auctor
 10. Quæ nec habere valent pravi, neque mentis e-
 gentes,
 Quæ verum efficiunt hominem divisque propinquum.

Jupiter omnipotens, abs te sapientia quare
 Aut nulli, aut adeo paucis donatur? ubique
 Formosos reperire licet, robustus ubique
 Nascitur, & dives: contra rarissima tellus,
 Qui sapiat, quenquam tam vasto gignit in orbe,
 Num melius fortasse putas & dignius, esse
 Stultorum regem ac dominum? nempe illa potestas
 Nobilior, sed qua positi sunt nobiliores.

10. Dignius est certe castris aut urbibus amplis,
 Quam stabulis aut armentis, gregibusque præesse.
 Forsitan hoc facis, ut tibi sint mortalia ludo
 Facta, & habes hominem pro scurra, nempe videtur
 Vita hominum nihil esse aliud quam fabula quædam.

Utque movet nobis imitatrix simia risum,
 Sic nos cœlicolis, quoties cervice superba
 Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
 Divitias nimium, nimium affectamus honores,
 Spiramusque acres piperosis naribus auras,
 20. Grandia jactantes, & gaudia multa minantes.
 Qui minus, quæ scena datur, quum sceptrâ tenen-
 tem

Atque coronatum bubonem, asinumque verendum
 Aspiciunt alto in folio sublime sedentem,
 Spernentemque alios omnes, sit cætera tanquam
 Turba hominum sine mente pecus: dominiæque
 volentem

Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?
 Nec videt infans quid sit, quam frivolus, & quam
 Surgenti bullæ similis, pappoque volanti.
 Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.
 O. At vos ætherei cives, quibus esse beatis
 Contingit solis, quibus est æterna voluptas:
 Humanas si forte preces attenditis, & si

Non penitus miseros homines avertitis, oro
Egregiam puramque mihi concedite mentem,
A falso verum discernere quæ sciat apte.

Quæ bona cognoscat vera & contraria veris:
Ne stultus fugienda sequar, fugiamve sequenda.
Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.

10. Sed fallor, mecumque omnes, qui talia credunt.
Nemo etenim felix est, aut fuit, aut erit unquam ??

Non si possideat totum ditissimus orbem,
Non si plus sapiat quam quivis natus in orbe.
Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina præsens
Id firma ratione probet: quare aspice libri
Hujus materiam, quicumque hoc discere quæris,
Qua melius poterunt te carmina nostra docebunt.

Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate avidum scatebris Parnassidos undæ,

20. Secretos referate aditus, ostendite verum:
Vos etenim nostis, quicquid fuit, aut erit, aut est.

Principio expediam, quis felix atque beatus
Debeat a nobis haud falso nomine dici:
Post hoc progrediar, quo me deducet Apollo.
Dico igitur, solus felix est jure vocandus

Is, quicumque bonum summum jam possidet, at non
Omnes hoc norunt vere, cum quilibet illud

Quod sibi plus placeat, melius putet: hordea mulus
Aut asinus, pluri quam lauti obsonia rhombi,

30. Quam leporis clunes, quam turdos æstimat assos
Sic & avarus opes, sic ambitiosus honores,

Sic Venerem mollis super omnia laudat & optat,
Heu mihi quam pauci possunt dignoscere verum!

Quam densa errorum caligine nostra premuntur
Indicia! id propter, quod paucis integra mens est.

Quis-

Quisque ut habet mores, ita iudicat, atque ita fatur,
 Sed bona sunt quædam per se, quæ tempore nullo
 Esse mala, & nullo quæ tempore lædere possunt.
 Sunt etiam quædam non per se, quæ modo prosunt,
 10. Nonnunquam officiunt: hæc sunt bona corporis,
 atque

Externa, usus enim causa est, ut sint bona, vel non.
 Ut si quis patriam nativo robore servet,
 Esse bonum robur dicetur: sed noceat si
 Indigenis, civesque suos hoc robore perdat:
 Esse malum rursus robur censebitur ipsum.
 Sic de divitiis & honoribus, imperiisque
 Et cunctis aliis dico, quin talia propter
 Sæpe perit, quamquam utatur possessor honeste,
 Sic obsunt sua mella apibus, sic inguina fibro.
 20. Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis unda,
 Nec stant certa diu, dubioque errore vagantur.
 Summa bona idcirco non sunt: nec quisquis abun-
 dat

Talibus, esse potest vere, dicive beatus.
 Imo etiam si quis plene vult vera fateri.
 Non bona sunt, quæcunque valent prodesse & obesse,
 Nam sic esse bonum poteris censere venenum.
 Cum sæpe ex ipso fiat medicina salubris;
 Et nil esse malum toto invenietur in orbe,
 Cum res nulla adeo sit prava & noxia, quæ non
 30. Possit prodesse interdum, atque afferre salutem.
 Illa autem bona quæ sunt per se & semper habentem
 Felicem efficiunt: sed quæ sint talia, non est
 Omnibus explicitum, quare hic quærenda sagaci
 Sedulitate mihi sunt, aspirante Minerva,
 Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua scitu est:
 Nam cum fortunæ non sint & corporis, ergo

Sunt animi bona, quæ nos reddunt sola beatos.
 Dictum hoc est aliquid, sed nondum missa sagitta
 Perfecte potuit signum tetigisse petitum :

10. Unde prius quædam communia dicere oportet,
 Quæ monstrent iter, obscura ut funalia nocte.

Omne quod est, opus est, aut est operatio quædam,
 Aut operans: sed opus quendam finem esse fatemur,
 Principium est operans, medium est operatio: quod
 fit

Horum nobilius, meliusve, requirere refert.

Omne movens moto, quantum sunt talia, semper
 Dignius est: patet hoc, movet autem finis agentem:
 Nam quis agit, nisi finem animo conceperit ante?

Ergo est nobilior: nec non operatio fine

20. Vilior, hac eadem poterit ratione probari.

Proinde bonum summum finem quendam esse putan-
 dum est.

Optimus est autem non omnis finis: at ille

Duntaxat, quisquis cunctorum est ultimus, ad
 quem

Omnes procedunt alii recto ordine fines,

Omnia concurrunt in vastum flumina pontum.

Quippe ad perfectum imperfectum tendere par est,
 Et fieri propter melius quod deterius sit:

Non aliter bonus ac rectus servabitur ordo.

Ergo id quod rerum cunectarum est ultima finis,

30. Eximium esse bonum, & summum, primumque
 necesse est.

Præterea rerum quas ingens continet orbis

Absque anima quædam sunt, & viventia quædam.

Ast ea quæ vivunt, aliis sunt nobiliora.

Vivere proinde opus est, quicquid laus prima bono-
 rum est.

Illorum quoque quæ vivunt, quædam ratione
 Prorsus egent, iisdemque uti fermone negatum est,
 Ast aliis fermone uti ac ratione tributum est.

Nobilia ideo sunt hæc, sunt & meliora.

Ergo bonum summum perfecto more loquetur,

10. Perfectæ rationis erit, compluribus autem

Ex his quæ possunt uti ratione, loquique

Plena voluptatis vita est, sed plena laboris

Est aliis etiam compluribus, aut meliora

Sunt quæcunque hilari vita dulcique fruuntur,

Ergo boni summi lætissima vita putanda est.

Illorum vero quæ vivunt dulciter, annos

Post paucos pereunt quædam, sed longa quibusdam

Fila trahunt parvæ: quibus est diuturnior ætas,

Pluris erunt: quare longissima sæcula vivit

10. Illud, quodcunque est cunctorum summa bono-
 rum.

Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,

Atque Jovem, mortale genus solet; ille tremendo

Cum strepitu vibrat fractis de nubibus ignem:

Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit

Flamina, quæ vastis cum fluctibus Amphitriten

Funditus eversam clamosa ad littora pellant,

Ac terram quatiant imis inclusa cavernis,

Unde arces quandoque ruunt, atque oppida tota,

Sed fortasse aliquis dubitat, si Jupiter iste

10. (Quem summum esse bonum jam dixi) est finis:
 eundem

Quoddam opus esse patet, veluti divisimus ante:

Nec non principium, mediumque habuisse fatendum
 est.

Id vero nemo sapiens existimat: imo

Semper erit, semperque fuit, nec terminus illi

Esse potest: hic cuncta facit, nec factus ab ullo est:
 Nil fuit ante ipsum, post ipsum prorsus erit nil,
 At nos huic dubio sic respondemus: agentem
 Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
 Dicimus esse Deum: finemque putamus eundem
 10. Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
 Non tamen idcirco esse opus ipsum credere fas est.
 Quandoquidem non est opus omnis finis, agensque
 Non hoc præcipue quærit; sed cogitat ultra
 Quidam aliud melius, veluti qui fabricat arcam,
 Non hanc præcipue ut faciat fabricando laborat:
 Alit ut eam vendat, vel quicquam servet in ipsa.
 Quanto est posterior, tanto est præstantior omnis
 Finis, et ad melius quæ sunt pejora feruntur.
 Sic Deus est finis postremus & ultimus, in quem
 20. Omnia contendunt, propter quem mundus, &
 omnis
 Res mundi: est siquidem propter se ipse omnia fecit
 Non propter nos, ut soliti sunt dicere quidam,
 Clamando in templis doctores stultitiarum,
 Et deceptores vulgi, errorumque magistri,
 Insanos homines ex stultis efficientes.
 Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est.
 Quæ nostra est probitas, propter quam condere
 mundum
 Debuerit tantus princeps? nos undique pleni
 Criminibus, stultique sumus: vix unus in orbe est,
 30. Quem vel avaritiæ pestis, vel foeda libido
 Non premat, aut quem non ventosa superbia vexet,
 Quem non præcipitem trahat ira, aut cæca voluptas
 Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
 Tam magnum artificem, ut pro nobis cuncta crearet
 Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumque
 Æthe-

Æthera? sed forsan dices, nos ipse benignus
Diligit immeritos: stultum est hoc credere, nam quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dissimilis naturæ, quomodo possunt
10. Sese diligere? est etenim Deus omnia vivens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen est rerum finisque & origo:
Optimus: omnipotens, immensus: quo melius nil,
Et quo nil majus, nil excellentius usquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur ulli:
Omne bonum in sese retinens, expersque malorum.
Contra nos miseri fœdo de semine nati
Ad planctum & lacrymas, ad mille pericula semper
20. Aut his aut illis morbis affligimur: ævum
Degentes breve & incertum, plenumque laboris:
Heu quibus errorum tenebris versamur: & omnes
Quam sumus exiguæ mentis, quam sæpe malignis
Causibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantum vitiis & fraude potentes.
Qui postquam passi fuimus mala plurima, tandem
Angustam & miseram & sceleratam relinquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine pulvis.
30. Ergo inter nos atque Deum distantia major,
Quam si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distantes nodos conjunger amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice jungi?
Nempe inter similes amor & concordia, contra
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse jubet lex nostra prophanos,
Hæreticosque vocans collegia tecta cucullis,

Nos esse infanos ajunt, crassique cerebri,
10. Speramus quoniam coelum & consortia divum,
Æternumque ævum felici ducere cursu,
Innumerasque alias nugas: quas stultus hebesque
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit ut cedant animalia cætera nobis.
Nam si sermo homini non esset munere divum
Concessus, geminæque manus, quibus omnia fiant,
Nullum animal foret in terris miserum magis atque
Infelix homine; his nostra est natura duobus
Nobilior, meliorque: hinc tota superbia nostra est:
20. Hinc artes veniunt, nam præsens voce monetur,
Quid faciat caveatve: absenti scripta loquuntur.
Pandere si possent animalia cætera fando
Ut nos, arcano clausos in pectore motus,
Mutuaque inter se dictare & reddere verba
Ac varios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus,
Plusque aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniemque suam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis asinus se nobiliorem.
30. Lingva manusque igitur faciunt succumbere
nobis

Omnia, non ratio: hæc ajunt illi; insuper addunt,
Si truncis manibus, mutisque parentibus orti,
In silvis homines degant, agrisque remotis,
Sintque ipsi pariter manibus lingvaque carentes
Ut pecudes aliæ: humanum quid quæso valebit
Ingenium; quænam ratio apparebit in illis?
Nonne aliæ ut pecudes inculto corpore vivent?
Quid sapient melius quam cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus unus & idem est:
40. Dissimilis tamen ac varius proinde esse videtur.

Corpora quod non sunt cunctis animalibus æqua,
 Et variis membris varia est concessa facultas,
 Sic pluris fabri licet inveniantur eadem
 Prorsus in arte pares, atque æquo examine docti.
 Si ferramentis careat pars altera, multum
 Dissimiles, multum inter se differre videntur.
 Nil etenim poterunt agere hi quibus omnia desunt
 Quæ faciunt ad opus: nec secum saxa ferasque
 Oeagrius vates ducet, si barbitos absit:
 10. Nec Paris armatus Pelidæ cedit inermi.
 Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
 Sollicitant; verum hæc alias fortasse requiram,
 Quum de anima humana fuerit quandoque loquen-
 dum.

Quippe hanc divinam, immortalemque esse docebo,
 Quæ duo de brutis non est concedere tutum.
 Nunc ad iter primum redeo: Deus ipse supremum est,
 Eximiumque bonum proprie vereque vocandus:
 Quem qui habet, is debet felix dici atque beatus.
 Sed quis habere potest ipsum? nam quicquid ha-
 betur

10. Vilius est illo quod habet, possessaque res est
 Possessore suo semper minor, ocyus omnem
 Oceanum parva poteris concludere concha,
 (O mortale lutum, ventisque objecta lucerna)
 Quam tantum Dominum pacto complectier ullo,
 Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
 Ipse igitur solus felix, solusque beatus.
 Quoddam aliud tamen est summum bonum, & illud
 habere

Omne potest animal: sed non est omnibus unum:
 Nam diversa ipsis multum natura tributa est.

10. Convenit hoc illis, aliis aliquid magis, ergo

Esse potest felix genus unumquodque animantum:

Si non simpliciter, perfecteque, ut Deus ipse,

Ast aliquo saltem pacto, paucisque diebus,

Dum possit quod conveniat sibi maxime, habere

Semper: & adversi nihil unquam perpetitur.

Sed missis aliis, de homine est nunc dicere tempus:

Qui tunc est felix, quum possidet omnia, quæ sunt

Naturæ ipsius bona convenientia, quumque

Nil damni tota in vita, nil sentit acerbi.

10. Hoc etenim esse bonum summum, concedere fas est

Quod bona cuncta in se complectitur, & mala pellit

Omnia, cui nil triste datur, nil dulce negatur.

Nam virtus sola, aut felicem sola voluptas,

Non facit, ut quidam scribunt de gente Pelasga.

Quandoquidem bona multa simul meliora putan-
tur,

Quam pauca, ut grano frumenti magnus acervus.

Non unum, licet eximium, primumque beatos

Reddit: at omne bonum simul omni ex parte ro-
tundum.

Sic etiam solus princeps non efficit urbem,

20. Sic etiam non est ex solo pollice dextra.

Cum nobis igitur duo sint, corpusque animusque

Qui vere est felix, parte est perfectus utraque.

Est agilis, pulcher, robustus, sanus, & idem

Est sapiens, fortis, prudens, doctusque, bonusque,

Perfectosque tenet sensus, perfectaue mentis

Munera, pauperiem nescit, casusque malignos:

Et si non implet longævæ tempora vitæ:

Non est dicendus felix, licet omnia sint huic

Commoda, namque bonum parvo quod tempore
durat,

40. Est prope nil, veluti quidam dixere priores:

Ver

Vivere quam reliqui mortales dulcius ævum.

Namque in divitiis veluti in cunctis quoque rebus,
Extremum quodcunque malum est, mediumq; salubre
Omne nocet nimium: propter quod quisquis habet

plus

Quam satis est, non est melior quam quisquis eget
plus

Quam satis est, paribusque malis vexatur uterque:
Ut pingvis crassusque nimis, qui sesquipedali

10. Ventre tumet, non est levior, citiusque movetur,
Quam cui sicca cutis miseris tantum ossibus hæret,
Huic desunt macie atque exhausto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.

Utque ingens pelagus surgit majoribus undis,
Excelsosque æquat montes dum tartara Ditis

Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti
Gurgite sævit hyems, taciteque profundius æquor,
Sed magis a dira ventorum peste movetur:

Contra cum strepitu magno, multoque fragore

20. Parvus arenoso versatur littore Nereus;

Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,

Sollicitudinibus majoribus atque tumultu

Jactantur graviore quidem: sed vulnera vulgo

Tanta latent, tacitique gemunt, celantque dolorem,

Adde aliud quoque, quod cruciat comes improbus
iplos

Affidue, metus atque timor: suspectaque eisdem

Omnia sunt: hinc insidias, hinc dira venena

Concipiunt, soli nec possunt ire, nec audent,

Nec sine fas illis prægustatore comesse.

30. O bona libertas, pretio pretiosior omni!

O summum primumque decus: qua prorsus adempta

Nil gratum, nil dulce viris, & vivere mors est!

Ast

Ast pauper nocte atque die securus ubique.
 Et quo fert animus graditur, sive ire per urbem,
 Et varios lustrare locos, & cernere ludos,
 Aut monumenta cupit: sive extra mœnia mavult,
 Per cultos hortos, per florida prata vagari,
 Aut desiderio ruris torquetur amœni,
 Nil prohibet, solus vadit, non indiget ullo
 O. Servorum strepitu, & comitantum nube clientum:
 Et quoties stimulis agitur famis & sitis, ore
 Laud dubio tutusque dapes ac pocula sumit.
 Vilibus exiguisque cibis vescuntur in altis
 Liberæ aves melius silvis: & dulcius escam
 Quæsitam in campis, multoque labore paratam
 Accipiunt, quam si cavea teneantur eburnea,
 Aut in gemmato atque aurato carcere clausæ
 Ingvescant epulis regalibus, uberibusque.
 sæpe igitur miser atque infelix est etiam rex,
 O. Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatum.
 Sed stulti exterius dulce admirantur: at illud
 Quod latet interius non contemplantur amari.
 Iam autem vitam meliori ducere cursu
 Arbitror, est cuicunque magis fortuna modesta.
 Cui non est census nimius, nec sordidus, & cui
 Non conductæ domus, sed honesta habitatur: ager-
 que est,
 Quantum sufficiat domino bene cultus abunde,
 Cui det hero segetes, & vinum sufficienter.
 Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
 Generat o quantum tellus bene culta! colonus
 Dulcis ac prudens, non multis rebus egebit.
 Urina seu scrobibus longo ordine figitur arbor,
 Versi generis, minimo quæ maxima sumptu
 Nolumenta ferat: varium seu forte legumen

Mandatum sulcis, cumulo majore refertur:
 Seu magis hortorum delectat cura, laborque,
 Ex quorum reditu convivia lauta parantur,
 Nec regum mensis cedentia luxuriosis:
 Ni servire gulæ quis mavult quam rationi.
 10. Ergo est optandus potius sensus mediocris,
 Quem vel fors tribuat, vel testamenta, vel uxor,
 Aut artis labor assiduæ: aut industria mentis
 Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore possit
 Vendi alio, aut alibi pluris: vel multiplicando
 Per sobolem pecus, & gregibus stabula atque ar-
 mentis

Implendo, aut Paphiis sublimia tecta columbis,
 Melliferisve apibus præsepia multa perando,
 Aut statuendo oleis nigris brumale trapetum,
 Aut etiam Cereri saxa opportuna terendæ.
 20. His aliisque modis multis sollertia lucrum
 Illis ostendit, qui non torpere veterno
 Sunt soliti, quos dulce malum, blandumque venenum
 Desidia, atque animi languor non reddit inertes.
 Præcipue tamen hoc fortunæ munus opusque est,
 Hæc etenim quos vult facile evehit, ac locupletat,
 Hæc domina est rerum, & donatrix divitiarum.
 Insuper optandum, nulli servire: decet nil
 Libertatem agis generosum pectus, at ille
 Natura est servus, natura ignobilis, imo
 30. Infelix prorsus, prorsus miser, alterius qui
 Esse potest, ultroque aliena faceßere jussa:
 Et quicumque aliqua lucri spe ductus, iniquum
 Fert placida cervice jugum, non jugera tanti
 Plurima sunt, non omne aurum, non quicquid areniss
 Indus Erythreis cupidus legit, ut patienter
 Vel stomacho alterius comedas, capiasve quietem

Ad somnum alterius, dominoque iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila missus ab illo:
Interdumque homines te longe deterioris,
10. Indocti, insani, vinosi, luxuriosi,
Imperio parere velis, turpissima res est
Nimirum, possis cum liber vivere parvo,
Quærere servitio majoris præmia census:
Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,
Vendere, & imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus ut vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes pastoris egetis,
Tam viles, ut non valeatis vivere per vos.
20. Qui servus quocunque modo est, nulla esse beatus
Parte potest, asini est, clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibusve magis, quantum sibi sufficit apte
Possidet, injuste queritur de numine divum.
Sed forsan multi dubitent an coelibe vita
Conjugium melius: namque uxor sæpe superba est,
Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpe.
Adde quod & gravis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti langvent, nunc lumina vitæ
30. Intempestivo sublati funere relinquunt:
Filia jam grandis poscit cum dote maritum:
Vel mœcha est, maculatque domum: vel filius est fur,
Scortator, vacui capitis, rixosus. & effrons,
Ille etiam penitus liber non esse videtur
Cuicunque est uxor, mores mutare necesse est,
Et juvenilem animum compescere, relinquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari;
Has illas pulsando fores, & scorta petendo.

10. Alit opus est gravius tunc vivere, sollicitaque
 Rem curare, minor ne fiat, sed mage crescat:
 Ne premat extremam paupertas dura senectam.
 Hæc quamvis ita sint, melius tamen arbitror esse
 Quærere legitimas tædas, sanctosque hymenæos,
 Naturamque sequi, quæ nobis provida monstrat
 Exemplo volucrum, pecudum, pariterque ferarum,
 Quod mas ad prolem jungit cum foemina habendam,

Atque manere simul debet, sobolemque creatam
 Enutrire simul justo placidoque labore.

20. Ne genus intereat, sed cuncta in sæcula duret.
 Quandoquidem ad Venerem compellimur exercendam

Non modo nos, verum omne animal, terræque
 marisque

Naturæ imperio: facias pejora necesse est,

Si non foeminei sorberis ab ore barathri.

Præterea tandem sterilis morieris, & hæres

Parta labore tuo & sudore alienus habebit:

Cumque senex fueris, aut morbo oppressus iniquo,

Quis tibi succurret? vel quis tua damna levabit?

Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?

30. Hi te sandapila mallent efferre rebostum,

Resque tuas avidi expectant sibi morte referri:

Te captant vivum, ut possint spoliare sepultum:

Nummos quisque tuos, non te reveretur, amatque,

O scelus, o rabies, & habendi infanda cupido!

O miseranda lues totum diffusa per orbem!

Utile nunc omnes sprete virtute sequuntur.

Quis justum curat? quis non contemnit honestum?

Sit modo spes lucri? dominatur legibus aurum,

Auri majores vires quam sanguinis, auro

10. Venalis pudor atque fides, cultusque deorum est.
Ast uxor patrem, ac matrem, propriosque penates
Deserit, ut maneat tecum noctesque diesque,
Et pariat foecunda tuo de femine prolem,
Constituatque novam tecum gentemque domumque,
Sitque tibi auxilio, & simul obsequiosa laboret:
Ambobus commune bonum est, commune periculum:
Alterutri quicquid damno est, utrique nocebit:
Alterutri quicquid lucro est, utrique placebit,
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
20. Fatur, & hortatur, solatur, & auxiliatur,
Subvenit, assistit, vigilat, vigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumque parentem
Qua possunt ratione foveant, communis enim sunt
Amborum commixta caro, communis imago.
Quumque dies venit, post quam tibi nulla dies est,
Non totus moreris, vivusque videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereaque uxorem ducere nolunt:
Hoc ego non laudo, nec sanæ judico mentis.
30. Namque uxor te dote juvat, nil dat tibi pellex:
Uxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes, & honeste, hanc turpiter atque
Sollicite: fida est illa, hæc infida, timensque
Diffidium, rapit occulte, sibi congregat, unde
Si fuerit dimissa, queat post vivere; demum
Si tibi sit pellex, tibi erit non tuta suppellex.
Quid quod legitimos certosque ex conjugē natos,
Infames dubiosque nothos de pellice gignis?
Ergo uxor ducenda, prius tamen aspice quæ sit.
40. Præcipue matris mores adverte, patrisque
Nam similes fiunt nati plerunque parentum:
Qualis quæque arbor, tales solet edere fructus,

Consule vicinas clam, vel tibi si qua fidelis
Est mulier, mitte ut videat, sed dissimulanter,
An sit formosa, an vitiato corpore & ægro,
An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,
Nec suere. Hæc etenim mulier quæcunque pudica
Exercet, ne ignava domi, neu languida cesset.
Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
10. Ad mala multa trahunt, otii comes ipsa libido est,
Otia felices evertunt funditus urbes.
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam
Dedita, si telæ non Penelopea fuisset,
Sed pigræ mediis sedissent ædibus ambæ,
Huic de mille procis placuisset forsitan unus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si forte potes, tute ista videbis.
Namque aliis non certa fides: ferme omnibus est mos
Fallere, mentiri, potius quam dicere verum,
20. Cuique placet: raros poteris reperire fideles,
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
Et curare tuas, tuaque impiget omnia cernet,
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas tuaque impiget omnia cerne,
Ergo iterum atque iterum videas (si forte licebit)
Quæ sit quam tibi vis vinclo sociare jugali,
Ne frustra doleas, ne facti poeniteat te.
Si tamen (ut fieri contingit) conjuge prava
Mœres, deceptus fato, & Junone sinistra:
Hanc blande prius admoneas, placidisque frequenter
30. Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebrisque doma: nunc brachia collo
Injice: nunc etiam invitæ blanda oscula fige.
Quoque potes conare modo sedare furorem
Dulciter: hoc si non prodest, tunc utere amaro.

Succense, inclama, & vultu convicia torvo
Adde, minisque simul terre: quod si minus ista
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera misce,
Tergaque tunc duro resonent pulsata bacillo,
Si tibi suspecta est uxor, dubiique pudoris.
10. Non habeas pulchros famulos, pulchrosve foda-
les,

Cum quibus illa domi versetur; deciperis nam
Si quenquam fidum credas, est nemo fidelis
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus est,
Sed tua præcipue non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel quavis lege sacerdos:
Hos fuge: pestis enim nulla hac immanior: hi sunt
Fax hominum, fons stultitiæ, sentina malorum, ~~fec~~
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes
20. Non pietate Deum, falsa sub imagine recti
Decipiunt stolidos, ac religionis in umbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt,
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli: cælestia vendunt.
Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Ut vulgus fallant, optataque præmia carpant?
Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dii, si sapiunt, rident, renuuntque videre,
Non pretio, sed amore, Deum vir justus adorat.
30. Deme autem lucrum, superos & sacra negabunt.
Ergo sibi, non cælicolis, hæc turba ministrat;
Utilitas facit esse deos: qua nempe remota,
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Juppiter ullus,
Hos impostores igitur, vulpesque dolosas,
Pelle procul: quantumque licet tua janua vitet,
Pelle procul, ne te probitas simulata maritum

Caprarum efficiat: nec si tibi compater ullus
Contingit, nimium confidas: namque sub isto
Nomine peccandi proclivior est via multis.
10. Hoc etiam serva, ne sæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo consuevit adulter.
Illi da comites castas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus avaras
Secum stare veta, longeque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atque aliena cubilia quæras,
Nec te concubitus delectet pellicis, est nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis ulcisci cupiat, quam fœdera lecti
20. Instabili temerata fide: tunc ardet & odit.
Fallere tunc vellet simili ratione maritum:
Sique potest fallit, bilis tunc maxima fervet:
Tunc furit, ut Thyas nimio stimulata Lyæo.
Crede mihi: rara est quæ non sit adultera, quando
Legitimo fraudata thoro sua gaudia perdit:
Saltem animo, si non concessum est corpore, peccat,
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprensa tamen fuerit, tunc legibus uti
Ne pudeat, legum tibi sit reverentia semper,
30. Præcipua est etenim nostræ lex regula vitæ.
Ne temere iratus majorem crimine poenam
Infligas, lædasque Deum, vulgique sequaris
Ingenium & mores: qui non ratione movetur,
Sed veluti pecudes furiis atque impete fertur.
Nec ducta uxore idcirco non liber haberis.
Quod tibi non licet esse malo, neque nocte vagari
Nec multis aliis rationibus insanire.
Non hæc libertas, sed prava licentia dici
Debet: qui sic est liber, servire viderur.

10. Talis libertas non est cupienda, frequenter
In mala præcipitem quam plurima mittit habentem.

Est melius, non posse malum, committere, quam si
Indique peccandi pateat via, quot perierunt
Ob talem libertatem? quot sæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si vero nati morbo vexantur ab ullo,
Quid facias? cur te crucies? succurre medelis.
Quæ si nil profunt, & mors tibi surripit illos,
Equo animo sufferre velis: non solus in isto
10. Gurgite jactaris, comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leviora videntur,
Nascimur hac omnes lege ut moriamur: ab ortu
Exitus ipse fluit; cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias citus vel serius undas
Quisque petet, quanquam mors ultima meta malorum est,

Nec forti metuenda viro, quid munere vitæ
Defunctos tantis opus est deflere querelis?
Est ne adeo miserum moriendo relinquere mundi
Multitiam, & sese innumeris auferre periclis,
10. Proque tot ærumnis, tranquillam acquirere pacem
Aut mors est æterna quies, aut janua vitæ:
Isto etenim doleas quantumvis, tempore tandem
Cessabunt lacrymæ & gemitus, quemcunque dolorem
Unit longa dies, dissolvunt tempora curas.
I tibi lascivi, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & hujus
Causa mali es demens pater, & quatiendo flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, faciliq; labore
10. Institui, nondum vitiorum adstricta catenis,

Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantum,
Ut pecudes faciunt, hinc est urtica, filixque,
Et caprificus iners, quibus urbs nunc omnis abundat,

Quisque illos mores, quos primis hausit ab annis
Cum senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit, tenera est dum virga-recensque,
Flectitur huc illuc, ut vis: quæ post ubi crevit
Jam robusta arbor, flectenti cedere nescit,
10. Et quem parva locum tenuit, non deserit ultra.
Sic puer ad vitæ partem est quamcunque paratus,
Dum tener est animus, qui postquam duruit ævo,
Quam prius ire viam assuevit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inolevit ab annis,
Non facile auferitur, naturam parturit usu.
Ipsaque non multo est natura potentior usus,
Optandum tamen ut tribuant bona semina divi
Inclusis utero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis vivendo est: qui malus inde
20. Exierit, raro poterit justusque bonusque
Esse: licet doceat sanctos academia mores,
Et licet hinc atque hinc habeantur mille magistri,
Naturam frænare potes, sed vincere nunquam.
Cultura est etenim natura potentior omni,
Nonnihil ipsa tamen longo mollitur ab usu.
Sic cultu assiduo steriles compescimus agros,
Sicque feri discunt homini parere leones.
Omnis ab assiduo nimirum ars nascitur usu.
Ergo dum mollis, dumque est tractabilis ætas,
30. Instrue filiolos virtutibus, & doce honestas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunque volunt, res perniciosa est

Libertas pueris: tu si sapias, admove frænos
 Et cohibe: namque in vitium mortalia quæque
 Naturæ instinctu, nisi sint adjuta labore
 Sponte ruunt: nil perfectum natura sine arte
 Ferre solet: quoniam non vult Deus ipse veterno
 Nos torpere gravi, sed curis atque labore
 Excitat, & segnes tanquam calcaribus urget.
 10. Est locus ætherei prærupto in vertice montis,
 Deliciis plenus, quo non felicior alter
 Creditur esse usquam, cui cedunt Thessala Tempe,
 Elysique lares, & fortunata vireta:
 Hic habitat vicina polo, conterminaque astris,
 Innumerisque bonis fruitur sanctissima virtus:
 Sed salebrosa via est, angusta, atque ardua, densis
 Setibus hinc atque hinc horrens, quo tendere viles
 Ignavique animi, & terrena fæce gravati
 Haud possunt, sursumque vehit mens ignea paucos,
 20. Quos Deus ad cæli sedes elegit habendas.
 Difficiles aditus virtus habet: ad vitiorum
 Prona via est, illic ultro descendimus omnes.
 Quocirca quicumque bonam, nullaue pigendam
 Parte cupit prolem, multum instituendo laboret,
 Non etenim fieri egregium ac memorabile quic-
 quam
 Absque labore potest; vis est immensa laboris
 Assidui, longusque labor dura omnia vincit.
 Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
 Filioli vestri cum pravis converfentur,
 30. Consuetudo potest quoscunque inducere mores;
 Corruptunt etiam sanctos commercia prava:
 Vitent præcipue juvenes: nam prona juvenus
 In quodcunque malum est: semperque ob scœna lo-
 quuntur

Inter se juvenes & semper turpia versant.
Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne juvenum celebrent coetus, omnino caveto,
Tu, cuicumque bonam mens est educere prolem:
Corripe nunc verbis duris, nunc utere virga,
Si sit opus, monstraque viam, qua incedere oportet:
10. Nec faveas illis, patriumque iratus amorem
Dissimula semper: nil perniciosius est quam
Blandiri pueris: animos ad crimina sumunt:
Tunc nil non audent quum tu quæcunque loquuntur
Vera putas: asinusque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, vesano captus amore.
Damnosus favor est pueris, soloque timore.
Non ratione scelus fugiunt: peccantque libenter
Ac prompte, si non duris cohibentur habenis.
Ut sæpe in vitium nullo impellente labascunt:
20. Sic raro a vitiis nullo revocante recedunt:
Quales quisque sibi natos eduxit, habebit.
Ultra hæc nitendum, ut vivamus corpore sano:
Quippe valetudo est censu præstantior omni.
Robustus fossor rege est felicior ægro.
Scire igitur causas debes prius unde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim causis, vitare malignos
Effectus poteris melius: causisque remotis
Effectus pereunt, quicumque sequuntur ab illis.
30. Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sidere quisquam
Nascitur, atque in se cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de semine gignitur: ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpe parentes,
Quum male dispositi coeunt; nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiesque, laborque,

Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant vires, atque artubus obsunt,
Ut timur his quoties nimium, nimiumve caremus.

O. Utrumque extremum damno est, usus mediocritas
Non nocet, imo etiam prodest, vitamque tuetur.

Immodici affectus animi quoque gignere morbos
Consuerunt, nimiusque timor, moerorque dolorque,

Laetitia interdum nimia officit, interimitque,
Si sit habenda fides scripturis historicorum.

Noxius est aer: est noxius humor aquae
Corporibus, quando vitium contraxit uterque.

Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur,
Communisque lues dat plurima corpora morti,

O. Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixae, & casus, & mille pericula vitae.

Hos igitur fontes, haec fundamenta malorum,
Si sanus vis esse, omni ratione caveto.

Si tamen aegrotas, quoniam aegrotare necesse est
Nonnunquam, quid ages? non tu medicamina
differ,

sed cito curam adhibe, tenuis dum morbus adhuc
non

Assumpsit vires, nec inest penetralibus hostis,
Ignis ab exigua nascens extingvitur unda:

sed postquam crevit, volitantque ad sidera flammæ
O. Vix putei, fontes, fluvii succurrere possunt.

Ergo festina morbi cognoscere causam:

Atque illi facile occurras, contraria sume.

Opposita oppositis curantur: frigora si te
Laeserunt, calida opponas: si cura, laborque,

si vive cibus nimius nocuit, contraria semper
Exerce, hæc sese expellunt perimuntque vicissim,

Consule item, si opus est, medicum, vel clinicus ille,

Vel sit chirurgus, chirurgi certior est ars
Nam quid agat certum est, & aperta luce videtur:
10. Clinicus ipse autem, qui nunc physicus quoque
fertur,

Dum lotium infelix spectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,
Fallitur & fallit: sed non discriminis æqua
Conditio: ille miser moritur, causamque canendi
Linigeris rasis præbet, calvisque cuculis:
Hic alius contra sceleris mercede recepta.
Causatur superos, ac fatis imputat ipsis
Si quis obit, lætusque implet multo ære crumenam,
Heu mihi, pæne omnes casu, non arte medentur:
20. Quippe aliquam quicumque artem bene novit,
 agendo

Aut nunquam, aut saltem, raro peccabit: at isti,
De quibus est sermo, de centum vix erit unus
Quem sanare queant, quem non fortasse trucidant.
Unde istud? nisi quod pars horum maxima nescit
Quid faciat, quid sit prorsus medicina: sed ipsi
Dum tantum incumbant sophiæ, & dialectica di-
scunt

Vincula, quibus valeant indoctum flectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labyrinthæis ambagibus ad sua tecta
30. Instructi redeunt: atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica præmia po-
scunt:

Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, ut
Carnifices hominum sub honesto nomine fiant,
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis!
O cæci reges, qui rem non cernitis istam!
Vos quibus imperium est, qui mundi fræna tenetis.

Ne

Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite pestem,
 Consulite humano generi: quot nocte dieque
 Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
 O. Vel perfecte artem discant, vel non medeantur.
 Nam si aliæ peccant artes, tolerabile certe est:
 Hæc vero nisi sit perfecta, est plena pericli,
 Et sævit tanquam occulta atque domestica pestis.
 Non multum est igitur tutum his committere sese
 Quorum doctrina est, pretiosa in veste videri,
 Gemmatoque auro digitos ornare cynædos.
 Ast hoc quod dicam, ut valeas, servare memento:
 Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas,
 Neve nimis comedas, solet hoc mortalibus esse
 20. Maxima perniciēs, hinc plurimus ingemit æger.
 Præsertim hoc caveas, tanquam lethale venenum.
 Ne novus in stomachum cibus intret, si bene non-
 dum

Consumptus fuerit prior, & digestus ad unguem.
 Nec non quaque die iusto exerceto labore
 Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
 Quo moti caleant artus: nam causa caloris
 Est motus, stomachumque juvat, roburque reducit,
 Humoresque supervacuos, putresque resolvit:
 Noli etiam iusta vitam fraudare quiete.
 30. Corporis instaurat somnus vires animique:
 At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens
 Præterea procul est mœror pellendus, & omnem
 Tristitiam de corde fuga: tam macerat artus,
 Deformatque ipsum corpus, canosque capillos
 Ante diem reddit: contra præcordia læta
 Ætatem efficiunt viridem, robustaque membra,
 Cætera tu videas quæ paulo diximus ante.
 Postremo est aliud quiddam pretiosius, atque

Nobi-

Nobilius, per quod felices efficiuntur
10. Mortales, similesque Deum, cœloque fruuntur
In terris positi: quamvis ea gratia paucis
Tradita sit: pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam, sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunque aliud sapientia vincit.
Hoc homini nequeunt divi dare munere majus,
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit, quicquid Tagus, & Pactolus, & Hermus
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alvo.
Huic par esse potest nullius gloria regni.
20. Hæc est semideum genitrix, & maxima virtus.
Felix, o vere felix, vereque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donavit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certe est nisi prima scientia, per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cœli
Scandit, & ætherea cum diis versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
30. Frivola, & assidue tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper
Cogitat, & vere quæ sint bona, quæ mala novit,
Ac verum a falso recte distingvit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidosque triumphos:
Pro quibus usque adeo noctesque diesque laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens recte vivendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens aliis, ceu sideribus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.

Quin etiam nullo mortis terrore movetur,
Nec timet infernas poenas sibi conscius: imo
Latus obit, ridens pavidæ fantasmata vulgi:
Non dubitans miserum hoc, plenumque laboribus
ævum

Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem
Demum uno minor est sapiens Jove: quatuor autem
Ipsi conveniunt: quoniam bene consulit, atque
Judicat, errore amoto, recteque gubernat,
10. Et contemplari divina humanaque ad ipsum
Pertinet: extremam hoc quod dixi, maxima res est,
Ultra quam nihil est melius quod possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quam
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat foedum sapientia pectus,
Impurasque odit, cum sit purissima, mentes,
Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarumque peritus doctrinarum.
Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur:
20. De qua plura quidem loquerer: sed claudere
oportet

Jam librum, sat cauda meo proluxa Leoni est:
Quapropter nunc Musa tace, & requiesce parumper.

LIBER SEXTUS.

Synopsis LIBRI VI.

*Ex consideratione vanitatum humanarum perterrito
Poëta obviam fit Calliope, sub cujus persona osten-
ditur, quam impossibile sit temere ingenio confiden-
ti vera bona dignoscere, inter quorum numerum
nobilitas æque minus ac divitiæ & voluptas referri
potest. Quare hoc libro de nobilitate jam sermo-*

nem instituit: quam materiam fusa & peremptorie profequitur, ostenditque non stemmata nec famam, neque ipsos adeo honores, sed virtutem & doctrinam homines nobilitare: Postremo perpensis vitæ humanæ infinitis miseriis, mortem non extimescendam; verum enim vero ad eam, tamquam certissimum omnium calamitatum asylum properandum esse potius concludit.

VIRGO.

CREDO aliquos tetricæ mentis, nasique severi,
 Qui solos se scire putent & noscere verum,
 Atque sibi solis divum bonitate tributum
 Omnia judicio perplexa expendere recto,
 Dicturos, nunquam me degustasse beatos
 Aoniæ fontes, & sacras Phocidos undas.
 Nec prorsus lauro dignum, titulove poëtæ,
 Quod non inflatas nugas, mirandaque monstra
 Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
 10. Nam solas tribuunt fabellas vatibus: ac si
 Vera loqui, foedumque foret, vetitumque poëtis.
 Horum ego judicium falsum & damnabile duco:
 Nilque mihi melius, nil dulcius esse videtur,
 Quam verum amplecti: vetulis puerisque relinquo
 Has nugas; alii eructent fera bella gigantum,
 Harpyiasque truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
 Et captos blando Sirenum carmine nautas,
 Adde his monstriferam Circen, triplicemque Chy-
 mæram,
 Stelliferumque humero cælum qui fulcit Atlanta,
 20. Mutatum saxo, & fulcantem Persea nubes,
 Tantalum & Tityon, miserique Promothea furti.
 Belidas & quicquid delirans Græcia nostros

Tempore jam longo docuit garrere Latinos.
Non mihi sit tanti potasse Aganippidas undas,
Bellerophontæi quas protulit ungula monstri,
Nec mihi sit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atque corymbiferis hederis ornare capillos.
Ut sic delirem: pudet ah, pudet esse poëtam,
Si nugis opus est puerilibus inservire.
10. Et jucunda sequi spreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) est multis facundia, paucis
Consilium: multi sublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco sermone disertis,
Et cum multa sciant, sapiunt tamen aut modice, aut nil.
Verba nitent phaleris: at nullas verba medullas
Intus habent, sola exterius spectatur imago.
Et pictura levis: verum quis succus in illa est?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tandem: quid scit nisi somnia, nugas?
20. Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil utile ponunt.
Quæ scire & nescire, pari discrimine refert.
Ergo seu vulgus me judicet esse poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana sequemur,
Sed verum: quoniam verum est perfectio mentis.
Quod quicunque magis novit, magis est similis diis
Atque magis felix: licet hunc inscitia vulgi
Non merito extollat plausu, meritoque favore
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet,
Quare jam Musæ adsunto, Criticique valento.
30. Ecce viam ingredior, qua plurima taxus utrinque
Atque cupressus iter funesta protegit umbra,
Jam video tristes campos, pallentia regna
Persephones, quos obscuris perlabitur undis
Lethæusque ambit torrens: late arva papaver
Lurida somniferum vestit, ripasque silentes.

Qua plaga pressa jacet, qua sunt incognita nobis
 Sidera, me inveniet tamen, inventaque peribit.
 10. Falx hæc occasum, falx hæc populatur & ortum,
 Non ego divitias vereor, nec stemmata priscis
 Credita imaginibus, folio detraxit ab alto
 Quot mea dextra viros, & nigra in tartara misit
 Præcipites? Priamum memini, quum cæsus ad aras
 Victima nostra fuit: Macedum dux ille superbus,
 Qui tot regna suis! pugnando everterat armis,
 Par animo cujus totus non extitit orbis,
 In Babylone cadit telo confossus ab isto.
 Quid memorem heroas Latios, Martisque nepotes,
 20. Terrarum dominos, quorum clarissima virtus
 Imperium Oceano, famam conjunxerat astris?
 Nonne omnes potui cæsos dimittere ad orcum?
 Privavique manus sceptris, diademate crines
 Os verbis, & luce oculos membra omnia motu,
 Corporaque obscura clausi exanimata sepulchro,
 Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: denique
 quisquis
 Europamque Asiamque colit, Lybicosque calores
 Nullum ego discrimen facio generisque locique,
 Tempora nec servo, nec mores curo, nec annos:
 30. Improbus, atque probus, sapiens, stultusque peribit.
 Infantes, juvenes, longaque ætate gravatos,
 Formosos, turpes, æqua ratione trucidō.
 Hunc quoque quem video procul hinc mea regna pe-
 tentem,
 Quum sua fata sinent, mittam pallentibus umbris,
 Edidit hæc Stygio diva implacabilis ore.
 Tunc me concussit timor ingens, membraque sanguis,
 Undique dilapsus venis, extrema reliquit;
 Inque imum pectus coit succurrere cordi.

Præcipue, quum tartarcos dea sæva ministros
10. Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ secura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, penduntque, tenentque,
Quisque suum: sternuntur humi languentia passima
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipsa adveniens, nonnullus falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum subtemina nondum
Finierat Lachesis, justo illis debita fato,
Præteriens, cædi servabat diva futuræ.
Tunc ego sic mecum, attonitus, totusque tremiscens,
20. O curas, o vota hominum, vanosque labores!
O spem fallacem, o cæcæ solatia mentis!
O fluxum decus humanum, o variabile tempus!
Quam brevis, incerta, & multorum plena malorum,
Et quantis nostra est obnoxia vita periclis!
Quæ jucunda quidem facie, dulcisque videtur,
Sed quantum intus habet fellis, quantumque veneni,
Quid sumus, o miseri: nisi pulvis motus ab aura?
Et fragili vitro similes, umbræque fugaci?
Atque rosis, quæ mane nitent, mox vespere langvent?
30. Nunc vivi atque hilares, paulo post vermibus esca,
Nunc pulchri & validi, paulo post turpe cadaver.
Heu mihi! quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argentum, atque aurum, pretiosa-
que vestis.
Quid populos, magnasque urbes ditione tenere?
Marmoreosque habitare lares, vultuque superbo
Omnes despiciere, atque parem se credere divis
Si mors cuncta rapit, si tanquam pulvis & umbra
Deficimus miseri, si tam cito fastus & omnis
40. Gloria nostra perit, nullum reditura per ævum?
Hæc ego cum loquerer summisso murmure mecum,
Pal-

Pallentem vultu aspiciens, gelidumque timore.
 Incertoque gradu titubantem Opheia mater,
 Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
 Esto audax: animi vilis timor argumentum est:
 Nec decet ille viros: cedo, quæ te causa timere
 Mortem adeo cogit? tunc sic ego: Diva, necesse est:
 Naturæ impulsu quippe hanc animalia, quæ non
 Horrescunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
 10. Divitias ac delicias, corpusque resolvit
 In nihilum, remanetque nihil, nisi pulvis & ossa,
 Quæ pariter pulvis longo post tempore fiunt.
 Denique cuncta bona hæc adimit, summumque ma-
 lorum est,

Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
 Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
 Tunc Jove nata, mihi subridens, sic ait: Erras,
 Nimirum veri specie deceptus & umbra,
 Non cuivis facile est ipsum cognoscere verum,
 Hic ille est ramus, medium quem maxima silva
 20. Arboribus densis cinctum, atque erroribus atris
 Obductum celat: nec multis aurea virga
 Conspicitur, nisi cui puræ ostendere columbæ,
 At mihi quæ sata sum felici semine cœli.
 Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
 Si me audire voles: ego tunc, dea nil magis opto,
 Respondi: illa autem: Nos hinc divertere oportet
 Paulisper, sequere: & secum me duxit in altum
 Non adeo procul inde locum, quo lumina solis
 Cernere erat, radiis ferientibus ardua montis,
 Jucundumque jubar tenebras disjecerat atras,
 30. Sedimus ad fontem quendam, laurique sub umbra
 Tunc mea dux tandem pulchro sic incipit ore,
 Simia cœlicolum, risusque jocusque deorum est

Tunc homo, quum temere ingenio confidit, &
audet

Abdita naturæ scrutari, arcanaque divum,
Cum re vera ejus crassa imbecillaque sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo jure videbit
Quæ Deus & natura sinu occulere profundo ?
10. Omnia se tamen arbitratur noscere ad unguem.
Garrulus, infelix, cæcus, temerarius, amens,
Usque adeo sibi palpatur, seseque licetur.
Stultitiæ fons est, & origo philautia vestræ,
Caligoque ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat : tolle hanc, oculi meliora videbunt :
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona : & quæ nunc credis mala maxima, forsitan
Non mela sunt dices, pulsas a corde tenebris.
20. Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi utrem
Æoliis plenum ventis : quem jugiter urget
Huc illuc, lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, si quid separet, vita mors gratior esset :
Cum vivendo, malis homines sine fine premantur :
Exiguisque bonis, sed nec sine felle, fruantur.
Quod verum credes, puto, si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta brevitate licebit :
Collatisque ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantum mors debeat ipsa timeri.
30. Principio de divitiis, quas omnis ubique
Gens sequitur, laudat, quærit, miratur, & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego, Diva (inquam) si vis huic parce labori :
Quandoquidem prius hoc olim referente Minerva
Edidici, nunc perge alio, nec nota recense,
Deque voluptate ubertim quoque rettulit olim
Nobis diva Arete, missusque a matre Timalphes,

Qua.

Quare id transi etiam quæso, & quodcunque aliud vis
Expedias, tunc Diva inquit, de nobilitate
Dicam igitur, quoniam bona prima hæc inter habetur.
10. Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse,
Plus licet inde absit, quam distet Iberus ab Indo,
Sed quid nobilitas, aut quanti, est? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodest vera fateri,
Credere si renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderuntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi lumen cognoscere veri
Nec possunt, nec amant: adeo natura, Deusque
Distinxit mortale genus, recteque videnti
Una hominum species animalia cætera monstrat:
20. Usque adeo mores varii mortalibus, & mens
Dissimilis: multi tenebras umbrasque sequuntur,
Nec verum spectare queunt, solemque nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aspiciunt, quibus est animus divini, ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio divitiarum:
Aut sanguis, quoties generoso e stemmate quisquam
Natus, avos, atavosque suos, gentiliaque arma
Jactat, & eximios laudat virtute parentes,
30. Judicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Ut plerumque solet, communis opinio multis,
Paucorum ratio est, si nobilis ille putari
Debet, quicumque est dives: sic nobilis esse
Credo potest lanus, tonsor, piscator, equiso,
Pastorque & pistor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quivis de plebe lutosa.
Namque ex his multi rebus nummisque potentes
Et sunt, & possunt fieri, fortuna frequenter
Extollit miseros: eadem detrudit ad imum

10. Sæpe illos, quos ante rotæ commiserat altæ.
 Nobilis ergo fuit tantum quum mœnia victor
 Æneadum intravit Marius plaudente senatu
 Ac populo, insignis lauro, niveisque quadrigis:
 Sed postquam ejectus Syllanis viribus, exul
 Minturnis latuit, latuit quoque carcere fædo:
 Vel quum mendicus panem per punica rura
 (Pro superum leges, & non bene nota potestas)
 Quærebat panem duris fossoribus aptum,
 Non erat infelix tunc nobilis: abstiterat tunc
 20. Nobilitas fugiens longe: mox ipsa revertit,
 Quum Marius rediit, mutato sidere, Romam.
 Nimirum stulta hæc sententia, si sit ab auro
 Nobilitas, certe de terra nascitur aurum,
 De fraude, & furto, de fœnore: nascitur ergo
 De fraude, & furto, de fœnore nobilitas, o
 Judicium vulgi insanum! o sine pectore turba!
 Nobilitare hominem non ulla pecunia, nullæ
 Divitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
 Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
 30. At genus ille suum jactat, laudesque suorum
 Inculcat, cum sit turpissimus: atque recenset
 Gesta patris, monumenta atavi, patruique trophæa.
 Et quanquam innumeris, demens, ignavus, abundet
 Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
 Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.
 Cur aliena tibi tribuis? laudemque tuorum
 Esse tuam censes? cum tu sis dedecus illis,
 Degener, infamis? mentito nomine cygnum
 Gracculus appellat sese: cornicula plumas
 40. Pavonis furata, cupit pavo ipsa videri:
 Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo est.
 Hinc animi viles, hinc & cœlestia corda

Proveniunt: hæc largitur sua semina cunctis.
Nempe animum propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Servorum pulchra, & magna, & robusta videntur:
Nobilitas quidam est animi proprius decor, atque
Vis quædam nativa, cupit qua grandia semper,
Vilia contemnit, qua fursum tendere ut ignis
10. Nititur, & summas penetrat velut ardea nubes,
Infima despiciens. Hanc vim qui munere cœli
Accipit, ille bonus fiet, patiensque laborum,
Consilioque potens, curis vigilantibus, ut quid
Dignum laude gerat, ut sit laudabilis ipse.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imo
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore, post cineres populorum in pectore vivit.
Attamen (o mores, o mira insania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? o nebulonum
20. Turba audax, o vile pecus: te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non
Et labor & virtus etiam placet, ut merito sis
Nobilis? an mavis sapiens justusque vocari,
Nomine mentito, quam vero? cur tibi nummus
Falsus, cur panis falsus, cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? o larva, o simia disce,
Disce prius frænare animum, compescere cæcos
Affectus, ratione uti, vitare nefanda,
30. Justa sequi: te nosce prius, durosque labores
Amplecti ne te pigeat, vilemque fugare
Desidiam, ut possis culmen virtutis adire.
Tunc jure ac merito diceris nobilis: hæc est,
Hæc est nobilitas vera: hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta, per istam

Incessere viam Phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris,
Hac abeunte iterum, in præceps descendit ab astris.
Nam simul ac segnes confurrexere nepotes,
10. Jam parto imperio, jam prosperioribus annis,
Delicias ludosque leves, luxumque secuti,
Degenerare suis cœpere a patribus, unde
Nobilitas tales homines exosa recessit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & vitio, deleta superbia Romæ est.
Non igitur genus est, non sanguis, non statuarum
Mutarum series, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus; hac nobilis Hector,
Alcidesque fuit, fuit hac quoque nobilis ille
20. Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alii, quorum tot fama per annos
Durat adhuc; quid te jactas natalibus ortum
Egregiis? te præcipui genuere parentes:
Quid tum, si nihil es? si turpis, turpiter omnem
Inceitas maculasque domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor ac veluti stolidum si gignat asellum
Magnanimus fortisque leo, si simia barro
Nascatur, monstrum es, claræque injuria genti.
Non sic nobilitas per testamenta relinqui,
30. Aut virtus potis est, velut ædes, rura, supplex.
Hanc natura tuis tribuit majoribus: at non
Omnibus, antiqua repetas ab origine gentem,
Invenies fortasse tuo de sanguine multos
Cerdoneas aut agricolas, unumque videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium fecisse aliis: quæ tempore crevit
Paulatim, sed post quoque tempore victa senescet.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.

Quis nunc Pompeji de stirpe, aut Cæsaris esse
 10. Noscitur? aut ejus, domitis cognomen ab Aphris
 Cui virtus invicta dedit? quis credere tantam
 Progeniem periisse potest? domus alta deorsum
 Sæpe cadit, penitusque ruit, fursumque levatur
 Sæpe humilis: nulla est hominum fortuna perennis?
 Sic cœlum variare solet mortalia quæque,
 At dices, quale est semen, talis quoque fructus
 Inde venire solet, si sum de semine claro,
 Clarus ero. Non sic: proceri sæpe parentes
 Exiguum genuere hominem, turpemque decori,
 20. Robusti infirmum, sapientes insipientem:
 Nec mens, ut corpus, patrio de semine manat.
 Non patris est animum pueris præbere, sed ipsum
 Largiri natura solet. Quid nobile semen
 Egregiumque feret, faveat nisi debita cœli
 Temperies? verum est vulgo quod dicitur, annus
 Producit segetes, non cultus: semina quamvis
 Optima, si terræ fuerint mandata sinistris
 Sideribus, parient lolium, vel jacta peribunt.
 Ergo sufficiens non est pater ipse creandis
 30. Nobilibus natis, adsit nisi gratia cœli.
 Hinc est quod multos humili de plebe videmus
 Illustres nasci: qui magnum nomen adepti
 Virtute ac meritis, se post modo nobilitarunt.
 Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille? quis ille
 Tam sapiens sanctusque Cato? quis Horatius?

omnes

De medio plebis geniti: quis doctus Homerus?
 Cujus nec patriam certam, certosque parentes
 Scimus adhuc, dic, quæso, patrem Demosthenis,
 atque
 Euripidis matrem, dic Socratis, illius inquam

10. Socratis, in cujus gremio Plato maximus haufit
 Divinos latices, qui solus Apolline teste
 Est visus sapere: hunc genuit, qui marmora fodit:
 Nascentes pueros mater capiebat ab alvo.
 Nonnullos etiam reges, de plebe creatos
 Novimus: haud rarus quoque consul & induperator
 De populi fæce ad summum pervenit honorem,
 Quid quod equi, pariterque canes, ac cætera bruta
 Degenerare suo persæpe videntur ab ortu?
 Nempe diu res nulla manet, nempe omnia semper
 20. Deteriora solent fieri, in pejusque referri,
 Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
 Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci:
 Hoc variare, decus mundi est: hæc gloria summi
 Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
 Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
 Jugiter, ac faciem sapienter cuncta novando.
 Non tamen inficior, claros habuisse parentes
 Esse bonum, & claro nasci de sanguine: namque
 Hoc vere pulchrum atque bonum est, profuntque
 parentes

30. Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntque
 Sæpe sui similes natos, nisi fata repugnent,
 Et natura potens nimium: quam vincere si quis
 Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
 Æthera conscendet, pulso Jove: qualiter olim
 Fama Gigantæos quum sensit Phrægra tumultus.
 Enceladum memorat, summi juga maxima Olympi
 Imposuisse Ossæ, premeret cum Pelion Ossa,
 Sed tamen hoc non esse satis concludimus. Ergo
 Quamvis a populo dicaris nobilis omni,
 40. Sisque licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
 Egregiis vescare cibus, ac veste superbus

Conspicua incedas, referas gentemque domumque,
 Nobilis haud ideo es, sed fortunatus, & utri
 Aurato similis, similisque ex marmore signo,
 Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
 ac virtute, ipsum nomen: maluntque videri,
 Quam sic esse homines, pro dii, nunc nomina tan-
 tum

Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
 arrogat, affectat, sequitur, rapit: ut merito jam
 o. Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
 Quis non vult sapiens, generosus, justus haberi,
 Et probus & doctus? contentus cortice solo
 Atque umbris rerum: ut tali velamine mores
 Occulat infandos? lis est de nomine, non re.
 Hoc habeas igitur nomen, sic nobilis esto,
 Ut Romæ pasquillus homo est: ut sæpe vocatur
 Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor,
 Esto tamen quod sis & nomine nobilis, & re:
 Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
 o. Nunquid parva tibi hæc, & non cupienda viden-
 tur

Premia? quandoquidem virtus ex nobilitate
 Nascitur, ex virtute autem laus surgit, honorque.
 Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
 nterius videas meliori lumine verum,
 Cognosces quanto virtus tam digna labore
 Afficiat miseros homines: quam reddat amaram
 Stoicus id quamvis nolis concedere) vitam.
 Mortalem primum videamus: difficilis pars
 Nimirum hæc: quam si quærit quis rite tenere.
 o. Heu quantos opus est subeat toleretque labores?
 Naturæ bellum indicat, confligat oportet:
 Quandoquidem mortale genus natura creavit

Infirmum, pronumque malo, adversabile recto.
Pro superi, in vitium facili decurrere lapsu
Quisque solet. Cur hæc homini mala semina quon-
dam

Indita sunt? nunquid fuit hæc tua culpa Prometheus?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit (ut fama est,) scelerisque injecit amorem?
Heu quam difficilis, salebrosa, & plena laboris
10. Semita, quæ ad mores ducit, vitamque Deorum?
Quis bonus est? non sponte ullus; quis non malus? ille
Qui legis, regisve metu, peccare recusat:
Vel qui forte nequit, quot vult, committere crimen.
Nimirum haud facile est naturæ obsistere, seque
Vincere, & insanos compescere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua, jugique labore
Est opus a puero, ut vitiis ponantur habenæ,
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet, si sit multos firmata per annos.
20. Ergo militia est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant ubicunque latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam cum fortuna est prospera cuiquam,
Acturum subit & stimulat vesana libido,
Tum sua castra movet ventosa superbia, tunc &
Desidia atque gula, & petulans audacia surgit:
Contra illum dolor atque metus, dirumque venenum
Occupat invidiæ atque iræ, quum forte sinistra
Vivit, & indignam quærit propellere quovis
30. Pauperiem pacto, tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis studet, ut sua damna rependere possit.
Eheu, mortales inter Scyllam atque Charybdim
Jactantur miseri, & vitiis læduntur utrinque.
Dumque mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.

cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
sulta pati, & multos coguntur ferre labores.
virtutem illam, quæ humanas temperat actus,
affectant, opus est expellere gaudia, tristi
consilio, gratamque parum deducere vitam.
Si justus vult esse aliquis, non utile quærat,
iustitia est multis laudata, domestica paucis.
Quod si forte placet cuiquam prudentia, semper
t caveat, nulli credat, fidatque necesse est:
quandoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis.
enique qui bonus est, & mitis, sæpius ille
editur: ille minus tutus, plus insidiarum
astinet. Hic siquidem mundus domus ampla ma-
lorum,
scelerum patria est: probitas hic exulat. Unde
belles lepores, damæ mites, capræque
Idque genus sine felle animalia quæque petuntur
pius, & pereunt: rarus venator ad urfos
cedit, tutos conservat silva leones.
nunc, & mitis, simplex, innoxius esto,
citius fias avidorum præda luporum.
u mundus totus quædam est nativa tyrannis.
bilibus robusta nocent, & grandia parvis,
es fulminiget timidos infestat olores,
cipiter laniat turdos, mollesque columbas:
rficolor coluber ranas miserasque lacertas
Devorat: in silvis fera fortior ore minorem
acerat; tua monstra tenes quoque maxime Nereu;
æ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
n mare, non tellus, non aër tutus, ubique
stis adest, prodestque parum non esse nocentem:
o vide quam sit pars hæc virtutis amanda,
æ facit esse bonos: nam tanto parta labore

Hostibus in mediis tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atque
Principibus solet: o utinam fieret, sed ubique
10. Vincuntur nummis leges, magnoque favore:
Placantur donis Reges, & voce precantum;
Damnat jura illos quibus aut exhausta crumena,
Aut nullus favor est, alii quocunque premantur
Judicio, insontes abeunt, ut parvula musca
In tenui tela, quam pendens texit arachne,
Volvitur ac remanet: si grandior horridiorque
Impulerit, frangit casses & tuta recedit:
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille Sophus) miseros necluntque tenentque
20. Transmittunt laxis foribus, renuuntque potentes
Altera virtutis pars, quæ studiosa requirit
Naturæ causas & vix penetrabile verum,
Quam sit difficilis, quam magni plena laboris,
Experti norunt. Primo coguntur ab ævo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus cædi, & lacrymis dictata referre:
Inclusi tanquam in cavea cohibentur, ut ire
Non liceat quoquam, nisi permittente tyranno.
Quamquam ventris onus jubeat, vesicave turgens,
30. Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora sed calidæ postquam accessere juventæ,
Majori studio est opus. Hic Antenoris urbem,
Adriaci tentans rabiosam gurgitis iram,
Parthenopemve petit, Tyrthena per æquora cur
rens:

At Perusina alius, Romanave moenia quærit:
Ut procul a patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, somnique cibique
Parcus, & assiduus studio, librisque legendis,

laud aliter quisquam fiet, nisi nomine, doctus.
o. Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.
Gaudia nempe nocent, nocet illecebrosa voluptas
Apprime his cupiunt qui discere plurima, & altum
Doctrinæ culmen conscendere. Namque reflectunt
ac removent animos a duro tramite, per quem
tur ad auricomæ sacraria celsa Minervæ.
Sempe labore opus est longo, assiduoque volenti
Mobile per populos urbesque acquirere nomen.
Hinc vero multos cruciat dyspepsia, multos,
Cum nimium nimiumque legunt, ophthalmia vexat,
o. Præ studio stomachus crudescit, visus hebescit,
et pallor venit, & macies, & acerba senectus.
Nec mirum, quoniam scire & cognoscere verum,
Est præter naturam hominis, propriumque deorum.
Ac veluti infirmo radiantem lumine solem
Coctua ferre nequit: sic mens humana deorsum
Obecilla ruit, quoties contendit in altum
urgere & audaci coelum penetrare volatu.
Quod proprium est superum, mortales turpiter au-
dent,
desipiuntque magis, quanto magis illa requirunt,
o. Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos,
i forte auxilium ac lumen descendit ab alto.
o. dii felices: mundum, quis, quantus, & unde,
que ipsum mundi dominum, speciesque animan-
tum
rerum innumeras norunt, causasque latentes,
mina, & occultas vires, quibus omnia constant.
Nec vita est, hæc est ipsorum tota voluptas:
Non cibus, aut somnus, non morbus, cura, laborve,
Non lucri spes, non damni metus impedit illos.
Sed semper valeant optatum inquirere verum.

10. Ergo coelicolum sapere est: prudentia tantum
 Convenit & confert mortalibus, ut sibi possint
 Consulere, & vitare sciant incommoda, nec non
 Commoda congerere, & tranquillam ducere vitam
 Quid faciat, quid non, homini prudentia monstrat
 Huic studeat quicumque cupit bene vivere, & inter
 Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas.
 Quis non esse putet stultum, qui rebus omissis
 Utilibus propriisque, aliena & inania quærit?
 Dumque suas nescit vires, majoraque tentat,
 20. Dum nimis alta petit, præceps, velut Icarus, undique
 Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
 Rana bovem, rupta nunquam bibit amplius alvo.
 Dum studet insanus Phaëton coelestia fræna
 Mortali tractare manu, nonne infima preffit
 Stagna padi, currumque cadens vitamque relinquit
 Sese metitur prudens & continet intra
 Naturæ fines: nec plus quam debeat, audet,
 Excepto, si illum Deus impellitque juvatque.
 Curent mortales quæ sunt mortalia: omittant,
 30. Quæ superum: ne si contendant altius æquo
 Scandere, præcipitent potius, moveantque cachina
 num:

Ut si forte velit summa de rupe volare
 Bos gravis, aut asinus citharam pulsare canoram.
 Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
 Usque adeo ut multos norit componere libros:
 Quid quæso inde boni accipiet? tantumque laborem
 Præmia quanta manent? dices, laus, gloria, fama,
 Inque animis hominum diuturna in sæcula vivet.
 Atqui ego quid sit honor, quid laus, quid fama ve-
 lim te

40. Clarius & melius perpendere: plurima namque

apparent aliter quam sint oculosque tuentum
atque animos fallunt specie, velamine & umbra.
hinc bona, quæ mala sunt: & quæ sunt turpia, pulchra
consentur: scatet hinc fons omnis stultitiae.

æpe sub argento latet æs, ferrumque sub auro,
et sub sincero clauduntur cortice putres
astaneæ, multosque lupos sub pelle videbis
ignorum, non ne aulæis cariola teguntur
igna vel antiquus paries, rimisque pudendus?
Est acies mentis potior, quæ perspicit intus
quicquid in abstruso est, quicumque hac utitur, ille
erit rerum iudex, & mira videbit.

quæro igitur, quid fama juvat? quid gloria? quid laus
propressos somno, aut vivendi munere cassos?

nil plusquam furdum citharæ, aut spectacula cæcum.
respondebis, viventes & vigilantes

is gaudent, nec non pro talibus omne periculum
ultra adeunt, ultroque animas cum sanguine fun-
dunt.

mirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multosque trahit virtutis ad arcem,
orpentes urgens stimulis compellit, ut armis
grande aliquid faciant: vel si non viribus audent
genio saltem exhibeant memorabile quicquam;
tamen vitium est: unde ambitiosus haberi
nemo velit, quicumque etenim ambitione tenetur,
editur esse levis, ventosus, turpis: ut olim
mulidæ orabant, jacto post terga pudore,
bejos, quoties suffragia venabantur,
rdonumque animos precibus servilibus atque
Turpibus obsequiis captabant, muneribusque,
propriis rebus curarent publica omissis,
que forum medium multis comitantibus irent,

Inflati ut vento folles, ac fronte superba.
 Propter se virtus petitur, non propter honorem :
 Ipsa licet proprie ac vere mereatur honorem.
 Quid? quod vulgus iners nescit virtute moveri?
 Hanc potius ridet: faveat fortuna necesse est,
 Divitiæque adsint: tunc laus, honor, & decus omnia
 Adveniet, virtus sine censu langvet ubique:
 10. Quanquam nil refert, si gallo sordet jaspis:
 Nec minus idcirco est pretiosa & nobilis: unde
 Vir bonus, & veræ compos virtutis, abunde
 Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
 Nec fumum quærit, nec inani pascitur aura,
 Insignis facies fucis non indiget, aurum
 Quod per se pulchrum est, nudum monstratur, at
 Qui non est, aliqua saltem cupit arte videri,
 Personamque sibi inducit velut histrio. Quare
 Si recte aspicias, vita hæc est fabula quædam.
 20. Scena autem mundus versatilis: histrio & actus
 Quilibet est hominum, mortales nam prope cuncti
 Sunt personati, & falsa sub imagine, vulgi
 Præstringunt oculos: ita diis risumque jocumque
 Stultitiis nugisque suis per secula præbent:
 Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lausque
 Somnia sunt, prorsus nil conducentia: quando
 Sorte magis quam virtute acquiruntur: at esto
 Quod tantum dignis tribuantur: dic mihi nunquam
 Corporibus profunt? certe nil dic, animisne
 30. Tantundem; hos inflant potius, tumidosque, illos
 vesque,
 Nec non sollicitos reddunt, se subdere multis,
 Et servire solet multis, ambire, precari,
 Munera largiri, quisquis sectatur honores.
 Vita igitur talis misera est, & plena tumultis,

Subjacet invidiæ, & magnis quandoque periclis,
 Virtutem veram qui possidet, ille quietus,
 Ille satis felix: permittat cætera divis,
 Sufficiens honor est homini, quum dignus honore
 est:

Qui datur indigno, non est honor: est onus, imo
 10. Ludibrium, veluti in scena quum ludius est rex.
 Jam mala quæ humanum patitur genus, adnume-
 rabo.

Principium postquam e latebris male olentibus alvi
 Eductus tandem est: materno sanguine foedus
 Vagit, & auspicio lacrymarum nascitur infans:
 Ut puto, quam mala sit vita hæc, quam plena periclis
 Natura monstrante videt. Sic per mare longum

Mercator facturus iter, terretur & alto
 Pectore dat gemitus, metuens scopulos, freta, ventos,
 Naufragium, occursum piratarum, omnia demum
 20. Terribilis quæcunque tenet discrimina pontus.

Vix natus jam vincla subit, tenerosque coercet
 Fascia longa artus: præfagia dira futuri

Servitii: quis enim liber? sunt legibus omnes

Subjecti: nec non & regibus, & vitiis, &

Judiciis hominum: servit quoque quilibet ultro

Spe pretii faciendo aliquid, vel forte coactus.

Omne animal postquam natum est, subito ambulat,
 & quo-

cumque libet graditur: non sic homo, tempore longo

Non pedibus, non ore valet, non mente, sed instar

30. Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem

Nocte dieque domum vexat, turbatque quietem.

Post ubi jam valido se poplite sustinet, & jam

Rite loqui didicit, tunc servire incipit, atque

Jussa pati, sentitque minas ictusque magistri:

Sæpe patris matrisque manu, fratrisque frequenter
Pulsatur: facient quid vitricus atque noverca?
Fit juvenis, crescunt vires: jam spernit habenas.
Occluditque aures monitis: furere incipit, ardens
Luxuria atque ira: temerarius omnia, nullo
10. Consilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
Deteriora fovens: non ulla pericula curat.
Dummodo id efficiat syadet quod cæca libido:
Rixatur, nec jura timet, cerebrosus & exlex.
Nempe agitur furiis juvenum pars maxima: pauci
Quos frænat metus, aut pudor, aut prudentia, recte
Tramite sinceram ducunt, sine labe juventam.
Succedit gravior, melior, prudentior ætas,
Cumque ipsæ curæ adveniunt, durique labores:
Tunc homo mille modis, studioque enititur omni
20. Rem facere, & nunquam sibi multa negotia de-
sunt.

Nunc peregre it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
Ut sese, uxorem, natos, famulosque gubernet,
Ac servet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Jucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia: dumque inhiat vano male sanus honori,
Invidiæ atque odii patitur mala plurima, deinceps
Obrepat canis rugosa senectæ capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
30. Mentis: nam vires abeunt, speciesque colorque:
Nec non deficiunt sensus: audire, videre,
Langvescunt, gustusque minor fit: denique semper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur, inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Sustentata meant: animus quoque vulnera sentit,
Desipit, & longo torpet confectus ab ævo.

Ergo suis subjecta malis est quælibet ætas.
 Plurima sunt etiam mala, quæ communiter omnis
 Etas ferre solet: nunc frigus lædit acutum,
 o. Hybernæque nives, nec non furibundus ab arcto
 Iphæis que jugis Boreas, quum stiria perdet
 Torrida culminibus, glacie cum flumina torpent.
 Tunc æstas nimis insana caloribus urit,
 Quum tenet ardentem Nemees Nyperiona monstrum,
 arvaque flavescent, & tellus arida aperto
 Ore vocat pluvias: nullus morientibus herbis
 Humor adest, lamæ siccæ, siccæque paludes
 torrentur, candet cœlestibus ignibus aër,
 Tunc sitis atque fames, nunc & penuria rerum.
 o. Utilium cruciat: quis possit carmine morbos
 innumeros, quibus est obnoxia vita, referre?
 Quot febres, quot langviores, quot ubique dolores
 a capite ad plantas? humanum corpus ut extra,
 c intus patitur: per singula membra venenum
 infudit natura homini: caput, & manus, & pes,
 t latus, & stomachus, graviter torquentur, & aures
 eque oculi, & fauces, renes: quid cætera dicam?
 Quid cupio numerare grues quot Strymonis unda
 excipiat? vel quot phrygius Mæandret olores?
 o. Mens etiam plerumque sua de sede recedit,
 el philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
 el quum territus cæcodæmona pectore quisquam
 ajulat in sano, vel quum furit improbus Evan:
 quanquam & avaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
 on minus ac vinum humanos confundere sensus
 tque animis tenebras soleant inducere: quare
 Dicere si verum volumus) pars maxima vivit
 oria væsanis affectibus, inveniuntur
 eu pauci qui non titubent, qui lumine sano

10. Aspiciant quid agant, ac se ratione gubernent.
 Hinc non inerte quidam numerum infinitum
 Stultorum dixit: nam quis non indiget albo
 Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia septem
 Inter stultorum tot milia connumerat, qui
 Credantur vero sapientis nomine digni.
 Humani generis mater nutrixque profecto
 Stultitia est, sine qua mortalia cuncta perirent.
 Nilque agerent homines in terris, hac duce fiunt
 Bella, & quæ bellis sunt opportuna tot arma,
 20. Tot clypei, tot signa suis distincta figuris:
 Hac rursus monstrante, joci, thyasique, chori que
 Inventi. tot deliciae, tot ludicra, totque
 Ornatus: nonne hinc etiam vis tanta librorum,
 Tantus nugarum torrens fuit? omnia, saltem
 Plurima facta hominum veniunt ab origine tali,
 Jam vero tristes casus, & tristia fata,
 Sunt quibus oppositi mortales, dicere ad unguem
 Nemo quidem posset, quamvis facundus; in unda
 Mergitur hic, avidisque miser fit piscibus esca:
 30. Ille cadit, præcepsque ruens perit, aut male lan-
 guet
 Perfractis membris: alius nive, grandine, & imbris
 Obruitur: multos inopino fulminis ictu
 Interiisse liquet: quosdam delapsa ruina
 Contrivit: nonne absumunt incendia multos?
 Nonne, aliquos aut herba nocens, fungusve mali-
 gnus,
 Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
 In medio cibus elisit, quot bellua morfu
 Exanimat? mulusve malus, vel non equus æquus,
 Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
 40. Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?

Quid referam, quot damna homini persæpe venire
 culpa hominum soleant? adeo ut fera nulla magis sit
 formidanda illi, quam semine natus eodem.

Sunt tot prædones, tot fures, sacrilegi tot.

Tot delatores, tot falso in crimine, testes,

Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant

etia; ceu lætos turbat lea visa juvencos.

Te nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:

Te palam rapit, hic clam: sunt & qui simulato

o. Nomine amicitiae, vel nomine religionis

imponant multis, quos credulitate fideque

insulsa faciles falli novere; fere omnes

Proh genus infandum) damnis gaudent alienis

Non frater fratri, nec amicus fidus amico,

Nec patri natus, vere hic sunt tartara, sunt hic

erberus, & furiae, & chaos, & styx: denique quicquid

horribile, & foedum nigri tenet aula tyranni.

Quia quies somni pacem mortalibus affert:

num vivunt: nihil hac (nisi tetra infomnia turbent)

o. Dulcius esse potest: nam curas atque labores

eximit, & blandis miseros amplectitur alis.

Hanc homini tamen invidit natura quietem.

Assit enim ut dirus pulex, cimexque, culexque,

torribus inficerent hujus tam dulcia pacis

audia, nec desint unquam mala nocte dieque.

Longe igitur melior mors est, quam mortis imago.

nam quicumque fretum vitae gaudente carina

transavit semel, & tutum tenet anchora portum,

le hilaris ventos ridet tumidasque procellas,

o. Leucotheamque caput fertis redimitus adorat,

etque Athamanteum donis onerat Melicertam,

securus celebrans varios in littore ludos.

Mors omnes finit poenas: mors omnia solvit

Vincula, morte fugit metus omnis & omne periculu
 Utque dolor nullus, te nulla urgebat egestas,
 Quum patrios nondum lumbos ingressus, eras nil
 Sic postquam extrema fueris jam morte solutus,
 Te nullus dolor, & te nulla urgebit egestas.
 Quis damnosa sibi, quis perniciofa fuisse
 10. Tempora crediderit, quæ tunc fluxere, fuit quum
 Ipse nihil, nondum materna conditus alvo?
 Quis queritur nocuisse sibi mensesve diesve.
 Quos nunquam vidit, vel quos nunquam ipse
 debuit?
 Vel qui noctem illam ut parvam, miseramque, gra-
 vemque
 Vituperet, qua nil sensit? somnoque profundo
 Obrutus, ut lignum jacuit, gelidumque cadaver?
 Quid mors? æternus somnus, somnus? brevis est mor-
 Sed multis placet immortales esse animas, &
 Vivere defunctos perhibent, membrisque relictis
 20. Nudatos, veluti propria de cortice tracta
 Cochlea nudari solet, ad Plutonia regna
 Tendere præcipites, ac tartara nigra subire:
 Myrtiferumque nemus fingunt, ubi vulgus amantur
 Ingemit, atque addunt ferventes ignibus amnes,
 Monstraque vipereum manantia gutture virus,
 Distinctasque locis sedes, ubi vagiat infans,
 Atque ubi verberibus sævis facibusque cruentis
 Eumenides agitent fontes: ubi rura beatis
 Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
 30. Ast aliter dicunt alii, & post funera credunt
 Esse quidem manes, sed qui vixere decenter
 Ac recte, in cœlum sublato jungier astris:
 Contra qui pecudem ritu terrena secuti
 Neglexere deos, pecudem quoque corpora justo

Iudicio induere, & mutato carcere poenas.
 Solvere tantisper scelerum, dum prorsus ab omni
 Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
 Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors.
 Aut saltem bene vivendum, vitiisque carendum:
 20. Namque piis justisque dari bona præmia, contra
 Injustis meritas poenas meritumque dolorem,
 Atqui morte obita superentne, an sint potius nil,
 Et quum corporibus pereant animæ quoque (tan-
 quam

Sole nives verno, aut nubes Aquilone solutæ)
 Dicere non nostrum est: videor fatis esse loquuta:
 Germanam scitare meam, quam nomine Graji
 Appellant Sophiam: (namque hæc doctissima tales
 Assidue versat curas, semperque requirit
 Occultas rerum causas, & amabile verum.)
 30. Hac igitur monstrante potes naturam animarum
 Noscere, ni fallor, si te tenet ista cupido.
 Mi satis id fuerit tibi dicere, quod metuenda
 Mors non est, saltem justis, qui pectore puro
 Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruuntur,
 Æterno addicti somno, vel præmia habebunt
 Debita virtuti, & felices efficientur.

Quare agedum sanctos mores amplectere, & o-
 mnem

Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
 Mors levis ac facilis fiet, nulloque timore
 30. Depositedum reddes naturæ, & lætus obibis.
 Quin hæc tecum animo versa, sic cogita, & inque,
 Quid mihi mors oberit? quo me lux ultima damno
 Afficiet? nullo nimirum; quid mihi demet?
 Divitias: sed divitiis tunc neutiquam egebo,
 Nec re ulla prorsus: cur non ditissimus ergo

Censeri potero? nempe est locupletior ille.
 Non qui plura tenet, sed qui minus indiget aurum,
 Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
 Atque alia id genus, omnino aspernabor, uti nil
 10. Aptā mihi: nec me torquebit adempta voluptas.
 Ut neque torquentur pecudes, quod mollia vīna
 Non habeant, vel mellitas croceasque placentas,
 Quæ non optantur, quid tum si non habeantur?
 Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
 Cur adeo miserum est? nonne esset deterius si
 Me superante illi morerentur? perpetuoque
 In mœrore manerent? ut scribunt, Nestora acerbo
 Antilochi fato, aut Evandrum funere nati,
 Quem Rutulus ferro itrahit, Phrygia arma juvantem,
 20. Æterno in luctu vitam duxisse molestam
 Præcedant? at parvo post tempore nostra sequentur
 Quum volet ipse Deus, vestigia, meque revisent:
 Si modo sunt aliquid manes, ut credere par est,
 Ut Christi præcepta docent, multique sophorum.
 Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
 Mors debet, quod divitias & dulcia vitæ
 Gaudia surripiat, namque hæc sunt tradita nobis
 Mutuo, & usuram rerum natura benigna,
 Non res concessit miseris mortalibus: ergo
 30. Quum nil sit nostrum, moriendo aliena relin-
 quam,
 Nilque meum amittam: quid tum si aliena relinquo?
 Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
 Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudus abibo.
 Mundus enim quoddam hospitium est, ubi turba ani-
 mantum
 Diversorum ingens habitat, quæ tempore certo
 His fruitur dapibus, quas convivator habendas

libertim, & gratis permittit: sumite, dicens,
 sumite: non meritis vestris sed munere nostro,
 Hæc bona tradidimus vobis obsonia, donec
 10. Mi fuerit visum vos hinc dimittere, donec
 Eja agedum, dicam, nostris decedite mensis,
 Vescimini, & genio læti indulgete; sed hora
 Ultima quum veniet qua vos hinc ire jubebo,
 Parete æquo animo, & venturæ ceditæ turbæ,
 Convivasque alios iisdem gaudere sinatis.
 Ergo quis, nisi sit demens, ingratus, iniquus,
 Talibus auditis alieno excedere tecto
 Nolit, & invito domino residebit? at ille,
 Pessime vade foras, clamabit, & ejiciet vi,
 20. Tunc male confusus, lacrymans, querulusque re-
 cedet.

Cur ego fortiferæ si me vocet arbiter urnæ,
 Mordicus invitam vitam retinebo? vel ægre
 Migrabo ut multi: neque enim fas: imo libenter
 Destituam mundum hunc foedum innumerisque re-
 fertum

Fraudibus atque dolis, incestibus atque rapinis,
 Est ubi nulla fides, pietas ubi nulla, nec ulla
 Justitia & pax & requies, ubi crimina regnant
 Omnia, ubi frater fratri insidiatur, ubi optat
 Interitum patris natus, mulierque mariti,
 30. Atqui vir uxoris: nemo est, vel rarus ubique
 Qui non furetur (modo possit) non rapiatque.
 Qui non sit fallax, qui non ficto ore loquatur;
 Ut merito possit mundus spelunca latronum
 Dici, en reges sub honesto nomine, nec non
 Pontifices, spoliant populos; en depeculantur
 Certatim cives, laniantes viscera matrum.
 Quid tot stupra loquar? sunt cuncta libidine plena.

Et

Et passim prostant, & clam fodiuntur ephēbi.
 Quis non mœchatur? mystæ, vafrique cuculli,
 10. Quos castos decet esse, palam cum pellicibus, vel
 Furtim cum pueris, matronis virginibusque
 Nocte dieque subant: sunt qui consanguinearum
 Inguinibus gaudent: ineunt pecudes quoque multi,
 Et rura, & silvæ infames, urbs quæque lupanar,
 Adde tot instantes casus, tam multa pericla
 Quæ impendent semper mortalibus: adde labores
 Assiduos, & tot ridenda superstitionum
 Agmina, queis opus est cervicem subdere: quando
 (Proh pudor) ignari sophiæ, crassique cerebri,
 20. Doctrinæ oïores (quibus est sola alea curæ,
 Aut nutrire canes & equos, volucresque rapaces,
 Continuisque jocis puerilem ducere vitam)
 Sceptra tenent, præsunt populis, urbesque gubernant.
 Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
 Colluvies, hinc & tot millia flagitiorum.
 Talia si tecum reputas, animoque revolvis,
 Non metues mundum hunc tam stultum, tamque
 malignum,
 Linquere: sed potius recte fecisse Calanum,
 Atque alios dices, qui sese sponte necarunt,
 30. Et sponte hanc scelerum caveam, stabulumque se-
 Deseruere, manu cessantia fata vocantes (rarum
 Nec voluere ultra moribundum pascere corpus,
 Et miseræ carni tanto servire labore,
 Quod nisi religio obstaret, legesque Platonis,
 Et Deus, hortarer te ultro dimittere vitam,
 Et fortem insanem & sceleratas linquere terras.
 Non vinum; ut vinum appetitur, sed tale, bonumque,
 Sic & vita, ut vita, est nil nisi bona: quod si
 Est misera, ut vinum corruptum despiciatur.

o. Esse quidem, per se nec amandum, nec fugiendum est:

Quippe habet hoc quamvis vilissima recula vermis, Musca, lapis, cortex: nihil est optabile, dempta Conditione boni: nisi sit tale, esse, bonumque Non video cur optari, cur possit amari.

Quare qui mortem metuit, valde insipiens est, Quum mala tot tantosque pati sine fine labores Corporis atque animi malit quam vel cruciarum Omnem cum carne exuere, & requiescere semper, Eternaque frui ac tranquilla pace, vel ipsis

o. Depositis membris, nulla re prorsus egentem Vivere, nec sentire aliquem jam posse dolorem, atque una cum diis totum percurrere mundum ungula spectando, & ventos superare volando, Si fuerit pingvi vitiorum fæce gravatus, Rogaturque imas terrarum habitare latebras.

Postquam sic fata est, Musarum maxima, surgit, et me Phœbea renuentem fronde coronat:

Deinde abiens per inane amplum, sese abdidit astris.

LIBER SEPTIMUS.

Synopsis LIBRI VII.

Unitatem Dei, omnium rerum primi principii demonstrat: quem summe perfectum, simplicem, existentem, sapientissimum, summe bonum, sempiternum, infinitum & incorporeum esse apodictice ostendit. De levitate & gravitate pauca. Cum sensus fallaces sint, rectam rationem veritatis normam infallibilem esse asserit. Ætheri suos colonos rationales

nales, hominibusque nobiliores assignat. An plures orbis dentur disquirat. Naturam animæ cognoscere difficile est. Causam motus in corpore humano voluntati & calori attribuit. Deinde sententiam suam de dolore, lassitudine, passionibus animæ & sensibus exponit: ubi animam solam, non vero oculos videre, auresve audire &c. solidissimis & ex intimis philosophiæ purioris penetralibus depromptissimis argumentis manifestissime evincit. Tandem animæ immortalitatem; huiusque dogmatis necessitatem & utilitatem evidenter satis demonstrat & inculcat; objectionibus respondet.

LIBRA.

MUSA agedum surge, & melioribus utere
pennis:

Alta pete, atque humiles jamdudum despice curas:
Rebus in excelsis decus est et gloria major.

Contemplare deos, totumque per æthera curre,
Est ubi ver æternum, ubi pax æterna, ubi semper
Lucidus apparet Titan, nullisque tenebris

Læditur alma dies, non illic nubifer Auster,
Væsanusve Aquilo: Zephyri sed blandior aura
Spirat, & ambrosiæ lætissima gramina mulcet.

Hac spatia igitur: tamen inde relapsa vicissim
A centro ad centrum vario discurre volatu,

10. Ac veluti speculam quærit, quicumque videre
Optat multa procul, sic te super astra necesse est
Scandere, adusque Jovis folium: hac sublimis ab arce
Subiectum claro spectabis lumine mundum.

Principium primum, immensum, admirabile, sum-
mum,

Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Utrum

Unum est duntaxat, nec recte plura putantur:
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil
Inter se prorsus differrent, sic erit unum:
10. Vel magis differrent, & sic fateamur oportet
Esse aliquod majus, melius, præstantius, inter
Cætera principia, unde aliis tribuatur origo,
Arbitrio cujus moveantur cætera. Nam si
Plura movent pariter, si vires omnibus æquæ,
Si par imperium est, non est tamen æqua voluntas,
Parque illis animus, crudelia prælia fient
Jugiter, atque omnem impedit discordia motum.
Ut si forte ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc
20. Ambiguus agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat: unde loco semper versatur eodem.
At si animus cunctis idem est, eademque voluntas
Principiis, frustra ponentur plura, sed unum
Sufficiet, nam si non sufficiet, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi juncta movere
Possunt, haud dubie imperfectum erit unum quoque
Nec poterunt vere primordia prima vocari,
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est,
Nec non composito simplex, & pluribus unum,
30. Et mixto purum: quod prudens nemo negabit.
Est operæ pretium tamen hoc ratione probare.
Causa suo effectu prior est, auctorque opere ipso.
Perfectum vero, quia partes continet omnes,
Nilque illi desit, longo est robustius, atque
Fortius, ergo facit, movet, imperat, unde putatur
Jure quidem causa atque autor: sed debile contra
Est imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicque aliquid desit: proin vincitur, atque movetur
Perfecti jussu paret, non imperat: ergo

10. Jure quidem effectus dici, atque opus esse meretur,
Posteriusque ipso perfecto debet haberi.

Quod si principium primum, quo cuncta creantur,
Imperfectum esset: miserum foret usque, & ab illo
Nil posset fieri perfectum, sicut ab arte

Quæ non perfecta est, perfectum non opus exit.

Quare non possunt plura esse exordia rerum,

Ast unum: quia perfectum non amplius uno est.

A quo sic rerum æternus deducitur ordo,

Ut monade a prima innumeri numeri generantur.

20. Est etiam purum ac simplex, nam posteriora

His sunt composita & mista: an componere quis-
quam

Aut miscere potest, si non prius inveniantur

Ex quibus id fiat? prius hæc extare necesse est

Singula per se, deinde simul conjuncta manere.

Ergo principium primum (ceu diximus) unum est,

Ac simplex, nec non purum: quod vivere si non

Credimus, erramus; quoniam nisi viveret, unde

Esset vita aliis, cum vivant cuncta per ipsum?

Vivit nimirum, atque sapit: quia condere nunquam

30. Tot bona, tam varia & pulchra, & tanto ordine
posset,

Ni sapiens foret, & cognosceret omnia ad unguem.

Nec dubitandum, etiam sed corde atque ore fatendum.

Hoc ipsum esse bonum; nunquid bonitate carebit

Illud cunctorum quod origo & causa bonorum est?

Num fonte ex dulci rivi effunduntur amari?

Num dulces rivi ex fonte effunduntur amaro:

Ast opus est nihil esse bonum, aut bonus ille pu-
tandus

Qui rerum fons est, & mundi maximus auctor.

Nunc homines varie appellant: nos ore Latino

Quid loquimur, plerumque Deumque, Jovemque
vocamus.

Qui quum sit primum ens, & ab ipso cætera fiant,
idcirco est per se vivens, sapiensque, bonusque,
& nullo accipiens quod habet, verum omnia ab illo
accipiunt; igitur quod habent, amittere possunt,
si modo nil conferre velit dator ille supremus.

Ut rivi possunt arefcere, si neget undas
fons solitas: tamen haud ideo fons deficit ipse.
Iam per se producit aquas, neque pendet ab ullo:
Sic Deus est per se, idcirco non deficit unquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.

Quicquid enim per se est, semper durare necesse est.
Quum nullo indigeat, quum solo pendeat a se:

Quum vi non possit, quum nolit sponte perire,
Iam ipse est totum, sunt autem cætera partes.

Male tamen totum non est, quod constituatur
partibus ex ipsis, quum sit super omnia simplex.

Idcirco virtute (inquam) totum est, quia condidit or-
bem

orbem vastum, & quicquid tam vastus continet orbis.

Omnia quæ vivunt, & quæ viventia non sunt,

Omnia quæ apparent, & quæ apparentia non sunt,

Idcirco facit solus, solus quoque facta tuetur.

Idcirco ratione igitur totum est, totumque vocatur.

Semen tota est arbor, quia viribus ejus

Idcirco tanquam sit minimum, tamen ingens nascitur
arbor,

Idcirco validis ramis spatiosas explicat umbras.

Multi autem dubitant an corpus corporeusve

Deus, esse etenim nil præter corpora credunt,

Idcirco quæ ea corporeo quæ sensu percipiuntur.

Quare nos utrum hoc sit verum despiciamus.

Omne quod est corpus, quantum & quale esse neces-
se est,

Atque quo hæc propter nimirum sensibile corpus
Redditur: his demptis, quid sensu percipietur?

Quod vero quantum & quale est, componitur: atqui
Simplex est Deus ipse, velut jam diximus. Ergo
Neutique corpus habet: prædictis adde quod omne
Corpus materia saltem, formaque coactum est.

Præterea non finitæ virtutis oportet

Esse Deum, æternus quum sit ne desinat orbis,

10. Nullum infinitam virtutem corpus habebit,

Quodlibet est etenim finitum, nempe rotundum

Corporibus cunctis majus, meliusque suis est

Limitibus cinctum: sic quod quater angulus, aut ter

Format, sic alias quod habet quascunque figuras.

Ergo infinitæ non est virtutis, & istud

Monstro sic: partes hoc divide corpus in æquas.

Sique A dimidium, sit B, pars altera: quæro

An possit tantum A, quantum B, & utrique potestas

Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,

20. Altera sufficiet, quod si pars utraque vires

Finitas habet, & totum tale esse necesse est.

Finitis etenim constare ex partibus ipsum

Infinitum, audet qui dicere, desipit. Ergo

Corporis est expers, qui corpora cuncta creavit.

Forte aliquis respondebit, Deus infinitum

Est corpus, nos vero istud posse esse negamus.

Omne etenim spatium compleret: nec locus ullus

Restaret vacuus qui claudere cætera posset:

Sic nec mundus erit, nec nos, nec denique quicquam,

30. Præterea corpus vivens quum nobilius sit

Ac melius quam quod vita caret, haud dubitandum

Nobiliorem esse ac meliorem corpore vitam,

Pro-

Propter quam corpus melius sit nobiliusque.
Quæro igitur nunquid vita est substantia? vel quid
Accidit? hoc si sit, substantia vilior esset,
Nec non deterior quem quod substantia non est:
Quod certe absurdum clamabit turba sophorum
At si vita ipsa est substantia, corpore nullo
Indiget adjuncto sibi: solaque purius atque
10. Commodius per se quam corpore juncta manebit.
Nam quare adsciscat corpus sibi, vivere liber
Quum valeat mundi fator, & sine corporis usu?
Nempe supervacua est moles, & carceris instar
Continet inclusas vires, animamque coërcet,
Impediens, ne quo vult pergere libera possit.
Ille igitur summus princeps, bonus, omnipotensque,
Æternus, sapiens, prorsus sine corpore vivit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,
Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso
20. Obducti sensu, nil præter corpora norunt.
Ut si forte oculis vitrum quocunque colore
Infectum objicias, quicquid spectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubie, esse alia & quamplurima vere
Entia, vel nullo viventia corpore: vel quæ
Corpus habent tenue imprimis: ut cernere nostri
Haud possint oculi, nec noster tangere sensus,
Atque ideo nobis meliora & nobiliora.
30. Quod forsan tali poterit ratione patere.
Omne grave & crassum quanto plus continet in se
Terrenæ facis, tanto fit vilius illo
Quod tenue atque leve & subtiles materiai
Massa est compositum: docet hoc quodcunque me-
tallum:

Nam simul ac validis Vulcani viribus arsit,
 Loquitur, & partes illius deteriores,
 In quibus est terræ plus & gravitatis, habentur
 Pro nihilo, in scoriamque abeunt: leviora magisque
 Pura, nitent, meliore sono, meliore figura.
 10. Sic panis melior, qui purior & levior sit
 Ex simila: hunc domini comedunt: sed crassior escam
 Dat famulis: rursus graviori & deteriori
 Custodes pecoris pascuntur rure molossi.
 Sic aqua, sic vinum, atque oleum, & liquor omnis
 habetur

Nobilior tanto, quanto est subtilior atque
 Lucidior, leviorque cibus quoque: crassior, & cui
 Plus gravitatis inest, in sordes versus ab alvo
 Pellitur: at alius terreni ponderis expers.
 Fit caro, fit sanguis, fitque utile nutrimentum.
 20. Cur lapides viles, crassoque gravique & opaco
 Corpore sunt, gemmæ pretiosaque marmora lucent?
 Nempe quia his minus est terrenæ fæcis: at illis
 Materies concreta magis, densataque tellus
 Dat pondus, lucemque adimit, pretiumque decoris.
 Sunt speciosa igitur minus, & pretiosa, tenent quæ
 Plus terræ: unde etiam possunt minus entia dici!
 Ut minus est aurum scoria, & quod vilius aurum est.
 Namque elementorum certe est vilissima tellus,
 Et quasi fæx quædam: idcirco faber optimus illam
 30. Inferiore loco fixit, multumque remoto:
 Ut quantum posset, distaret ab æthere puro:
 Densavitque globum, ut minor & contractior esset,
 Cœlicolumque minus turbaret lumina, quando
 Immensi spectare velint penetralia mundi:
 Ergo ubi tam pulchrum absolvit Deus amphithea-
 trum,

Ornavitque ipsum stellantibus undique gemmis,
 Quicquid ubique fuit scobis, immundæque relictum
 Passim materiæ, ventos abstergere jussit.

Illi confestim domini mandata facessunt.

10. Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyrusque, Eurusque
 patentes

Certatim verrunt campos, glomerantque redactas

In medium sordes, variisque afflatibus urgent:

Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto

Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit.

Non locus alter erat distantior, inferiorque,

Ad quem confugiens tandem requiescere posset.

Nonne etiam reliquis infirmior est elementis,

Debiliorque? etenim si discindatur ab æstu,

Aut ferro, aut alia quavis ratione, redire

10. In sese nequit, ac diductas jungere partes.

Est aqua si fuerit divisa, recurret in unum

Extemplo, & rursus veluti prius integra fiet:

Sic aër, sic ipse ignis quum dilaniantur,

Quamprimum coeunt dissectaque membra reducunt,

Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.

Unde hoc? nimirum quia sunt meliora magisque

perfecta, & propria possunt virtute moveri:

Terra autem per se stabili gravitate quiescit,

Immo aliis causa est ut sint immota, locumque

10. Ne mutare queant: siquidem plus est ubi terræ

plus gravitatis inest: minus illic mobilitatis,

Et quæ sunt leviora, eadem sunt mobilia,

vitæ propiora quidem: nam causa movendi

in corporibus vita est, patet hinc quod mortua motu

uncta carent, sed quum viventia sint meliora

Quandoquidem nihil est vita preciosius ipsa)

aud dubie, levius quodcunque est, mobiliusque,

Illud idem melius dicendum nobiliusque.

Ergo errant prorsus qui credunt entia tantum,
10. Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur.

Et quæ crassa magis: quid enim subtilius ipso
Aëre, quidve potest tangi minus atque videri?
Unde ipsum multi vacuum, & nihil esse putarunt.

Apprime est tenuis: quid ni? veruntamen est ens,
Et verum corpus, primis de quatuor unum,
Nobilius terra, & terram humectantibus undis.

Tradita proinde fuit sedes sublimior illi.

Nam quæ sunt cœlo & stellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.

20. Nonne omnes venti tenues, ut lumina fallant?

Quis tamen esse neget ventos? qui ferrea postquam
Carceris Æolii fregere repagula, montes

Ingentes quatunt: validaque a stirpe revulsa

Dejiciunt ornos, pontumque a sedibus imis

Evertunt, cogunt nubes, solvuntque coactas.

Terribilesque ciunt tonitrua: & fulmina trudent:

Quum tantas habeant vires, non entia dices,

Cernere quod nequeas, vel prensos stringere palmis

Nimirum stultum est committere sensibus omne

30. Judicium, fallunt oculi persæpe videntem,

Proque alio monstrant aliud, demergite in undas

Perspicuas baculum rectum, apparebit in illis

Incurvus: currat prope latus adacta phaselus,

Currere tunc littus credas, cessare phaselum.

Fallaces igitur sensus, ætate frequenter,

Aut morbo, aut aliis causis mutantur & errant:

Nec sunt cuique pares, quod pulchrum judicat ille,

Contra hic turpe putat, dulce ille, hic ducit amarum

Ille alget, calet hic: variantur corpore sensus,

40. Inque alia sunt carne alii, partesque sequuntur

Interdum per quas operantur: ut ebrius unam
Esse duas credit flammæ, & fixa moveri:
Quippe mero turbati oculi, turbant quoque visum.
Aër præterea solet ipsos vertere sensus:
Namque modo est clarus, modo turbidus, humidus
est nunc,

Nunc siccus, nunc est densus, nunc rarus: ita ipsos
Illudit varie sensus: hinc sanguineus sol

Apparet, minor hinc vel major luna videtur:

Hinc clamante aliquo sinuosa resultat imago,

10. Decipiens stolidas iteratis vocibus aures.

His aliisque modis possunt errare: sed ipsa

Certior est ratio, duce qua mens invenit inter

Mille latens nugas & inania somnia verum.

Hanc amat, hanc sequitur, totis huic viribus hæret,

Qui sapit, ingenioque valet, cui vivida mens est.

Æthereusque animus: sed crassa obtusaque turba

Non videt hanc lippis oculis: hinc plurimus error

Vanaque credulitas, & opinio cæca tenaxque

Prudentem rectrix ratio est, at opinio vulgi.

20. Nos igitur rationis iter, qua possumus, omni

Conatu ac studio quæramus & ingrediamur.

Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo

It semper, per quam a brutis distare putamur:

Obscuram, incertamque imitatur opinio lunam.

Quid demum ratio dicat? viventi multa

Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus,

Nam nisi fecisset meliora & nobiliora,

Quam mortale genus, fabricator maximus ille,

Nempe videretur non magno dignus honore,

30. Nempe imperfectum imperium atque ignobile ha-
beret.

Infra etenim naturam hominis, pecudesque feræque

Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantum somnoque vacantes:
Quod si nullum animal melius natura creasset,
Quidnam aliud foret hic mundus quam turpe fera-
rum

Ac pecudum stabulum, spinisque fimoque refertum??
Quidnam aliud foret ipse Deus quam pastor herus-
que

Multorumque gregum, multorumque armentorum??
Atqui hominem fecit: nimirum maxima laus hæc,
10. Nimirum satis hoc: ohe, fieri melius nil
Debit aut potuit? jamjam perfectior orbis
Esse nequit; fuit hæc Jovis infinita potestas?
Sed videamus utrum sit fas hoc credere: non est,
Non est hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nam quid homo est? animal certe stultum atque
malignum,

Præque aliis miserum, si se cognoscat ad unguem.
Quis non sponte malus? vitiorum lubrica & ampla
Est via, qua properant omnes, ultroque feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, poena, metusve
20. Contra virtutis salebrosa, angusta, nimisque
Ardua, qua pauci tendunt, iidemque coacti.
Quis sapit? an mulier? nunquid puer? aut cerdonum
Tota cohors? cheu stultorum maxima turba est.
Cæcis versamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Præcipue sibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet: aut unde otia nobis
Sunt, ut possimus latitans inquirere verum?
Distrahimur variis juris, pars plurima vitæ
30. Conteritur somno, reliquum morbi atque labores
Assidui impediunt, paupertasve improba turbat.

Desi-

Desidia interdum, interdum furiosa voluptas.
 Hinc stulti sumus, hinc nobis sapientia defit,
 Namque ea continuo studio longoque paratur,
 Pacatumque animum poscit, mentemque quietam,
 Quam vero genus humanum miserum sit, abunde
 (Ni fallor) sexto libro monstravimus ante,
 Iheu poenarum scelerumque & stultitiarum
 O. Hic locus est: hæc est tenebrosi regia Ditis,
 In qua nemo quidem non multa incommoda suffert.
 Turba tamen stupida & crassa hoc non cogitat, imo
 Propter continuos, detestandosque labores,
 Expe canit demens, & ridet, nec miseram se
 Agnoscit, patitur, poenas, obiterque jocatur,
 Et subito obliviscitur omnia, dummodo parva
 Ulcedo subeat; lethæ hæc mentibus infert.
 Provida sed tales voluit nos esse, sagaxque
 Natura; utiliter certe, nam si saperemus,
 Quis ferret miseræ tot tantaque tædia vitæ,
 Crustitiam, curasque graves sapientia gignit,
 Quæ etiam natura hominem spe lætat inani,
 Quæ sine quisque sibi mortem conscisceret ultro.
 Ergo stultitia & spes, sunt duo pharmaca nobis
 Tradita prudentis naturæ & consilio, ne
 Ut tantisque malis affecti deficiamus.
 Quod si hodie haud ullum est animal præstantius
 Ipso,
 Undi auctor quid erit? stultorumque & miserorum
 Sceleratorum dominus, princeps pater, & rex.
 O bellum imperium, o summum ac mirabile regnū
 Bellos comites! quid quæris Iuppiter ultra?
 Non non es solus: tam pulchrum condere mundum
 Licet hos propter decuit te, serviat istis
 Cælum, sol, luna, astra, aër, tellus, mare: quid ni?

Sed mox in nihilum redeant, pereantque velut nix
Adveniente æstu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti sunt quæ tam imbecillo corpore constant?
Quanti sunt quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile est terram pontumque habitari
10. Duntaxat? quæ sunt cœlo collata fere nil
Quid tellus pontusque simul? punctum prope dicas,
Si mundi spatium immensum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipsis quodlibet astrum
Est majus, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot pisces, homines, pecudes, volucresque ferasque:
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër desertus erit, desertus olympus?
Delirat quisquis putat hoc, hebetisque cerebri est:
20. Immo illic longe plura & longe meliora
Vivere credendum est, longeque beatius atque hic.
Denique si verum volumus, sine fraude fateri,
Est hominum sedes, brutorumque infima tellus:
Ast aër ultra nubes, cœlumque beatum.
Pax ubi perpetua & nitidi lux clara diei
Assidue regnant, domus est & regia divum,
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
30. Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis
Qui credit cœlum tam immensum, tamque decorum,
Desertum omnino ac solum, vacuumque colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in fæce sepultus.
Nec mirum puto si fortunatæ inveniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis &

Delius, veluti quidam scripsere, ubi vitam
Nunquam ullus dolor, aut casus contaminat ullus,
o. Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi est
Et velox apprime, ideo fortasse recepit:
Dinnis stella autem censebitur insula: quid ni?
Nonne domos etiam multas ita sæpe vocamus,
Quod solæ a reliquis sint omni ex parte remotæ;
At si aliter dicunt quam nos exponimus, errant:
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non sinerent armis intacta, suoque
Imperio vellent adjungere, si quis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
o. Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aër cælumque ac sidera cives
Indigenasque tenent: quod qui neget, ille beatis
Invidet, atque Dei majestatem insipienter
Blasphematur: nunquid non est blasphemia, cœlum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantum brutisque præesse.
Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certe scivit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
o. Quæ vivant meliore loco: ut sua gloria major
Majus & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & divina potestas.
Sed dubium est, an sint puræ & sine corpore formæ:
An varia, ut nos, membrorum compagine constant.
Nimirum dictat ratio, quod in aëre & igni
Corpus habent quæcunque manent animalia: nam si
Non sunt corporea, ergo aër desertus & ignis
Prorsus erit, vacuusque locus dicetur uterque.
o. Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illi
Cui

Cui non est corpus, non est locus, idque loco nil
 Indiget: ut satis ostendunt præcepta sophorum
 Sed nunquid morti debentur? credere par est,
 Vivere longa quidem & felicia sæcula, tandem,
 Desinere, atque mori: nam si corrumpitur aër
 Atque ignis, cur non pereant viventia in illis?
 Nempe loci naturam haurit sequiturque locatum.
 Forte aliquis, quali specie, qualive figura
 Sint hæc scire velit: par est quoque credere talem
 10. Esse illis faciem, qualem nec terra nec unda
 Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem:
 Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.
 At quibus in stellis vita est, & in æthere puro
 Coëlicolæ nunquam pereunt: quia nulla senectus
 Astra terit, nulla unquam ætas labefactat olympum,
 Credendumque, ipsis majora & lucidiora,
 Et formosa magis, magis & valida & levia esse
 Corpora, quam reliquis quæcunque sub æthere vi-
 vunt,

Atque elementa colunt, & tempora mensurantur.
 20. Sed quid agunt? gaudent sensu ac ratione vicissim
 Nunc hoc, nunc illa utentes: mirisque fruuntur
 Deliciis, quas humanum nec fingere posset
 Ingenium, nec mortalis percurrere lingua.
 Illic est verus mundus, vera entia, veræ
 Divitiæ, veri mores & gaudia vera:
 Ast hic sunt umbræ tantum, simulacraque rerum
 Frivola, quæ parvo momento ut cera liquecunt.
 Illius mundi quædam est hic noster imago:
 Quantum pictus ab hoc, tantum hic quoque distat
 ab illo.

30. Extra ipsum vero cœlum & supra omnia corpora,
 Esse alium mundum meliorem incorporeumque

Qui non percipitur sensu, sed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res est dissona vero.
Nam, si nobilior sensu, & præstantior est mens,
Cur habeat proprium mundum, propria entia sensus
Quæ vere existant, quæ præcipiantur ab ipso:
At mens sola manens, proptio non gaudeat orbe,
Nilque habeat per se existens? sed somnia tantum
Apprendat, tenuesque umbras, & inania spectra?
O. Quæ non existunt per se, vera entia non sunt.
Aut igitur mens est nihil, aut natura creavit
Menti consimilem mundum, qui continet in se
Res veras, stabiles, putat, immateriales;
Quæ per se existunt melius quam sensibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior isto
Sensibili, quanto sensu perfectior est mens:
In quo sol Deus est summus, diique astra minores,
Ergo pura etiam quam sit perfectior in se
Continet, ac diversa magis quam materialis
O. Corporeusque orbis: sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet: sunt omnia fixa,
Eterna, absque loco, & nullis obnoxia damnis,
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.
Omnia sed perfecta illic, atque undique tota:
Sic sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio: sic plures efficiuntur
Nervi: namque illic virtus est una creatrix
O. Cervorum: vulpes facit hæc, facit illa leones,
Sic de aliis dico, quæ noster continet orbis:
Quæ numero plura, at specie clauduntur in una,
Omnia proveniunt, suntque a virtutibus illis.
Sic aliter fabri magna exercentur in urbe,

Quisque suo incumbens operi diversa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat, at ille
Ex totis, vivis per se, distantibus a se.
Singula nonnulli credunt quoque sidera posse
Dici orbis, terramque appellant sidus opacum.
10. Cui minimus divum præsit: quia nubibus infra
Imperium teneat, producatque omnia solus
Corpora quæ æquor habet, tellusque atq; infimus aër:
Umbrarum dominus simulacraque viva gubernans,
Cui data sit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpuntur
Exiguo, prope nil possunt, umbræque vocari.
Hic reor est Pluton, a quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates: namque infra nubila nox est.
Supra autem lux clara nitet, splendorque perenniss:
20. Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitorque dedit vilissima regna, aliosque,
Ut quisque est melior, melioribus addidit astris,
Imperiumque suum natis divisit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa esse putamus.
Nam secreta Dei quis novit? quis fuit unquam
In cœlo, rediitque iterum, potuitque referre?
Non tanti est mortale genus, mens nostra labascit
In rebus summis, nec spectat noctua solem.
Quisque suo ingenio fretus, nova fingere gaudet:
30. Præsertim vates, quibus est fiducia major.
Traditur his: quacunque velint, impune vagari:
Nam furiis agitantur Jacchi & Apollinis æstro:
Quamquam nil prohibet furiosos dicere verum:
Et verum dixit quondam furiosa Sibylla.
Sit satis hoc (veluti promissimus) ostendisse
Multa esse, nobis longe meliora, videri
Quæ nequeunt, vivunt tamen, & ratione fruuntur.

Imo aliqui, inprimis docti, scripsere sophorum,
 10. Tales esse animas quoque nostras, corporibusque
 Exutas non posse mori, æternasque fatentur.
 Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit & ille
 Divinus vere Plotinus, sicque poëtæ
 Non pauci cecinere: igitur par esse videtur,
 Atque operæ pretium (quoniam dignissima scitu
 Res est) hanc etiam meditando evolvere partem.
 Quid melius quam se cognoscere? corpora quid sint
 Norunt vel pueri: pulvis de pulvere: verum
 Difficile est naturam animi cognoscere ad unguem.
 20. Quare hanc Pierio confusus numine, totis
 Viribus ingenii & solerti indagine, posthac
 Quærere conabor, facilique ostendere versu.
 Quo facto, Libram egressus, tua Scorpia adibo
 Signa, ubi fatorum vires ac jura requiram,
 Si modo non obstant scribenti fata poëtæ,
 Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
 Progressus bonus est ac debitus ordo, ut ab illis
 Quæ manifesta magis sunt & certa, incipiamus,
 Hoc nos facturi sumus hac in parte? etenim si
 30. Principia obscuris fuerint abstrusa tenebris,
 Quæcunque ex illis veniant, incerta sequentur.
 Frivola si fuerint fundamina, tempore parvo
 Deficiet quicquid super his fabricare volemus.
 Effectus vero certi magis ac manifesti
 Sunt nobis, quam causæ: igitur sumamus ab illis
 Principium, & foribus rem perspiciamus apertis,
 Jamque ideo a motu (quia per se sponte moveri
 Possunt quæ vitam retinent: quia denique motus
 Præcipuum vitæ indicium est) prius incipiemus.
 40. Nempe ipsum corpus, nec non membra ipsa
 quiescunt

Per se, & putrescunt: calor est fortasse movendi
 Causa, aut calfactus sanguis, sed via frequenter
 Stant immota, insit licet his sanguisque calorque,
 Quandocunque volunt requiescere: proinde voluntas
 Iplius motus fons & causa esse videtur.

Sæpe volunt tamen, & nequeunt animata moveri:
 Ergo utrumque simul motum creat: imperat unum,
 Exequitur reliquum: jubet hoc jussa efficit illud.
 Velle quidem nihil est, si desit posse, sed unde
 10. Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
 Mente bonum monstrante videt, deinde ipsa mo-
 vetur

Virtute objecti, & trahitur, velut ignis ab esca,
 Ut lapidi Idæo ferrum, paleæque minutæ
 Heliadum lacrymis, miro sic ordine mundum
 Instituit pater omnipotens, ut plurima nexu
 Jungantur facili, & coëant, sed plurima contra
 Discordent inter sese, pugnentque vicissim.
 Unde aliqui merito esse ajunt primordia rerum,
 Litem & amicitiam, perque hæc fieri omnia credunt.
 20. Ergo bonum movet, a quo deinceps mota vo-
 luntas

Membra agitat, corpusque urgens huc mittit & illuc.
 Non tamen esse bonum cunctis animantibus unum
 Credamus: neque enim cunctis est una cupido.
 Diversis diversa placent, sua gaudia cuique
 Distribuit natura: aliud puer optat amatque
 Quam matura ætas: nam qualia corpora, tales
 Sunt plerunque animi, & talis plerunque voluntas,
 Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus:
 Et quæ grata prius fuerant, mox despiciuntur:
 30. Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos
 Nunc illos habitus diverso tempore sumit.

Naturamque animi secum trahit, hinc vitia, hinc &
 Macra fames, Venerisque oritur genitiva cupido.
 Atqui ipsum corpus mutant complura, vel ætas,
 Vel tempus, vel casus, item potus, cibus, aër,
 sideraque interdum, ut quidam scripsere periti.
 Non igitur solum objectum, sed corporis ipsa
 Conditio, nos velle facit diversa, movetque,
 sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
 o. Procedunt, monstrante viam, & virtute trahun-
 tur:

Qui perquam rari existunt: nam lumina mentis
 Haud secus obducunt affectus corporei, quam
 Phœbeum jubar inspissantes, aëra fumi
 His demum causis corpus mortale movetur.
 Vis autem motiva animæ, cui mota voluntas
 Imperat, imperium exequitur, membrisque quietis
 Indupedita modo hæc non sint) infunditur, horsum
 Illosum impellens: sed cur lassata labore
 Languescunt? sic crura dolent, sic brachia torpent.
 Hinc credo, quoniam sanguis fervore solutus
 o. (Fervet enim motu nimio) subducitur, atque
 Deficit exhalans, paulatim, non aliter quam
 Egrorum extenuant quum pallida corpora febres.
 Sanguis enim, aut alius vice sanguinis humor in
 ipsis

Diffusus membris, animam vehit, atque alit ipsum
 Corpus: quo vegetante, movens vis concitat artus.
 Spiritus est etiam quidam tenuisque levisque,
 Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso,
 Seu solet a radiis solis resoluta creare
 Unda leves agilesque auras: hic spiritus intra
 o. Viscera conclusus passim fluitansque cavernis
 Corporeis, animæ præsto est animæque ministrat.

Quum vult ipsa aliquid fieri, corpusque moveri.
Verum hi qui somno oppressi sunt, quomodo mo-
tum

Exercent? nam sæpe aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel sternit equum, vel scribit, ut ajunt
Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem.
Scire opus est, rerum in nobis simulacra manere.
Quas visu aut alio sensu percepimus: hinc est
Quod quasi præsentem, absentem spectare videmur
10. Quod jam præteritas voces audire putamus.
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas: turbat stomacho qui surgit ab imo
Evolitatque vapor: tunc mens delusa, movetur
Atque movet corpus, fuerit si fortis imago.
Sed caudam colubri abscissam, caudamque lacertæ
Motantem sese, nunquid movet ipsa voluntas?
An potius vis illa animæ, quum nomine Graii
Phantasiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel somnia vexant?
20. An ratione alia id contingit? forsitan intra
Nodosas caudæ partes vegetabilis ille
Spiritus inclusus, toto conamine quærit
Qua data porta fugam, & sinuosa volumina torquet
Perque vias tenues sensim eluctatur in auras:
Vel pars illa animæ, qua corpus sensit, in illo
Stat divisa loco; & motum ciet; arbitror autem
Judicio quæcunque carent, non posse dolorem
Aut aliquid sentire: etenim vis maxima sensus
Cognitione fluit: qui plus cognoscit, habetque
30. Judicium majus, patitur magis, & magis idem
Gaudet: sed stupidi atque hebetes minus omnia cu-
rant,
Læduntur minus, & metuunt minus, & minus algent
Atque

Atque calent, vix dignoscunt adversa secundis.
Non igitur quoniam doleat cauda illa movetur:
Nil etenim sentit, quia vis, quæ judicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit.
Unde prior mihi causa magis vera esse videtur.
Sic igitur motus fit, quo viventia sese
Proripiunt; tamen hoc prædictis addimus unum,
o. Quod quandoque bonum præsens quum possit
haberi,
Non movet aut petitur, quia non cognoscitur, ergo
Cognitio motus etiam causa esse videtur:
Imo præcipua est, quis enim cupit illa petitive
Quæ prorsus nescit? cæca est per se ipsa voluntas.
Nec quicquam sibi velle potest sine lumine mentis:
A quo si fuerit minus illustrata, sinistrum
Carpit iter, specieque boni decepta labascit.
Verum hæc de motu satis. Hinc videamus, ut ipsum
Viventis corpus grandescit, quomodo fiat
o. Crementum, & certo cur tandem limite sistat.
Ethereus quidam est ignis, qui animantia quæque
Vivificat clausus membris ac pectore cæco,
Hunc humor genitivus alit, ceu flamma lucernæ,
Occaso jam sole, levi nutritur olivo.
Hic stomacho immissas epulas coquit, inde per artus,
parguntur partes subtiles, unde medullæ,
Ossa, caro, nervi, sanguis gignuntur, & omne
aulatim augescit corpus: velut imbribus herbæ
ac plantæ crescunt, solis virtute juvante.
o. Si multus fuerit validusque hic ignis, & humor
Conveniens adsit, quantum calor ipse requirit:
fit magnum augmentum: tandem finitur, & ultra
Non tendit, quum sit virtus finita caloris:
Quo demum langvente, solet decrescere corpus.

Hoc patet in sensibus: sunt hi namque minores
 Incurvique, cavo spectantes lumine matrem,
 Deficit ignis enim, & langvet calor ille animalis:
 Deficit humor item nativus, quo sine vita
 Stare nequit: veluti non lucet flamma lucernæ,
 10. Si defint alimenta illi, redeuntque tenebræ.
 Jam vero motus animi dicamus, & unde
 Proveniant: res abstrusa est, tamen excutiemus,
 Qua mens nostra tenuis poterit pertingere verum:
 Ac de ira primum. Audaces facit ira, pericli
 Contemptrix, auget robur, viresque ministrat:
 Qua svadente, hostem impavidi, Martemque cruen-
 tum

Aggredimur, raptisque in prælia currimus armis.
 Causa est nimirum sanguis qui accenditur, & cer
 Flammivomum fellisque liquor diffusus amari
 20. Iræ etenim sedes vel creditur, ipsaque bilis
 Materiam præbet stimulis, cæcoque furori,
 Hinc, quæ felle carent animalia, neutique possunt
 Irasci, pacemque colunt, ac bella recusant.
 Hinc quibus est sanguis ferventior, atque caloris
 Vis major, tumidam citius labuntur in iram.
 Sic juvenes, sic & quorum mera vina replerunt
 Plus æquo fibras, facile excandescere notum est.
 Ergo anima indignans, bilem quam sanguine miscet
 Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt;
 30. Nam prius ipsam animam ledens injuria turbat:
 Quæ turbata, dehinc corpus movet: unde videntur
 Errare hi, quicunque animam non posse moveri
 Contendunt: nam si nunquam moveatur, oportet
 Stare loco, atque gradu corpus quoque semper eodem.
 Motus enim varius varium simul indicat esse
 Motorem: sol mutatur, mutantur & umbræ

Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diversos
Dum tactus agitat, varium dat fistula cantum:
o. Sic animæ affectus prius accipit ipsa latenter:
Quos ubi vult fieri notos, tunc utitur hujus
Aut hujus membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in se, ut videatur & extet,
Haud aliter quam quum fido rex dicit amico,
Atque aperit secreta animi, quæ postmodo cunctis
Divulget populis, & divulgata patefcant.
Sic etiam sit amor: nam quum mens dulce quid optat,
Ipsa ministerio cordis, tunc pandit amorem:
Corde amor, ira, timor, votum, spes, cura, voluptas.
o. Tanquam arce in quadam, cum anima versantur,
& inde

Membrorum officio excurrunt per corporis urbem
At de istis alias forsan dicemus abunde
Si Deus annuerit nobis facilesque Camœnæ,
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes.
In natura animi, causis venientibus extra:
Deinde hos vel membri vel sanguinis aut humoris
Cujuscunque opera effundi, in lucemque propelli
Juncta etenim cum sint corpusque, animusque necesse
Communes motus, communia vulnera utrisque (est
o. Accidere, inque vicem sese mutare: quod uni
Infertur quamprimum aliud quoque sentit, habentque
Sympathiam, tanto se foedere complectuntur.
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breviter mea Musa loquatur.
Quinque dedit sensus natura amantibus illis
Quæ sunt perfecta: ast aliis non tradidit omnes.
Atque ideo possunt merito imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæque marinæ.

Cocleaque & spinis circumvallatus echinus.
 10. Hos inter sensus præstantior esse putatur
 Visus: quandoquidem menti certissimus hic est
 Nuntius ostendens illi quæ plurima terris
 Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
 Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
 Tam multas lapidum species, tam multa metalla:
 Ostendens etiam quos pascit in æquore Proteus
 Squammiferos populos, & monstra natantia ponto:
 Quodque his est majus, cœlestia templa deorum,
 Stellarumque globos & sancti lumina solis:
 20. Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referree
 Nulla potest: ergo hic sensus pulcherrimus atque
 Optimus est, in quo fedes bene creditur esse,
 Præcipuumque animi hospitium: quotiesque videre
 Aut affari aliquem volumus, tunc lumina nostræ
 Ejus in adversos oculos intendimus, ac sic
 Totus homo atque animus totus consisteret illic,
 Nempe oculos, animi speculum quicumque vocaritis
 Verus erit: nam blandus amor luceſcit in illis,
 Apparentque odium, feritas, clementia, mœror,
 30. Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, nec non
 Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
 Sed visus, quo fit pacto? diversa fophorum
 Judicia exquirant alii, nos prodete paucis
 Conemur quicquid vero quadrare putamus.
 Scire opus est unam esse animam, minimamque
 videri

Ut nequeat: tamen innumeris prope viribus aptam.
 Quas illi natura dedit, summusque creator,
 Hæc auget, nutrit, generat, movet, afficit, audit,
 Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit:
 Quæ vis præcipua est & maxima, cœlitibusque

Cognata

Cognata ac propria: has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis patribus hærent,
Perque oculos lucem admittit, variosque colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipsa figuras
Pupillæ officio, & totum considerat orbem,
Sic quoque per nares diversos prendit odores,
Perque aures haurit voces, strepitusque, sonosque
Per gustum hæc eadem sentit genus omne saporis
Per tactum a calidis discernit frigida, duraque
10. A minime duris, a lævibus aspera, demum
Sunt quinque ipsius comites, fidique ministri,
Per quos cognoscit res omnes: queis sine prorsus
Inscia, lethæo torpedit pressa sopore.

Ergo oculi quum sint vitrei, densoque nitore
Perspicui, apprehendunt rerum simulacra, tenentque
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis interfit: cuius virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupula læsa,
Has species menti (capitis namque arce supremâ
20. Mens habitat, folioque sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi: tunc prudens illa, sagaxque
Cognoscit rem, cuius adest formalis imago,
Hæc eadem, vocum discrimina mille, sonosque
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aër elisus ab ipsis
Corporibus: namque est aër tenuissimus, atque
Mobilis in primis: qui quum se corpora pulsan,
Deprensus medio actu, tum dissultat ab ictu,
Irrumpitque cavas penetrans violenter in aures,
30. Janua clausa licet fuerit, clausæque fenestræ:
Usque adeo tenuis est, & penetrabilis aër.

Quin etiam pisces, piscantum gurgite ab alto
Horrescunt strepitus, pavidique in retia currunt:

Quippe aër penetrare potest in viscera Nerei.
 Inde tument fluctus, inde importuna, minaxque
 Sævit hyems, qua urgente vovent pia munera nautæ
 Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
 Aut quoties aër pulsus vehementer, in illa
 Concava præsertim per stricta foramina transit,
 10. Diversæ ac variæ fiunt, vocesque sonique.
 Ut varia est rerum natura, & forma locorum,
 In quibus ipse aër gignit vocesque sonosque.
 Sic tuba longe alium reddit quam tibia cantum:
 Sic Pelusiæ discordant nabilia sistris.
 Ac veluti jactu lapidis perculsa movetur
 Unda in multiplices orbes, sic percitus aër
 Diffundit spiras longe lateque rotantes:
 Atque ideo multis vox insonat auribus una,
 Ut multis etiam speculis una hæret imago.
 20. Ast odor ut nares intret dicamus, ab ipsis
 Rebus pertenuis fumi egrediuntur, & auras
 Inficiunt late: veluti quum thura videmus
 Panchæa aut prunis cinyreia dona cremari.
 Fit gustus lingvæ officio, curvique palati,
 Namque his percipitur rerum gustabilis humor,
 Qui penetrans tangit sensum, ingeneratque sapes.
 Tactum autem, sanguisque & spiritus efficiunt, qui
 Passim per corpus fluitant: animantibus iste
 Sensus inest cunctis, cunctis quoque gustus inesse
 30. Creditur: ast homini meliorque, & major uterque
 est:

Hinc etiam est homini quam aliis prudentia major.
 Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantque
 Acceptas oculis species causam esse videndi:
 Aere nec medio esse opus ajunt, ut videantur.
 Res, aut audiri possunt: namque omnipotens rex

Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum: ut posset comprehendere cuncta.
Quæque suum agnoscit genus apte, ac percipit ultro:
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
o. Judicio expendit, quæcunque a sensibus hausit.
Et verum atque bonum divino examine librat.
Mens igitur sol est animæ, sunt sidera sensus.
Sic perhibent quidam: sed nos properamus, & ista
Linquimus excutienda aliis, finemque propinquum
Appetimus: quia jam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perspicitur, quod
Est anima æthereum quiddam, sine corpore vivens,
Omnia vivificans, cognoscens omnia, divum
Quatenus ille hominumque pater permisit: ab illo
o. Tradita cuique rei est certa & finita potestas.
Illi autem soli vis est sine fine, potestque
Omnia quæ fieri possunt, a lege solutus.
Nam si anima & sentit, & cuncta intelligit, ergo
Non est corporea, aut corpus: quia corpora nulla
Non terra, unda, aër, ignis, neque condita ab istis
Has per se vires retinent: non est dubitandum
Esse animam semen quoddam cœleste, Jovisque
Progeniem æternam, qui tantum cognitionis
Cessit, ut immensum valeat comprehendere mundum.
o. Quid si atomi, quas nonnulli finxere sophorum,
Sunt animæ potius, quam corpora? corpora namque
Omnia sunt quanta, & possunt utcunque secari:
Nempe anima est individua, atque immaterialis,
Et veluti centrum quoddam, ad quod plurima tendit
Linea per sensus, quia cuncta feruntur ad illam
Undique, ceu fluvii concurrunt undique in æquor.
Quare illos miror qui: dicunt tempore eodem
Plam animam extingvi & corpus, pariterque perire.

Nam licet hoc esset, debet tamen usque taceri:
 10. Non sunt hæc dicenda palam, prodendaque vulgo
 Quippe hominum plerique mali, plerique scelesti:
 Qui si animam credant nihil esse a funere, nilque
 Posse pati, postquam semel est egressa, nec ullam
 Defunctis pœnam infligi, formidine adempta
 In scelus omne ruent, confundent fasque nefasque:
 Præterea multi, qui sperant posse beati
 Post mortem fieri, & versari cum Jove semper,
 Atque ideo sese dedunt virtutibus ultro,
 Ac bene de multis qua possunt parte merentur:
 20. Si post fata dari sibi præmia nulla putarint,
 Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt:
 Tot spatiosa etiam templa & speciosa, tot aræ
 Insignes auro & perigrino marmore, demum
 Relligio, & pietas, & honor, cultusque deorum
 Ad nihilum venient, si homines nil morte relinquunt
 Crediderint, animasque in ventos prorsus abire.
 Semiferum vulgus frænandum est relligione.
 Pœnarumque metu: nam fallax atque malignum
 Illius ingenium est semper, nec sponte movetur
 30. Ad rectum: virtus invisæ molestaque vulgo est.
 Relligio generis decus est & gloria nostri,
 Quæ nos conciliat superis, & jungit olympo.
 Nemo igitur bonus & prudens audebit aperte
 Dicere, mortalem esse animam, & corrumpere vul-
 gus.

Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
 Hanc esse immunem lethi, æternamque manere,
 Ut Christi cultor testatur, bruciphagusque
 Judæus credit, præputia nostra perosus:
 Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
 40. Ac gens ferme omnis concordî prædicat ore.

principio, quicquid simile est magis omnipotenti
 Cunctorum domino, diuturnius esse fatendum est,
 perfectumque magis: nam quod durable non est,
 sed cito dilapsum perit, imperfectius esse

Quis neget? atque ideo durant coelestia semper,
 Quod divina magis sunt & perfecta: sed ista,
 Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
 Quum sint imperfecta, brevi fugiuntque caduntque,
 Ergo animus noster, quum vita & cognitione

o. Divinæ similis naturæ appareat, intra
 Corporeos fines claudetur, nec magis ipse

Quam caro durabit, neque vivet longius ævum?

Præterea corrumpi animus nequit: hac ratione,
 Quod simplex, & materia seclusus ab omni est,
 Huc accedit item quod corpore debilitato

Vis animi crescit: quare imbecilla senectus

Consilio superat juvenes, mentisque vigore.

ingenio plerumque caret qui robore præstat.

Raro utrumque Deus cuiquam largitur, ut idem

o. Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.

Quare, si longo fractis jam viribus ævo,

Fortior est animus, non ipse a corpore pendet,

Sed per se est aliud quiddam, & post funera vivit.

Nonne etiam quum pes dolet, hunc mens ipsa do-
 lorem

Indicat? haud dubium est: sed quomodo mentis ad
 arcem

Pervenit iste dolor? num sursum tendit ab imo,

Paulatim ascendens ut fumus? non: quia multæ

Partes, non solum (si sic) pes ipse doleret,

Nec pedis, at potius partis quæ proxima menti,

o. Tunc sentiretur dolor: unde probatur aperte,

Corpoream non esse animam, & sic morte carere,

Quum

Quum medii nullius egens distantia tangat.

Adde his quod quoties reminisci aut fingere quidem
quam

Egregie volumus, vel quicquam intelligere apte.

Tunc animum revocare opus est a sensibus, unde

Nonnulli ut melius meditentur, lumina claudunt,

Aut sese a turba abducunt: loca sola petentes:

Vel quum nox piceo terras velamine texit;

Et jam lethæo torpent animalia somno,

10. Pervigilant, tacitique toro, extinctæque lucernæ

In tenebris acuunt contractam a corpore mentem.

Nempe animum turbant sensus: populantur eundem
dem

Affectus, redduntque hebetem involvuntque tenebræ

Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem.

Ergo si propriis resides penetralibus, intra

Ipsæ suas latebras, fugiens a sensibus, atque

Corporeis crucibus, melius sapit: esse profecto

Quum poterit liber, moribunda a carne solutus,

Cuncta animus meliore modo cognoscit, & ipsi

20. Hærebit vero magis ac perfectius absque

Corpore, & æternum vivens durabit in ævum.

Denique quum sit homo medius bruta inter & ipsos

Cœlicolas, commune aliquid retinebit utrisque.

Corpus brutorum est, animi natura deorum.

Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.

Non igitur prorsus delet mors omnia: namque

Lethiferis animus lædi nequit ipse sagittis:

Prædictis etiam possum connectere, quod si

Nil superat nostri post fata, videbitur esse

30. Injustus Deus, atque malis præbere favorem.

Quippe hi dum vivunt, lætis plerumque fruuntur,

His neque divitiæ desunt, neque grata voluptas.

Hos

los decorat præclarus honos, & gratia vulgi
 Contra sæpe bonos vexat fortuna, malignis
 casibus involvens: nunc paupertate premuntur,
 Tunc morbis, aliquo semper tristantur amaro:
 Quare animus busto superest, scelerumque suorum
 Pat pœnas: vel si bonus est, bona præmia sumit.
 His aliisque modis multis ostendere possem
 o. Immortalem animi naturam, incorporeamque
 Sed satis est: jam me finis vocat; haud equidem sum
 Nescius, harmoniam dici quoque, non tamen apte,
 Posam animam: ac veluti mistis ex vocibus exit
 Harmonia, & variis fiunt bona pharmaca rebus
 Compositis simul, unde oritur vis ipsa medendi:
 Sic elementorum certa ratione modoque
 Unctorum, & cœli pariter virtute creari
 Quidam animam rentur: quæ partim corporis intra
 Repta manet, partim causas fortitur ab extra.
 o. Ut visus, virtute oculi, externoque creatur
 Numine: nam cœlum causa est, qua hic omnia fiunt:
 Quo sine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
 Limitum hæc falsa est, & peccat opinio: namque
 Sic, non posset corpus consurgere contra,
 Et carni unde oritur capitale indicere bellum
 Posita anima, & vario motu in contraria ferri?
 Sed semper foret una eademque, ut quælibet est vis,
 Quæ solet ex mistis divino numine nasci:
 Sic patet in genere herbarum, gemmisque beatiss.
 o. Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
 Corpore, quod somnus, qui mortis fertur imago,
 Et sensum & mentem nobis auferre videtur;
 Vel quia diversis causis ægrescere cernunt,
 Et multis variisque modis, ne munere possit
 Posita suo fungi, mentem lædique premique

Aspiciunt, nec non cum corpore crescere, & una
Deficere, ut patet in pueris, senibusque, virisque,
Ignarus puer est, prudens vir, desipit ætas
Ultima, corrumpit corpusque animumque senectus
10. Quin etiam dicunt: Si anima est divina, potestque
Vivere sejuncta a membris mortalibus, ut quid
Se miseræ carni insinuat? cujus vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta est, si sponte hoc facit: at si invita nefanda
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipse
Juppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imo
Garcere quam clausit tam turpi, odisse videtur
Et quum nec corpus, nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt ulla vi posse teneri.
20. Præterea per se (nisi discat sollicitè) quum
Nil sciat, ac subeant per crebra obliviam mentem:
Per se animum nihil esse putant post corporis usum
Discere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, unde omnis doctrina paratur
Quidam ajunt unam esse animam duntaxat in orbe
Quæ vitam tribuat cunctis viventibus: ut sol
Unicus, est oculis animantium causa videndi.
Æternamque putant illam, licet extingvantur
Corpora: ut extinctis oculis æternus adest sol.
30. Has non difficile est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui recte istis respondeat olim
Quæsitis, nodosque omnes dissolvat ad unguem.
Vir macte ingenio, vivet tua gloria mecum,
Nostraque (quid dubitas?) laudabunt scripta minores
Aude opus egregium, & cœlestia differe terris,
Unum hoc adjiciam, quod quivis nosse valebit:
Æternam esse animam, & divino semine natam,

sensus atque affectus compresserit omnes,
spernens prorsus mortalia gaudia sese
Abdicet a curis terrenis, assiduoque
onetur studio ad superos extollere mentem,
unc etenim sapiens fiet, poteritque futura
ernere, vel vigilans, vel somno oppressus inertis.
oc pacto cecinere olim ventura prophetæ.
obrius ergo animus propior sit ad æthera, quanto
terris magis, atque a carnis amore recedit.
pecudum ritu sequitur pars maxima sensum.
ec bona cognoscit nisi quæ sunt corporis: hinc est
quod plerique putant animam succumbere morti,
Quandoquidem nequeunt infirmo lumine quic-
quam
vinum spectare, atra caligine pressi.
d de anima sint ista satis: redeamus ad ipsum
actorem mundi, quem concludamus ab omni
corpore sejunctum & sine corpore millia multa
se, quot in silvis frondes gignuntur opacis:
el si corpus habent, tenue est, nec prorsus ab ullo
recipitur sensu, sed sola mente videtur.
que hæc in primis sunt entia vera, sui que
tis: nulla etenim carnis contage laborant.
Tu vero hic jam Musa tace: mox quum volet ille
si mea labra movet, mecum scrutabere causas
rum quas fieri sub Lunari orbe videmus,
ontingant fato, an nulla ratione ferantur,
erea dum sol Nemæi terga leonis
erret, & insanæ sub opaco fronde cicadæ
geminant raucos strepitus, quæramus in umbra
it lauri aut myrti svavem spirantis odorem,
opter aquæ crepantis iter Pimplæa, quietem.
a quies animum reficit, revocatque vigorem.

Mox ubi regressæ fuerint post otia vires,
 Rursus ad altifonos (adsis modo diva, tuoque
 Numine me foveas) tentabo acceperè cantus:
 Et si forte mihi vultu fortuna benigno
 Auxilium tulerit, longos miserata labores,
 Pauperiemque procul, curasque fugarit amaras,
 Totus ero tecum, tuaque intra limina semper
 Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis:
 Tunc Aganippæis ubertim explebimur undis,
 10. Insuetumque melos Cirrhæa in rupe canemus.

LIBER OCTAVUS.

Synopsis LIBRI VIII.

*De fato hic agit author, quod definit: id quod Deus
 semel fatus est, a quo omnium causarum secundarum
 series dependet: unde casum & fortunam non
 nisi nomina inania sine sensu esse recte concludi.
 Providentiam Dei cum libero arbitrio conciliari
 annititur; explicando quid sit liberum arbitrium,
 nempe recte rationi obediens: quod Dei providen-
 tiæ non adversari, verum cum ea semper concurrere
 probat. Cumque animi affectus recte rationi bellum
 continuo moveant, his demum debellatis mens hu-
 mana libera dici meretur, quæ si contra libidinibus
 indulget, & ab illis quocunque rapitur, minime li-
 bera dici potest: quam sententiam fuse tractat &
 adstruit. Duas tresve alias objectiones proponit, in
 quarum ultima resolvenda nimium Epicureis fave-
 re, Deumque humana non curare, contra superiora
 allata, statuere videtur. Postremo tandem obiectio-
 nem, quare boni sæpe miseri, mali vero haud raro
 fortunati*

fortunati evadant; distinguendo inter animi & corporis, sive vulgi & sapientum bona, feliciter satis resolvit, & per totum porro librum, Dei providentiam a pravis consequentiis virili vindicat.

SCORPIUS.

Cur tam diverso mortalia tramite pergant,
 Hæc in honore ævum ducant feliciter, illa
 in tenebris jaceant, multo vexata labore,
 fieri pulchra doce: tibi enim fas nosse deorum
 Consilia, & rerum causas aperire latentes.
 Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
 Nec mundum ratione regi, quod plurima cernunt
 indignis decorata bonis, & plurima contra
 indignis agitata malis, discrimine nullo
 o. Prudentes justosque premi, regnare scelestos,
 virtuti vitium præferri, & templa cremari
 fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
 Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
 ut non esse deos, aut illos spernere quicquid
 a terris fiat, solique incumbere cælo.
 Inc temere incertoque ajunt ferri omnia casu.
 Ut aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocantque
 e dominam rerum mortalia sceptrâ tenentem,
 stabiliq; rota versantem cuncta proterve,
 o. Erexitque aras tibi quondam ignara vetustas,
 cecidit votiva tuis sæpe hostia sacris:
 non desunt quoque qui committant omnia fati,
 credant certis fatorum legibus orbem
 sponi atque regi, æterno stabiliq; putantes
 ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moveri,
 atque suas partes tribui, ac si fabula agatur.
 Quas implere opus est, dum totum transigat ævum,

Utilis est certe, & pulcherrima, difficilisque
 Quæstio, nec nostris prætermittenda Camœnis.
 10. Nunc igitur primum dicamus, quod sine caut
 Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est
 Ut suo ab effectu distet, diversaque res sit;
 Quandoquidem nil se gignit, nil provenit a se,
 Nilque sui causa esse potest: ergo infinitus
 In causis processus erit? minime: sed oportet
 Nimirum esse aliquid primum, a quo maximus ordi
 Causarum incipiat, qui a summo tendit ad imum
 Hanc igitur seriem causarum diximus esse
 Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, ut inf
 20. Omnia sic fierent, decrevit lege perenni.
 Sed quo quæque magis causa est contermina primæ
 Et vicina, hoc est aliis mage digna, potensque,
 Subjectasque sibi movet, ac dominatur eisdem.
 Ens primum causa est, & non effectus: at imum
 Effectus tantum debet, non causa vocari.
 Quæ media existunt, his nomen adhæret utrumque
 Quod si causarum non esset nexus & ordo
 Perpetuus, si alia ex alia non pendeat, ac si
 A summo junctis nodis ducatur Olympo
 30. Longa catena, usque ad nigri regna infima Ditis
 Quod dictu absurdum est, plura uno prima dabuntur
 Principia, & causæ primæ multæ invenientur
 Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
 Prælia tot reges, quia regni summa potestas
 Non patitur plures: sic mundus non erit unus,
 Nec pulcher: namque est ordo pulcherrima rerum
 Sed dicet fortasse aliquis, descendere ab uno
 Principio rerum summo plures simul, inter
 Sese distinctas causas, ut solis ab orbe
 40. Plures emanant radii discrimine quodam

Disjuncti, quorum non hic dependet ab illo,
 Sed pariter cunctia fonte egrediuntur eodem:
 Sic non esse opus ut pugnent seseque vicissim
 Impediant: siquidem via non est omnibus una.
 Non modus hic malus est, non hæc sententia mul-
 tum

Displicet, ac forsan vera est: tamen aspiciamus
 Interius, procul excussis a mente tenebris.
 Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
 Tam cito tam facile, & falli solet ipsa frequenter.
 10. Hinc tam diversæ sectæ, & contraria dicta.
 Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
 Ut divis ratio: certi mortalibus est nil.

Ergo si plures causæ sunt immediate
 A prima (ut dictum est) quæro an sit quælibet æque
 Perfecta: haud ullus tunc ordo patebit in illis.
 Namque ubi nil primum, & nullus gradus, aut dis-
 scrimen

Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi,
 In quovis genere invenies primum, mediumque,
 Nec non postremum: genus est absque ordine nul-
 lum:

20. At si non æque perfecta est quælibet, ergo
 Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
 Difficile est: aliis possum concedere causis,
 Quare unus primæ causæ tribuatur, & idem
 Optimus, atque omni perfectus parte putetur
 Effectus: reliquas autem, quo quæque recedit
 A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
 Crediderim facere: ut plures quoque gignere fructus
 Arbor non bono consuevit, sed deteriores.
 Semper plura bonis mala sunt, & tristia lætis.

30. Verum inter causas quo quæque potentior, atque

Altior est, hoc & vitæ & rationis habet plus,
Simpliciorque eadem, magis & substantia pura est.
Inferior contra quæcunque est, debiliorque,
Possidet illa minus vitæ, minus & rationis.
Sed concreta magis a substantia abhorrens.
Quod patet in terris: ubi parvo tempore durant
Omnia, ubi ratio apparet vix ulla, ubi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
10. Ut nusquam possit substantia: quin nihil ipsa
Penditur, hic, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæsis abstrusa latebris.
Hinc est quod plaris bona corporis ac fortunæ
Fiunt quam virtus animi: substantia namque est
Ferme hominis virtus: at in hoc substantia mundo
Exulat: ille etenim patria & domus, & sua sedes
Cælum ubi habent fidos comites, verumq; bonumq;:
Hoc igitur pacto ex causis contextitur orbis,
(Ut dictum est) servans æterno fœdere cuncta:
20. Nec talem, nisi forte Deus, solvisse catenam
Ulla potest vis, aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
Exoritur causis, vires quibus omnibus ipse
Rex superum, certis metis, & tempore certo
Constituit, certisque modis procedere iussit.
Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, ut quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temere hic concursus, & ista
Mistio causarum, sed factorum ordine certo
30. Cuncta meant, certis subjecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensuramque dedit rebus, quascunque creavit,
Quare non verum est quod nonnulli asseruere,
Esse

Esse nihil certi in rebus, contingere casu
 Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam.
 Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
 Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quædam
 Futilis, haud multum distans ab imagine somni,
 Quicquid Aristoteles, vel quivis dicat, eorum
 10. Dicta nihil moror, a vero quum forte recedunt.
 Sæpe graves, magnosque viros, famaue verendos
 Errare & labi contingit, plurima secum
 Ingenia in tenebras, consuerunt nominis alti
 Auctores, ubi connivent, deducere easdem:
 Tantum exempla valent, adeo est imitabilis error:
 Nemo putet sibi me addictum, mihi flectere mentem
 Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est:
 Hanc scrutator amet veri, inprimisque sequatur.
 Quod vero casus nil sit, me credere cogit
 20. Ipsa rata atque potens ratio: nam si omnia certis
 (Ut dictum est) casis certo ordine, tempore certo
 Supremi jussu rectoris progrediuntur,
 Quo fit perfectus mundus, ne noxius error
 Tantum solvat opus, quam sedem casus habebit,
 Ambiguus, varius, Vertumnum & Protea vincens?
 Ut vacuum, sic & casum natura recusat.
 Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa:
 Ipse Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
 Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in ævum.
 30. At si quid foret incertum, non omnia certe
 Mens sciret divina, aliquis cadet error in illam
 Quod dictum absurdum est: nam qui facit omnia,
 novit
 Omnia, nilque potest ipsum ulla ex parte latere.
 Quanquam aliqui dicunt, quod si mortalia noscet
 Etheri mens illa patris, vilesceret: atqui

Errant: namque malus nemo est, quia non bona novit,
 Nec vilis, quia non pretiosa intelligit: albus
 Non fit proinde aliquis, quod rem bene percipit al-
 bam:

10. Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos:
 Nec quia forte lutum radiis ferit, est ideo ipse
 Foedus: non sordet lumen quum sordida tangit:
 Sic non vilescit quum vilia forte capit mens:
 Imo decet novisse malum, at fecisse nefandum est..
 Ergo deus nil ignorat, scitque omnia quæ sunt,
 Quæque fuere olim, & quæ mox ventura super sunt
 Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendum est..
 De certis etenim tantum ipsa scientia habetur,
 Quin etiam vates, referunt si quando futura
 20. Prædicunt certosque dies, & nomina rerum
 Certa canunt: quod non fieret nisi quæque futura..
 Certa forent, veluti quæ sunt, quæ & præterierunt..
 Attamen hic fieri casu nonnulla videntur:
 Ut si imbrex dejecta alto de culmine tecti
 Vi boreæ quenquam feriat, vel si quis opertos
 Thesauros reperit, puteum dum defodit alte:
 Talia nimirum casu contingere vulgus
 Autumat: at eadem non est sententia nobis.
 Nam licet eveniant præter spem talia multa,
 30. Incertis nobis atque imprudentibus; ergo
 Propterea in rebus debemus ponere casum?
 Nostrum scire quidem, aut nescire, nihil variat res..
 Non est proinde ignis calidus, nix alba, nitens sol..
 Quod scimus sic esse: imo magis ordine verso,
 Nascitur ex ipsis humana scientia rebus:
 Atque ideo scimus sic esse, quod ipsa ita res est,
 Et mens nostra potest falli, non res: ego de re
 Nunc loquor, & quæro an casus dominetur in illam..
 Nec

Nec mihi nunc cura est fieri rem nec nesciamus.
 o. In nobis igitur tantum, non rebus in ipsis
 est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
 Quorum causa latet nos, ipsis cognita divis.
 Omnia certa igitur: nam motu semper eodem
 Versatur coelum, atque eadem nascuntur eisdem
 Elementis semper, semperque elementa tenorem
 Ipsa suum servant: & partes annus easdem
 Semper habet: siquidem post ver, ferventior æstas
 Extemplo subit, hanc pomis comitatus & uvis
 Autumnus sequitur, post quem sua frigora secum
 o. Ducit hyems, gelidisque Aquilonibus omnia tor-
 pent.

Non herbæ mutant vires: animalia semper
 Ex iisdem constant membris, & moribus iisdem.
 Nec fieri aut errore, aut casu monstra putandum,
 Quum certas habeant causas, ut tristitia monstrent:
 Unde illis nomen, quare & portenta vocantur.
 Sponte sua hæc natura facit: quæ sæpe jocatur
 Informes edens partus, ludicra creando:
 Ut pictor, qui causa animi quandoque figuras
 (Sit licet ipse opifex bonus, egregiusque magister)
 o. Gibbosas, naso ingenti, labroque tumentis,
 Pingit, digna satis vano spectacula vulgo.
 Ergo cuncta modo quum fiant semper eodem,
 Rarus & instabilis casus nil juris in orbe
 Prorsus habet: quem summa Dei sapientia torquet:
 Ut facile agnoscat qui quam miro ordine, quamque
 Perpetuo, quam concinne & bene machina mundi
 Condita sit, secum reputet, quam membra animan-
 tum

Sint propriis aptisque locis disposita, suisque
 o. Utilia officiis & convenientia pulchre

Quam nihil incassum faciat natura, Deusque
Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consilio, jussuque Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia sicut
Non pauci credunt? pulchrum & laudabile scitu est
Hoc quoque quare animi vires huc flectere oportet
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæ pretium, hanc prisca coluere, putantes
Esse deam quandam terris, cœloque potentem:
10. Atque illi struxere aras & vota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cœlicolarum
Fœmina vel mas est quisquam, nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte teruntur
Ut quidam cecinere olim: fortasse putantes
Esse deos nostri similes: o pectora cœca!
O capita Anticyræ! succis curanda meracis!
Creditis esse deos, ut nos? thalamosque dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo Deum quendam potius dicamus, & imum
20. Degeneremque ideo terræ pelagisque tenentem
Vilia regna, ubi tot sunt crimina, totque dolores,
Tot pestes, ubi nil tutum: namque insidiarum
Omnia sunt plena & fraudum, Deus iste vocatur
A Christo & Paulo princeps mundi hujus: eundem
Laurigeri appellant Ditem ac Plutona poëtæ,
Qui stultis favet atque malis, infontibus asper,
Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgo Fortunam dicimus: atqui
Omne malum est infra lunam: nox atra, procellæ
30. Terribiles, frigus, calor importuna senectus,
Pauperies malefuada, labor, dolor, improbitas, mors
Supra autem lunam, lucis sunt omnia plena,
Nec non lætitiæ, & pacis: non tempus, & error,

mors & senium est illic, & inutile quicquam.
 felix o nimium felix, cui sedibus illis
 am pulchris, & tam jucundis, tamque beatis
 vere concessum est supremi munere regis.
 eterum opinantur quidam, plenum esse deorum
 undum hunc, & multos ipsorum degere vitam
 . Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
 digitant, curamque hominum gerere atque ani-
 mantum

quotquot alit tellus, & naufraga Amphitricæ:
 arbitrioque suo bona vel mala tradere, honores,
 audia, divitias, atque his contraria: quare
 grande operæ pretium est, illis utcunque placere:
 quod fieri & sacris & carmine & arte magorum
 consent nonnulli: ac nobis (modo rite vocentur)
 oparere ajunt, nostrisque adfistere votis:
 ilque homini melius contingere posse, nihilque
 . Dulcius in vita quam conversari istis
 im diis, præsentibus affari, audire loquentes:
 quod certe paucis mortalibus arbitror esse
 concessum: justis tamen, & qui desidiosa
 cebras carnis, lascivaque gaudia temnunt,
 rrenasque abigunt curas, cœlestia tantum
 rantes, tantumque pium rectumque colentes.
 anquam etiam sunt qui credant, hos dæmonas
 inter

se malos quosdam, atque malis parere, coactos
 rminibus magicis, fierique hoc plurima pacto
 Turpia; nil moror hoc, nec nunc locus, ultima folis
 era, squammosis radiantia fratribus, istud
 stitan expedient, ubi de diis plurima dicam,
 Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dictat.
 Ha ergo hæc faciamus, ego vix credere possum;

Esse Deum quenquam pravam, sapientia nunquam
 Peccatum parit: at contra est inscitia mater
 Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
 Sponte malus: vult namque bonum sibi quæq; volun-
 Semper, judicio nisi falso decipiatur. (tas

10. At dæmon sapit, id nomen si convenit illi
 Verum utcunque sit, aut terras fortuna gubernet,
 Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
 Nil extra fatum est, metiturque omnia summi
 Mens regis, cujus sine nomine fit nihil usquam.
 Sed dubium ex dictis oritur, nodusque profecto
 Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macedum rex
 Solveret: hoc multorum animi turbantur & hæ-
 rent.

Nam si cuncta jubet fatum, & fieri illa necesse est.
 Libera non nobis, non diis est ipsa voluntas:
 20. Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus,
 Nec poenas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
 De diis non locus est nunc dicere, sed speculemur
 De nobis quid sit: deque his quæ subdita nostro
 Sunt generi, & possunt humana luce videri.
 Dico igitur quod in his quæ sub ditione locantur
 Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
 Divitiæ, siquidem, solatia, gaudia, honores,
 Imperia ex alto veniunt: nec nostra voluntas
 Hæc tribuit: quis enim nollet sibi talia, sed nil
 30. Velle juvat, potiusque nocet, si fata repugnant
 Quam multi fati in vitis tendere fursum
 Conantur, magis atque magis, sed ad ima recurrunt
 Semper, & augescunt fato adversante ruinæ!
 Contra illi quibus astra favent, ullo absque labore
 Nec sperata quidem, sed sponte oblata frequenter
 Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
 Dum

Et magni secreta poli pertingere possunt,
 10. Fatidici vates etiam, qui numine pleni
 Nescio quo, ventura vident, prædicere mortis
 Sæpe solent genus atque diem, quia certa futuri
 Natura est veluti præsentis præteritique:
 Certa (inquam) in causa prima, causisque secundiss
 Quæ nexu longo a prima extenduntur ad imam.
 Ast animi quæ sunt bona vel mala, nunquid ab ipso
 Proveniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
 Hinc manare, etenim poterit quis discere, si non
 Polleat ingenio, ac vires natura ministret,
 20. Si fortuna obstet, vel pravo in corpore langvor
 Hic rhetor, sophus ille, alius mysteria divum,
 Sidereasve plagas quærit: sunt & quibus undæ
 Castaliæ vili cum paupertate bibantur,
 Et placeat cognata fami dulcissima fama:
 Hæc studia unde fluunt? a rerum præside fato:
 Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
 Diversis etenim gaudet natura ministris,
 Ut fieri diversa queant, ornantia terras:
 Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
 30. Sed varias jubet ire vias, variosque labores
 Suscipere, ut vario cultu sit pulchrior orbis,
 An vero mores fatum, vel nostra voluntas
 In nobis pariat, permagni inquirere refert?
 Nec parvus labor est hac in re tangere verum,
 Arbitrii certe remanet quota portio nostri?
 Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est
 Humano generi, si fati summa potestas
 Esse malos cogat nos, invitique trahamur
 In scelus, & nulla liceat ratione reniti.
 40. Quare operæ pretium est hac totam intendere
 mentem:

quantum Deus ipse finit, verum excutiamus.
 principio arbitrium quid sit nos dicere oportet.
 arbitrium est, homini data libera & ampla potestas
 a Jove, quæ libeant iusta aut iniusta sequendi:
 non ideo tamen ut peccet virtute relicta:
 sed contra, ut vitium vitans incumbat honesto.
 Nam malefacta nocent, laudem benefacta merentur
 quærendum ulterius, nunquid si in omnibus æque
 arbitrium? nunquid quocunque in tempore duret?
 Non certe in pueris, nec in illis esse videtur
 quos animi vehemens nimium vel corporis angit
 torbus, vel quorum sopor occupat altus ocellos:
 quandoquidem somnus mortis perhibetur imago,
 quare si verum subtili indagine quæras,
 venies paucos inter tot millia, qui se
 arbitrio moveant, & libertate fruantur.
 tatis culpam mitto, puerilibus annis
 nosco: & veniam damus his quoque lumina quo-
 rum

theus preffit sopor, aut quos fervida torret
 Febris, vel morbi stimulat vis durius æquo.
 magna quidem turba hæc: sed longe major eorum
 longe & deterior quorum mens oblita foedis
 iminibus, morbisque animi labefacta recedit
 ratione procul, rectoque a tramite vitæ.
 nunquid habent isti arbitrium? aut dicenda voluntas
 opera in his? nempe ambiguum est, multique ne-
 garunt.

ade advertendum, quod liber solus haberi
 debet qui recta regitur ratione, nec ullo
 incitur affectu, nec ventorum impetu vasto
 Fertur in undifragos scopulos, sed fortiter obstat,
 repidusque hæret clavo, portumque capessit.

Recte

Recte igitur quidam, liber solus sapiens est,
 Dixere: hic etenim solus ratione magistra
 Castigat motus animi, sensumque rebellem:
 Cætera turba nequit facere hoc: cur? an Deus illi
 Non dedit arbitrium? ratio est ubicunque profectus
 Est ibi & arbitrium, semperque hæc juncta cohærent
 Atque ideo pecudes, quoniam ratione carere.
 Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
 10. At hominum cuius ratio data fertur: in ipsis:
 Omnibus idcirco arbitrium quoque creditur esse
 Est autem ratio lumen quoddam, atque animi vis
 Qua curvum a recto secernimus, atque ab honesto
 Turpe, oculusque solet mentis quandoque vocari
 Qualem oculum fortasse tibi Polypheme fuisse
 Significant vates, quo lactea membra videbas
 Dilectæ liquido ludentis æquore nymphæ.
 Sed malus (heu) malus hunc, urenti stipite Vlyssæe
 Quis poterit cavisse malos? extinxit, & ora,
 20. Ora prius formosa, suo spoliavit honore,
 Qualem oculum Lynceus habuit quoque, nubibus
 solus

Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
 Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æque
 Distribuit figuli sapientia summa Promethei:
 Sed pauci utuntur, pauci quos æquus amavit
 Juppiter; hinc tantæ errorum scelerumque scatebra
 Nam si omnes rationis iter sequerentur ad unguem
 Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
 Non tantas passim clades, tantosque cieret
 30. (Heu fletus, starentque suis cum mœnibus urbes
 Armaque tartareis primum conflata caminis,
 Et primum Stygiis inventa sororibus, agros
 Excolerent, rigidi mutata ligonis in usum;

Tunc & apes, & ruris opes, pecudesque beatis
 Agricolis large affluerunt, ac secla redirent
 Aurea, & una domus divosque hominesque teneret,
 10. Seque oculis nostris paterentur numina cerni,
 Cur autem pauci utantur ratione sequentes
 Avia, & arbitrium nullum videantur habere,
 Viventes pecudum ritu, pro viribus eadem :
 Est quiddam in nobis divinum, mensque vocatur,
 Ac ratio : id capite in summo natura locavit,
 Atque illi voluit famulos assistere sensus,
 Quorum opera cœlum, terras, mare, & omnia posset
 Percipere, immenso quæ comprehenduntur ab orbe,
 Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
 20. Cujus ope augemur, vegetamurque igne ministro
 (Sic placitum est superis) hoc mentem hostiliter
 urget,

Detrahit, infestat, turbat : multusque satelles
 Huic etiam parti non deest, ignava voluptas,
 Ira, dolor, metus, atque timor, simul ardor habendi
 Improbis, ambitioque nocens, capit obsita fumo.
 His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
 Infert : hi sunt qui summo conantur Olympo
 Deturbare Jovem, insignes feritate Gigantes,
 Japetusque, Gygesque ferox, tumidusque Typhœus.
 30. Hortatorque mali Enceladus, Briareusque timen-
 Scilicet ingestis curarum molibus, angunt (dus,
 Divinum in summo positum, nisi fulminis instar
 Gratia præsto, adsit, cœlo delapsa supremo.
 Nam semel amissis ubi præceps currus habenis
 Effudit sese, ac vehemens trahit impetus illum,
 Ne quicquam retinere volens auriga laborat,
 Principiis obstare opus est : quum parva favilla
 Langvet adhuc : postquam crevere incendia, jamque
 Flam-

Flamma furens tecto erumpit, cœloque propinquas
 10. Præsertim Boreæ si flabra ruentis ab arcto
 Immineant (heu) frustra undas vicinia clamet.
 Quum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
 Quis retinere queat? secum trahit omnia saltu
 Perfringens rapido cognatas montibus ornos.
 At prius exiguo poterat molimine sisti.
 Sic motus animi, si totis viribus ipsam
 Invadunt mentem, vix (heu) vix tendere contra
 Infelix audet ratio, clavoque relicto
 Per fluctus agitur, late bacchantibus Euris,
 20. Datque manus plerumque hosti, & captiva tenetur
 Ergo dum nova sunt vitiorum semina, cautus
 Opprime quamprimum, & causas averte priusquam
 Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens est,
 Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
 At si jam cœpta est pugna, & jam concutit arcem
 Hostis atrox, valido labefactans ariete muros:
 Crede mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
 Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus.
 Nonne vides, menti quantum liquor obsit lacchi?
 30. Quas sæpe immittat furias, si plus satis intret
 In stomachum merus? arbitrium dic est ubi post-
 quam
 Ebrietas caput invasit, fumisque replevit?
 Sobrius arbitrium tenet, ac jejunos, agitque
 Id quodcunque jubet ratio: contra, ebrius illa
 Quæ nolit nescitque facit, mox poenitet in se
 Quum rediit, multoque dolet sua facta pudore,
 Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
 Ascendat temeti vapor, invertatque cerebrum,
 Turbatur misera, & nebulis involvitur atris.
 40. Quocirca est solus liber, solusque profecto

collidet arbitrium, ratio quem sola gubernat:
 Qui affectus omnes superant, fingitque premendo.
 Hoc poterit facere, a primis qui insueverit annis
 Virtute; atque bonas jam pridem invaserit artes.
 Usque adeo valet usus, & est nil fortius usu.
 Cætera turba agitur pecudum ritu: unde poëtam
 vere puto dixisse, trahit sua quemque voluptas.
 Arbitrium multis oppressum atque indupeditum est.
 Ergo qui vere liber cupit esse, resistat,
 o. Quam primum incipiant, affectibus, & rationi.
 illos subiciat, semperque utatur habenis.
 Namque caro adversus mentem consurgit, & illam
 continuo exercet bello, levis astra petit mens:
 Et gravis astra caro refugit, terrenaque tantum
 appetit: est etenim terra. In terramque redibit.
 Et duo tam diversa Deus compegit in unum
 Iusto autem quod sis sapiens, solaque regaris,
 Ut dixi) ratione, habeas & liberum ad unguem
 Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
 o. Imo magis fato tunc subicieris, & illi
 parebis? siquidem fatum est divina voluntas,
 cum qua vir sapiens concordat semper, & ejus
 iussa facit: contra insipiens atque improbus horret
 Et refugit præcepta Dei cervice superba.
 Et dices: Ergo est liber, nec vincula fati
 illa tenet? non: sed dominis pejoribus atque
 scelerandis servit, sceleri scelerisque forori
 ultitiæ: quanquam hoc etiam divina voluntas,
 et quæ permittit, non quæ jubet (est quia duplex)
 o. Efficit, unde patet, cuncta esse obnoxia fato:
 ut bona seu mala sint, namque hæc permittit at illa
 iussu fieri fatum, & fati Deus optimus auctor.
 Aliis admoniti quidam rationibus, ajunt,

Vivite mortales læti, dum stamina vestra
 Nec Lachesis, tristesque animo depellite curas,
 Neu vos sollicitent præsentia: neve futura:
 Lege etenim stabili fiunt, incerto ordine cuncta
 Procedunt: cur vos dolor aut metus urget inaniss
 Sors sua cuique data est, scriptamque in pectore gestat
 Quisque suo, ignorans quæ sit, verum explicat illam
 Paulatim ipsa dies, atque experiundo patescit.
 Quid gemitu aut lacrymis opus est? cœlestia retr
 Corpora non remeant, non est mutabile quicquid
 Instituit semel ipse Deus: namque optimus ordo
 Et series perfecta, suum si forte tenorem
 Deferat, aut peior fiet (quod neutique fas est)
 Aut melior, sed perfecto perfectius est nil.
 Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam si
 Omnia sunt (veluti modo dixi) obnoxia fato,
 20. Cur Deus hæc premit & cruciat? contra illa bee
 nigno

Prospectat vultu? cur non est omnibus æqua
 Conditio? cur hæc vivunt felicius illis?
 Cur his blanda parens, illis natura noverca est?
 Hunc igitur par est etiam dissolvere nodum
 Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere nostrum
 Dixerunt: iussuque Dei mala fontibus esse,
 Et bona conferri iustis, ego non ita credo:
 Nec verum est, nam quid meruere expertia mentis
 Bruta? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
 30. Sors tamen est illis multum diversa, nec uno
 Versantur casu pecudes: namque improbus illam
 Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
 Interit, aut morbo, aut undis, aut frigore vitam
 Exuit ante diem: quædam periire senecta:
 Durior his ætas agitur, jucundior illis.

Sors diversa etiam arboribus contingit, ab Euro
 Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
 Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
 Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
 10. Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
 Arbitrio fati fors est sua cuique tributa.
 Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbos.
 Præterea plerumque bonis adversa videmus
 Accidere, & justos agitare sorte sinistra:
 Contra fortunam plerumque favere scelestis
 Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
 Non igitur meritis respondent munera fati.
 Quare aliam potius causam indagare necesse est.
 Forte aliquis dicet, causa est divina voluntas.
 20. Nilque ultra quæret: non est satis istud, oportet
 Scrutari in terius dubii penetralia veri.
 Non etenim quum sit Deus optimus & sapiens, vult
 Quicquam quod careat ratione: sed optima semper
 Eligit, atque jubet fieri divina voluntas.
 Quocirca est aliter dicendum, quod causarum
 Quælibet a prima quo distat longius, hoc fit
 Illi dissimilis magis, & magis undique discors.
 Ergo quum Deus & simplex sit semper, & idem,
 Ultima causarum quæ distat maxime ab illo,
 30. Et minime simplex erit, & diversa, suosque
 Effectus semper varios pro viribus edet.
 Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat,
 Idcirco in terris certi nil esse videtur:
 Quandoquidem variat semper fortuna tenorem
 Diverso gaudens mortalia volvere casu.
 Cur tamen hunc potius quam illum jubet esse bea-
 tum?

t cur hunc potius quam illum pessundat & urget?

Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
 Horum difficile est veram cognoscere causam.
 10. Nec minus ac si quis cupiat cognoscere quare
 Ignis sit calidus, nix alba, absinthia amara:
 Quare hæc herba obsit, juvet illa: & quælibet arbor
 Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc
 Callida sint, alia obtuso, male provida sensu?
 Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
 Magnes, cur nequeat facere hoc adamante propinquo?
 Talia multa Deus tenebris involvit opacis,
 Constituitque suos fines mortalibus, ultra
 Quos frustra humanum ingenium sensusque laborat
 20. Si figulus massam argillæ distinxit, & illam
 Distinctam in partes varias vult fingere, quare
 Hanc partem potius quam illam transformat in
 ollam,
 Aut patinam, aut scaphum? cur ex hac fabricant
 urnam,
 Ex illa urceolum? nunquid ratione movetur?
 Aut nulla est prorsus ratio, sed sola voluntas?
 Arbitrioque suo (ut libuit) sic omnia fecit?
 Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
 Sic qui scire velit, cur hunc fortuna vel illum
 Aut premat aut sursum tollat, nimis ardua quærit:
 30. Terrarum siquidem est illi concessa potestas
 Maxima, & huic illam præfecit Juppiter orbi,
 Ut possit quodcunque libet facere, ordine fati
 Scrutato tamen: auscultant namque omnia fato.
 Cur igitur quæcunque illi fecisse libebit,
 Non faciet jure? aut quæ lex jure arguet illam?
 Num servi debent dominis imponere leges?
 Nos certe huic servi sumus, hic dum vivimus: & nos
 Ille potest quocunque velit compellere dæmon.

Non

Non tamen in nostros animos dominatur, habetve
ro. Imperium, quando est animæ cœlestis origo.
Hanc solam excepit Deus a ditione tyranni.
Cætera permisit, quæ sunt terraque marique,
Illius arbitrio, & fieri finit omnia ab illo,
Qualiacunque libet, iusta atque iniusta licenter:
Forte aliquis dicit, Deus ergo est causa malorum,
Injustusque potest dici: nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo possit,
Committunt ambo scelus æque, peccat uterque,
Supplicioque pari dignum lex censet utrumque.
o. Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Quum possit prohibere, tamen non illa coërcet:
Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.
Huic etiam parti sum respondere paratus,
i modo divini radius mihi luminis adsit.
Est igitur primum solerti mente notandum,
Quod causarum aliæ sunt viles, atque minutæ,
unt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
ræpositæque aliis: veluti quum exercitus ingens
ræfectos habet atque duces, pars cætera grex est.
o. Has (inquam) causas primores egregiasque
ræposuit mundo, mira ratione modoque
Maximus ille pater rerum, & dominus dominantum,
nmenfam qui lucem habitat super extima mundi
loenia, & astriferos nutu circumvehit orbes.
is tribuens causis vires & munera, easdem
mitibus certis, velut aggere, circumsepsit,
e liceat cuiquam tales transcendere fines.
quia disposuit sapienter cuncta, necesse est
uncta suum æterno cursu servare tenorem.
o. Nam quæcunque semel recte sunt facta, sine ullo
rore, haud ullo mutari tempore debent.

Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem recte summus Deus omnia fecit.
Quare si dæmon qui terris præsidet, errat,
Aut malus est, hoc fit quia causa est ultima, longee
A prima distans, longeque a luce remota:
Atque ideo magis est cœcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulacro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
10. Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spatium determinat umbra,
Dantque sibi finem contraria cuncta vicissim,
Sic causarum etiam seriem numerumque bonarum,
Desinere in causam pravam miseramque necesse est.
Quæ miseris præsit regnis, & prava gubernet.
Hinc igitur veniunt discordia, jurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, penuria, pestis,
Diri terrarum motus, diræque procellæ,
20. Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla
Et demum quodcunque mali contingit ubique,
A causa hac misera & terrarum principe manat.
Hei mihi, quam vere dixit ter maximus Hermes,
Congeries mundus cunctorum est ille malorum,
Nimirum quoniam dæmon qui præsidet orbi
Terrarum, malus est, sævaque tyrannide gaudet.
Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa, ita cunctorum fons est postrema malorum
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
30. Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela ovium cura est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi;
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vendit cœlum & phlegethonta sacerdos

Denique si impune passim tot turpia fiunt,
 Non est culpa Dei summi, sed dæmonis hujus,
 Quem nos Fortunam, quem etiam Plutona vocamus.

Sarcotheus posset tamen apto nomine dici:
 Quippe illi carnis jus arbitriumque tributum est.
 O. Huic igitur servit, quicumque est carnis amator
 Immodicus, corpusque suum plus diligit æquo.
 Corpora sunt hujus, propter quod corpora semper
 In vitium tendunt, animisque inimica repugnant,
 Cœlestis quoniam vis est & origo animorum,
 Corpora sunt autem terrena, adversaque cœlo.
 Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
 Cœlestes homines, carnalia despicientes
 Gaudia, virtute addictos, animumque colentes,
 Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit,
 O. Ut solet insanus princeps, sævusque tyrannus
 Infestus semper sapientibus esse bonisque.
 Suspecta est etenim pravis odiosaque virtus.
 Hostes quæque suos odore, timentque caventque.
 Etque ideo malus hic dæmon incommoda multa
 Objicit his, quorum mens est sublimior, & qui
 Cœlicolum sedes, naturæque abdita quærunt.
 Nollet enim agnosci: nam si bene cognitus esset,
 Cum omnes scelerum patrem, nostrique cruentum
 Carnificem generis detestarentur, & omnes
 O. Odissent merito, ac maledictis insequerentur,
 Rudelem, insanum, deceptoremque vocantes.
 Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
 Confusus refugit, ne cognoscatur ab illis:
 Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
 Et fures etiam faciunt, omnesque scelesti
 Derunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,

Ut sua non possint furta & malefacta videri,
Inde sit ut quoties adversi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
10. (Oppressi namque errorum ignorantia ferme e
Cunctorum causa) irati querulique putantes
A summo sese vexari auctore bonorum,
Devoveant sanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat dæmon, furtimque cachinnant
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi namque Dei est inimicus, & æmulus a quo
Ejectus cœlo, pressus claususque tenetur
Lunam inter terrasque graves, & regnat ibidem.
20. Quocirca, o miseri mortales, discite tandem,
Quæ vestri sit causa mali, tot tristitia vobis
Unde fluant, & carnificem cognoscite vestrum.
Nempe hic Sarcotheus, nempe hic est, qui cruciat vo
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quam quum proles Mavortia terris
Jam domitis, jucunda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominum, vel cæde ferarum
Ipse senator, eques, populus, diversa manebant
Per loca diffusi, ut lex præcipiebat Othonis.
30. Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quævis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore:
Sæpe aliis dolor alterius solet esse voluptas.
Quare pessime agunt, qui verbis turpibus audent
Irritare Deum summum, qui causa bonorum
Cunctorum est, a quo per se proprieque mali nil
Esse potest unquam, nisi contingenter: uti sol

Producit tenebras quoties descendit ad imos
 Antipodas, frigusque absente creatur ab igni:
 Non tamen obscurus sol est, neque frigidus ignis.
 Unde satis miror quosdam doctos alioqui
 Asserere, offendi atque irasci, & sumere poenas
 De nobis, illud summum verumque bonumque,
 Hinc bellum atque famem & pestem prodire putantes
 Offendi si possit enim mortalibus actis,
 Quid quæso in mundo foret infelicius illo?
 10. Quoque die atque horæ momento plurima fiunt
 Crimina, ubique hominum blasphemia turpis in ore
 Sentitur: certe poterit requiescere nunquam,
 Nunquam lætus erit: neque erit Deus ipse beatus,
 Si quoties peccant homines offenditur, & si
 Injustis hominum factis dictisque movetur.
 Nimirum Deus offendi lædive nequit, si
 Verum perspicimus, nam adeo perfecta potensque
 Ipsius est natura Dei, tantumque remota
 Sordibus a nostris, ut nos distemus ab illo
 20. Longius atque magis, quam a nobis distet asellus,
 Quam musca aut pulex, & quicquid vilius his est.
 Quomodo tam miseri & viles offendere tantum
 Tamque potens numen, vel lædere possumus un-
 quam?

Nonne impassibilis Deus est, penitusque doloris
 Expers, atque ideo æternus, semperque beatus?
 Num decet irasci regem, si morio verbis
 Indignis illum petat: an contemnere præstat?
 Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
 Præterea quum sit sapiens, videatque futura
 30. Omnia, dic quæso, num debuit illa creare
 Quæ sibi post nocitura forent, unde ipse doleret?
 Nonne illum decuit, qui toti consulit orbi,

Consuluisse sibi? vel dic, si offenditur, an vult
Offendi? si vult, jam non offenditur, imo
Gaudet: si non vult, aut hoc permittit? an ipse
Non est omnipotens? certe est, omnesque fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: unde
Vult ratio ut credam, nihil illum posse molesti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.
10. At dices, si non offensa irascitur ulla,
Curramus proni in vitium, in scelus omne hiamus.
Non sic: sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludamque tibi jamjam penetralia veri:
Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
Fonte boni, rectum, lucem, pacemque relinquens.
Unde fit ut peccans ultro in sua damna feratur.
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Ut quanto refugis magis atque recedis ab uno,
Ad reliquum tanto accedas magis atque propinques:
20. Sic fugiens peccando Deum, sese admovet ipsi
Sarcotheo: cujus postquam juga sæva recepit,
Afficitur variis pœnis, jussuque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur sæpe dolore.
Non impune igitur cuiquam peccare licebit:
Quamvis nullorum possit Deus esse malorum
Causa, (ut jam dictum est) per se, proprieque: sed
ultro

Qui peccat ruit in pœnam, & sua damna requirit,
Carnificique miser cruciandum se exhibet ultro.
At dubia hinc duo consurgunt satis ardua: nam si
30. Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
Cur sæpe injustus, sceleratus, & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contra, vir bonus atque pius, mala plurima vivens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?

Præterea

æterea supra ostensum est, planeque probatum
 non culpa aut meritis nostris contingere nobis
 vel bona vel mala, sed cujusdam numine divi,
 qui mare, qui terras, quique aëra possidet immum.
 Quomodo nunc igitur mihi met contraria dico,
 Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
 quisquis es, o Lector, poteris dignoscere verum,
 atque tuo tenebras animo procul ire videbis,
 præbere aurem nostris dignabere dictis.
 Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientum:
 eque malum duplex: atqui sententia vulgi
 æterior semper: nam crassi hebetisque cerebri est,
 iudicioque caret, propter quod corporis & quæ
 fortunæ bona sunt, sola hæc miratur & optat:
 Animi bona vel nescit, vel frivola credit.
 Contra autem sapiens, animi bona sola requirit,
 cætera despiciens: quare sumus ante secuti
 iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
 Nunc vero a vulgo, sententia nostra recedit,
 Neque bono atque malo sapientum dicta probamus.
 Sic non dissideo mecum, aut contraria dico.
 Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
 Et iustis mala nulla quidem contingere posse.
 Quod clare ostendam, & clara ratione patebit.
 Primum hoc scire opus est, vitium quodcunque sce-
 lusque
 10. Esse animi quendam morbum: nec corpore solo
 Egrotant homines, quoque vulnera sentit,
 Nec leviora quidem quam corpus: quilibet ergo
 improbus est æger: quippe illi est ægra voluntas,
 iudiciumque ægrum, propter quod noxia præfert
 Utilibus, miser, & præponit turpia honestis.
 Quod si non ægra est illi mens atque voluntas,

Impro-

Improbis esse nequit: sed erit justusque piusque
Hoc etenim solo discrimine distat uterque.

Ac veluti totum corpus male langvet, ubi ullo
10. Hæc duo læduntur morbo, cor atque cerebrum
Sic (heu) sic animus totus male langvet, ubi ullo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque voluntas.
Utque cibus sŕavis stomacho langvente videtur
Insŕavis, prodestque nihil neque competit ægris:
Sic animo langvente, boni nihil esse scelestis,
Nil prodesse potest, quod sic verum esse docebo.
Est aliquis legum jurisque utrisque peritus,
Sed vaŕer, injustus, cupidus, contemptor honesti:
Quid sua quæŕo illi prodest doctrina? boni quid
20. Inde habet? heu miseros fallit, spoliaturque client-
tes

Atque alios multos lædit, doctrina scelesti
Est gladio infani similis, nam semper abuti
Improbis ipse solet rebus quas possidet, unde
Fert aliis damnum, nomen sibi turpe, odiumque
Quasque ferit spinas, pedibus sæpe excipit ægris:
Vel saltem metuit quos lædendo efficit hostes,
Ergo bona illius dicenda scientia, multis
Quæ nocet, ut ŕævus coluber, neque parcat habenti?
Sic de aliis dico doctrinis, quas habet ipse
30. Improbis: esse bonæ simili ratione negantur.
Sed malus est dives, gemmis auraque refertus:
Divitiæ ne bonæ illius? non; dic mihi, quare?
Ecce ego jam dico, quia turpiter utitur illis.
Scorta alit, ignavamque gulam lenasque dolosas
Conducit, pretio pueros corrumpit avaros:
Aggreditur donis, si qua est paupercula virgo:
Utque sibi indulgens quodcunque libido sŕavit,
Efficiat, leges hominum pariterque deorum

Iusque:

ſque piūque nihil curat: quod ſi ſit avarus,
 . Heu quid non audet ſcleris? lupus iſte cruento
 re furens, nulli non inſidiatur ovili:

præceps, quodcunque rapit ſclerata cupido.

tolerabilius nil eſt quam dives avarus.

quam ſtultus locuples, quam fortunatus iniquus,

ut igitur pecudum ritu carnalia tantum

audia ſectatur, ſibi noxius atque crumenæ,

ut parto nimium parcens, ſit Tantalus alter:

congregat, & nescit cui congreget: utque ſolet ſus,

non ſibi ſed multis aliis ſeſe ipſe ſaginat,

. Qui mox diripiant longo cumulata labore,

unde patet non eſſe bonas quæcunque ſceleſtus

vitias habet, at ſi ſit robuſtus & acer,

quid faciet? crebro rixabitur, & violentus

nunc hunc nunc illum lædet, plerumque ſequetur

ſollicitiam, aut latro fiet, quia more ferarum

crudelis, cæde atque alieno ſanguine gaudet:

arma & bella ferox, ſcleris, non laudis amore,

ſoliget, unde ſuis damnum feret atque pudorem.

corporæ vires, mente ac probitate carentes,

. Heu quam ſæpe nocent homini, quam tempore

parvo

urant quam raro ad primam venere ſenectam.

Id quid opus multis percurrere ſingula verbis?

hec poſſunt exempla ſatis bene pandere verum.

nunc operæ pretium eſt ſolerti inquirere cura

in juſtis ſanctisque mali contingere quicquam

ſſit, ut a multis dici credique videmus.

dua res certe: tamen hanc audacter adibo,

ſetus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.

Incipio quiſquis bonus eſt, ſit ſanus oportet

. Mente animoque licet gravis ægro in corpora lan-

guor

Sævi-

Sæviat, & vario vexentur membra dolore :
 Ne rectum illi judicium neu recta voluntas
 Deficiat, namque his sine vir bonus esse, piusque
 Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
 Talis homo quæcunque tenet, recte utitur illis :
 Atque ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
 Illius, & demum quæ possidet omnia: namque
 Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab usu.
 Et si cura hominum diis immortalibus ulla est,
 10. Præcipue hi debent justosque piosque tueri:
 Quod si non facerent divi ratione carerent,
 Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
 Quare non video qua lædi parte bonus vir,
 Quidve mali vel mente pati vel corpore possit :
 Quum Deus hunc amet & foveat, dextraque potens
 Propugnet, tutumque omni discrimine reddat.
 Nam quis non juvet, eut quis non tueatur amicum
 Quandocunque potest, si vere diligit illum?
 Sed tamen interdum justus miser esse videtur,
 20. Pauperiemque pati, & morbos casusque sinistros
 Quum non sit vere justus, sed hypocrita, quales
 Invenies passim multos, qui pelle sub agni
 Vipereum celant virus, moresque laporum,
 Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
 Proinde Deus, cui corda patent, arcanaque mentis
 Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
 Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
 Tunc justum mala multa pati, & miserum esse putamus.

Heu quam sæpe hominum falsa & stulta inveniuntur

30. Judicia, & quam mens humana est nescia veri
 Quisque sibi placet, & sapiens sibi quisque videtur

Hinc

Hinc risum excutimus superis, hinc plurimus error.
Esto tamen, justus morbos patiatur, agatque
Despectam in tenebris & paupertate pudenda,
Ejectus patria, vel clausus carcere, vitam,
Atque aliis etiam vexetur casibus, esto:
Propterea ne malum patitur? non, quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia justo
Non melius cedunt, jussu Jovis: utque medentes
O. Sæpe aloën agris adhibent, succosque molestos
Quo fiant validi, & pulso langvore resurgant:
Sic plerumque Deus justos exercet, ut ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Atque homines reddit stultos, pravosque voluptas:
Sic dolor ad mentem revocat, vitiumque coërcet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nonne vides, igni fieri pretiosius aurum?
Liberiorque solum præduri dente ligonis?
Ut putrescere aquam quæ non fluit? aspice ferrum,
O. Pulchrius est usu, cessans rubigine fordet.
Multa igitur sunt, quæ adversis agitata nitescunt:
Præsertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perspicitur, velut in tenebris magis enitet ignis,
Quare aut nil prorsus patitur bonus & pius, aut si
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Etque illi, sit amara licet, medicina salutem.
Ut ne quis fortasse putet me fingere nugas,
Res eadem quæ uni prodest, quandoque venenum
Est alii: sic nonnullis sunt noxia vina,
O. Atque caro, sic nonnullis absinthia profunt:
Sic calor ipse nivem, ceram, glaciemque resolvit:
Grillam contra durat: sic talia multa
Diversos pariunt diverso in corpore fœtus.
Ut quoties iisdem verbis hic ridet, at ille

Contra tristatur, vel mota bile tumescit?
 Non eadem cunctis eadem sunt: Bachus acescit
 Egregius, si tu vitiosa in dolia mittas.
 Nimirum sanis sunt omnia sana: sed ægris
 Quæ bona sunt quandoq; nocent, læthumq; minantur
 10. Sic ergo (ad nostrum ut redeam) mala corporis

atque

Spicula fortunæ, sunt perniciofa scelestis:
 Expediunt vero justis profuntque nocendo.
 Sufficiant hac dicta tenus: jam claudere librum
 Musa jubet, Chironque vocat, qui scribere mores
 Humanos cupit, & sacraria pandere vitæ,
 Quocirca est operæ pretium, me linquere cantus
 Aonios, tacitumque sacris requiescere silvis,
 Pieridumque tholo citharam suspendere, donec
 Tempora prætereant hæc pessima, tempora multum
 20. Deploranda, quibus procerum discordia totam
 Nititur Italiam bello vastare superbo.
 Unde suos queritur direptos Roma penates:
 Narnia, Ticinum, Melphi sensere ruinam:
 Unde & Parthenope, Sirenis clara sepulchro,
 Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens
 Vastari, heu tristis gemit ad Sebethidas undas.
 Quid memorem visæ coelo miracula flammæ
 Vincentis splendore diem? tristesque locustas
 In morem nebulae nitidum prætexere solem?
 30. Et teneras avido segetes abrodere morfu?
 Quam multas miseranda fames, miserandaque pestis
 Civibus exuerit, vacuasque reliquerit urbes?
 Quot loca diluviis prope desolata videntur?
 Heu mihi quam justas de nobis numina poenas
 Sumunt! nam sceleris quid non committimus aut
 quid

stittitæ est usquam? quis amor cultusque deorum?
 elligio, aucupium facta est: cœlestia venum
 omnia nunc dantur, violantur sacra profanis
 enonum manibus: tamen hæc spectantque tacentque
 . Magnifici reges: & Christi prorsus honorem
 al curant: sic nos miseros idola gubernant?
 go ibo interea, & Parnassi in rupibus altis,
 onec Musa iterum jubeat me exire, latebo.

LIBER NONUS.

Synopsis LIBRI IX.

*ber hic culturam animæ, quoad mores, continet.
 Fingit enim author se in lunam abreptum fuisse;
 ubi, dum quid viderit exponit, dogma Pythagori-
 cum de metempsychosi proponere videtur. Stulti-
 & scelus humanum genus populantur, & ad volu-
 ptatem, avaritiam, superbiam, invidiamque inci-
 tant. Cum quibus in aëre Dæmones conspirant,
 quorum reges quatuor uni summo subjectos, eo-
 rumque agmina quadruplicia, quatuor prædicta
 vitia excitantia analogice depingit. Inde ad rerum
 humanarum spectaculum conversus, quinque ho-
 minum species distingvit; pios nempe, pruden-
 tes, astutos, stultos & furiosos: quorum a-
 stutos & stultos sola doctrina morum emendat.
 Doctrina & sapientia differunt; & hæc quidem
 fere prorsus negligitur, cum tamen maxime ne-
 cessaria sit. Qua occasione diversa præcepta ad cul-
 turam animæ, quoad mores pertinentia succincte
 nec minus nervose tradit. Monachos vero ipsum-
 que Papam in fine libri obiter quidem sed acriter
 tangit.*

SAGITTARIUS.

LUGESCIT jam Musa: satis requievimus antris
 Castaliis: agedum plectro citharaque resumptis
 Effice concordēs nervos, solitoque favore
 Antiquum cane Diva melos, bona carmina mentis
 Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
 Laurifera in silva, Pormessi ad fluminis undam..
 Nos vocat ecce alius labor haud inglorius: altam
 De specula, & summo Parnassi vertice, mores
 Spectemus varios hominum, vitamque notemus..
 10. Jam medium mea cymba fretum tranaverat, & jam
 Canebant gelidis silvarum summa pruinis:
 Quum mihi nescio quis Deus adstitit, & procul atrum
 Expulit affulgens divino lumine noctem.
 Tunc scopulum quendam aspexi, qui vertice natus
 Exuperans, late coelum spectabat apertum,
 Difficilis primo accessu: namque aspera circum
 Saxa arctam fecere viam, plenamque laboris,
 Imaque cinxerunt silvestres undique dumi:
 Mitior in medio: quantumque accedit ad arces
 20. Æthereas propius, tanto clementius idem
 Præbet iter surgens, scopuloque Theorea nomen
 Illuc me Genius duxit meus, utque cacumen
 Venimus ad superum, plana & plena omnia vidi
 Deliciis miris: quas si mea lingua referre
 Nunc velit, antipodas citius sol ibit ad imos,
 Et nox humenti terras velabit amictu.
 Dum moror, & miror latos lætosque sagaci
 Mente locos, vox ecce polo delapsa supremo,
 Fecite (inquit) Stellate genu, regemque precare
 30. Coelicolum supplex, cujus sine numine fructus
 Carpere delicias scopuli conaberis hujus.

Ergo humilis venerare Deum, favor omnis ab alto
 Defluit in terras: nihil est mortalibus ægris
 Utilius quam cœlestem sancteque pieque
 Orando sibi quærere opem, & cognoscere divos.
 Talibus auditis, facie, manibusque supinis,
 Et genibus flexis, effudi has pectore voces:
 Magnæ pater divum, mundi suprema potestas,
 Quo nihil esse potest, nec fingi majus, ab omni
 Corporea stans more procul, tamen omnia fingens
 Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ
 Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
 Principium sine principio, fons unde bonorum
 Fluit omne genus, naturæ rector & auctor,
 Omnia comprehendens, at non comprehensus ab ullo,
 Majestas immensa, bonum, sapientia, vita,
 Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus:
 Usquam habitans, & ubique habitans: immobilis,
 & dans

Assidue motum cunctis: a quo omnia, & in quem
 Omnia, per quem etiam sunt omnia, semper eadem
 Conditione manens, nullo mutabilis ævo:
 Maxima causarum, quæ certa lege revolvens
 Mœdæam molem, fatorum jura gubernas:
 Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrant
 Gmina divorum, latantum hymnosque canentum,
 Sic in immensæ campis, extra extima mundi
 Cœcilia, ubi est veris sedes aptissima rebus:
 Te colo, te veneror, te nunc reverenter adoro,
 Que precor supplex, ut me spectare benigno
 Digneris vultu, vocemque audire precantis.
 Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
 Oppressæ (heu) nimium moribundo in corpore
 Mentis,

Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaque credulitas, & opinio cæca trahat me
Præcipitem in salebras rerum & contagia vitæ.
Nam sine te ingenium mortale, humanaque virtus
Dum se tollere humo sperat, velut Icarus olim
Disjuncta compage ruit, pennisque solutis:
Nec potis est sine te occulti penetralia veri
10. Cernere, nec qua parte salus aut arte petatur.
Largire ergo mihi, Rex o dignissime regum,
Ut te cognoscam, & placeam tibi: deinde sciam me
Quid sim, qua in terris causa productus, & unde
Huc veni, ac tandem quo vita functus abibo;
Quid mihi dum vivo sit agendum, sitque cavendum
Ut quum finierit Lachesis mea fila, diesque
Ultimus abdiderit membra hæc exhausta sepulchrum
Mors fiat mihi grata quies, portusque salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures:
20. Placasti, æthereum numen, votisque litasti:
Esto animo Stellate bono, tibi posse manere
Hoc datur in scopulo, & cœlestes carpere fructus.
Confestim his dictis tacuit, nilque addidit ultra.
Ast ego sensi animo magnum accessisse vigorem
Atque oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum superabam Lyncea viso.
Mox me sensi etiam vento ad crystallina cœli
Convexa extolli blande, fursumque levare,
A litis in morem vulcania tela ferentis,
30. Discussura polum tonitru flammisque coruscis
Quandocunque Jovem mortalia facta laceffunt.
Jamque propinquabam lunæ, portasque videbam
Partim auro insignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior visu omnia lustrans,
Ecce mihi occurrit venienti forte Timalphes,

gregius juvenis forma, & virtutis honore:
 quem Jove diva Arete quondam est: nixa parente.
 hic me quamprimum agnovit (nam matre jubente
 cuncta diuque alias fuerat mecum ipse locutus)
 Utque salus dicta est nobis ultroque citroque,
 admirans me multa rogat: mox ducit in urbem
 gentem, quantam terrarum non habet orbis:
 cœnia surgebant solido ex adamante, sed ipsa
 propugnacula erant flammante extructa pyropo.
 quæ illic, quanta, & quam pulchra palatia vidi,
 templa, theatra, fora & magnarum strata viarum,
 cuncta ex argento, atque auro, gemmisque beatis!
 longe plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
 cingula, sed nequeo memorare, & singula quamvis
 Possem, dii nolunt memorari singula vulgo.
 stabar populum ingentem, innumerosque per ur-
 bem

stibus indutos niveis incedere cives,
 cincta quibus comptos cingebant florea crines.
 cuncti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
 Menarchi memores lunaria regna tenentis,
 cunctique dulcisono & concordī voce canebant:
 Menarchum ingeminant, Menarchum carmine lau-
 dant

Menarchum referebat sæpius Echo.
 Menarchus hic domuit felice Marte Gigantes,
 Ut mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
 Menarchus ait, Arcadium totam sine montibus olim
 cunctis ingenti campos habuisse patentes,
 cunctasque illud regnum tenuisse patentes,
 Menarchon & Pholoën, & amantem lustra Lycæum,
 cunctamque humeris aprorum terga Eryman-
 thum,

Et flagrantem odiis in coelicolas Cyllenen :
 Qui primi ante alios nativo robore freti,
 Turpia sunt ausi convicia dicere lunæ:
 Se prius esse illa genitos, & nobiliore
 10. Stemmata conspicuos, ideoque in sede locandos
 Ætherea magis, & divorum nomine dignos.
 Quinetiam infani struxere ad sidera turrim,
 Majorem, Nemrothe, tua, ferroque recurvo
 Ter sunt conati de cœlo evellere divam,
 Sangvineam vultu, mortaliaque arma timentem :
 Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
 Expressos nigro Saturni e gramine succos
 Injecit miseris, virusque per ossa cucurrit.
 Obtiguere illi extemplo, victique dolore
 20. Informes liquere animas, quas Tartarus imo
 Excepit fundo, cruciandas omne per ævum :
 Corpora sed valido penitus labefacta veneno,
 Membrorum molem in montes vertere superbos,
 Mutataque suum nomen tenuere figura,
 Unde hujus facti memores, tantique triumphi,
 Solenni pompa celebrant pia festa quotannis.
 Lunicolæ, regemque suum venerantur ovantes.
 Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
 Auro gemmarumque coloribus intertexis :
 30. Hanc nulli fas est mortali intrare, meus dux
 Inquit : proinde foris stetimus, spatiumque per an-
 plum

Ingentis plateæ, diversa e parte videmus
 Adventare animas, consistereque ante tribunal
 E regione arcis positum, & mira arte paratum.
 Illic jura dabant animis, alteque sedebant,
 Crimina censentes, nec non benefacta notantes,
 Quæ quisque in terris vivendo gesserat olim,

res Jovis & Doxæ nati, Telescopus, atque
orophonus, semperque volens sibi recta Philot-
thus.

. Hi merita & culpas æquata lance videbant,
orbitioque suo paucos ascendere ad astra,
numeros vero ad terram descendere rursus,
omplures etiam in luna perstare jubebant,
bstupui tacito obtutu, tandemque locutus
ic bone dux mihi quæso, inquam, si tartara inimis,
ant latebris terræ (ut perhibent) centroque propin-
quis,

etque animas illuc vectas post corporis usum
acus & Minos & terrificus Rhadamanthus
dicat, & meritas poenas aut præmia confert,
. Cur eadem hic fieri video, repetique peracta
dicia, expendique iterum mortalia facta?
e autem, humanam mentem (respondit) opaco
rcere membrorum clausam, ignorantia & error
pprimit, & longe oppressam per devia ducit,
unc hominum genus in nugas & somnia pronum est.

procul a vero, nisi quis Deus adsit, aberrat.
on mirum est igitur si vestri multa poëtæ
lisa canunt, quoniam paucis via cognita veri est.
i tamen hæc memori mysteria pectore habeto:
. Omne quod est supra lunam, æternumque bo-
numque

se scias, nec triste aliquid cœlestia tangit:
quicquid vero infra lunæ convexa creavit
mniparens natura, malum est, mortisque severas
rpetitur leges, & edaci absumitur ævo.
æc loca disjungit medius lunæ orbis, utrique
undo interjectus, cœli confinia servans.
go ubi terrenos artus liquere, feruntur

Huc omnes animæ, atque ipsis commissa fatentur
Judicibus: quorum jussu, loca certa, suisque
10. Moribus apta petunt, & habent sua præmia
illis.

Quanto quæque magis vitiorum fæce gravata est,
Tanto etiam magis ad centri turbida tendit.

Contra quo melior quæque est ac purior, hoc se:
Altius attollit, summoque propinquius orbi.

Ait quibus æqua boni est animis mensura, malique
Hic remanent, habitantque diu lunaria regna:

Donec post multos longævi temporis annos,
Aut lapsæ in vitium rursus terrena revifant,

Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.

20. Hæc ait, at ego tunc, Cur tam paucae ardua (dixi)
Astra petunt animæ, & summo potiuntur Olympo?

Cur sic in vitium pronæ labuntur, & ipsam
Virtutem fugiunt miseræ, lucique tenebras

Præponunt? cur foeda magis quam pura sequuntur
Unde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?

Tunc ita respondit nobis Areteius heros:

Et cupio, & fas est tibi me recludere multa,

Judice te, pulchra & scitu dignissima, quando

Non te huc advenisse reor sine numine divum,

30. Et divi hæc te scire volunt, ad limina quorum
Nemo venire potest vivus nisi vectus ab illis.

Ergo audi, & quæcunque loquar, fac mente reponas
Sed prius hinc operæ pretium est secedere paulum

Ivimus, atque alia in specula confedimus ambo,

Unde maris teriæque orbem spectare licebat.

Tunc has divino deprompsit pectore voces:

Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte

In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab aliis
Est genus, & quarum divino e semine origo est:

o. Nec prava esse potest per se natura animarum:
 Quas Deus ipse creat, quod nil auctore mali fit:
 sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cæca
 Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant:
 In primis vero corpus: nam carceris instar
 Est animæ, quam dum membrorum nexibus arcte
 implicat, æthereæ mentis suffocat acumen,
 Haud secus ac intus positam vas fictile flammam.
 Et nebula nitidum obducunt Hyperionis orbem.
 Tunc anima ipsa subit cunctarum obliviam rerum.
 o. Tunc bibit infernam lethen, rasæque tabellæ
 Efficitur similis, quam dextera nulla notavit.
 Ergo ita captivam, & moribundo in carcere clau-
 sam,
 Mille quidem illudunt pestes, mille undique monstra
 Oppugnant quaque arte valent evertere tentant,
 Qualis viminea dum forte quiescit acanthis
 In cavea, mulcens vario sua facta canore:
 Ad quam prorepit summisso corpore fallax
 Elurus, miseramque infestans undique terret
 Venator murum ælurus, volucrumque peremptor.
 o. Illa autem meruens rabiem prædonis, in omnes
 Obvolitat partes, ac se fugitando tuetur.
 Interea alter adest hostis, similique furore
 Attonitam infestat, donec per latius æquo
 Ingvibus immixtis prensam extrahit intervallum,
 Et solito extractam mandens cum murmure glutit.
 Talis diverso hinc illinc urgetur ab hoste
 Infelix anima, & fugiens hæc retia, in illa
 Incidit, humano dum corpore clausa tenetur.
 Nescit etenim quid agat, quo se retrahatque feratve
 o. Et decepta boni specie velut ebria nutat.
 Inde nisi auxilio monitoris, & arte docentis

Paulatim in lucem e tenebris ducatur opacis,
 Deteriora petit semper, meliora refutans.
 Prima igitur labes animæ, & contagio prima,
 Præcipuumque malum, quod culpa corporis illi
 Evenit, est veri atque boni ignorantia, de qua
 Judicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
 Humano est generi, de qua duo monstra creantur.
 Stultitia atque scelus, sed ab his mala cuncta duobus
 10. Proveniunt, quæcunque homines patiuntur aguntve.

Quippe omnes peccant, vel quod bona falsa sequuntur,

Stultitia monstrante viam: vel quod scelus illis
 Immittit stimulos, quibus in facta impia aguntur.
 Propterea recte aut stultus dici, aut sceleratus
 Ille potest quisquis peccat ratione relicta.
 Verum in parte animæ quæ concupit, ipsa recedit
 Stultitia atque illic habitans tentoria fixit:
 In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, armis
 Terribile atque dolis, & lethiferis aconitis.
 20. Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducunt

A tergo, humanumque genus populatur uterque.
 Ambo etenim veri expertes, falsoque creati
 Judicio (ut dictum est) animas in carne sepultas,
 Naturæque suæ immemores, ac lucis egentes,
 In tria stagna erebi & mortis ducuntque trahuntque:
 Quorum unum fertur limosum, illique voluptas
 Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, in quo
 Regnat avaritia, & lucrandi effræna cupido:
 At reliquo est nomen fumoso, cujus habet jus.
 30. Imperiumque tenet sitibunda superbia honoris:
 In tribus his stagnis animarum maxima toto

turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.
Jam quæcunque undis merguntur talibus, illas
perdit amor carnis, fugitivorumque bonorum:
Nec se ultra agnoscunt, cœlique obliviam potant,
Usque adeo ut vitam præterquam corporis, ullam
esse negent, seseque aboleri in funere credant.
O viles crassasque animas, & ab æthere prorsus
averfas, nil egregium, & sublime putantes,
O. Sed pecudum more in terras tantum aspicientes?
unt & causæ aliæ propter quas efficiuntur
Pravæ animæ, unde malis multis jure afficiuntur.
Namque ubi densatur nubes, pluviamque creantur,
Et venti horis sono concursu fulgura gignunt,
Illic pravorum sedes est dæmoniorum,
Quorum opera fiunt pestes, insanaque bella,
Et tempestates, terra pelagoque furentes.
Horum astu, suasu, hortatu, impulsuque doloque,
Turba ignara hominum ruit in turpissima quæque
O. Flagitia: hinc recti, hinc obliviscuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Perversos, paucis concessum est posse videre,
Pauci ideo credunt usquam reperiri illos:
Immo aliud nihil esse putant quam nomen inane
Plerique, ac veluti ægrotorum insomnia rident.
Tu tamen hunc ab te errorem propelle, meisque
Crede, fidemque adhibe (nam sunt verissima) dictis
Utque scias melius nullus me fingere nugas,
Jamjam oculis faxo propriis tute omnia cernes.
O. Sed prius hic tentare opus est Thaumantida votis,
Quæ mandata solet Junonis ferre per auras.
Dissipet ut vento nubes, cœlumque serenet,
Impediat ne te spectantem turbidus aër.
Ergo Irin supplex tali sum voce precatus,

Iri decus cœli, vario spectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Adversoque sinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, absorptasque ad nubila convehis undas:
Iri hominum stupor, & Junonis nuntia magnæ,
10. Thaumantis vere proles miranda vetusti,
Redde precor nobis pulsa caligine clarum
Æthera, & Æolio imbriferos pulcherrima claude
Carcere diva Notos, proque his permitte serenos
Stellati cœli Boream percurrere campos.
Continuo his dictis septem de parte trionis
Emicuit Boreas, & sic cis flatibus omnem
Aëra purgavit late, purumque reliquit.
Post hæc nescio quo irrorans mea lumina succo
Dux meus, aspice, ait, jam mundi arcana videbis..
20. Pandite nunc vestros fontes, vestra antra sorores,
Quæ juga lauriferi Parnassi excelsa tenetis,
Et mihi (namque opus est) date centum in carminaa
lingvas,
Ut possim aëreos reges, populosque referre,
Ludificatores hominum, scelerumque magistros
Qui assidue vexant mortalia cuncta, suisque
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hic ubi puniceo conjux Tithonia curru
Oceano emergit primum, primumque nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
30. Ingentem vidi regem: ingentique sedentem
In solio, crines flammanti stemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculique micantes,
Alta supercilia, erectus, similisque minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata.
Ipse niger totus: quando nigra corpora pravis
Dæmonibus natura dedit, turpesque figuras.

dens tamen albus erat, sannæ albæ utrinque patentes
la humeris magnæ, quales vespertilionum,
membranis contextæ amplis, pes amplus uterque,
o. Sed qualem fluvialis anas, qualemve sonorus
anser habere solet: referebat cauda leonem.
rudus erat, longis sed opertus corpora villis.
multa illi adstabat turba, innumerusque satelles.
circum aderant longe lateque, quot agmina Xerxem
non habuisse puto, peteret quum Marte Pelasgos,
infelix, vix inde fuga rediturus inermi.
quisque suis unicum manibus, follemque tenebat.
olle quidem ut capita inflarent, ventoque replerent
lorum quibus aut magnas fortuna dedisset
o. Divitias, vel quos doctrina, robore, forma,
mobilitate, aliis multis præstare viderent:
nco autem, ut quos implessent petulantibus auris
im satis atque super, fumosa in stagna tumentes
ertraherent, prædam ranis colubrisque futuros
tque aliis habitant illo quæ gurgite monstris.
egi huic (quem dixi) nomen fuit, estque Typhurgo,
ic etenim agebat declarans cuncta meus dux.
ost hæc occiduas qua Titan vergit in undas,
t prono curru extremis impendet Iberis,
o. Sollicitam direxi aciem, similemque priori
rospexi regem sublimi in sede locatum,
plesto cui nomen erat: populosque regebat
virituum innumeros, Solis quoscunque cadentis
ert regio, atque plagis quicunque morantur in illis,
ipsada quisque manu dæmon gestabat & unicum,
unc Jovis atque Aretes natus, viden, inquit, ut ipsos
quisque suum irritent angves, digitisque laceffant?
t morflu graviore petant, graviore veneno
ficiantur terrenorum hominum vilissima corda?

atque alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
 Nec satis hoc, vespis, crabonibus, & scarabeis
 Torquentur miseri assidue, quæ plurima in illis.
 Obvolitant ripis animalia, ibique morantur.
 Talibus oblectant placantque Philocroa pœnis,
 Gaudia qui carnis, spreta virtute, sequuntur.
 hæc ait, ast ego, qua vertex declivior austrum,
 Nubiferumque Notum gignit, genitumque per oras
 o. Angviferæ Libyes, spatia in contraria mittit,
 prospiciens visu intento, quanta agmina cerno,
 et quantos passim conventus dæmoniorum,
 hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
 Rex erat in medio magnus, magnaue corona
 insignis, qui torva acie, vultuque maligno
 Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,
 Vipereum in morem, & virus saniemque vomebat:
 Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
 Gaudia conjugii metuens temerare veneno?
 o. Effundit summo in scopulo, effusamque reponit
 Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
 Dejicit in medias sinuosi fluminis undas,
 ibilaque ingeminans charam vestigat amicam:
 la sono audito, confestim occurrit amanti,
 Multiplicique ambo contingunt corpora nexu.
 Ast ubi jam Veneris tandem est expleta voluptas,
 mergit lætus coluber, pestemque relictam
 in scopulo repetit prudens, suaque arma requirit:
 Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
 o. Afficitur tanto, ut mœrens, vitamque perosus,
 terque quaterque caput saxis illidat acutis,
 Donec morte animam & curas simul exuat omnes,
 te igitur rex talis erat, talesque videbam
 esse suos populos: plerumque est regis imago

Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
 Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,
 Lividaque ora, atri dentes spumosaque labra:
 Regem hunc invidiæ esse patrem dominumque Tii-
 malphes

Ajebat referens, ipsumque Miastora dici,
 10. Quo instigante sui mortalia corda ministri
 Tartareis implent spumis; tunc improba pestis
 Diffundens sese, tolos contaminat artus:
 Præsertimque oculos angit, ne prospera ferre
 Alterius possint, intabescantque videndo.
 Postremo infixis per terga dolonibus, ægras
 Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
 Cerberus, & manfas aconita in tristia vertit:
 Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ,
 Quamvis blanda illis videantur brachia, lædunt.
 20. Sed tu jam medias contemplare æris oras,
 Sarcotheumque vide qui rex est primus, & idem
 Pessimus hunc alii reges metuuntque coluntque:
 Huic servit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
 A quo ceu quodam centro genus omne malorum
 Emicat, ut radii solis de corpore manant,
 Aspexi hunc igitur, sævum horribilemque superbo
 Extantem folio, scelerataque sceptrâ tenentem.
 Sangvineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
 Erecta, & totidem ingentes referentia turre.
 30. Auribus atque oculis lucent, & naribus ignes,
 Oraque fumosas evolvunt grandia flammâs.
 Heu quod habet secum comites, quantasque phalanges
 Instructas telis & bombiferis tormentis
 Ille tyrannus agit, tanquam perfringere cœlum
 Vellet & æthereâ superos depellere ab aula.
 Tunc mihi ductor ait. Fuit hic pulcherrimus olim,
 Su-

upremoque Jovi charissimus: at mala mentis
 Conditio, & lætis cognata superbia rebus,
 Attulit exitium misero, par namque volebat
 60. Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.
 Proinde relegari meruit, jussusque Michaël
 Constituit certos illi inter nubila fines.
 Neque tamen priscae laudis, veterumque bonorum
 Non oblitus adhuc, & spe delusus inani,
 Bella movet superis cœlumque irrumpere tentat:
 Hinc fragor, hinc tonitrus, metuendaque fulmina fi-
 unt,

Horrificique ignes nigranti nube coruscant
 Terrentur pecudes, humanaque corda tremiscunt.
 Sed furit incassum, & vexat labor irritus illum,
 70. Nec potis est ultra æthereos intrare penates:
 Quique prius lucis lator, dicique solebat
 Lucifer, est nunc noctis amans, gaudetque vagari
 Per noctem, lemures secum & phantasmata ducens:
 Perque diem interdum, quoties committere quærit
 Armatas nebulonum acies, & sternere cælis
 Corporibus campos: vel quum crudelia nautis
 Fata parat, miserasque undis operire carinas:
 Aut quum grande aliud tentat scelus: ille enim tunc
 In lucem prodit, sed clam: mittitque latenter
 80. At loca certa suos famulos, qui corda malorum
 Instigant hominum, furiisque audacibus implent:
 Et taciti inspirant mentem, non voce loquuntur.
 Ast ego, quæso (inquam) mi dux, jam dæmones istos
 Mittamus, resque humanas tandem aspiciamus
 Namque de hac specula facile est terramque fretumq;
 Cernere: non leviter nos hæc spectacula juvabunt.
 Coepimus ergo ambo mortalia contemplari.
 Mirabar primum vario distincta colore

Corpora: nam media gens est quæ proxima Zorn
 10. Nigra erat, & crassis labris, crispisque capillis,
 Et nuda, aut simæ corio male tecta capellæ.

Quæ vero gelidis Boreæ reperitur in oris,
 Vincebat candore nives, & frigora longis
 Vestibus, ac multo vix defendebat amictu.

Hanc illamque inter gentem quicumque morantur
 Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
 Sed magis atque minus: quanta est distantia solis.
 Talia dum stulte admiror: quid frivola curas?

Quid vanos spectas humana in carne colores?
 20. Dux meus inquit: erit melius perpendere morre
 Atque animorum habitus varios, operumque figura
 Ex quibus agnosces, meque ostendente videbis,
 Quæ sit vita hominum, & quantum chaos erret
 illa.

Principio tibi finge manum, quæ pollice cœlum
 Aspiciat, passis digitis: & pollice in ipso
 Pone hominum genus illorum quibus optima mem
 est:

Qui res humanas spernunt, divinaque tantum
 Mirantur, quibus in primis sapientia cordi est.
 Qui contemplari naturam atque æthera gaudent,
 30. Innocui mites, justumque piumque colentes,
 Quos neque divitiæ capiunt, neque turpia carnis
 Gaudia, nec tumidi splendor titillat honoris:

Cœlestes homines, humano in corpore divi,
 Rari adeo: perfecta etenim sunt omnia rara.

O utinam talem te Juppiter esse juberet!

Proximus huic digito est index, ubi ponere oportet
 Prudentes homines: genus hoc est quippe securum
 dum.

Estque bonum, tamen in terras declive, regendis

Urbi.

Urbibus ac populis aptum, rebusque gerendis.
 Iustitiam colit atque fidem, moresque pudicos:
 Non tamen exutum est terreno prorsus amore.
 Cui si quando Deus rerum permittit habenas,
 Imperiique decus, tunc aurea sæcula fiunt,
 Tunc floret virtus, terrasque Astræa revisit,
 Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
 Post sequitur medius digitus, qui infamis habetur.
 In qua sede aliud genus est tibi constituendum,
 Illorum quibus est magnæ solertia mentis:
 Ingeniique vigor, nec non vis magna loquendi.
 Sed pravi sunt, injusti, vitiisque referti,
 In terras curvi, nunquam æthera suspicientes,
 Astuti in primis, falsoque in pectore vulpem
 Gestantes, turbamque ignarum decipientes.
 Quumque odio virtutem habeant, quum numina
 temnant

Se simulant justos tamen ac virtutis amantes,
 Proque albis nigra, & pro nigris alba loquuntur:
 Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
 Nec nisi præsentem vitam sperantve timentve,
 Hi sunt qui semper prudentibus adversantur,
 Armatique dolis, confidentesque favori.
 Quem sibi servitio turpi vel munere blando
 Conciliare solent) sanctis conatibus obstant
 Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
 Quæ si non prosunt artes, tunc res agitur vi,
 Utuntur ferro, flammis, atroque veneno:
 Lædere si nequeunt furtim, grassantur aperte,
 Ergo his militibus, sese ac sua regna tuetur
 Ipse malus dæmon, tali se robore fulsit,
 Tali præsidio terram sibi subjicit omnem.
 Nam longe plures sunt, & longe asperiores

Altuti quam prudentes, ideoque reportant
 Palmam plerumque, & victa probitate triumphant.
 Qui quum sceptrā tenent, & præsunt urbibus, atass
 Ferrea regreditur, mavortia bella resurgunt:
 Justitiā & leges vincit furor; omnia demum
 Bachantur vitia impune, & jacet obruta virtus.
 Hoc hominum genere est nullum scelaratius inter
 Mortales, nec coëlicolis odiosius ullum est.
 Proxima stultorum est sedes, quartoque locari
 10. In digito debet, stultorum maxima turba est.
 Quis nescit? gaudet stultis natura creandis,
 Ut malvis atque urticis & vilibus herbis.
 Hi sunt obtuso ingenio, crassoque cerebro.
 Et nihili pendunt animi bona, solaque ventris
 Et Veneris, pecudum ritu, oblectamina quærunt,
 Quos bipedes asinos ipsi mille artibus atque
 Insidiis capiunt astuti, plurima eisdem
 Persuadere solent injusta & falsa, suoque
 Eloquio quocunque volunt ducuntque trahuntque
 20. Credula quandoquidem est stultorum, ceu pue-
 rorum

Turba, sed in vitium magis: hæret opinio semper
 Illis deterior quibus est quoque deterior mens.
 Hinc est quod stulti astutorum quam prudentum
 Promptius auscultant dictis, & credere malunt:
 Quippe ferunt prava astuti, & plerumque dolosa
 Consilia, & vitium pulchro sub cortice velant.
 Sed licet in multis astuti ludificentur
 Hos quos dixi asinos, tamen una superstitionis
 Est facilisque via, & cunctis jam cognita seclis,
 30. Qua astuti in primis utuntur. Namque deorum
 Addicunt sese templis, ac sacra ministrant:
 Tunc implent urgentque metu insulsißima corda:

Stulto-

Stultorum, terrentque minis, nisi numina placent
Muneribus, redimantque datis sua crimina numinis,
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, mulasque saginant.

Nempe sacerdotum qualis sit vita, modusque
Fallendi stultos, quis non videt? attamen ipsis
Hæc impune licent: tanta est clementia regum,
10. Duntaxat ludo, ventri, Venerique vacantum.

Hæc quoque dii faciles tolerant, parvique videntur
Pendere, quo sua sacra manu, quo pectore fiant:

Quo probro in terris, quoque afficiantur honore.

Sed redeo ad stultos, quos quando extollit, & alto

Collocat in solio, cupiens Fortuna joculari:

O quot stultitiis tunc omnia plena videbis?

Quas memorare nimis longum foret, improbitas
tunc

Exultat, virtusque movet contempta cachinnum.

Tum choreis lautisque epulis, variisque vocatur

20. Ludis atque jocis, tum scurrarum ac meretricum

Agmina cernuntur passim, tunc sola voluptas

Turpis & insipiens, toto dominatur in orbe.

Qualis enim rex est, talis quoque subditus illi

Esse solet populus, studiisque tenetur eisdem.

Non est sola tamen stultis cognata voluptas:

Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram

Stultorum est animus, facile excandescit, & audet

Omne scelus, quoties concepta bile tumescit:

Tunc ferri sceleratus amor, rixæque cruentæ

30. Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.

Ergo ferum genus hoc hominum est, valdeque ca-
vendum,

Ultimus est digitus minimus, quo sæpius aures

Scalpuntur, dicique ideo solet auricularis:

Hic locus est infanorum qui mente videntur
 Exuti, quibus est usus rationis ademptus.
 Quorum si nunquam cesset furor, expedit illos
 Oppetere, & tantum moriendo relinquere morbum
 Ergo hominum duo sunt genera, & non plura bono-
 rum.

Cætera (nam mala sunt) vitato sedulus: aut si
 10. Non vitare potes saltem irritare caveto:
 Nam furit atque ferit sævissima bellua vulgus.
 Postquam sic fata est proles Areteia nunquid
 A vitiis (inquam) possunt ad honesta vocari
 Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
 Criminibus? vel si qua via est, ediffere quæ sit.
 Tali autem mhi tunc respondit voce Timalphes:
 Natura aut multos humano in corpore morbos
 Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro.
 Atque suos parti utrique est largita labores.
 20. Aspice quanto hominum genus amplectatur a-
 more,

Opportuna tamen medicamina multa creavit:
 Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
 Ergo eadem nocuit, quæ profuit, utque nocendo
 Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
 Ut dubites maternelle an sit dicenda noverca.
 Sed nunc mittamus morbos, & pharmaca, quæ sunt
 Corporis, ista patent jam multis edita libris.
 Deque animo (ut melius quæ me paulo ante rogasti
 Percipias,) quantum res postulat ipsa, loquamur.
 30. Principio ut jussu naturæ rustica tellus,
 Vrticas tribulosque & vilia gramina gignit,
 Ni cultura frequens adsit, multoque labore
 Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas:
 Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidem
 Sparge-

argere, & assidua sparsis insilire cura:
 c animus dum corporeo stat carcere victus,
 orrescit densis vitiorum sentibus, & fit
 ene ferus, nisi prudenti cultore juvetur
 ui vitia expungat, virtutesque inferat apte.
 Sed quæ sit cultura animi, fortasse requiris.
 Et sophia, est inquam sophia: hanc intellige, mores
 uæ docet, atque probos homines facit, & vivendi
 ecte monstrat iter mortalibus, ut pietatem
 nstitiamque colant svadens, & crimina vitent.
 ola hæc nimirum sophia & sapientia vera est,
 on ea cui passim medici vafrique cuculli
 emporibus nostris incumbunt nocte dieque,
 Quærentes rerum abstrusas evolvere causas,
 Naturæque intus latitantis pandere claustra,
 o. Materiam primam, vacuumque, ac mille Chimeras
 nflatis buccis ructantes, ut videantur
 Docti, & rugosas distendant ære crumenas.
 O bellam sophiam, cujus studiosa juvenus
 aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit!
 sed nil candidior, sed nil moratior exit.
 Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici
 ure nequit: potiusque vocanda scientia, si non
 Ambiguos veri calles decepta relinquit.
 Ergo hanc qui didicit, scit, non sapit: atque scientis
 o. Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
 Hæc duo sunt etenim spatiis disjuncta reductis,
 Suntque operum diversorum, sapientia fructum
 Producit vitæ, fert ipsa scientia florem.
 Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
 Quæ sunt intra hominem, hæc circa exteriora va-
 gatur
 Illa pium ac justum, hæc doctum facit atque disertum.

Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
 Quæ docet, ut dixi, hæc etenim vitia omnia pellit
 Virtutesque ferit, quas cœlesti irrigat imbre.

10. O humani generis lux, o via vera salutis,
 Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
 O pax & medicina animi, o venerabile asylum,
 Svavior ac potior sapientia nectare! quis te,
 Quis te nunc amat aut sequitur? tibi quis locus, an
 quis

Est honor in terris? quondam regnare solebas
 In templis, in porticibusque, & gymnasiis &
 Consiliis, regumque aulis. Nunc cognita nulli est
 Sed pro te regnant nugæ, & mera somnia vatum
 Quid nunc in ludis pueri, imprudensque juvenis
 20. Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes.
 Ecce sedens alte præceptor, codice aperto
 Excreat: & postquam circumspexit hiantes,
 Arrectasque aures tironum, voce sonanti
 Aut tragicas larvas, aut comica scorta referre
 Incipit, aut veterum insanos effutit amores:
 Aut quod monstrosum & sævum & plorabile narrat
 O caput ellebro dignum! sic pectora pura
 Imbuis? & rerum ignaros hac fruge saginas?
 Hoc sale conditur tenera ac petulantior ætas?
 30. Non pudet his nugis absumere turpiter ævum?
 Hinc tot ubique vides pravos, tot ubique scelestos
 Hinc & tanta seges vitiorum crescit ubique,
 Quando nulla animis cultura adhibetur honesta.
 O corruptores, non cultores puerorum!
 Discite vos prius, inde aliis ostendite rectam
 Vivendi formam, & sanctos inducite mores,
 Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
 Tu vero Stellate audi: id namque docebo.

paucis, qua animus tibi sit ratione colendus:
 In primis unum esse Deum meditare frequenter,
 immensum, æternum, summum, optimum & omni-
 potentem,

qui cœlum, & toto fulgentia sidera cœlo,
 æteraque aut oculis apta, aut non apta videri,
 ex nihilo, nutu solo, sine tempore fecit,
 actaque perpetuo studio servatque regitque.
 Hunc venerare, time, cole, lauda, & sæpe precare,
 nocte dieque, oritur quum sol, quumque occidit,
 & quum

Aequali spatio meta disjunctus utraque est.
 Nam prima est virtus, prima est sapientia, regem
 Coelicolum patremque hominum cognoscere,
 amare,

Sinceroque animo laudare, timere, precari,
 Hoc sine virtutes alias nihil esse putato:
 Hoc vero solum pene est satis. Ergo teneto
 Corde ac mente Deum sæpe, & sæpe ore vocato:
 Hac pietate potest tibi nil contingere majus.
 Hæc ad virtutes alias est janua, quippe
 Divino nequeunt prorsus sine numine haberi
 Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipsa caveri.
 Præterea cives cœli, angelicasque cohortes,
 30. Et summi regis famulos, sanctosque ministros
 Divinæ majestatis jussa efficientes,
 Adstantesque illi feliciter omne per ævum
 Aetheris in campis puri semperque sereni,
 Sæpe piis precibus supplexque orare memento,
 Ut tibi præsto adsint, ut sæva pericula pellant,
 Dignenturque Deo te commendare, profecto.
 Possunt atque solent multum prodesse rogant
 Angelicæ mentes, humanaque vota secundant.

Nec sis tu e numero illorum (cave quæso) putant quæ
 10. Nil melius naturam homine, ac nil dignius usquam
 Finxisse, insani: quum tot terraque marique
 Vivere conspiciant animalia: in æthere credunt
 Stellarumque globis nullos habitare colonos,
 Et deserta poli censent spacia ampla beati.
 O curvas animas, o pectora plena tenebris?
 Percipere humani sensus non omnia possunt:
 Plurima sunt quæ oculos fallunt, sed mente videntur,

Unde acies mentis potius retioque sequenda est,
 Quæ docet esse deos, cœlumque habitari: ergo
 20. Aut stellæ dii sunt, aut lucida templa deorum:
 His fundamentis jactis, amplectere deinde
 Justitiam, & per te nulli unquam injuria fiat,
 Sed verbis aliisve modis fuge lædere quenquam:
 Quodque tibi nolles, aliis fecisse caveto:
 Quodque tibi velles, aliis præstare studeto.
 Hæc est naturæ lex optima: quam nisi ad unguem
 Servabis, non ipse Deo (mihi crede) placebis.
 Postque obitum infelix non aurea sidera adibis.
 Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
 30. Invidia, aut ira, aut svadente cupidine, noli:
 Immo juva, quos esse bonos intelligis, omni
 Sedulitate: malisque interdum gratificare,
 Quo tibi vel nunquam noceant, vel parcius obstant.
 Nec te a justitia retrahant mala munera, amorve,
 Aut odium, namque hæc tria sunt quæ lumina
 mentis

Præstringunt, rectosque homines a limite trudunt:
 Sed memor esto Dei semper, mortisque futuræ.
 Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
 Fræna voluptati durissima pone: voluptas

improba perniciem ingentem mortalibus affert :
 magis adversum est virtuti, tendere sursum
 tur assidue cognato ad sidera virtus :

tra inimica polo, semper petit ima voluptas,
 secundum it morem despectat cernua terram,
 locans animi vires & corporis: unde
 avos facit, & morbos inducit amaros.

c illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui
 monis: hoc laqueo innumeros capit, & prohibet ne
 t mortem patrii redeant ad limina coeli,

Callidus, & secum tenebris includit avernis.
 s ergo insidias, hoc blandum & dulce venenum
 stis tartarei, quantum potes aufuge cautus:

te poeniteat frustra, quum serior ætas
 tiet ingenium, famam, rem, membra perisse
 guo mellis gustu, & dulcedine inani.

ne etenim, ut multi, dices, O tempora pulchra
 iam male vos novi! quo fugistis? miserum me,
 mihi nunc reddat pueriles Juppiter annos,

liceat Samios iterum contingere ramos,
 Pergam illuc dextro quo tendit littera cornu:
 licet angustus limes, perque ardua surgat.

t melius virtute nihil, quæ permanet omni
 tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
 enlum auget, vitam servat, post funera durat,

t me infelicem decepit blanda voluptas,
 quæ jam pridem abiit, meque inter damna reliquit.
 amque ego dum juvenis meretricia lustra fre-
 quento,

um ventri & somno, & ludo sum deditus amens,
 ifcere nil volui, studium librosque perosus,

o. Contempsique bonas artes: nunc (heu) video me
 doctum, insanem, sine nummis, corpore fracto.

Mente

Mente hebeti, sensu obtuso: vixi hæcenus, ut
 Dum stetit, vigilare tamen se credit, & errat.
 Talia ab ignavis jactari verba frequenter
 Consuerunt, ubi jam morti vicina senectus
 Expendit sero male ductam examine vitam.
 Maxima pars pecore amisso præsepia claudit,
 Tumque sapit quum calva retro fortuna recessit:
 Et medicum quærit, quum spes est nulla salutis.
 10. O miseri, dum tempus adest, cognoscite tempus
 Nam fugit hora levis, nec scit fugitiva reverti.
 Nil lacrymæ & gemitus defuncto corpore profua
 Utilis est medicina suo quæ tempore venit.
 Quare tunc opus est quum florere incipit ætas.
 Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
 Videndi callem, & studiis incumbere honestis:
 Tunc est utendum ratione, animusque regendus
 Consilio, dum mollis adhuc, ne forte malarum
 Melle voluptatum captus, petat avia præceps.
 20. Qui sapit, hic sapiat cito: nam sapientia fera
 Proxima stultitiæ est, fertque importuna dolorem,
 Deplorans frustra grave & irreparabile damnum
 Est tibi præterea sitis improba divitiarum
 Omnino, & scelerata auri vetanda cupido:
 Namque ubi avaritia est, habitant ferme omnis ibi
 dem

Flagitia, impietas, perjuria, furta, rapinæ,
 Fraudes atque doli, insidiæque & proditiones,
 Iurgia, & infandæ cædes, quid singula narrem,
 Denique sordidius nil est, nil pejus avaro:
 30. Qui totus terræ immerfus, ceu talpa, cupit nil
 Nil amat agnoscitve aliud, quam munera terræ;
 Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumque
 Nullum, alium, præter nummum, vāsanus adorat
 Ne

videt infelix, quam sit fragilisque brevisque
a hominum, & quam moras contracto semper
ab arcu

cutiat gelidas humana in corda sagittas,
c juveni parcat, nec docto, nec locupleti,
quodcunque caput nullo discrimine pulset:

ne etiam proprius tunc sit quum longius esse
Creditur & subitos ferat improvisa tumultus.
tu divitias terrenas, & bona cæcæ

jecta imperio sortis, nec pendere magni,
c multum curare velis, nam propria cuiquam
on ea sunt, quæ pro arbitrio largitur & aufert
stabilis Fortuna suo; vel morte recedunt.

versos dominos permutatura vicissim.

nt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
vitæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:

quas nec morti, nec sorti est ulla potestas.

. Has cumulare tibi studeas noctesque diesque:
am vere tunc dives eris, vereque beatus.

etera, quæ vulgus demens miratur & optat,
tibi sint, nummi, fundus, domus & pecus, illis
ere, (quis prohibet?) iuste tamen atque modeste:
uumque potes, miserere inopum, & ne despice

egenos,

oc pacto acquires laudem, æternamque salutem,
pro terrenis cœlestia munera habebis.

on homo, sed lupo est, quem non clementia
tangit,

ui non alterius miseranda sorte movetur,

. Qui negat auxilium socio præstare roganti.

t si pauper eris, patienter sustine, & æquo

ectore pauperiem tolera: magis ille sinistris

alibus afficitur, plus curarum atque laborum

Per-

Perperitur, qui plura tenet, cui plura dedit fors
Deprimiturque adeo rerum gravitate suarum,
Ut contemplari nunquam cœlestia possit.
Esse levem & vacuum terrenæ fœcis oportet
Illum, qui æthereas animo vult tendere ad arcess
Nam quo quisque magis terram petit, hoc magis
10. Abstrahitur cœlo, superaue a luce recedit,
Atque ubi quisque suos thesauros possidet, illic
Assidue cor habet, semper convolvitur illic.
Est igitur multis paupertas utilis, illos
Exonerans, ut ad astra volent levioribus alis.
Sed tibi non minus est vitanda superbia, mater
Rixæ odiique urbes studia in contraria scindens,
Excidiumque ferens multis. Hac peste laborans
Olim Roma ruit, civili oppressa furore.
Hoc fuge tartareum monstrum, si quæris amicuss
20. Esse Dei, & tandem cœlo post fata potiri,
Nemo superbus amat superos, nec amatur ab illis
Vult humiles Deus ac mites, habitatque libenter
Mansuetos animos procul ambitione remotos:
Inflatos vero ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere Olympo.
Ergo utres tumidi quid vestra superbia vobis?
Quid tituli illustres, præclaraque nomina profundi
Quæ cito mors rapit, & lethæas mergit in undas
Laudari a vulgo cupitis, vulgoque placere:
30. Dicite, iudicii quid habet plebecula veri?
Vos putat esse deos: quid tum? quum sitis aselli
Humana exterius tantum apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cœlicolas: imo his risum stomachumque movetiss
Nam vestros mores, occultaque crimina norunt.
Sed vos, o cæci, divos nihil esse putatis:

ec superesse animas, extincto corpore, vestras
 creditis, atque ideo præsentis commoda vitæ
 . Optatis tantum, deridetisque futuram.
 quam multæ pecudes humano in corpore vivunt!
 nunc vestri erroris causa est, vestræque ruinæ,
 quod nil crassa acie nisi corpora crassa videtis,
 nec veras res, sed rerum cognoscitis umbras.
 maxima pars fumo gaudet, fumoque repletur.
 ulti, quid fumo est levius? quid inanius? aut quid
 diculum magis esse potest quam quærere hono-
 rem

meritum, & causas veri contemnere honoris?
 spicimus pravos, indoctos, mentis egentes,
 o. Sublimi in folio positos, dominarier illis
 qui se sunt longe meliores, & quibus ipsi
 deberent servire magis; nempe improba ludit
 rebus in humanis Fortuna, & lege sine ulla
 omnia confundit, plerumque ad sidera tollens
 ignavos servos, pilstrino & carcere dignos.
 ut si sana foret, solis sapientibus orbem,
 ut decet, ut par est, committeret ipsa regendum,
 cuncta etenim recte fierent, legesque vigerent:
 sacraque tractarent puri innocuique ministri,
 o. Et dii se sinerent mortali luce videri:
 sed personatis gaudet temeraria nimis,
 fert tamen ista Deus summus, qui talia posset
 corrigere & cur nos etiam non ista feramus?
 Quid prodest verum firma ratione tueri,
 ut nihil proficere, atque odium sibi quærere frustra?
 pernitur, ac damnum patitur sapientia, cui non
 respondent vires, quam nulla potentia fulsit
 unde tacere quidem præstat: tu despice laudes
 insulas vulgi, & fortunæ munera cæcæ:

10. Atque Deo studeas omni virtute placere
 Post cineres est verus honos, & gloria vera,
 Quæ datur altrifero in cœlo justisque piisque,
 Tunc mites humilesque suo lætantur honore.
 Ast Stygia mæsti lacrymans in valle superbi.
 Postremo compesce iram, parit ira furorem,
 Turpia verba furor: verbis ex turpibus exit
 Rixa: ex hac oritur vulnus: de vulnere lathum.
 Ira adeo mentem confundit, ut ebria bile
 Ferventi, nequeat dignoscere quid sit agendum:
 20. Judicii que expers plerunque per avia tendat.
 Mox dolor atque pudor facta consulta sequuntur.
 Ergo cave hanc, animumque rege, & te vince, ferendo

Fortiter: egregia est etenim patientia virtus:
 Qua quicumque caret, careat probitate necesse est
 Sitque serus, semper rixas & jurgia semper
 Exercens: propria est nimirum rixa ferarum,
 Pax vero tranquilla decet mortalia corda.
 Vir bonus & sapiens quærit super omnia pacem,
 Vultque minora pati, metuens graviora, cavetque
 30. Ne parvo ex igni scelerata incendia surgant.
 Qui nil ferre potest, hominum commercia vitet,
 Et solus degat silvis aut montibus altis.
 Qui vero humanos coetus urbesque frequentat,
 Discat multa pati, fransque coërceat iram,
 Dissimulans conceptam arcano in pectore bilem
 Nec facile, atque levi de causa, abrumperè pacis
 Vincula velit, quantumque potest ignoscat amicis,
 Ut possit quam aliis veniam dedit, ipse mereri.
 Pauca hæc de cultura animi dicenda putavi,
 40. Sufficiuntque satis. Potuisssem his addere plura:
 Sed cui sunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:

advenientque ultro quæcunque videntur omiffa:
 Nam comprehenduntur tacite, & clauduntur in istis.
 Attamen interea sapientum incumbere libris
 est operæ pretium, & rerum perquirere causas,
 Denique doctrinis variis componere mentem:
 Quippe animus sine doctrina est ignavus hebesque.
 Hoc igitur pacto (ut dictum est) florescere possunt
 Virtute ac meritis stulti astutique colentes
 o. Sese animumque suum, & cœlesti sede potiri
 Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
 Nuntius, Atlantisque neposque Jove missus ab ipso,
 Astitit, atque jubet supera ad convexa Timalphen
 Te cito, namque ajebat dudum esse vocatos
 Cœlicolas omnes Jovis ad tecta aurea summi:
 Melleque de rebus gravibus nonnulla referre
 Somnum, utrum quosdam monachos in colle ma-
 nentes

Extra urbem, cujus prope mœnia labitur atque
 Intrat in Adriacas piscosus Ariminus undas,
 Vivitiis deceat privari, & partibus illis
 Quas auferre solet cristatis villica gallis:
 Quum sint lascivi nimium, nimiumque superbi,
 Et spernant omnes, & turpia multa licenter
 Committant, senis exemplo qui præsidet illis.
 Proh pudor, hos tollerare potest ecclesia porcos,
 Ventaxat ventri, veneri, somnoque vacantes?
 Quo audito confestim abiens Areteius heros,
 Mercurio me commendat, qui a tartara iturus,
 Plutoni secreta patris mandata ferebat,
 Sic comprehensum arcte tenuit me, & nubila vexit
 Per media in terras, quo Thuseus tempore Clemens
 intra Felsineos habitans cum Cæsare muros,
 Florentinam urbem longa obsidione premebat,

Ergo Atlantiades, quatens talaribus auras,
 Pervenit tandem sancti ad prærupta Marini
 Saxa, & stelliferum ferientes æthera rupes.
 Inde, brevi lapsu, posuit me in pingvibus agris
 Verruculi mox infernas properavit ad oras.

LIBER DECIMUS.

Synopsis LIBRI X.

*Hoc libro culturam animæ, quoad scientias & artem
 plenissime absolvit author. Sub principio autem
 hementer satis & ironice in Monachorum hypoco-
 siam & luxuriam invekitur. Deinde Methodus
 studendi proponit. Sapiens omnia sua, quocunque
 tendit, facile secum portat, dives agris non
 Sophi veteres Deum precati lapidem philosophorum
 acquisiverunt: cujus parandi modum enigmatice
 describit. Sapientem connubio adstringi non dece-
 bellum nisi pro aris & focus omnino dedecet. Hi-
 mines ad virtutis amorem excitat author. Eremitam
 cujusdam exemplum proponens, cui scelera homi-
 num nauseam moverant. Spiritus Dei corda so-
 purificat, quo imbutus paucis ad vitam sustentan-
 dam indiget. Vita duplex animi & corporis, hæc
 vulgus, illam sapientes vivunt. Pravi animæ
 mortalem esse credunt & optant, boni contra. Me-
 ditatio miserationum humanarum hominem ad De-
 um adducit, de quibus egregie perorat. Aulam Po-
 papalem ipsumque Papam Clementem per transer-
 nam lepide perstringit. Consideratoque quam im-
 possibile sit, in terris ad veram Sapientiam per-
 venire, huic libro finem imponit.*

CAPRICORNUS.

SALVE Atlantiades: Stygia de valle redisti.

Tam cito? dic quæso, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingensque tumultus
Cur hoc? Dicam equidem, quamquam festino re-
verti

Ad superos, tanta est Turcarum, Christicolumque,
Ac Judæorum turba illic, ut locus illam
Non capiat. Vacui nihil est, sunt omnia plena,
Vestibulum plenum, plena atria, regia plena,
Templa, domus, plateæ, fora, mœnia, denique tota
urbs,

10. Et campi, & colles, & frondiferæ convalles,
Usque adeo ut sese impellant, trudentque vicissim
Calcibus & pugnis & moribus, aspra gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas est illis iterum succumbere morti,
Vix potui transire, & Ditis limina adire,
Per densas umbrarum acies, cuneosque coactos.
Fit via vi: irrumpens aditus, arctissima laxo
Agmina, disjicens crebro hujus verbere virgæ.
Tandem pervenio ad nigri penetralia Regis,

20. Quem video tristi efflantem suspiria vultu.
Postquam illi exposui patris mandata, jubentis
Solvi Antichristum e cavea, terrasque per omnes
Emitti, ut faciens miracula falsa, docensque
Jam summam advenisse, mundique ruinam,
Omnia perturbet, pecudes, hominesque, deosque:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo:
Quæso (inquam) Pluton, cur sic es tristis? at ille
Nonne tibi indignum, injustum, infandumque vi-
detur,

Vos adeo latum coelum, immensumque tenere,
10. Quum sitis pauci, quumque illuc vix hominum tres
Vel paulo plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & parvo esse locatum
Quo innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Judæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ (fateor,) sed certe portio major
Huc huc descendunt, hæc ad vivaria currunt,
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui possidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
20. Septa poli, sedesque suas, & continet illic?
Non pudet hos homines qui in templis tam bene
cantant

Quaque die, & sacris in turribus æra fagitant,
Qui tot thura adolent, tot scortorum miserentur
Qui solvunt alios, sua crimina solvere nolunt,
Qui vespillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deum statuis, picturis, atque sepulchris:
Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis
Milia quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
30. Imo jubet cunctis aliis pejora subire
Supplicia: unde Erebo miseri clauduntur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.

Quare Cylleni quum sidera summa revises,
Dic fratri, dic (quæso) meo me cuncta libenter
Facturum quæcunque jubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, Faciam, respondi, atque inde recessi.
Nunc redeo ad superos, & me properare necesse est.
40. Infelix, nostrique memor, tu Musa memento

Verficulos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata otia defunt:
Incipe, meque doce, quali sophus ordine fiat,
Principio nasci fausto sub sidere oportet
Illum, quicumque est sapiens felixque futurus:
Distat enim multum quali sub imagine, quali
Sub facie cœli quisquam nascatur: ut ajunt,
Qui astrorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneses hominum observant, & fata recludunt,
10. O quam magna, & quam miranda potentia cœli est,
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor
Cœlum est Oceanus, rerum pater: astra, sorores
Sunt nymphæ: omne bonum in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens & felix nemo potest qui
Nascitur adverso cœlo, stellisque sinistris,
Per magni refert etiam, quos quisque parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & a quo
Instructus, nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes a teneris didicit, retinebit adultus.
20. Illa diu durant, animisque tenaciter hærent,
Quæcunque a primis nascentes hausimus annis.
Ergo sit probus & doctus prudensque magister
Qui puerum instituat, cogatque assvescere honestis
Utque peritus eques, nunc huc nunc torqueat illuc
Indomitum, frænis simul & calcaribus utens.
Nec tantum verbis moveat, sed validius ipsum
Exemplis moveat, quid enim bene dicere prodest,
Si malefacta aliud monstrant, verbisque repugnant?
In primis studeat lascivis atque scelestis
30. Arcere a sociis: commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores: multi hoc periere veneno.
Vis tu nosse hominem qualis sit? perspice amicos
Illius: associant similes natura, Deusque:

Cum paribusque pares habitant, vivuntque libenter.
 Valde igitur caveant cum præceptore parentes,
 Ne puer aut juvenis lascivus & improbus illum,
 Quem fore felicem ac sapientem gnaviter optant,
 Moribus obsecenis contaminet: (heu facile omnes
 Labimur in vitium, & facile ad pejora movemur!)

10. Interea puer hic quem fingimus, ut sapiens sit,
 Græcis incumbat libris, pariterque Latinis:

Et quantum potis est, evadat doctus, honestos
 Perlegat auctores, & scripta inhonesta refutet.
 Indoctum raro esse probum contingit, & atras
 Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.

Attamen a studio nimio, nimioque labore
 Abstineat: ne dum sapientia quæritur, amens
 Fiat, vel morbum incurrat, seseque trucidet
 Immodica officiunt, nec longo tempore durant.

20. Interdum genio indulgens, animumque relaxans
 Et vacet, & ludat nempe interjecta vigorem
 Fert requies, reparant tempestiva otia vires.

Sed quanquam dignæ scitu pulchræque bonæque
 Disciplinæ omnes videantur, sunt tamen istæ
 Præcipuæ, & quæ naturam & quæ sidera pandit.
 Hisce igitur totis incumbat viribus, hæc

Perdiscat sophus hic noster, jam grandior ævo,
 Inque harum studio graviores conterat annos,
 Et simul (ut dictum est supra libroque priori)

30. Culturam exercens animi, justusque piusque
 Fiat & exornet duplici sua tempora lauro

Quam pulchrum est hominem pariter doctum esse
 probumque

Et scire & sapere! insipiens doctrina timenda est.
 Ut furiosus habens gladium, sic doctus iniquus.
 Verum non satis est animum curare, bonisque

Moribus & doctrina æque componere, quando
 Corporis est etiam ratio non segnis habenda.
 Corpus enim male si valeat, parere nequibit
 Præceptis animi magna & præclara jubentis.
 10. Quare danda opera est ut victus sit bonus, unde
 Gignatur sanguis purus, nam noxius humor
 Plerumque ex pravis epulis per membra creatur.
 Ebrietas est vitanda, ingluviesque ciborum:
 Quippe caput stomachumque gravant, fumisque ce-
 rebrum

Involvunt, stupor hinc sequitur, somnusque diurnus.
 Parcus edat, parcusque bibat, vir doctus & æquus.
 Exercere etiam corpus mediocriter apto
 Tempore conducit multum, viresque reducit.
 Segnities robur frangit, longa otia nervos
 20. Debilitant, ignava quies effœminat artus.
 Præterea calor immodicus, frigusque cavendum est,
 Atque aër crassus nimium, regioque palustris:
 Præsertim sole æstivo, quum Sirius agros
 Diffodit, viridique canunt sub fronde cicadæ:
 Denique conandum pro viribus ut bene sanum
 Sit corpus, præcepta animi ut bene cuncta facessat,
 Quod facile haud fieri poterit, si dura vetabit
 Pauperies: opus est nummis vel morte relictis,
 Vel sorte inventis, vel quavis arte paratis.
 30. Quippe inopem mala multa pati contingit ubique
 Nec sine divitiis fas cuiquam ducere vitam
 Felicem. Heu quam sæpe gemit rerum indiga virtus
 Quam contempta jacet si sacra pecunia desit?
 Ille autem dives vere propriæque vocatur,
 Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte:
 Atque ubicunque manet, victum sibi quærit honestum:
 Et quamvis loca multa petat, diversaque longe,

Fert sua quæque tamen secum bona: nec sibi delunt
Commoda, quæ possint lætam producere vitam:
10. Nec metuit fures, nec lævorum arma latronum:
Seque iterum vestit cito, si quando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere nescit.
Quælibet urbs, totusque orbis patria esse videtur
Egregio fortique viro, & bene vivit ubique.
At virtute carens, quamvis amplissima passim
Prædia possideat, quamvis exuberet auro,
Non tamen ire potest quo vult, terrasque per omnes
Currere, diversos hominum perpendere mores,
Diversos spectare locos, & vivere ubique.
20. Quippe domos, agrosque suos, scrinia secum
Ferre nequit quocunque meat, ne forte latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia Pontus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo iisdem patriaque moratur eadem,
Semper ubi vinum & segetes sua prædia reddunt,
Utque relegatus metuit transcendere fines
Quos sibi præscripsit sua fors, & inertia mentis;
Unde videre nequit vasto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, suis latebris ut carcere clausus,
30. Proinde sophi veteres subtili indagine quendam
Commenti lapidem, sibi fida viatica cunctis
Permansura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras, diversaque regna
Cernere, & multis quamplurima discere possent
Quondam igitur tristes imploravere deorum
Numina mactatis de more bibentibus ante:
Mercurium in primis, solem, lunamque precari
Funderunt tales puro de pectore voces:
O mundi decus, o divum pulcherrime Titan,
40. O quæ nocturnas Latovia disjicis umbras.

O Jovis & Majæ instabilis fugitivaque proles,
 Cui datur in varias se transformare figuras,
 Adsitis placidi, & nostras audite querelas.
 En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
 Ingenium, quibus assidue sapientia cordi est:
 Dum causas rerum & naturæ arcana videre
 Nitimur, immensumque animo metimur Olympum,
 Pauperie premimur, patimurque incommoda multa,
 Deficimusque fame: interea plebs vilis & amens
 10. Cuncta sibi rapit, & nummos sibi congregat
 omnes,

Nec nostri quenquam miseret: si poscimus ullam
 Rem, digitum ostendunt medium, & nos ludifi-
 cantur.

Unde agros fodere, aut jumenta strigare coacti,
 Aut stabulis efferre fimum, vix quærere victum
 Possumus, & stultis miseris servire jubemur.

Quare vos divi saltem miserescite nostri,
 (Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
 Et facilem monstrate viam, qua vivere honeste,
 Et veri latebras investigare queamus.

20. Talibus auditis, divi advenere vocati,
 Responditque prior Phæbus, Veneranda propago,
 Semideum cœlo digni, superumque favore,
 Audite, atque animis mea dicta recondite vestris:
 Hunc juvenem Arcadium, infidum, nimiumque fu-
 gacem

Prendite, & immersum Stygiis occidite lymphis.
 Post Hyales gremio impositum Deus excipiat, quem
 Lemnia terra colit, sublatumque in cruce figat:
 Tunc sepelite utero in calido & dissolvite putrem:
 Cujus stillantes artus, de corpore nostro

30. Spiritus egrediens penetrabit, & ordine miro

Paulatim extinctum nigris revocabit b umbris,
 Aurata indutum chlamyde, argentoque nitentem:
 Projicite hunc demum in prunas, renovabitur alter
 Ut phoenix? & quæ tanget, perfecta relinquet
 Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
 Mutabit species, paupertatemque fugabit.
 Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
 Annuit, atque eadem præsens Diana probavit:
 Mox abiere omnes, cœli ad convexa volantes,
 10. Tunc mentis divinæ homines oracula cæca
 Volventes animo ancipiti, vix tempore longo
 Experti multa, & non parvis sumptibus illam
 Invenere artem, qua non ars dignior ulla est.
 Fingendi lapidem æthereum: quem scire profanis
 Haud quaquam licet, & frustra plebs improba quæ-
 rit.

Quem qui habet, ille potest, ubi vult, habitare de-
 center:

Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum,
 Sed paucos tanto dignantur munere divi.
 Forsan & hoc aliquis roget, an deceat sapientem
 20. Connubio adstringi, & generandæ incumbere pro-
 Atque materiali sese vincere capistro. (li,
 Quanquam aliqui laudant, tamen hoc (me iudice)
 sanctis

Æthereisque viris non convenit, impedit uxor,
 Natorumque effrænus amor, divina sophorum
 Ingenia, & mentes contemplari alta volentes,
 Gaudeat uxorum & natorum amplexibus ille
 Qui tantum terrena sapit: crebrosque hymenæos
 Advocet: at sapiens lætetur cœlibe vita,
 Sit castus, purusque & mente & corpore, nam qui
 30. Exiguo & raro victu contentus, ab omni

Absti-

Abstinuit Venere, orando assidueque pieque
Et contemplando, mentem & coelestia tollens.
Ille Deum crebro visu & sermone fruetur,
Et felix fiet, prospectabitque futura.
Candida virginitas res est gratissima divi:
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludunt.
Contra luxuriam immundam, lususque pudendos
Odere ac fugiunt, detestanturque salaces.
Nemo tamen virgo esse potest, nisi cui Deus adsit,
10. Auxiliumque ferat, donum hoc descendit Olympo
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an convenient sapienti
Horrida Mavortis tractare ferociter arma,
Hostilique suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen,
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Major nulla quidem quam bello parta videtur.
O caeci, o miseri, quid bellum pace putatis
20. Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius & nil
Quod magis humana procul a ratione recedat.
Nam ratio & leges si semper ubique vigerent,
Nusquam bella forent, pax inviolata maneret.
Iura silent bello, bello lex opprimitur vi.
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis:
Tunc pravi tollunt cristas, & cornua sumunt,
Impune occidunt, feriunt, rapiuntque, nec ulla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
30. Arma amens amat, arma cupit, quicumque laborem
Odit iners & inops, qui vivere luxuriose
Vult, quamvis nequeat, non respondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, seseque periculis

Objicit, ut raptis alienis victor ovansque
 Ad proprios referat prædam & spolia ampla penates
 At quicumque domi est dives, vel sufficienter
 Arte potest aliqua sese nutrire, suosque,
 Militiam refugit, pacemque libentius optat.
 Sic nisi mens insana illi, insulsumque cerebrum.
 10. At dices, etiam magni regesque ducesque
 Sæpe armis delectantur, Martemque sequuntur.
 Quid tum? nonne etiam magni regesque ducesque
 Delirant sæpe, & vitiorum peste laborant?
 Stultitiisque suis sæpe urbes exitio dant?
 Et quum multa habeant, cupiunt plura? omnis avarus,
 Et si possideat: quantum Tagus excipit auri,
 Pauper inops & egens tamen est. Hoc ergo furor:
 Reges atque duces dira impelluntur in arma,
 Imperiumque sibi miserorum cæde lucrantur.
 20. Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandum est
 Non tamen utilitatis habet nihil, omnia vafri
 Fallacesque homines, usuræ & fraudibus apti,
 Agglomerant cumulantque sibi, quo tempore pax est
 At quum bella fremunt, miles male parta rapit via
 Tunc merito vulpes ulciscitur ira luporum.
 Præmia tunc fortes astutis digna rependunt,
 Parque pari referunt. Variat sic omnia tempus.
 Præterea reges mille artibus atque rapinis
 Quum pax est, spoliant populos, atque undique
 nummos
 30. Corradunt, unde omne aurum argentumque
 voraret
 Fiscus, ni bellum erueret quod pace latebat,
 Distribuens multis quantum congesserat unus.
 Postremo est hominum turba haud mediocris, ha-
 betque

Nec rem, nec doctrinam, artemve, fugitque laborem
Dedita nequitiae, prona in scelus, impia & audax.
Tales ergo homines, imo umbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos:
Sic genus humanum purgat: multosque per annos
Qui remanent, vivunt hilares, hac peste remota:
10. Donec succrescant iterum mala gramina, rursus
Evellenda acri bello, gladioque secanda.
Tunc iterum immundas despumat Juppiter ollas,
Tunc iterum immixtis furiis purgamina verrit.
Hic est perpetuus mundi ordo ab origine prima:
Has olim statuere vices fata ipsa, Prometheus
Quum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia nasci
De lapidum jactu Pyrrha cum conjuge fecit.
Ergo decet sapientem uti ratione, & amare
20. In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac studio, nisi forte aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro seque suisque tuendis:
Tunc venia est dignus, tunc fit sine crimine bellum:
Nam jus fasque sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorum est
Quærendum ulterius sapiens an debeat ullam
Exercere artem, sibi qua succurrere egenti
Possit si quando infelix patrimonia casus
Abstulerit, si quando ferox fortuna malignam
30. Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigusque famemque,
Nimirum est aliquid, fieri quod possit honeste
A sapiente, juvet quo se, si cogat egestas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbosque fugabit,
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque

Filius, hac sese immortalis nomine dignos
Effecere: hanc didicit Chironis alumnus,
Quavis Æacidæ, quavis Nercide natus:
10. Hac fuit illustris Pæon, clarusque Machaon,
Hippocratesque sibi æternum quæsit honorem
Quid memorem cunctos, quibus hæc ars contra
olim

Et lucrum & laudem, & demum post funera famam
Egregius medicus mendicus non erit unquam.
Adde huc quod plena est occultæ cognitionis.
Hæc florum, herbarum, lapidum secreta recludit
Et quicquid tellus intra sua viscera celat,
Perspicit, ac vires natura provida pandit:
Corporis humani partes considerat omnes,
20. Et revocat multos regnum ad Plutonis ituros
Ergo quid hac potius sapientem scire decebit?
Ut non solum animos possit sanare monendo,
Verum etiam membris ægris prodesse medendo:
Sic utramque hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum sapiens servabit ad unguem.
Ast ubi jam seros Lachesis nere incipit annos,
Et jam canities foedat barbamque comamque,
Tunc ipsum decet in primis requiescere, & usque
Sistere, nec varias ultra percurrere terras,
30. Sed certam sedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne desint alimenta sibi veniente senecta.
Interea tamen a turba secedere, paucis
Contentus sociis debet, solusque frequenter
Nocte dieque Deum purgata mente precari,
Et penitus sese divinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas.
Tunc aderunt divi secreta in valle moranti,

Aut colle, aut nemore umbroso, aut in vertice
montis

10. Exiguas ædes desertaque tecta colenti.

Non adeo tutum est cum multis vivere, & urbes

Stultorum plenas habitare, interque latrones

Sacrilegos, cupidos, rixosas, ambitiosos

Versari fugiat sapiens commercia vulgi.

Quandoquidem invisa est vulgo sapientia, propter

Dissimiles nimium mores: contraria semper

Se oppugnant semperque sibi adversantur & obstant,

Hinc perire sophi complures, quod voluere,

Quando aliquid fieri prave injusteque videbant,

20. Carpere stultorum mores, ac dicere verum:

Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,

Afflicti a stultis, interfectique fuere.

Quare ne videat sapiens tot turpia, neve

Discrimen subeat, dum vera & honesta tuetur,

Secernat sese a vulgo, studeatque latere,

Et socios habeat paucos, doctosque probosque.

Quamquam illi raro deerit præsentia divum.

Nam sapiente solent superi gaudere, & ab illo

Permittunt sese audiri cernique libenter,

30. Illius & mira pectus dulcedine complent.

Felix in terris sapiens, & in æthere felix.

Ite ergo o cœci mortales, ite, & avaras

Cogite divitias, loculos distendite nummis

Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,

Aureaque indigno glomerate monilia collo,

Et Serum vestes passim ostentate superbas,

Perque forum medium tumidis incedite buccis,

Ite, inquam, o cœci mortales, sceptras coronas

Imperia, & demum quicquid temeraria vobis

40. Largiri fortuna potest, nunc pectore toto

Affectate

Affectate: brevi tamen hæc tam pulchra recedent,
 Somnia sunt cuncta hæc durantia tempore parvo,
 Quæ cito vel vobis fors auferet, aut rapiet mors:
 Quæ facile ut fumus fugiunt, nequeuntque reverti
 Ite ite, o miseri, nebulasque capeffite inanes
 Quum postrema dies, atque hora novissima vitæ
 Adveniet, tunc tunc vestrarum stultitiarum
 Ne quicquam memores, vos delirisse scietis
 Et nescivisse viam rectam, frustra que pigebit.
 10. Heu dum tempus adest, errorem agnoscite vestrum:

O curvas nimirum animas: o vilia corda,
 Cur pecudum more in terram tantum aspicitis? cur:
 Nunquam oculos ad fidereas extollitis arces?
 Ille ille est verus mundus, vera omnibus illic
 Vita datur, quicumque Deum metuuntque coluntque,
 Illic nec forti, nec morti est ulla potestas:
 Divitiæ veræ sunt illic, deliciæque,
 Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
 Quas non ulla potest series abolere dierum.
 20. Huc igitur vestros animos intendite, donec
 Fata sinunt dum vestra trahunt subtemina Parca
 Nonne hominum vitam tenui pendere capillo,
 Nonne perire brevi mortalia cuncta videtis,
 Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
 Quo nunc tot reges auro gemmisque superbi?
 Quo tot pontifices summi, qui se esse putabant
 Æquales superis, abiire? in foeda sepulchris
 Ossa jacent, forsânque animas styx atra coërcet,
 Expulsas procul a felici sede piorum:

20. Atqui ibi dant pœnas fastus, scelerumque suorum
 Quam vellent nunc, si possent, sua corpora rursus
 Induere, atque novis iterum se includere membris,
 Ut

Ut prostergetis opibus, regnoque relicto,
Vitam agerent puram & sanctam sub paupere tecto
Justitiaque sua coeli sibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur Olympo!
Sed qui sero sapit, frustra sapit. Ocyus ergo
Pro se quisque Deo studeat virtute placere,
Terrenisque bonis spretis cœlestia quærat.
10. Denique ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas parvi faciens, & commoda vitæ
Præsentis fugitura brevi, bona vera futuræ
Sperat, & agnoscit diis ostendentibus ipsis.
Talis Appollineo Soractis vertice montis
Vivebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:
Præstantis vir doctrinæ, vultusque verendi:
Semotam & cinctam silvis habitabat eremum.
20. Enthea mens cujus venturi præscia fati,
Vera nimis quoties vellet responsa canebat,
Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis.
Hujus ego impulsus fama per longa viarum
Perrexī spatia ad sacri fastigia montis,
Convenique senem sub aprica rupe sedentem.
Qui postquam acceptam mihi reddidit ore salu-
tem,
Svadet ut assideam, assedi, & simul ista rogavi,
Cur sibi tale genus vitæ delegerit, æquo
Ipse modo possit dura inter septa manere.
30. Plurima ubi desunt humanis usibus apta.
Tunc mihi vir sanctus respondens, talibus inquit:
Intra urbes olim placuit mihi vivere, quando
Junior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi divitias & commoda vitæ

Præsentis, vulgi exempla erroremque secutus.
Tunc, ego gaudebam turba cœtuque virorum,
Cumque alius præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falsa specie verique bonique.
Sed postquam subiit gravior labentibus annis
10. Ætas, accessitque mihi prudentia major,
Cœpi hominum mores (divino numine credo
Impulsus) mecum perpendere & acta notare,
Vivendique modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & scelerata videbam,
Justitiæ superesse nihil nisi nomen inane,
Puniri infontes, fontes impune vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latere:
Pauperiemque premi, & meritis plus posse favorem
Jus venale, fidem extinctam, amissumque pudorem
20. Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, ut illic
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item, multos furtoque doloque
Ditatos, licet obscœnos, dignosque capistro,
Laudari tamen atque coli, multumque timeri:
Imperia indignis committi & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique avaritia labefactam religionem,
Atque sacerdotes tantum venerique gulæque
30. Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astute vulgi exhaustire crumenas,
Dum pretio cœlum referant, & tartara claudunt,
Dum jactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere divos.
His igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,

Monte ubi Sylvestri est venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.

10. Quæ loca sint quamvis salebrosa & inhospita,
sanctis

Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat servire Deo mentique vacare,

Qui sese æthereis conjungere civibus optant,
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,

Me posse has inter rupes & saxa manere,

Quo pauci & rari veniunt, ubi plurima ad usum

Quæ faciunt hominis vitæque aptissima defunt:

Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflavit, cœli demissus ab arce?

20. Spiritus ille Dei sanctus, qui pectora purgat
Sublimatque animas moribunda in carne sepultas:

Ceu sublimatur subjecti viribus ignis

Mercurius, nivemque capit purgando colorem.

Spiritus hic mentem illustrat, cor dirigit, aufert

Terrenas curas, cœlestem inducit amorem:

Quo flagrans animus nil non tolerabile ducit,

Nil non ferre potest, levis est labor omnis amanti

Præsertim spem aliquam magnæ mercedis habenti

Spes & amor, duo sunt calcaria fortia, quæ nos

30. Audaces faciunt, contemptoresque laboris.

Propterea assiduis votis precibusque petendum est,

Ut delabi in nos dignetur spiritus iste,

Qui cum spe ingenti ingentem producat amorem,

Quo mens accensa ascendat sublimis Olympum,

Despiciens, terras & gaudia corporis hujus

Frivola, seque Deo quantum pote jungere tentet,

Non adeo mirum est igitur, si adjutus ab isto

Flamine divino, possum hic persistere, & inter

Has cautes duram patienter degere vitam,

10. Quanquam nec victus nec cultus defuit unquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus. Paucis nempe hæc servantur ad un-
gvem,

Paucaque sufficiunt homini virtutis amanti,
Qui sibi quod satis est optans, nil cætera curat,
Qui mavult animi quam carnis vivere vitam.
Nam vita est duplex, (ne tu sis nescius,) una
Corporis, hanc sequitur stultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs insipiens, quæ nil sapit altum
Egregiumque ignava colens pro numine ventrem,
20. Hæc pecudum propria est, propria est hæc vitæ
ferarum,

Altera vero animi diis convenit atque deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia possunt
Vere homines, & semidei, heroesque vocari.
Tales consuevit rarenter gignere tellus,
Tellus injustis mater, justisque noverca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hæc animi vita non vilia dicam.
Quæ debent cuicunque bono intellecta placere
Principio esse hominem non solo ex corpore con-
stat,

30. Verum etiam ex anima: hæc vitam viventibus
affert,

Hæc motum sensumque humana in viscera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem: qua dignius est nil,
Per quam multa homines miranda operantur in orbe,
Sed multi dubitant an sit mortalis, & una
Cum membris anima hæc pereat, lethine sit expers
Et maneat semper nullum interitura per ævum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac vitiis, divum contemptrix, credit & optat

Mortalem esse animam, scelerum quia digna suorum
 10. Supplicia (heu) metuunt propter quod tartara
 nolent

Nulla dari, aut manes usquam reperier ullos.

Sic malefactorum cupiunt evadere poenas.

Altera pars hominum melior, qui foeda perosi

Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore,

Esse putant æternam animam nec morte resolvi,

Atque putant, vellent, quod præmia digna bonorum

Expectant operum, & sperant post fata salutem,

Et promissa sibi melioris munera vitæ,

Utra igitur potior sententia? nonne bonorum?

10. Nimirum in dubiis ea semper opinio debet

Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam

Egregii sanctique viri plerumque sequuntur.

Tutius est hære bonis quam credere præstat,

Non quot, sed quales aliquid dixere, notandum est,

Quare cum paucis justis te credere iniquis.

Morte carere animas, quam multorum injustorum

Judicio inniti, & nullos concedere manes.

Sed magis ut credas, etiam hac ratione docebo

Esse immortales animas, nam si Deus id quod

10. Est melius, semper facit (ut sapientia dicat,

Atque fateri omnes debent justique piique)

Haud dubie æternas animas fecisse putandum est.

Quandoquidem longe est melius has vivere semper,

Quam cum carne una extinguere in nihilumque reverti

Quod sic ostendo: si mors animas quoque delet,

Si non vita datur nobis nisi corpore in isto,

Censeri injustus poterit Deus, atque vocari

Improbis, innumeros etenim florere videmus

Divitiis opibusque & honoribus imperiisque

10. Ignavos homines, indoctos atque scelestos,

Qui peccant impune, ac læta sorte fruuntur:
Contra sæpe bonos adversis casibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus est injustus talia qui fert,
Aut sua post obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris scire recusat,
Præterea quæ & quanta Dei clementia possit,
Quæ bonitas dici, si solam hanc ipse dedisset
Nobis tam exiguam, tam in certo limite vitam;
10. Cujus dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris variisque laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velocius undis.
Ergo agite, o miseri mortales, grandia templa
Construite, egregiis onerate altaria donis,
Festivam sacris foribus suspendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares distendite fumis:
Hæc facite, atque alios etiam superaddite honores
Ut vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
20. Vos cruciat nunc frigus iners, nunc fervidus
æstus,
Nunc pestis, nunc dira fames, nunc Martius horror
Nunc morbus, casusve aliquis, nunc tristis egestas
Nunc musca atque culex, nunc & cum cimice pulex.
Exultate, inquam, quod mille laboribus ævum
Ducitis; & victum multo sudore paratis,
Et breve post spatium mortem toleratis amaram,
In tumultu jacituri, & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, o pulcherrima dona Deorum!
Natus homo in mundo hoc, inter pecudesq; ferasque
30. Inter tot stultos & iniquos vivit, ubi imber,
Nix, glacies, cœnum, pulvis, nox, noxius aër,
Et nebulae & nubes, ventique, atræque procellæ,

Et dolor, & luctus regnant, ubi denique mors est.
Hæc felix patria, hæc statio sedesque beata,
Propter quam tantos divis debemus honores;
Propter quam precibus fas est obtundere divos.
Quod si non aliam vitam quam corporis hujus
Tam fragilis tamque immundi post funera habemus
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
10. Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miseros misera ac in sede creavit
Tot mala passuros, in æternum parituros,
Ergo ne injustus Deus & crudelis haberi,
Ac dici merito possit, fateare necesse est,
Non aboleri animas letho, sed vivere semper,
Non secus ac divi in cœlo vel in aëre vivunt,
Corporis expertes, nec non somnique cibique.
Et fateare opus est etiam sua quemque manere
Præmia post mortem, aut meritas persolvere pœnas.
20. Sed satis hæc ratio tibi sit: namque ista malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu vero crede omnino, certumque teneto
(Namque hoc principium est, fundamentumque
salutis)

Æternam esse animi naturam, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmissis, compertisque incipiamus
De vita tractare animi: quæ coëlicolarum
Nos similes reddit, per quam affectamus Olym-
pum.

Sed quoniam apparent melius contraria, quando
30. In conspectu ambo adstant, & juncta cohærent,
Proinde operæ pretium est de vita corporis ante
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorumque facit similes, contraria menti.

Hanc igitur vitam vivit, quicumque superbus,
Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare studet ventosus inanes,
Tantum oculis hominum cupiens utcunque placere
Et qui divitiis virtute aut fraude parandis
Invigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
10. Talpa bipes, atra semper tellure sepultus,
Aspiciens nunquam sublato lumine cœlum:
Et qui luxuriæ atque gulæ devinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretoque pudore
In Venerem præceps fertur, ventremque saginat
Demens, ut vermes majore funere pascat.
Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
Carnales homines a carnis amore vocari:
Quorum vita parum a brutorum sorte recedit.
Contra qui humanas laudes, terrenaque prorsus
20. Gaudia contemnit, vivens casteque pieque,
Spiritualis homo fertur: nam spiritus ejus
Corpore jam domito, victaque libidine, liber
Imperat, & summa capitis dominatur in arce:
Ergo vita animi est, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Veneremque domare,
Subdere spiritui carnem: contemnere quicquid
Nascitur in terris, solique insistere cœlo,
Cœlum optare, & amare omni conamine cœlum:
Illic spirituum patria est, sedesque bonorum,
30. Illuc contendunt animæ post funera justæ:
Illustres anima, illustri virtute nitentes:
Æterna in luce, æterna mercede fruentes.
Præcipue mentem studiis exerceat, illos
Perlegat & libros avide qui vel de anima, vel
De diis, de misera vitæ hujus conditione
Tractant, de morte, aut aliis de rebus honestis:

Spiritualis homo & sapiens nocte dieque
 Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
 Gaudeat audire atque loqui, secumque volutet.
 10. Auctores vero turpes, & turpia vitet
 Colloquia, heu quantum bona mens corrumpitur
 istis:

Lectio nimirum esca animi est: quæ si bona prodest
 Si mala sit non parva solet dare damna legenti,
 Non secus atque malus cibus est damnosus edenti;
 Quæ servanda licet sint omnia, nil tamen est quod
 Plus hominem a vili carnis secernat amore,
 Plusque Deo admoveat, quam non raro meditari
 Vitæ hujus miseram sortem, quæ tam brevis, & tot
 Plena malis quum sit, mihi mors, non vita videtur,
 20. Immo aliquid pejus morte. Et quis non videt?
 ecquis

Non adeo sentit quantum sit fellis ubique?
 Singula si excutias, sincerum comperies nil.
 Omnibus infudit rebus natura venenum.
 Plurima habent geminas facies: foris alba, sed intus
 Nigra, suo fallunt oculos spectata colore.
 Si tamen est quicquam in vita hac pulchrumque bo-
 numque

Fumi instar, nebulæque fugit: revolvibile tempus
 Nil finit esse diu in terris, vana omnia reddit
 Atropos, & fastus hominum conculcat inanes.
 30. Heu quam cuncta abeunt celeri mortalia cursu:
 Quam fluxa atque fugax humana est gloria, bullæ
 Perlimilis, quæ olim summa turgescit in unda,
 Mox perit, & vento exiguo dispulsa fatiscit.
 Hora brevis bona cuncta rapit, tunc fabula restat:
 Hic fuit, hic fecit, pugnavit, vicit, amavit,
 Regnavit, gentes domuit, populosque subegit,

Composuit libros. At nunc ubi talia? nusquam.
 Ipse ubi nunc? nusquam. Quod nunc? nihil. Aut
 abiit quo?

In ventos. Heuheu nugæ, & mera somnia sunt hæc
 10. Quæcunque in terris pulchra & miranda videntur.
 Quid mihi cum Fuit, aut Fecit? nempe Est valet
 unum

Plus quam mille Fuit, verum hoc Est utitur alis,
 Transvolat, & secum nostros abducit honores.
 Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
 Qui solet, ille hujus mundi deponit amorem,
 Et facile exosus terram, suspirat Olympum.
 Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
 Corporis humani quam sit miserabilis, & quam
 Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
 20. Contextum duris ex ossibus & cute tectum,
 Fæcibus immundis plenum est, & sanguine foedo
 Semper fordescens, nisi semper proluat ipsum
 Abstergatque frequens cura, instaurando nitorem.
 Quas, hospitiumque animi illætabile, per quod
 Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus!
 O vestis gravis, o carcer, vivumque sepulchrum,
 Suffocans mentem ac sensum, involvensque tenebris
 Unde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
 O terra in terram citius reditura, brevique
 30. Vermibus aptam escam in tumultu gratamq; datura!
 Quam miser est quicumque tui seductus amore,
 Veram animi vitam & cœlestia dona relinquit,
 Dum tibi plus æquo indulgens, tua commoda tantum
 Sectatur, curatque parum justumque piumque,
 Nec putat esse aliam quam hoc vili in corpore vitam
 Demens atque sui oblitus, patriæque prioris:
 Unde has in tenebras & tristia regna recessit,

Ut carne inclusus misera miser efficeretur.

Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus

10. Spiritus, & membris terrenis confociatur,

Est miser haud dubie: donec solvatur ab illa

Compede, & æthereas redeat jam liber ad oras:

Ni forte impediat vitiorum pondus euntem,

Et teneat pressum in terris aut aëre in imo.

Nil etenim immundum patitur purissimus æther,

Nec pravi aut stulti cœlestia limina tangunt.

Hæc dum vir sanctus loqueretur, finierat sol

Pene diem lasso jam cursu, & juxta aderat nox,

Paulatim inficiens atro velamine mundum.

20. Discedo, & Romam versus vestigia duco.

Dumque iter inceptum perago, jam Cynthia pleno

Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.

Ibam igitur solus, meditans audita: sed ecce

Tres comites hædere mihi, quos forte repertos

Affatus blande, quo vellent ire rogavi.

Romam, dixere interea me conspicit unus,

Nomine me appellans: unde is nunc, inquit, ab illo

Respondi sapiente, manet qui in vertice summo

Rupis Apollinæ, subrisit protinus ille,

30. Atque ait: o demens, reperiri qui sapientem

Posse putas quemquam in terris sapere ille videtur,

Qui minus est aliis stultus, licet insipiens sit.

Convenit haud dubie solis sapientia divis:

Quorum de numero sumus hic tres, namq; ego dicor
Sarracilus, verum hic Sathiel, hic Jana vocatur.

Quamvis humanam videamur habere figuram,

Du sumus, & lunæ contermina regna tenemus.

Namque illic habitat divum ingens turba minorum

Est quibus imperium telluris & æquoris alti.

40. Talibus auditis stupui, cœpique timere:

Me tamen audacem ostendens, rectoque timore.
 Cur Romam peterent quæsiui, tunc ait ille,
 Est socius nobis illic qui dicitur Ammon,
 Hunc sibi servitio adstrictum, magicaque coactum
 Arte tenat juvenis quidam, cui Narnia tellus
 Est patria, Vrsinique colit qui præfulis aulam.
 O quanta est hominum generi concessa potestas:
 Coguntur divi, vobis hinc scire licebit
 Divinas animas vestras, & morte carere.
 10. Nam si nil vestri superesset, si moreretur
 Vestra anima, ut corpus moritur, quid juris haberet
 In superos tam vile animal, tam frivola imago?
 Si foret in vobis nil sanctum, quomodo divi
 Tanti hominem facere, aut homini succumbere
 possent?

Ipse etiam quandoque fui servire coactus
 Germano cuidam, Crystalli in corpore clausus:
 Sed me barbatus tandem fraterculus illis
 Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
 Romam igitur petimus cupientes solvere duro
 20. Servitio focium, si qua est via: deinde ut ad Or-
 cum

Romanos quosdam proceres hac nocte trahamus.
 Hæc dicente illo, flavit levis aura repente,
 Tunc Sathiel ait, O socii, jam noster ab urbe
 Remisses remeat: præcedens indicat aura.
 Non vanus fuit hic sermo: namque illicet illic
 Egregius juvenis Remisses astitit, omnes
 Advenisse illum gaudent, lætique salutant,
 Atque rogant quidnam Romana ageretur in urbe
 Cuncti luxuriæ atque gulæ, furtisque dolisque
 30. Certatim incumbunt, nosterque est sexus uterque,
 Respondit: sed nunc summus parat arma sacerdos

Clemens Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atque ideo Hispanas retinet nutritque cohortes:
Non disceptando, aut subtilibus argumentis
Vincere, sed ferro mavult sua jura tueri:
Concilium valeat, valeant commenta Lutheri
Pontifices nunc bella juvant, sunt cœtera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Christi dogmata curant.
Jactant se dominos rerum, sibi cuncta licere.
10. Cui vis est, jus non metuit, jus obruitur vi.
Sed nos hinc socii lucrum speramus, & inter
Tot cædes, multorum animas ad averna feremus.
Sic ait: & mox inter se nonnulla locuti,
Decedunt, & me solum tristemque relinquunt
Namque ubi Serracilus nullum dixit reperiri
In terris sapientem, extemplo pectora tristis
Invasit cura, & cœpi sic volvere mecum:
Ergo nequicquam petitur sapientia nobis?
Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis
20. Coëlicolis tantum conceditur? ergo necesse est
Hac misera in vita mortales desipere & omnes?
Ridiculosque esse, & spectacula tradere divis?
O humanum genus infelix, o effræna parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido!
Quid tandem facitis? stultos miserosque creatis,
Mas puer est natus: læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festivis addite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultusque miserque
Aut cito pallentes moriens migrabit ad umbras.
30. O mens cœca hominum, & venturæ nescia fortis!
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiaque
Plenus paulatim hospitium requiemque petebam:
Namque oculos jam somnus iners & crura gravabat.
Hæc

Hæc sint de sapiente fatis. Deponere fessam
 Musa chelym par est, & raucis parcere chordis.
 Interea mundi auctorum dominumque precemur
 Ut nos clementer permittat, quæ duo restant
 Sidera Zodiaci cantando, absolvere nostri.
 10. Sunt majora etenim dictis dicenda, timetque
 Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
 Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnem
 At labor extremus divum penetralia pandet.

LIBER UNDECIMUS.

Synopsis LIBRI XI.

*Hic liber præcepta astronomica tradit. Omnes Munes
 circulos & ordinem motumque planetarum, secun-
 dum systema Ptolomaicum recensens. Deinde non
 solum Zodiaci, sed & omnia cæli signa eorumque
 stellas exacte enumerat, singulorumque ortus &
 occasus designat. His absolutis de materia & forma
 disputat. Æther summus adamante durior est. Eclipsis
 a Luna interposita oritur. Cælum rotando se
 num non edit. Astra mutant & regunt omnia, &
 cum sole moventur. Planetæ quare non scintillant
 Cælum primum mobile: atque eodem modo, quæ
 illud omnes orbes immutabili ordine a creatore
 posito, indefinenter circumrotantur. Formæ dant
 esse rebus. Æther suos cives sine cibo aut potu vi-
 dentes habet. Unde Lunæ maculæ? An materiæ
 sit æterna; Physice affirmat Theologice negat.
 Tandem de elementis & meteoris, sub finem hujus
 libri, secundum philosophiam breviter agit, suam
 que sententiam exponit.*

A Q V A R I U S.

NATURÆ omniparentis amor, causasque vi-
dendi

Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterum fontes haurire, jugisque
Parnassi umbriferis iterum consistere svadet.
Musa redi, citharamque refer: nunc divide vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non levia hic tractanda. Libet specularier omnem
Naturæ faciem, totumque evolvere mundum.
Principio quicquid fuit, aut est, aut erit unquam,
10. Dicitur ens, quippe hoc complectitur omnia no-
men.

Sed rerum, quascunque Dei sapientia finxit,
Quædam funguntur vita sine corpore: quædam
Aut sunt expertes vitæ, aut in corpore vivunt.
De primis liber iste nihil, sed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea musa canamus
Mundanæ molis loca summa, atque extima cœlum
Immensis ambit spatiis, motumque perenni
Circuiens intra sese facta omnia claudit.
Quinque secant ipsum Zonæ: sed quælibet harum
20. Est habitata suis nihilo prohibente colonis.
Nam neque diis frigus, neque torrens officit æstus.
Talia conveniunt terris, facer æther ab omni
Semper abest glacie: nulloque incenditur igni:
Qui licet assidue circum volvatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de sede recedit.
Namque duos inter stabiles fixosque locatus
Divina ratione polos. Retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet semper, & ambas
Aspicit, oceanoque procul circumvenit arctos

10. Alter sub terris adversa in parte moratur,
 Antipodumque oculis nocturna luce videtur.
 Hanc vero ætheream molem dicuntur ab ortu
 Occasum versus parili distinguere tractu
 Tot cycli quot sunt Zonæ, qui proximus Arcto est
 Arcticus est dictus: post hunc est circulus ille
 Qui medium Cancrum secatur, & decedere solem
 Paulatim a nobis cogit, retroque reverti.
 Hunc alius sequitur, medium qui dividit orbem,
 Atque dies nitidos obscuris noctibus æquat.
 20. Non procul hinc alius medium scindit Capri

cornum:

Ultra quem prodire nequit, rursusque redire
 Incipit ad nostras paulatim Cynthius oras.
 Postremus vero cyclus, qui proximus austro est,
 Ut polus oppositus nostro, sic ipse vocatur,
 Ultra hæc segmenta obliquus quoque circulus altus
 Signantur cœlo, per quem pulcherrimus it Sol,
 Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
 Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
 Genua secatur, caudamque Nepæ, tropicos quoque binos
 30. Obliquamque viam solis, medium simul arcum
 Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilamque,
 Nec non Aurigam, Cygnumque, & Persea tangit
 Suntque paralleli cycli, sic nomine dicunt
 Hos Græci: motumque suo Sol efficit unum,
 Quaque die occasum repetens, ortumque relinquentem
 In super esse duos Coluros dicitur: alter
 Solstitia ostendens, Cancrum secatur & Capricornum,
 Percurrens utrumque polum: sed dividit alter
 Phryxœam pecudum & chelas: hic tempora mom

strat

40. Sunt quibus æquales & luci & noctibus oræ.

Ultra

Ultra hos sunt cycli multi varique secantes.
Hinc atque hinc utrumque polum: mediæque diei
Nomen habent, nostrumque caput super ingredi-
untur.

Circulus est etiam quidam, qui fertur Horizon:
Dividit hic sphaeram mediam, nostrumque videre
Terminat: unde vocant hoc illum nomine Graji.
Præterea in multos cælum distingvitur orbes.
Suntque novem: quorum summus, quod mobile
primum

Dicitur, extremis volvens decedit ab Indis,
10. Hispanos Maurosque petens, spatioque diurno
Complent iter, nec non rapidus cœlestia secum
Corpora cuncta trahit, nullo spectabilis astro.
At reliqui oppositis volvuntur moribus orbes,
Et Gangem versus curru a Gadibus. Horum
Maximus innumeris stellis est lucidus, atque
Curriculo annorum centum vix perficit unum
Ipse gradum. Juxta hunc Saturni sphaera locatur
Inferius, triginta annis hæc tota movetur.

Juppiter huic substat, totusque revolvitur annis
20. Bissex. Hunc sequitur Mavors, annisque duobus
Vertitur in gyrum. Post hunc Sol ipse trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus.

Adde his sex horas, totum pertransit olympum.
Post solem inferius Veneris rota volvitur, & se
Circumfert, quam sol septemque decemque diebus
Ocyus. Ast huic Mercurii subvolvitur astrum:
Quod Venerem superat cursu, citiusque movetur
Quam Venus ipsa novem (si vera est fama) diebus.
Ultimus est orbis Lunæ, spatioque dierum

30. Viginti atque novem, nec non bis quatuor horis
Finit iter, remeatque illuc prius unde recessit.

Sdera sunt septem quæ Græci errantia dicunt
 Voce sua, quorum summus Saturnus habere
 Pro domibus fertur puerum Jovis & Capricornum
 Juppiter ipse domos etiam tener æthere binas,
 Pisces atque arcu pignantem: Scorpius autem,
 Phrynæusque Aries, stolidi sunt testæ Gradii:
 Dat propriam sedem Nemees fera bellua Soli:
 In Libra & Tauro mollis Cytharæa quiescit:
 10. Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet
 Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum,
 Dicere de signis cœlestibus aggrediamur,
 Zodiaco qua sol gradiens totum efficit annum,
 Signa quidem duodena manent: Borealia sunt sex
 Adverso totidem sumptulerunt nomen ab Austro.
 A capite auratæ pecudis, finem usque puellæ
 Erigones, septem dicuntur signa trionis.
 Ast a principio Libræ, finem usque duorum
 De grege Neptuni, quodcunque est, spectat ad au-
 strum.

20. Nomina signorum jam nunc mea carmina par-
 dent:

Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo
 Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusque, Hydro-
 choosque,

Et duo cœlestia radiantes lumine pisces.

Septima quæque sibi opponuntur: quum venit illuc
 Conditur hoc. Aries ad nos quum surgit ab ortu

Libra cadit: Tauro sic Scorpius Europæo

Objicitur: nascente illo, hic descendit in undas

A Cancris capite ad Centauri extrema, vocantur

Directa: a prima Aegocerotis parte gemellos

30. Usque ad Tyndaridas, obliquo limite pendens
 Triginta gradibus longum, latum duodenis

Quod

Quodlibet est signum; terrestria sunt, Capricornus
Taurus & Erigone: sunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini, naturam servat aquarum,
Piscibus & Cancro similis Nepa: quæ tria restant,
Ignea sunt, Aries, Chiron, Leo: mascula sunt hæc
Cum tribus aëreis, fortunata vocantur.

Cætera semineo dicuntur nomine, suntque
Infortunata, ut perhibent qui sidera norunt.

10. Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus
Fixa, Leo, Taurus, Nepa cum Canymede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Piscesque:
Ultra hæc, triginta sunt & tria signa beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluvius sibi cætera vendicat auster.

Hæc sunt quæ spectant ad septem signa triones:

Binæ Vrsæ, quarum est Helice majoribus astris
Splendidior, Cynosura minor Phœnicibus est dux,
In quas medius serpit Draco fluminis instar.

20. Hic micat & Cepheus, hic Cassiopeia, Coronæ
Proxima Gnosiacæ. Niveo vicinus Olori est
Engonasis, dulcemque Lyram miratur & audit.

Nec non Arthophylax monstrat sua sidera ibidem.

Perseus hac etiam cœli in regione locatur,
Ora Medusæo gestans rorantia tabo.

Hoc eodem cœlo nitet Auriga Angvitenensque,
Illius & serpens, cumque hoc Serpente Sagitta.

Adde Aquilam, æthereoque mari Delphina natan-
tem,

Hic & equus splendet, qui Pegasus appellatur.

30. Andromede sequitur: postremum Delta vocatur:
Signa tria atque decem adverso retinentur ab austro:
Cetus Persæi vix tandem falce peremptus.

Hac etiam parte armatum Oriona videbis,

Multiplicemque vadis Nilum, Leporemque fugacem,
Hunc Canis haud unus sequitur, majorque minorque
Inter & australes Argo micat inclyta flammæ,
Hic Aram, magnumque potes Cratera videre
Nec non phœbeum fulgenti sidere Corvum,
Centaurumque truce, domitamq; laboribus Hydram
10. Herculeis, pestem Lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem Piscis quidam regione videtur.

Quæ sint signa poli patefeci versibus. At nunc
Singula quot stellas habeant quoque versibus edam:
Astra Helice septena tenet, quæ dicitur ursa
Major, quod cœlo majori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quod luce minori
Apparet: quamvis viginti unamque favillam
Corpore contineat. Vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui dividit arctos.
20. Cepheus ipse decem atque novem complectitur
astra.

Cassiopeia decem atque tribus stat lucida flammis.
Ipsa novem stellis solita est splendere Cærona.
Dant tria dena modum Lædæo sidera Cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque novemque.
Quattuor atque decem designant astra Bootem,
In cujus Zona Arcturus stans clarius ardet.
Ipse decem septemque faces tenet æthere Perseus:
Heniochus septem: ast, humero quæ clara sinistro est
Fertur Capra duas alias, quas læva manus fert
30. Hædi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
Septenis denisque nitet flammis Ophiuchus
Ipsius ac Serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra luminibus fulgens Orphea novenis
Quattuor ætheream designant astra Sagittam,
Quadruplicique nitet raptor Ganymedius igne.

Delphin

Delphin ipse polo fulget bis quinque favillis.
 Octo decemque micat nocturnis Pegasus astris.
 Ignibus Andromede bis denis ardet Olympo,
 Sed tria Delatoton duntaxat sidera fingunt.
 10. Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
 Signa, dehinc numerum aggrediar comprehendere
 versu.

Est Aries primus: tenet hic astra octo decemque.
 Taurus habet stellas viginti, unamque: sed harum
 Septem, quæ ipsius postrema in parte renitent,
 Virgilæ, nec non Atlantiades appellantur.
 Sunt totidem in capite, atq; Hyades dicuntur ab imbri,
 Tyndaridæ fratres denis octoque favillis
 Splendescunt: alter denas, alter tenet octo.
 Bisque novem flammis cœlestis Carcinus ardet:
 20. Binæ insunt dorso, quæ Asini & præsepe vocantur.
 At Leo bisdenas stellas retinet minus una.
 Virgo tenens spicam micat astris octo decemque,
 Chelæ ignes utrinque duos, libramque figurant.
 Quindenæ reliquo flammæ Nepa corpore monstrat:
 Quindenis etiam facibus splendere videtur
 Arcitenens: quandamque pedes tenet ante coronam,
 Septenis quæ sideribus constare putatur.
 Viginti Ægoceros stellis nitet atque duabus.
 Hiacus puer est bis septem lucidus astris.
 30. Octo novemque faces piscis tenet alter: at alter
 Huic junctus bis sex splendescit in æthere tædis.
 Nunc quot habent stellas australia signa docebo:
 Quanvis sint procul, atque oculis male cognita
 nostris.

Lumina terribilis triadæna habet æthere Pristis:
 Sunt totidem Nilo: Leporem sex astra perurunt,
 Sideribus septem atque decem præfulget Orion:

Octo atque undenis incendit Sirius orbem
 Ignibus: at Procyon triplici micat æthere flamma.
 Viginti atque tribus decorata est Argo favillis.
 10. Unam plus Chiron retinet: sed Victima, gestat
 Quam manibus, resupina, decemque unamq; recepit:
 Luminibus vere speciosa est Ara quaternis.
 Sex & viginti facibus spectabilis Hydra est,
 Longa trium spatio signorum, corpore Cancrum
 Occupat, Erigonemque simul, tumidumq; Leonem.
 Septem astris Corvus, Crater spectabilis octo est?
 Bisseno at notius decoratur lumine piscis.
 Occasus nunc signorum dicamus & ortus:
 Signorum est ortus triplex, occasus eorum
 20. Est etiam triplex. Namque ortus Cosmicus, atque
 Occasus fertur quum tempore matutino
 Sole oriente, aliquod signum quoque surgit eoa
 De regione simul, vel quum mane occidit undis.
 Dicitur Achronicus, quoties surgitve caditve
 Signum aliquod, quum primum alto se gurgite
 condens

Jam patitur stellas alias splendescere Titan.
 Heliacus vero est ortus, quum sole propinquo
 Jampridem occultum signum, postquam ille recessit
 Ingrediens aliud, dosse incipit orbe videri.
 30. Occasus contra Heliacus tunc dicitur esse,
 Quando aliquod signum, per quod tunc ingreditur Sol
 Obtenebrat splendore suo, prohibetque videri.
 Nunc quo quæq; modo exoriantur signa, cadantque
 Versibus expediam: tribuant modo carmina nobis
 Pegasides, vatemque suum non spernat Apollo.
 Quando Aries oritur, consurgit pars quoque lavæ
 Andromedæ, Perseique caput, media tenus alvo.
 Opposita tunc parte poli pars occidit Aræ:

A verso Taurus per cœlum corpore fertur:

10. Ipso ascendente, ascendit totus quoque Perseus.

Heniochi confurgit item pars maxima, nec non

Pristis cauda, etiam penitus tunc occidit Ara.

Ipse autem Arctophylax tunc primum absconditur
undis

Cum Geminis totus Cetus, partesque priores

Eridani surgunt, cumque his armatus Orion.

Angvitenens utrumque pedem tunc æquore mergit.

Carcinus exoriens partem apparere Coronæ

Dimidiam vetat, & caudam Ceti, notiumque

Pisces, atque Engonasis caput, alvum dimidiamque

20. Ejusdem: a genibus scapulis tenus Angvitenen-
tem,

Ipsius Anguem, excepta cervice: Booten

Totum pene, oritur sed contra Orionis usque

Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.

Hæc cum magnanimo nascuntur signa Leone.

Tota aquila atque Lepus, Procyon quoque primaque
crura

Majoris Canis, exurgit caput insuper Hydræ.

At contra Arctophylax totus, totusque Ophiuchus

Cum capite & cervice sui quem continet Anguis

Quæque superfuerat nitidæ pars illa Coronæ.

30. Engonasis simul ipse, genu tamen ac pede lævo

Exceptis. Tunc hesperias merguntur in undas.

Virginis exortu totus Canis Hydraque surgit

Usque ad Cratera, apparet quoque Thessale puppis

Quatenus erecto dependent carbasa malo.

Opposita sed parte latent hæc sidera. Delphin,

Totus Olor, cauda excepta: simul ipsa sagitta,

Atque Chelys, Nilque prior pars. Pegasus autem

Cum capite abscondit collum, pars cætera fulget:

Tota Argo cum Libra oritur, totusque Bootes.

10. Extremam præter caudam tota Hydra videtur,
Engonasis dextrumque genu, dextram quoque suram
Tunc & Centauri caudam splendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris spectare Coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, postremaque Cygni
Celantur, nec non cervicem Cetus adusque
Descendit totus: tunc & caput occulit undis
Andromedæ: tunc & descendere Cephea cernes,
Ipsius Andromedæ patrem, manibusque humerisque
Et capite extremas ponti fluitantis in undas.

20. Scorpius exoriens hæc secum sidera ducit,
Caudam Hydræ, Chironis equum, reliquamque Coronam:

Quamque manus gestat Chiron tunc Hostia surgit
Surgit item caput Angvis, item caput Anguiter-
nensis.

Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus a capite ad Zonam, flexuraque duplex
Eridani: resupina cadit quoque Cassiopeia.

Tunc etiam abscondi Canis incipit atque Orion:
Arcitenens quum oritur, jubet apparere Ophiu-
chum,

Ipsiusque Angvem totum, caput atque sinistram
30. Engonasis, totamque Lyræ, pectusque caputque
Æthiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lepus, & major Canis occidit, Heniochusque,
Exceptis capite ac pedibus: tunc Perseus una
Tendit in occasum totus, dextro pede nec non
Crure manet. Puppi excepta tota occidit Argo.
Ægoceros quum surgit, Olor, simul atque Sagitta,
Ara quoque atque Aquila ascendunt, sed cætera puppis
Descendit, Procyonque mari sua sidera condit.

It quoque sub terras toto tunc corpore Perseus,
10. Sidera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Medusæi confurgunt membra caballi.
Tunc contra caput & cervix descendit Echidnæ,
Occultatur item postremo corpore Chiron.
Quum gemini superum tolluntur in æthera Pisces,
Andromedæ dextrum corpus quoque surgit, & ille
Qui notius fertur Piscis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos,
Hæc de ortu atque obitu signorum dicta putamus
Esse satis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
20. Sed prius Uranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, ut auxilium tribuat, secretaque pandat.
Uranie, cui nota alti penetralia cœli,
Quæ superum sedes gemmataque templa frequentas:
Uranie formosa adsis, arcanaque divum
Tecta aperi, vatemque juva tua regna canentem:
Æthereos da mente lares, animoque tueri
Mœnia stelliferi circumlabentia mundi.
Et primum mihi Diva aperi, nam corpore duro
Ac solido constet cœlum, an fluxo tenuique,
30. Non secus atque aër facili quem scindimus ictu.
Post hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia prima, vocantur
Materia & forma: ex his corpora cuncta creantur,
Ex his est tellus, unda, aër, ignis, & æther.
Unde errant, qui materiam cœlestibus ullam
Corporibus non esse putant, contraria in illis
Quippe forent, & ab his corrupta aliquando perirent
Sic ajunt: verum hæc ratio (me iudice) peccat,
Nam neque materiæ culpa est, si corpora solvit
40. Longa dies: neque corrumpunt contraria per se,
Si æquales habeant vires, nisi fortius unum

Sit reliquo quia quum vis æqua est atque potestas,
 Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
 Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
 Optima materiæ primæ purissima legit,
 Temperiemque illis talem addidit, ut nihil unquam
 Se lædant, semperque habeant contraria pacem:
 Sic cœlum æternum est, sic nullo absumitur ævo.
 Sed quoniam quæ dura magis, diuturna magis sunt,
 10. Lædunturque minus, proinde est durissimus æther
 Plus adamante, adeo ut ferrum contemnat & ignem,
 Ubique omnem, præter Domini, a quo conditus ipse
 est.

Est alia id monstrans ratio: nam mobile primum
 Intra se positas sphaeras rapit, ac violenter
 Occasum versus secum trahit, atque diurno
 Motu (obstent quanvis) spatia in contraria versat:
 Quod fieri nequeat, solido nisi corpore consent.
 Adde huc quod lunæ pars illa simillima cœlo est,
 Quam sol non spectat, fraternaue lumina tangunt.
 20. Sic etiam stellæ, manifesta in luce diei
 Consimilem cœlo creduntur habere colorem.
 Luna tamen stellæque ipsæ sunt corpora dura,
 Sunt & opaca. Hoc eclipsis declarat aperte:
 Nam radios Phœbi Luna interjecta repellit,
 Nec sinit in terras claram descendere lucem.
 Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
 Nempe aliter nunquam sidera fixa teneret:
 Sed passim errarent, nec certa in sede manerent,
 Non tamen est cœli, ut stellarum, corpus opacum.
 30. In terris etenim positi summa astra videmus,
 Et penetrat noster suprema ad sidera visus.
 Quum vero sint (ut dixi) durissima cœli
 Corpora, sintque eadem purissima, forsitan illis

Est etiam sonus: & quum se tangantque rotentque,
 Concentum faciunt aliquem, cœlestibus aptum,
 Ut quidam scripsere olim doctique probique:
 Hunc tu Musa etiam nodum mihi solve roganti,
 Dura & plura licet sacri sint corpora cœli,
 Perviaque humanis oculis, tamen illa sonorem
 10. Efficiunt nullum: neque enim pulsantur ab ullo,
 Nec si pulsantur resonant, crassissima quum sint,
 Cumque illic aër nullus sit, quo sine frustra
 Speratur sonus, atque ideo sine murmure currunt.
 Præterea sphæræ bis quatuor inferiores,
 Auroram versus omnes vertuntur eodem
 Progressu: nec se collidunt concutiantque
 Occurrendo sibi, sed certa lege modoque
 Una eademque via leni vertigine pergunt,
 Et choreæ in morem placidi taciteque feruntur:
 20. Mobile duntaxat primum adversatur eundo,
 Orbibus (ut dixi) reliquis: tamen haud strepit un-
 quam

Nilque sonat prorsus: quippe illic deficit aër,
 Quippe superficies multo est levissima sphæris:
 Unde fluunt celeres, nullo impediante rigore,
 Et sua contactu molli confinia lambunt:
 Propter quod motum faciunt sine voce silentem.
 Non igitur recte veteres sensere, putantes
 Sphærarum motu harmoniam conflare, at non
 Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
 30. Ceu Nili non auditur, quæ decidit altis
 Rupibus unda prope: at longe fragor editur ingens
 Nugantur certe, & ratio hæc est prorsus inanis,
 Nam si nemo unquam audivit, cur fingere debent
 In cœlo esse sonum? turpe est ea dicere quæ non
 Ostendi possunt, quæ possunt jure negari.

Non

Non nova sunt fingenda, nisi hæc vera esse probentur.
Nullum verba fidem amota ratione merentur.
Sed nunquid cœlum est, ut fertur, (Musa) rotundum
Sphærica nimirum perfectior esse figura
10. Censetur cunctis aliis, quod non habet in se
Principium finemque, capax quod sit magis, atque
Simplex & formosa magis, magis apta moveri:
Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
Circum ipsam terram, in medio quæ condita mundo esset
Convenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Convenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus astris,
Quamquam aliter pictorum audax inscitia fingit.
Stellæ autem suntne (ut fertur) pars densior orbis
Non ita: quippe suam fortita est quælibet horum
20. Diversam a cœlo speciem, discrimine magno:
Ipsæ etiam inter se distant: ceu sorbus ab ulmo,
Ceu pyrus a ceraso differt, foetu atque figura.
Indicat id color haud unus, diversaque earum
Virtus & splendor: stellæ est sua cuique potestas:
Quandoquidem natura etiam sua cuique tributa esset.
Cœlum ergo est sedes tantum opportuna, locusque
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid virtutis habet cœlum? est vis omnis in astris:
Astra regunt orbem terrarum, atque omnia mutant:
30. Astra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant.
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non solum raro densoque putandum est
Distingui a stellis cœlum, diversa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciesque vigorque,
Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotentur,
Quo sint fixa loco, ut visum est aliquando Platoni:
An sint deserta, an quisquam versetur in illis,
Musa velim scire: unde precor mihi singula pande.
Non

Non sunt astra quidem magna æque. Namque minora
 o. Plurima sunt numero, ut possit comprehendere nemo,
 sunt aliquot majora etiam, sed pauca: sereno
 Quæ passim cœlo veneranda luce refulgent,
 et quibus astronomi varias fecere figuras,
 et pinxere amplum diversis æthera signis:
 ex his ergo astris majoribus (ut perhibent, qui
 astra sciunt, utque eclipsis phœbia monstrat:
 in qua Luna pater quanto sit corpore, fratris
 dum subjecta sui speciosum lumen opacat)
 Quædam sunt tanta, ut totam terræque marisque
 o. Excedant molem, ac spatio majore nitescant:
 Quamvis parva adeo videantur, propterea quod
 tam longo distant a nobis intervallo.
 Quippe aliquid quanto est longinquius, esse videtur
 tanto etiam minus, & spectantum lumina fallit
 cellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
 Quæque suum circa centrum volvuntur ibidem
 semper: & hæc ratio est cur scintillare videntur:
 Non ea quam fingunt quidam, quia longius absunt,
 proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
 o. Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda est.
 Non etenim quicquam scintillat, quod procul absit
 nostro visu: minus, atque obscurius illud
 sed tunc apparet, nec scintillatio motu
 illa carere potest, quare fixa astra moventur,
 cum Sole una, illo motu quem diximus ante.
 et non Saturnus talem, nec Juppiter, & Mars
 efficiunt motum, nec Lunæ Mercuriive
 ut Veneris sidus: verum hæc gaudent epicyclis:
 ut non scintillat Saturnus, Juppiter, & Mars,
 o. Ut Sol? quum tamen a nobis longe altius absint,
 nec magno a stellis fixis discrimine distent?

Nimirum, quoniam non sic volvuntur uti Sol,
 Sed sua permittunt epicyclis corpora ferri.
 Forte aliquis solem non scintillare putabit.
 At si hunc perspiciet summo quum mane resurget
 Vel quum descendit brumali tempore in undas,
 Quando acies illum melius tolerare valebit.
 Tunc circum volvi, tunc scintillare videbit.
 Nec quisquam hoc adeo magnum ac mirabile di-
 10. Singula si tali volvuntur sidera motu:
 Nonne magis mirum est, tam immensi corpora coeli
 Tam celeri semper ferri vertigine, ut omnes
 Prævertant volucres, ventosque & fulmina vince
 Unde nota: Ille pater rerum, mundique creator,
 Omnia quæ fecit, distinxit in hæc duo, motum
 Atque quietem, atqui in terris, centroque locata
 Ipsa quies proprie, possedit cætera motus.
 Unda fluit, semperque aër agitur & ignis,
 Præcipue tamen in cœlo est vis maxima motus:
 20. Et quo quæque magis sphaera est sublimis, in
 Fortior est motus, mundumque rapacius ambit.
 Quare illud cœlum, quod primum mobile fertur
 Maximum habet motum: sed motus maximus ille
 Tempore qui minimo spatia & loca maxima transit
 Ergo noctu oculi totum percurreret orbem,
 Ni obstarent illi sphaeræ, quas continet in se,
 Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
 Volvendo raperet secum terram, Oceanumque
 Quippe animal nullum posset tunc vivere in illis,
 30. O rem mirandam in primis! quis non stupeat,
 quum
 Secum agitat, tantam tam parvo tempore molem
 Tam longas transire vias, iterumque reverti,
 Nec cessare unquam, & nullum sentire laborem?

Hinc aliqui credunt, a diis totum æthera volvi,
Assignantque suum motorem cuilibet orbi:
Qui quasi pristinn addictus, non desinat unquam
Tam vastam versare molem noctesque diesque.
Nec quamvis cupiat, minimum requiescere possit.
Felix servitio tali Deus ille profecto.

10. Sed nugæ sunt hæc, commentaque inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.

O quot morosophos tellus parit, & philodoxos.
Quare non tutum est facile omnia credere cuivis,
Ille licet magni sit nominis, innumerasque
Scribendo impleri nigra loligine chartas

Magni sæpe viri mendacia magna loquuntur,
Et nemo est adeo prudens quin sæpius erret.

Est igitur ratio in primis quærenda, fidesque
Major in ambiguis rationi est semper habenda,

20. Quam dictis hominum: namque hæc sunt falsa
frequenter

Quid ratio ostendit? cœlum stellasque moveri
A diis, an per se, natura aliquæ vigore?

Qualis honor, vel quale lucrum, vel quanta voluptas
Esse potest divis, versantibus æthera semper,

Ut stultorum hominum vitæ opportuna ministrent
Utque feras pecudes, volucres, piscesque gubernent?

Sicne decet dominos servis servire? deosque
Servitio æterno damnari, ut pabula brutis,

Ut stultis pravisque ferant mortalibus escam?

30. Nonne decet potius libertas, maxima divos.

Ut quocunque velint faciles accedere possint?

Ne tanquam dura devincti compede, nusquam

Ire queant, semperque loco teneantur eodem

Aut tanquam figuli instantes operique rotæque,

Nunquam decedant scamno, nunquam otia captent

Estne

Estne illis adeo dulcis labor ille rotandi?
An labor ille potest divis nunquam esse molestus?
O sapientum hominum sententia digna notatis.
Sed ratio obsistit, ratio manifesta reclamat:
10. Nil etenim per se æternum est, nisi conditor orbis.
Post ipsum æterna est rerum natura suarum,
Quas ipse ex nihilo, stabili sed lege creavit,
Ut non esse queant aliter quam jusserrat olim,
Quum primum immensi jaceret fundamina mundi.
Sic aqua semper erit mollis, sic ignis adurens:
Sic stabilis tellus, sic semper mobilis aër,
Sic & circumagi cœlum sine fine necesse est:
Sic forma & virtus herbis sua cuique tributa est,
Nec non arboribus, nec non animalibus ipsis,
20. Ut nullo possint mutari prorsus ab ævo:
Usque adeo ipsius naturæ immobilis ordo est,
Usque adeo est eadem semper divina voluntas:
Quare si motus cœli test æternus, oportet
Naturalem esse, ut gravium leviumque videmus.
Nam quod naturæ est proprium, non deficit unquam.
Si vero est alius motor, quandoque quiescit;
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An gravium & levium natura potentior est quam
Astrorum & cœli, ut possint per se illa moveri,
30. Hæc vero nequeant, nisi diis agitentur ab ipsis?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quod non motoris egent alieni.
Sed per se a centro aut ad centrum tendere possunt
Credendum est igitur, cœlestia corpora per se
Atque suis formis, ut terra ignisque moveri.
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus: & nihil (ipso
Excepto) est melius natura & majus in orbe.

Naturam vero appello, legem omnipotentis
 10. Supremique patris, quam prima ab origine mundi
 Cunctis imposuit rebus, jussitque teneri
 Inviolabiliter, dum mundi secta manerent.

Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: unde
 Quum rebus dant esse, Dei mandata libenter
 Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem.

Nempe suis res a formis tales generantur,
 Quales præcepit qui formas condidit ipsas.

Hæc vere ac proprie natura est, & melius quam
 Forma aut materia, ut quidam posuere, etenim sunt

20. Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
 Vel causæ primæ, vel componentia prima,
 Non autem natura placent si nomina vera,
 Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.

Sed de hoc jam satis: ad reliqua accedamus, & utrum
 Sint deserta poli pulcherrima regna beati,

An quisquam sedes illas teneatque colatque,
 Præsens hora monet solito nos dicere versu

Quum cœlum sit tam immensum, tantique decoris,
 Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,

30. Desertum & vacuum & solum incultumque
 manebit?

Terra autem innumeris gaudebit & unda colonis?

An mare vel tellus, locus est jucundior atque

Pulchrior & melior, vel toto major Olympo?

Propter quod potius, quam æther, mereantur habere
 Tot cives, & tam variis animalia formis?

An regis prudentis erit, fabricare parati

Ingentem molem, peregrino marmore & auro

Egregiam, & mire speciosam intusque forisque,

Nolle tamen (stabulo excepto) permittere quen-
 quam

10. Tam pulchras habitare ædes, vacuaque tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes fordes, pulvis, cœnumque fimumque
Ossa, putres carnes, varia excrementa animantium
Quis memorare unquam tot foeda immundaq; posset
Quæ tellus & pontus habent, ac semper habebunt
Quis nescit pluvias, nebulas, nubesque, nivesque
Prælia ventorum, tempestatumque furores,
Quæ mare perturbant, quatiunt terram, aëra versant
Terra tamen pontusque tenet animalia multa:
20. At cœlum vacuum, vacuum cœlum esse putatur
O vacuæ potius mentes, quæ creditis istud?
Quippe suos etiam cives habet æther: & astra
Singula, sunt urbes cœli, sedesque deorum
Illic & reges, populi inveniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hic, umbra simulacraque inania rerum
Quas cito mors rapit, & tempus terit, inquinat, auferit
Illic felices, immortales, sapientes:
Hic habitant miseri, mortales, insipientes:
30. Illic pax & lux regnant, & summa voluptas:
Hic bellum assiduum & tenebræ, & genus omne doloris
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imo aude, o demens, stabulum hoc præponere cœlo
Verum aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dii poterunt illic habitare, vel illas
Pergere, nimirum hoc fieri non posse videtur.
Præterea quum cœlum ipsum non possit arari
Atque fodi, quonam pacto Bacchusque Ceresque
40. Nascentur, frugesque aliæ, quarum indiget usus
Frivola sunt hæc, & rugoso digna cachinno.
Namque sit ipse licet multo solidissimus æther,

Pervius est tamen, & cedens cultoribus, & nil
 Obstat quin facile huc possint se ferre vel illuc,
 Et quacunque libet nihil impediante moveri.
 Cœlicolis etenim tenuissima corpora cunctis
 Ille auctor mundi dedit; atque levissima: quare
 Iphis non opus est foribus, patulisve fenestris.
 Per medios intrant muros, & marmora tranant,
 10. Usque adeo est illis tenuis natura, potensque.
 Quis, nisi vidisset pisces habitare sub undis,
 Sub limo ranas, salamandras vivere in igne,
 Aëre chameleonta, & pasci rore cicadas,
 Crederet? at vera hæc tamen & mira esse fatemur.
 Plurima sunt, quæ cum fieri non posse putemus,
 Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.
 Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
 Cœlicolas, qui per cœlum facile ire valerent,
 Nulliusque, cibi vel potus prorsus egerent?
 20. Si potuit, certe voluit: nam turpe fuisset,
 Tam pulchras sedes, tamque amplas relinquere inanes.
 Atqui cœlicolis non est opus, ut vel arando,
 Vel fodiendo parent alimenta juvantia vitam:
 Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
 Quæ instaurare solet sensim labantia victus:
 Nec sitiunt unquam divi, esuriuntve beati.
 Denique nulla illos penitus contristat egestas:
 Quippe ultra fines Lunæ illætabile nil est.
 Cuncta mala in terris posuit Deus, illaque clausit
 30. In medio, & vetuit sacrum contingere cœlum.
 Ergo felices vivunt, nectarque bibentes,
 Ambrosiæ viridi pascuntur gramine, cujus
 Copia magna oritur passim cœlestibus arvis.
 Cœlicolûm vero illorum felicior atque
 Nobilior vita est, loca qui magis alta frequentant,
 T 2 Nam

Nam quanto æthereis locus est sublimior oris,
 Tanto etiam melior, tantoque beatior idem est,
 Sed quid sunt maculæ illæ atræ, quæ in corpore lunæ
 Apparent? nam de his homines diversa loquuntur.

10. Nil per se in cœlo lucet, nisi Phœbus: ab illo
 Accipiunt lucem stellæ omnes, ipsaque Luna:
 Quæ quia cunctarum stellarum est ultima, & immanis
 Sortita est cœli sedem, terrisque propinquam:
 Ut sit opaca magis, minus & sincera necesse est,
 Unde ejus partes quum non æqualiter omnes
 Sint albæ & densæ, & leves, lucisque capaces:
 Hinc non tota nitet luna, & maculosa videtur:
 Nam partes albæ & densæ, levesque receptant
 Nocturnum solem, reliquis sine luce relictis.

20. Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
 In faciem nubis maculosæ albescit Olympo.
 Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
 Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
 Et proprium ostendunt amota fraude colorem,
 Namque dies vera ostendit, nox fraudibus apta est,
 An vero, æternum sit cælum, an cœperit olim,
 Expectetque suum post plurima sæcula finem,
 Pulchrum etiam scitu est, unde hoc diversa sophorum
 Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio discors
 30. Frustra aliquid facere? hic etenim insipientibus
 est mos.

Causa aliqua ergo fuit. Sed quæ? nempe illius ingens
 Haud dubie bonitas, nec non immensa potestas,
 Ne frustra intra se semper conclusa maneret
 Ultraque, sed potius cunctis effusa pateret:
 Frustra etenim bonus atque potens is dicitur, a quo
 Nil unquam fieri magnum egregiumque videtur.
 Si Deus ergo fuit semper bonus atque potens, cur
 Non

Non voluit semper tam pulchrum condere mundum?
Cur in tam seros tantam rem distulit annos?

10. Nulla quidem ratio esse potest, nisi fingere quis-
Astutus velit, & nugas præponere vero. (quam

Quare si humanæ rationi credere par est,
Æternus certe mundus dicetur, & omni
Principio prorsus quoque fine carere:

At si aliter quondam dixit Deus, & sua Mosi
Facta revelavit, debemus credere Mosi:

Succumbat ratio fidei, & captiva quiescat.

Namque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipse,
Si modo dignatur quicquam mortalibus unquam

20. Dicere, si quicquam apparens arcana recludit.

At qui materiam æternam posuere, chaosque
Nugantur, nam cur Deus hanc liquisset inanem:

Tamque diu informem, potuit si condere mundum
Confestim, & primo momento cuncta creare?

Frustra differtur diversa in tempora quicquid
Una eademque potest fieri perneciter hora.

Sunt vero quidam æternum mundum esse putantes,
A nullo factum tamen, a nulloque creatum:

Sed per se ut nunc est ante omnia secula fuisse,

30. Et per se ut nunc est post omnia secula futurum.

Quod certe falsum est: ratio quippe ipsa repugnat
Esse etenim nunquam duo perfectissima possunt:

Nam dissentirent forsan, bellumque cierent.

Esto quod semper concordia pace manerent,

Frustra ponuntur duo maxima, sufficit unum.

Quod saltem natura aliis prius esse necesse est.

Si prius est aliis, ergo est quoque causa aliorum:

Namque prius causa efficiens est posteriorum.

Quocirca haud dubie mundum hunc Deus ipse creavit

40. Ex nihilo æternum, sed quomodo? si libet, audi.

Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas:
 Nonne ejus potuit simul esse æterna voluntas
 Gignendi mundum? quæ si fuit, ut ratio vult,
 Nil obstat quin æterno sit conditus ævo
 Mundus ab artifice immenso, compagine mira.
 Ut si quis solem æternum concesserit, idem
 Æternam solis lucem concedere debet.
 Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
 Sed decedentes jam cœlo elementa gradatim
 10. Scrutemur, deque his quædam haud indigne lo-
 quamur.

Quidam sub cœlo esse ignem dixere, propinquum
 Contiguumque orbi lunæ, sed luce carentem:
 Urentem tamen inprimis, mireque calentem.
 Quod verum esse docet ratio, nam nocte videmus
 Per sydum volitare faces, flammisque vagari
 Aëra per liquidum, & delabi sidera cœlo.
 Quæ proinde veniunt, tenues quod in aëra fumi
 Altius ascendunt, superoque cremantur ab igni.
 Namque vapor duplex, alter levis, aridus, aptus
 20. Incendi, unde ignes fiunt per inane volantes:
 Alter frigidior, graviorque & crassior, ex quo
 Gignuntur nebulæ, pluvix, nubesque, nivesque,
 Fulgura cum ventis, tonitru, ros, grando, pruina.
 Quod nisi sub cœlo foret ignis, non vapor illic
 Accendi posset, noctisque volare per umbram.
 Præterea quum ignis levitate ipsum aëra vincat,
 Altior haud dubie locus illi convenit: ergo
 Sub cœlo est ejus sedes, & proxima lunæ.
 Infra ignem vero est aër, qui parte suprema
 30. Accipit æthereum vicino, ex igne calorem,
 Pars media ipsius multo est gelidissima, & illic
 Concresecunt nubes, conflantur fulmina vasto

Cum tonitru, variisque agitantés nubila venti.
 Infima pars calida est, atque humida, ne vapor ipsam
 Humeat liquidis exhalans jugiter undis,
 Et calet ob solis radios tellure reflexos.
 Hic nebulæ, hic pluviæ, hic tenui cum rore pruina
 Atque nives, varia ventorum sorte creantur.
 Quippe data est ventis hujus non parva potestas
 10. Aëris: hi possunt æstivo tempore frigus
 Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstum:
 Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
 Hi nobis inferre valent & demere morbos.
 Jurus ab aurora, Libycis venit Auster ab oris.
 Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
 Montibus a Scythicis, gelidaque oriuntur ab arcto.
 Inter quos alii quoque sunt, quibus omnibus aër
 Inferior servit, cumque aëre terra fretumque.
 A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
 20. Nubibus emanant imbres, floccique nivales,
 Fulmen, ros, grando, matutinæque pruina:
 Tempore sed vario, varia ratione modoque,
 Et variis etiam perstantibus aëra ventis.
 Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
 Nubesque & nimbos pariunt, coelique calorem:
 Qui vero ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
 Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
 Tempore brumali: sed coelum æstate serenant.
 Fert Zephyrus flores, terramque virentibus herbis
 30. Vestit, dans avibus cantum, silvisque decorem.
 Eurus plerumque est bonus: at quandoque procellas
 Concitat ingentes, terris, pelagoque timendas.
 Hos ventos vel dii aërei, vel sidera mittunt.
 Sæpe etenim quum thesauros tellure latentes
 Vult auferre magus, vel consecrare libellam,

Vel magico ritu quenquam sibi subdere divum:
 Audivi exortum ventum, subitamque procellam,
 Aut fata stravisse, aut hærentes vitibus uvas.

Materiam ventis præbet vapor ortus ab undis.

10. Causa movens ipsos, dii sunt quibus aëris est juss.

Verum hæc non sapiunt vulgo, neque talia vulgus

Credere vult. Quid tum? gemmas ne apponite porciis

Credite vos docti, quibus est mens altior, esse

Non solum in cœlo, sed in aëre plurima divum

Millia qui ventos tempestatesque ciere.

Et tonitru facere, & detrudere fulmina possunt.

Non tamen esse nego causas alias quoque, nasci

Quæ faciunt ventos: veluti sol, lunaque & astra,

Præsertim septem quæ vulgo errantia dicunt:

20. Quorum opera exhalans vapor ad diversa movetur.

Vidi ego, dum Romæ, Decimo regnante Leone,

Essem, opus a figulo factum, juvenisque figuram

Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:

Quippe cano infusam retinebat pectore lympham

Quæ subjecto igni resoluta exhibat ab ore,

In faciem vento validi, longeque furebat.

Ergo etiam ventus resoluta emittitur unda,

Dum vapor exhalans fugit impellente calore,

Namque fugare solent sese contraria semper.

30. Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,

Apparere solent regalia fata cometæ,

Apparere solet variata coloribus Iris.

Hanc radii solis roranti in nube figurant:

Illos stella facit de septem errantibus una,

Dum sibi subjecto radios impressa vapor,

Assimulat caudam, lumenque in nube relinquit.

Haud aliter quam quum circumnitet area lunam,

Area venturi (ut perhibent) prænuntia venti:
Aut cum tres soles lucere aliquando videntur,
10. Nec sunt tres tamen. At subjectæ in corpore
nubis

Ceu quodam in speculo, solis formatur imago,
Sub regione autem crassa imaque aëris unda est:
Unda inquam Oceani, quæ terram circuit omnem,
Angustoque freto Herculeas ingressa columnas,
Diffundit sese, longe lateque pererrans.

Hinc varium nomen sortitur, & hinc mare fertur
Aegæum, Jonium, Tyrrhenumque, Adriacumque,
Et mare Erythræum, & quod Persidis alluit oras.
Hæc terræ occultas perlabitur unda cavernas,

20. Et fluit ac refluit ſemper, variumque ſaporem
Accipit, ut varia eſt tellus, per viſcera cujus
Transit, ſulphureumque a ſulphure mittit odorem.

Hinc æterno quod tempore flumina current:
 Quippe suos repetunt fontes, iterumque marinos
 Ad fluctus properant, illinc reditura vicissim,
 Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
 Assidue, vegetantque ut sanguis corpora, terram:

Hæc eadem facit unda lacus, crassasque paludes,
Nec non perspicuos fontes, puteosque perennes.

30. Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum
Quascunque orbis habet, lymphas hic edidit omnes,
Partim sub terra, partim supra ingredientes.
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.

Sed cur est adeo salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura istud habet? non arbitrior. At sapor omnis
Undarum a terra causam trahit, inveniuntur

In terra siquidem montes salis, hoc tegit æquor,
Exfugitque salem, liquidasque resolvit in undas.
Ergo sal, non Sol causa est salcedinis hujus.

10. Nam cur Sol non stagna etiam salsa efficit idem
 Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
 Usibus humanis, nimia falsedine abundans,
 Natura Oceano substravit provida: at illam
 Quæ fuerat melior, quæ dignior, uberiorque,
 Detexit nobis, nobisque reliquit apertam:
 In qua sunt montes, colles, clivi, tumulique,
 Convalles, campi, rupes, fauces, juga, rura,
 Silvæ, stagna, lacus, fontes, fluvii, atque paludes,
 Oppida parva, urbes magnæ, pagi, villæ, arces,
 20. Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuenda
 Huic terræ, illiusque opibus natura Deusque
 Præposuere hominem, & regem fecere animatum
 Quotquot pontus habet, quotquot tellure moram
 tur

Ingeniumque illi ac mentem tribuere: quibus se
 Præponat cunctis, terrarumque imperet orbi:
 Atque Deum agnoscens, illum metuatque colatque
 In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
 Nam Deus ad centrum jussit gravia omnia ferri.
 Nec naturali motu decedere ab ipso
 30. Possunt. Atque ideo terra est immobilis, & f
 Sustinet in medio, ac propria gravitate tenetur.
 Undique enim ad centrum concurrit prona, globum
 que

Efficit immensum, & densum, solidumque & opacum
 Circa quem roseis noctesque diesque quadrigis
 Sol vehitur: sed nox adversa in parte creatur.
 Quippe aliud non est quam terræ atque æquoris um
 Quæ si forte ferit nocturnæ corpora lunæ, (bra
 Eclipsin facit, & populos terroribus implet,
 Credentes magico labefactam carmine divam.

40. Umbra hæc tunc noctes majores efficit, est quum
 Distan

Distans a nobis sol longius : at breviores,
 Quum redit, & Cancri borealia signa revisit.
 Causa hujus tumor est terræ, montesque superbi,
 Quos interposuit prudens natura, suis ut
 Verticibus noctes mutato fidere mutent.
 Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
 Tanto majores veniunt a montibus umbræ
 Umbræ, quæ abscondunt lucem, auroramq; morantur,
 Et spatio brevior diem procedere cogunt.
 10. Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
 Tunc æstas regna Antipodum declivia torret.
 Quum vero sol ad Cancri loca summa recurrit,
 Tunc nox sit brevior nobis, redeuntque calores.
 At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
 Sic vario cursu variat Sol tempora, & annum
 Quattuor in partes totum discriminat æquas :
 Circuiensque orbem terrarum servit utrisque
 Gentibus, & quæ sub terra versantur, & illis
 Quæ supra, atque pari moderamine temperat omnes,
 20. Nam sub terra homines etiam sunt, non mare
 tantum

Aut silvæ, neque enim Solem natura diemque
 Jussisset radios illic effundere inanes,
 Et solum servire feris, generisque natantum
 Nimirum tellus habitatur tota, nec ullus
 Est locus, aut zona ulla, in qua non vivere possint
 Mortales, aptasque sibi componere sedes :
 Sit licet immodicum frigus, vel maximus æstus
 Illic assidue : natura ubi tristitia fixit,
 Læta adhibet, miscetque sagax adversa secundis :
 30. Atque ubi fert morbos, medicamina debita gignit.
 Ergo ubicunque calor nimius reperitur, ibidem
 Non gelidi montes, non frigida flamina desunt,

Non

Non silvæ umbriferæ, & multis cum fontibus amnibus
Quæ valeant homines tanto defendere ab æstu.
Præterea est illic semper nox æqua diei,
Quæ solis radios æquato frigore frænât.
Unde fit ut zonam mediam non esse putemus
Desertam omnino: multos sed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
10. Zonæ etiam extremæ, quas non habitariet ajunt
Assiduis nivibus pressas, glacieque perenni,
Possunt nempe coli, ut ratio non frivola svadet.
Maxima namque locis lignorum copia in illis
Nascitur, & fiunt illic hypocausta, gravesque
Vestis, ex variis animantium pellibus, unde
Calfaciunt se mortales, hyemique resistunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec desunt illis alimenta, cibosque
Indigenas partim, partim illuc undique vectos
20. Accipiunt large, & dapibus vescuntur opimis.
Non igitur verum est, quod quidam Græculus inquit
Unius tantum zonæ partem, exiguamque
Naturam humano generi tribuisse colendam:
At reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
Piscibus atque feris duntaxat semper haberi.
Ab foret indignum certe hoc, natura minoris
Fecisset nos quam bruta, imperiumque dedisset
In terris majus quam homini & spatiosius illis.
Quare si qua fides adhibenda est vera loquenti,
30. Haud dubie tellus tota est habitabilis, & nil
Obstat quin possint mortales vivere ubique.
Naturæ auxilium in rebus non deficit ullis.
Ingeniumque hominis durissima quæque refringit,
Postremo, quoniam ad finem properamus, & horam
Jam dudum monet æthereos invadere pisces.

Propterea exponam paucis cur terra tremiscat,
 Quæ vis tanta illam quatiat, cogatque moveri.
 Scire igitur licet, innumeras vastasque cavernas
 Sub terris esse, atque illic quandoque creari
 o. Ingentes ventos: qui dum crudelia miscent
 Prælia, concutiunt terram, nimioque furore
 Congressi evertunt totas cum mœnibus urbes.
 Donec parte aliqua erumpant facto agmine, & auras
 Diffusi in vacuas non longa pace quiescant.
 Gignuntur vero hi venti telluris in alvo
 Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab unda.
 Quippe ignes in se multos magnosque perenni
 Tempore nutrit humus (dictu mirabile,) sed non
 alta tamen refero. Credet qui viderit Aetnam,
 o. Qui scatebras calidarum usquam spectarit aqua-
 t qui vitiferi bene noverit acta Vesuvi. (rum,
 Hos agitant ventos qui subterranea regna
 Ii manes habitant, cæcisque morantur in antris
 Non etenim nugæ prorsus, nec inania verba
 unt, quæ Stygii rebus memorantur Averni.
 Sempe locus nullus frustra est: habitatur ubique
 ab terris, supra terras, inque aëre & igni,
 i coelo & supra cœlum, est ubi regia summi
 aduperatoris, mundum qui possidet omnem.
 o. Musa vale: interea extremum meditare laborem.

LIBER DUODECIMUS.

Synopsis LIBRI XII.

*Immus Æther rerum terminus non est; sed extra cœ-
 lum est immensa sine corpore lux. Veterum somnia
 de triplici cœlo suis habitatoribus culto huc refe-
 runtur lucemque sine corpore esse posse probare an-*

*nititur: quia scilicet forma dat esse rebus. Quæ
que ideo lux corporeis oculis cerni nequit. Mira
quoque de formis sine materia occurrunt. Multa
innumera Divum Ætherem lucemque prædictam
habitant: quorum dignitatem vitamque describit
Æternam Atheis ruinam minatur. Justos piosque
ad rerum terrenarum despectum cœlestiumque
morem excitat, & spe vitæ æternæ solatur. M
dæmones facile ab hominibus ad colloquium ex
cantur, boni vero non adeo: quod tamen a rite p
rificatis aliquando impetratur. Quæ omnia
aliis perperam negari asserit. Gratiisque tam
dem Deo actis, totius operis finem facit.*

P I S C E S.

SUMME Deus, rex omnipotens, pater optimus
cujus
Tam pulchrum tamq; immensum sapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit, assidueque tuetur,
Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo majus, melius, speciosius, altius est nil:
Qui supra omne habitas cœlum: sine fine beatus
Mens mea nunc ac te cupiens conscendere, Musis
Non eget, aut Phœbo, aut Parnasso, aut fontibus illis
Vaniloqui quoscunque solent haurire poëtæ,
10. Magnifica insano scripturi somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioque favore
Est opus, atque alias sitientes quærimus undas?
Te voco, te imploro, te posco, te precor unum,
Ut cœpto jam pridem operi, extremoque labori
Aspires, tribuasque optatum attingere finem.
Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen

Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata aliis exponere possim,
Carminibusque meis æternum acquirere honorem,
10. Sunt qui extra cœlum credant nihil esse putentque
Ætheris in summo dorso consistere fines
Rerum, quos ultra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitate quiescat.
Quod falsum ratione mihi svadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, ubi definit æther,
Cur nil ulterius fecit Deus? an quia scivit
Nil facere ulterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? sed jure negatur utrumque:
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
20. Et nullum patitur divina potentia finem.
Non etenim res ulla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec seipse coërcuit ultro.
Magna loquor: tamen hæc ratio quoque magna pro-
bavit.

Si res ulla Deum finit vel terminat, ergo
Fortior est res illa Deo: nam quomodo posset
Efficere id, si non ipsum superaret agendo.
Quem finire cupit, quem circumscribere quærit?
At res nulla Deum superat, neque fortior ipso est.
Quare nec finire potest, nec se Deus ultro
30. Limitibus cinxit; quis enim sibi ponere finem
Vellet, quum posset liberrimus esse, suasque
Quantumcunque sibi libeat diffundere vires?
Nemo est qui cupiat sese fecisse minorem:
Imo omnes quærant majora capessere semper,
Atque aliquid semper jam partis addere rebus
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet, quum possit maximus esse,
Ac sine fine potens, proprium cohibere vigorem,
Sponte

Sponte sua, angustasque sibi circumdare metas :

10. Non decet hoc certe. Quare nec credere fas est

Esse Deo finem, si non accepit ab ullo,

Nec dedit ipse sibi: ut ratio jam nostra probavi

His ita præpositis, concludimus, infinitum

Esse Dei omnipotentis opus, ne vana potestas

Illius dici, & ne vana scientia possit.

Nam si extra coelum scivit potuitque creare

Plura quoque & majora Deus, sed noluit: ergo

Scire ac posse suum frustra est, & prorsus inane.

Si sciret quisquam, & si posset gnaviter artem

20. Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil unquam

Efficeret, frustra artificis sibi nomen haberet,

Et frustra propriam verbis extolleret artem,

Quæ non ars, imo deberet inertia dici.

Verum in divina natura credere par est

Esse nihil frustra aut vanum, pulcherrima quum sit

Quæcunque ergo Deus potuit, fecit quoque virtus

Ne sua vana foret, ne semper pigra lateret.

Sed quoniam potuit facere infinita, putandum est

Fecisse infinita, omnemque expleisse vigorem,

30. Nec servasse in se vanum vel inutile quicquam

Atqui infinitum corpus posse esse negavit

Doctus Aristoteles, ego in hoc assentior illi.

Quippe extra cœli fines non ponimus ullum

Corpus: sed puram, immensam, & sine corpore lucem:

Lucem qua nostri Solis longe minor est lux:

Lucem quam terreni oculi non cernere possent:

Lucem, quam ex sese effundit Deus infinitam.

In qua habitant cum rege suo dii nobiliores:

Cætera turba minor versatur in æthere semper.

40. Ergo triplex regnum est, ac mundi portio triplex

Cœlestis

Cœlestis, subcœlestis, quarum utraque fine
Clausa suo est, reliquam non ullus terminus ambit,
Quæ supra cœlum splendet lumine miro.
Forte aliquis dicet, nullum sine corpore lucem
Posse dari, unde extra cœlum lucem esse negabit:
Sed frustra oblatrat nobis frustra que resistit.
Nam ratio mea dicta probat, verumque tuetur;
Dic quæso, cur Sol lucet? num quod sua per se est
Lucida materia: an potius sua forma dat illi
10. Hanc lucem quæ tam vastum complectitur orbem?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse,
Ut perhibent phyfici: quibus & nos adstipulamur.
Forma igitur solis causa est, ut luceat: & non
Materia, a forma vis & decor effluit omnis.
Quod si corporeis formis lux tanta tributa est,
Cur in corporeis lucem posse esse negamus?
Præsertim quum sint puræ magis, & tenues, &
Participes multo uberius pulchrique bonique?
Ergo Deum formæ lucent vehementer: at illa
20. Lux non est oculis mortalibus apta videri:
Imo inter divos quo quisque potentior est &
Dignior, hoc etiam majori lumine fulget.
Non aurum, non gemmæ illis, non purpura honorem
Affert, ut nobis: lux est sua gloria divis.
Utque inter stellas multo nitidissimus est sol:
Sic inter divos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos;
Tanta ejus bonitas est, & sapientia tanta.
Forte etiam objiciet, subjectum esse aëra lucis,
30. Ac fundamentum: proinde aër est ubi nullus,
Extra oras cœli summi, lucem esse negabit.
Sed pariter nunc a vero decedit ut ante.
Non etenim est aër subjectum luminis, & non

Est (ut perverse arbitratur) in aëre lumen:
Imo aër contra est in lumine, si bene cernat,
Non quid Aristoteles, sed quid ratio asserat ipsa:
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in aedes
Obscuras, quatiatque aliquis tunc aëra, juxta
10. Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si vero ipse aër subjectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumque suo haud dubie subjecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa movetur
Assidue, mutatque locum illustratque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotusque manet, tæda currente per ipsum.
20. Quod si aër esset subjectum lucis, abiret,
Progrediens cum luce simul, numero unus & idem
Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit,
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Unde patet, quod lux non indiget aëre, tanquam
Subjecto: sed stare potest absque aëris usu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima, cujus
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atque illic tanquam in speculo comprehensa tenetur,
Nam veluti in propria sphaera non cernitur ignis
30. Sub luna positus, sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cælo,
Ignitæque trabes æstiva nocte micantes
Atque alia id genus humanas turbantia mentes:
Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole nitescit,
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est,
Quippe

Quippe ipsam talem fecit Deus, ut sua posset
Illic luc recipi & tota fulgescere in orbe,
Allatura diem, & vitam, bona plurima rebus.
10. Illa etiam lux divina est impressa aliorum
Divorum formis: quanvis non omnibus æque:
Ut non stellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis una alia, quanto hæc perfectior illa est.
Utque potest candela alias accendere plures,
Non tamen ipsa suum amittit minuitve nitorem,
Haud secus illa Dei lux inviolata, nihilque
Decrescens, alios impertit lumine divos.
Verum aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit,
An præter lucem, quam diximus infinitam,
20. Quicquam aliud quoque sit, magni extra mœnia
mundi.

Sic licet indignum, atque impar mortalibus ausis,
Ire tamen tentabo viam, quæ nulla priorum
Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesaurosque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet, solitoque favore juvabit.
Principio patrem rerum, auctoremque fatendum est
Esse Deum, atq; ipso omne bonum pulchrumq; creari.
Quin summū pulchrum atq; bonum vere ipse vocatur.
Ergo ubicunque manet Deus, illic gloria secum
30. Stat sua, omne bonum ac pulchrum reperitur
ibidem.

Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atque boni, totum illud cernitur extra
Cœlestes orbes, ubi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non ulla in talibus insit
Materia, haud ideo tamen entia falsa putato.
Nam sunt vera magis, magis & perfecta magisque
Pulchra his, materiæ quibus est data portio rebus,

Forma etenim quæcunque ipsam se sustinet, absque
Materiæ auxilio, longe est perfectior illa

10. Quæ sine materia per se consistere non quit.

Ergo illic formæ rerum sine materia sunt

Perfectæ ac puræ, quas nec longæva vetustas

Lædere, nec vis ulla potest dissolvere fati.

Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non

Corporeo in mundo omnipotens natura creavit.

Ex quibus emanant felicia gaudia divis;

Gaudia quæ nequeunt humana voce referri:

Gaudia quæ nullo possunt amittier ævo.

Has formas incorporeas divina Platonis

20. Mens olim agnovit: quamvis turba invida tantis

Scripta viri carpat, risuque illudat amaro.

Sed cunctis non nosse datum est mysteria divûm::

Pauci hæc percipiunt, mundi quibus annuit auctor,

Datque suum, ut possint speculari talia, lumen.

Postremo divûm sunt illic millia tot, quot,

Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas::

Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther:

Imo horum numerus numero non clauditur ullo:

Nam cur finitos fecit Deus, infinitos

30. Si potuit facere, ut sua gloria latior esset?

Præsertim quum sit prorsus sine limite mundus,

Ut supra ostensum, & stabili ratione probatum est.

Verum incorporei quum sint, omnique carentes

Materia, idcirco mutantur tempore nullo:

Non senio ægrescunt, & nil patiuntur amari.

Non somno aut esca utuntur, nullumque laborem.

Norunt. Perpetua est illis & læta juvenus,

Summaque libertas: nulli servitur ab ullo,

Nec quisquam cogit, nec quisquam cogitur: unum

10. Dun-

10. Duntaxat Dominum agnoscunt, Regemque Patremque

Communem cunctis: illum venerantur amantque,
Ultro illi adstant, parent ultro, atque ministrant,
Gaudentes, ejus laudes & facta canentes.

Quisque illi studet obsequio ac pietate placere.

Bella absunt, odio nullo invidiave laborant.

Pax æterna viget, concordia maxima, amorque

Mutuus est illis semper, nulla insidiarum

Suspicio, nullusve dolus sentitur ab illis,

Denique totius pars illa est optima mundi:

20. Quæque illic vivunt, sunt longe nobiliores

Quam qui habitant cœlum, & sacris versantur in astris.

Nam quanto inferior, terræque propinquior orbis

Quilibet est, tanto divos tenet ille minores,

Atque minora bona, & tanto est quoque vilior idem.

Unde ut qui supra cœli fastigia vivunt,

Sunt summe pulchri atque boni summeque beati:

Sic qui obscura habitant telluris viscera, summe

Turpes & pravi & miseri inveniuntur, & illic

Non temere esse olim finxerunt tartara vates:

30. Tartara, ubi scelerum mortales digna suorum

Præmia post mortem accipiunt, clausique tenebris

Æternis frustra requiem pacemque requirunt.

Sed quid ego in ventos effundo hæc verba, laborans

In cassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?

Usque adeo genus humanum delirat, ut esse

Nequaquam credat superos, infernaque regna.

Maxima pars ridet, si quis post funera dicat

Humanas superesse animas, & vivere semper.

Hinc est quod solis inhiant noctesque diesque

40. Divitiis: hæc est illorum maxima cura,

Ut fiant præ aliis auro gemmisque potentes.

Aurum omnes utcumque volunt, spes omnis in auro est,

Hinc currit furiosa audax in praelia miles.

Hinc natis, uxore, domo, patriaque relictis

Mercator maris undisoni per cœrula vectus

Velivola, pinu, extremas procedit ad oras:

Quisque dolis studet ac furtis, ut congerat aurum,

Aurum omnes cupiunt & amant, placet omnibus auro.

Nec pœnas metuunt ullas, ubi vita recessit. (rumo,

10. O prorsus terreni homines, solaque figura

Discreta a brutis! solum cognoscitis aurum,

Per quod nil differt a stulto vir sapiens, &

Quod plerumque malis fors improba donat abunde.

Discite nonnulla esse auro longe meliora,

Quæ stultis pravisque Deus concedere non vult.

Hæ sunt virtutes, pietas, prudentia, nec non

Iustitia, & junctis potior sapientia rebus.

Hæc bona quisquis habet, deus est mortalis, & idem

Immortalis homo, felix post fata futurus.

20. At qui non habet, & vitiis sese inquinat atris,

Morte obita in tenebras præceps rapietur avernas.

Hæc non sunt nugæ, aut fabellæ, aut somnia: sed sunt

Vera quidem, imo etiam verissima. Credite cæci,

Credite: væ vobis, si non creditis, abibit

Nam cito vita, & me verum dixisse scietis

Tunc demum, quum vos Plutonia regna tenebunt.

Ridetis nunc: sed risus vertetur amaras

In lacrymas, tristesque ferent hæc gaudia pœnas.

Tempus erit quum nudi, inopes, miserique jacebunt,

30. Auxiliumque humili ac lacrymosa voce rogabunt:

Multi, qui nunc divitiis regnoque superbi,

Præ se despiciunt cunctos hominesque deosque.

Unde o vos, quibus est cordi iustumque piumque,

Sortiti

Sortiti meliorem animam, divina propago,
 Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ fors
 improba largiri stultis solet atque scelestis,
 Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
 Ne multum curato, & spem ne ponite in illis.
 Quærite duntaxat quantum vitæ exigit usus
 10. Exiguum sat erit: contenti vivite parvo.
 Sed sit vester amor cœlum, cœlestia totis
 Viribus appetite, huc omnes intendite sensus:
 In cœlo sunt vera bona & durantia semper,
 Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
 In terris quæcunque placent, sunt omnia nugæ,
 Quas stulti & terreni homines, pecudumque sodales
 Optant in primis, atque hæc bona maxima censent:
 Propter quæ subeunt discrimina mille, cientque
 Prælia, & opponunt stultissima pectora morti:
 20. His sese extollunt, scarabæi stercore gaudent:
 Vilia delectant viles, & turpia turpes.
 Terrenis igitur terrena hæc linquite: porci
 Lætentur cœno, placeant cœlestia vobis.
 Magna decent magnos: sunt fortia fortibus apta.
 Terra breve hospitium est: patriam Deus æthere
 vestram

Constituit: patrias optate revisere sedes.
 Ut quum corporeo egressi de carcere edendos
 Liqueritis canibus vestros, aut vermibus artus,
 Illic possitis felices vivere semper.
 30. Exempti a carne immunda, membrisque caducis,
 In quibus inclusi, multos fortasse labores,
 Et multos morbos, & tristia multa tulistis,
 In mortis regno, lacrymarum valle manentes.
 Nomine enim tali digna est hæc terra vocari,
 Quæ mundi stabulum & genitrix, alitrixq; malorum

Regnat ubi insanus dæmon, scelerum pater & rex
Propterea memores mortis vos esse frequenter
Convenit, & versare animo quam proxima sit mors
Semper, & immineat, teloque minetur adunco.
Quam de improvviso invadat, quam sæpe juventam
10. Occupet, & pulchros importuna auferat annos
O fragilis nimium, innumerisque obnoxia vita
Casibus, o nimium brevis atque incerta, recedens
Fumi instar! nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu
Cras ego: sic demum paulatim extinguimur omnes
Non secus ac pecudes, lanis quas servat ovili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, potest cras alias, sic denique cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
20. Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cujuss
Principium est fletus, medium labor & dolor, at mors
Finis. Quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate, ubi nullus
Est fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors
Nempe hæc vos manet: hæc dabitur post funera vobis.
Qui vitia odistis, sancteque Deum coluistis:
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, purique fuistis.
Forte aliqui ex his, qui credunt intra æthera & extra
30. Esse deos, vellent artem quoque discere (si qua est)
Per quam illos possent affari, illosque videre.
O quam sublime hoc, & quam mirabile donum est,
Quo nihil in terris homini contingere majus
Posse puto: at pauci tanto dignantur honore.
Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facile alliciunt precibus, sacrisque, peractis.
Cum procul a terris non sint, & in aëre vivant,
Atque hominum coetus videant adeantque frequenter

Imo ultro apparent multis, ultroque ministrant:

10. Et juvenum magno interdum capiuntur amore.

Dii vero ætherei terras odere, hominumque

Res dedignantur cognoscere, & impia facta

Ipforum destantur, renuuntque videre:

Quippe quibus bene compertum est quam stulta &
iniqua

Sit natura hominum, quam fallax, perfida, & audax,

Contemptrix, spretrix; blasphematrixque deorum.

Quare compellare ipsos, & cernere coram,

Difficilis nimium labor est, & gratia rara:

Quandoquidem occludunt humanis vocibus aures

20. Avertuntque oculos ab eorum muneribus, qui

Postquam se furtis ditarunt atque rapinis,

Particulam exiguam rerum non jure suarum

Addicunt templis, cœlum venale putantes.

Obipedes asini: divos censetis avaros?

Et gemmas cupere, & fulvo, latariet auro?

Aut vestri auxilii, vestrique favoris egere?

More hominum donis corrumpi creditis illos?

Non corrumpuntur pretio, nec munera curant,

Cum sint felices, atque omni ex parte beati.

30. Cum sua sint quæcunque tenent, tellus, mare, &
æther

Quomodo quæ sua sunt divi donare potestis?

Nonne ipsi potius donant hæc omnia vobis?

Ergo cum precibus flecti donisque recusent,

Ardua res nimis est illis præsentibus uti.

Ardua sed quanquam res est, tamen aggrediemur:

Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur,

Principio causas quibus ipsis gratificari

Possimus superis, investigare necesse est:

Nam neque divitiis, neque nobilitate moventur,

10. Non regno, imperiove ullo, clarisve triumphis.
 Nec curant, si quis forma vel robore præstet.
 Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
 Audire, aut saltem dignantur cernere quenquam:
 Unde alia est quærenda via, ut mereamur eorum
 Conspectu alloquioque frui. Mea carmina forsitan
 Hanc monstrare viam poterunt, artemque docere:
 Si modo tam pulchris adspirant numina cœptis.
 Prima est mundities animique & corporis, ob quam
 Diis homo fit gratus, divumque meretur amorem.
 20. Quippe omne immundum odere, & vehementer
 abhorrent.

Usque adeo ipsorum pulcherrima & optima vita est,
 Quare danda opera in primis, ut simus ad ungven
 Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus ullis,
 Veste atra exuti, & niveo candore decori.
 Candida conveniunt superis, at manibus atra.
 Difficile hoc fateor: nam quis sine crimine vitam
 Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
 Cuique suum impressit vitium natura, nilque est
 Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.
 30. Sunt quædam peccata tamen tam frivola, tamque
 Exigua, ut prope nil offendant lumina divum:
 Unde his non indignantur: nam talia non sunt
 Ulcera, sed tanquam specioso in corpore nævi,
 Quæis facile indulgent veniam pia numina, quando
 Norunt quam infirma & fragilis natura hominum sit.
 At noxis gravibus valde offerendum, & omnes
 Oderunt, spernunt, detestanturque scelestos,
 Nec tales audire volunt: nisi se prius ipsi
 Mundarint multis lacrymis peccata lavantes,
 30. Abstulerintque atras maculas candore reducto,
 Et veniam precibusque piis animique dolore

Quæsierint, iterum virtutis calle reperto,
 Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
 Antiquas solet exuvias deponere serpens:
 Qui renovatus abit, spolio inter saxa relicto,
 Et caput in cœlum attollens, animoque superbus
 Ingeminat trifidis horrentia sibila lingvis.
 Sic dii placantur, sic se, quum rite vocantur,
 Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.
 O. Est aliud tamen addendum, niveoque colori
 Ungendus roseus, facies pulcherrima tunc est
 Quum porphyriaco variantur candida rubro.
 Quid color hic roseus sibi vult? designat amorem,
 Quippe amor est igni similis, flammæque rubentes
 Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
 Ergo opus est præter jam dicta, ut numina amemus
 Væementer: nam quisquis amat, fit dignus amari.
 Quisquis amat superos, & pure vivit, ab illis
 Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
 O. Quodque petet, tandem accipiet, fietque beatus.
 Sed quis amat superos? an qui desiderat hujus
 Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
 An qui in deliciis volucres habet? & canibus rem
 Insanus patriam vel equis oblimat alendis?
 An qui omni studio fumosos ambit honores,
 Histrio fortunæ, & residens in culmine bubo?
 An qui in divitiis confixit, & omnibus illas
 Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat?
 Credite: qui terrena volunt, cœlestia nolunt.
 O Nemo potest dominis recte servire duobus.
 Candida quisquis amat, contemnat nigra necesse est,
 Frustatur tenebris, qui solis lumine gaudet:
 Et cui dulce placet, non delectatur amaro:
 Qui ad terram accedit, cœlum fugit: æthera amare
 Nemo

Nemo potest, nisi sit terrano exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci contemnere possunt
Hæc terrena, alisque animi se attollere coelo.
Cur? quia difficile est, fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atque levem quemcunque laborem
10. Quid majus quam præsentis agnoscere divos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignavi vellent lucrari, & scalpere ventrem:
Difficile est virtutis iter: tamen impiger illam
Assequitur, nec non pretium virtutis honorem,
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles.
Ignavus vero ac timidus sine laude jacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, ut nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
20. Prospera succedent vivis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram, quam relinquere oportet
Momento exiguo? cæci, fugitiva putamus
Æternis potiora bonis: quæ insania nostra est?
Postremo reliquum est ut crebris supplicibusque
Insistat precibus, qui vult commercia divum.
Non satis est petuisse semel: multumque diuque
Orandum est donec longo post tempore victor
Ac voti compos divina luce fruatur.
Non annosa uno quercus deceditur ictu,
30. Non stilla una cavat marmor, neq; protinus uno ec
Condita Roma die: segetes, animalia, sylvæ
Paulatim fiunt, longoque augentur ab ævo.
Tu tantum tamque insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplo? fieri, minimoque labore
Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare; & coram auscultare vicissim.
Nonne deos longe meliores regibus esse

Censes? cur igitur venient nisi sæpe vocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
O. Quocirca nos ne pigeant bis terque quaterque
Quaque die ingeminare preces, superosque rogare,
Ut si dignentur quandoque ostendere nobis,
Alloquioque suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, venient, mihi credite, tandem
Nosque suo adventu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cælo secum sine fine tenebunt,
Est ubi vera salus, & felicissima vita:
Tunc ire ad mundum archetypum sæpe, atque redire,
Cunctarumque patrem rerum spectare licebit:
O. Quo melius nihil esse potest, neque pulchrius us-
quam,
Qui cujusque boni ac pulchri fons, auctor, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, ut illi
In terris posito divi apparere, loquive
Dignentur, meque arbitrantur fingere nugas.
His facile ignosco. Neque enim dedit omnibus unum
Natura ingenium: quidam cœlestia semper
Mente agitant, semperque aliquid sublime revolvunt
Nonnulli tantum quæ sunt mediocria curant,
Nec procul a terris multum se attollere gaudent.
O. Innumeri tellure jacent, nec surgere possunt
Omnino, totoque animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spatiantur in aëre quædam
Sublimi, & levibus pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est si nostris credere dictis
Turba nequit: siquidem turbæ crassissima mens est.
Vera tamen sunt quæ dixi: nam quomodo quisquam
10. Monti-

10. Montibus in rigidis inter deferta manere
Solutus sponte sua, & tam duram ducere vitam
Posset? nempe brevi rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blande, tanto mærore levaret.

Credite, qui loca sola colit, defertaque vitans
Humanos coetus, aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum..

Hoc pacto priscos olim vixisse prophetas
Fama refert: multos etiam post funera Christi
Quos sanctos dixere, patres: & tempore nostro

20. Complures tali funguntur munere vita.
Hos tu homines, cum prudenter sciteque loquantur
Cum faciant miranda, & cum ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendosque putabis?

An magis afflatus divino numine credes?
Præterea multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos videre beatos.

Credere cur nolim, cum sancta Ecclesia dicat?
Non sunt nugæ igitur, sed consentanea vero,
Posse hominem affari divos coram, atque videre:..

30. Quod reor esse bonum summum, finemque bonorum

Cunctorum quæcunque homini contingere possunt
Donec præsentis vitæ freta turbida fulcat,
Cum verè elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secum hæc tria, quæ sibi semper
Sunt propria, mentem, sensum, motum, æthereas
oras

Exultans petet, & felix perfecte erit illic:
Quippe habitans cum diis, Deus efficietur & ipse
O cælum immensum, o pulcherrima regia divum
Quam pura es, quam perspicua & mirabilis, & quæ
40. Undique sideribus variis ornata renides,

Regia cunctarum plenissima deliciarum.

Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat

Terra, hominum locus ac pecudum: velissima
mundi

Portio: quid de te censendum? stant ubi sancti

Coelicolæ, rerum domini, regesque beati?

O utinam postquam mea tristia fila sorores

Lanifica implerint, liceat, mihi corporis hujus

Exempto latebris, illuc accedere, & illic

Deliciis tam mirandis sine fine potiri.

o Jamque ego Zodiaci divino munere nostri

Sidera librorum numero duodena peregi:

Longum opus, & studio longoque labore

Confectum tandem, atque extremo limite clau-
sum.

Quas tibi agam grates, o mundi maxime princeps,

Qui me jussisti tam pulchra & grandia cœpta

Audere, audentique animum viresque dedisti?

Gloria lausque tua est, si quid mea pagina pulchri

Continet atque boni: pulchrum namque omne bo-
numque

Ex te oritur, tu principium finisque fuisti

o. Tanti operis, tu rexisti mentemque manumque.

Gratulor ergo tibi soli, tuus est honor omnis,

i quam tamen mihi debetur mercedula: posco

Te Deus hoc, ut quanto aderit meta ultima vitæ,

Vitæ, quam noctis per inania somnia duco:

Quam redeunte die varius labor urget & angit:

Vitæ, quam nemo sapiens non novit amaram:

arcere digneris misero mihi, crimina delens

Omnia quæ admisi (heu) mentis caligine cæca,

atque animam patiare meam requiescere cœlo.

o. Tu liber interea diversa per oppida curre,

Invidiam subiture gravem: nam multus ubique
Oblatrator erit, cujus lacerabere morsu.
Non deerunt certe, qui cum nil edere possint
Dignum laude, tamen gaudent male dicere semper
Carpendisque aliis famam venantur inanem:
Hos tu lividulos catulos, orisque maligni,
Exosus refuge, & doctos inquire bonosque,
Qui pauci sunt: sed paucis potes esse beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
10. Hos reverenter adi, & merces his exere nostras
Quas si laudarint, satis est: quid cætera dicat
Turba parum cura, & vulgi convicia ride.
Judicium vulgi insulsum, imbecillaque mens est
Stulta placent stultis: obsonia quisque palato
Digna suo quærit, non omnibus una voluptas:
Sed docti atque boni quæ sunt pia, vera & honesta
Auscultant; avidæque legunt, discuntque libenter,
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præsagia fallunt)
20. Gratus eris, vultuque hilari spectabere ab illis.
Vade igitur felix liber, & longissima vive
Tempora: quumque meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diversaque regna superstes
Quære, studeque meum late diffundere nomen.

F I N I S.

INDEX

Rerum & Verborum toto hoc opere memorabilium.

Primus Numerus paginam, secundus versum denotat.

A Canthis	39. 5	Aëre animalia an etiam corporea	155. 34
Acheloi cornu ab Hercule fractum	43. 14	an moriantur	156. 3
Alcidis nobilitas	120. 19	quali sint specie	156. 8
Adversi sagitantia quædam nitescere	207. 7	Æschili mors	187. 3
Eacus	215. 18	Æstatis incommoda	133. 13
Egoceros, vide Capricornus.		Æternum per se præter Deum nihil	288. 10
Egrotanti quæ observanda	105. 24	Æther adamante durior	282. 11
Eluri aviculæ insidiantis descriptio	271. 18	Æther an rerum finis	303. 10
Eolus ventorum rex	220. 12	Ætheris decora	142. 3
Ær an vacuus	150. 13	Æthera neque igne neque glacie infestari	271. 23
Ær hominum sedes	154. 23	Ætherei incolæ immortales	156. 4
Ær ens & corpus	150. 15	Æthiopum descriptio	226. 9
Æris corpus fluxum	281. 29	Æthnæ æstus	5. 12
Æris tenuitas penetrabilis	167. 26	Affectus in homine menti contrarius	45. 10
Ærem dæmonibus esse refertum	114. 28	Affectus mentis lumen obscurant	161. 11
Ære sensus verti	151. 44	Affectus morborum causæ	105. 12

Affectus mentis stimuli		Ambitio multis ad virtutem calcar	129. 119
	45. 14	Ambitio Romanorum in petendis Magistratibus	129. 227
Affectuū ebrietas	134. 38	Ambrosia	291. 33
Affect. sedes cor	165. 19	Amicitia & lis in rerum primordia	160. 118
Affectuum vis in animum	172. 13	Amicitia inter paucos firmior	75. 226
Affectibus quomodo recte utendum	45. 23	Amicus ita amandus, ut qui hostis fieri possit	65. .
Affectus in oculis apparere	166. 25	Amici in rebus adversis	68. .
Affectus quomodo prodatur anima	164. 30	Amicorum usus tam in adversis quam prosperis	68. 110
Aganippe	2. 9	Amygdala	38. 11
Agilitas	69. 8	Ammon	268. .
Agricultura ob voluptatem	32. 20	Amor adversantibus facti qualis	63. 33
Agriculturæ laus	93. 28	Amor civilis & communis qualis	75. 33
Alcinoi pomaria	14. 12	Amor durabilis quis	75. .
Alcumistica ars	250. 13	- igni similis	315. 11
Alexandri Regis ebrietas	49. 7. Ejusdem interitus	Amor in plures divisus debilior	75. 11
	113. 18	Amor naturalisne, an quo virtute constat durabilior	75. 1. seeq
Alexandri solvendus nodus	186. 15	Amor occultandus	65. 11
Amanti levis labor omnis	259. 27	Amor pacem gignit	677
Amantibus metuenda invidia	65. 10		14
Amaracus	38. 32		Amco
Amaranthus	38. 28		
Amari volenti quæ obfervanda	75. 28		
In ambiguis rationi credendum	287. 19		

Amor quomodo fiat 165.	Anima quid 169. 18. 28.
17	& 33. an mortalis 260. 34
Amor paratur obsequio	Anima an una cum cor-
72. 14	pore interire credenda
Amor res divina 66. 10	169. 38. an recte har-
Amor voluntatis motus	monia dicta 173. 12
68. 19	Anima an una tantum in
Amoris calcar 259. 29	orbe 174. 25
Amori omnia obnoxia	Anima fortunæ non ob-
66. 15	noxia 197. 11
Amorem verbis, quam	Anima hominis divina &
rebus quærere, tutius	immortalis 174. 10. in-
ac levius 73. 14	dividua & immateria-
Amore mundum, & quæ	lis 169. 33
in mundo sunt, omnia	Anima quomodo æterna
fervari 66. 30	& divino semine nata
Amore pacem constare	deprehendatur 174. 39
68. 2	Animæ cum corpore cer-
In amore quanta vis fati	tamen 173. 26. & 218. 2
57. 12	Animæ immortalitatem
Amore sincero nihil in	credere salutis funda-
hac vita melius, aut	mentum 170. 10. seq.
dulcius 68. 5	Animæ sol, mens, sensus
Amores fato jungi ac sol-	autem sidera 169. 12
vi 63. 21	Animam mortalem esse
Amphion 41. 2	quibus rationibus a-
Anacreontis mors 187. 34	struere conentur 173. 30
Anaxagoras divitiarum	Anima quomodo a Spiri-
contemptor 24. 13	tu Sancto sublimetur
Ancylia 39. 29	259. 34
Angelos invocatos mul-	Animas non sponte ma-
tum apud Deum posse	las esse, neque per se in
233. 38	vitia labi 216. 22
Angvitenens sidus 275. 26	

Animalia perfecta & im-	sed naturam dare	122
perfecta		22
Animalium creatio	Animum turbat sensus	
Animalibus motus causa		172. 11
quæ	Antenor's urbs	171. 33
Animus a corpore solu-	Antheus	43. 11
tus perfectior	Anti - Christi solutio	
Animus corpore dignior		243. 22
	Anticyra	134. 13. 18
Animus divinæ naturæ		184. 16
similis, ideoque im-	Antilochus	138. 11
mortalis	Antipodes	13. 13. 18
-- incorruptibilis		299. 11
Animus qua ratione co-	Aplastus Dæmonum rec	
lendus	ejusq; descriptio	221. 33
Animi a sensibus revoca-	Apollo Cyrrhæus vate	
tio		205. 33
Animi bona	Apollo Delphicus	53. 22
Animi virtutes ibid. II. &	Apollo medicus	253. 33
cultura quæ	Apollinis numen	2. 1
231. 10. &	Apuliæ muscæ	244. 22
232. 7	Aqua morborum caus	
Animi culturæ incum-		105. 11
bendum	Aquilo	149. 10. 142. 8
Animi morbus qualis	Arabs mollis	37. 22
	Arena quomodo musci	
Animi munera quanto	insidietur	44. 20
corporeis præstantiora	Arborum diversa fors	
		195. 10
Animi vim corpore de-	Arborum omnis generis	
bilitato crescere	catalogus	38. 8. seqq
Animo & corpori com-	Arctophylax	275. 22
munes esse motus	Arcturus	276. 20
165.	Arete Dea	41. 32. & 44. 33
29	Are-	
Animum non parentes		

- Aetes filius Timalphes 59. 32 & 213. 7
 Arietis signi stellæ quot 277. 12
 - ejusdem ortus 278. 36
 Ariminus fluvius 241. 19
 Arion citharædus 40. 40
 Aristæi armenta 14. 10
 Armorum detestatio 190. 31. 251. 30
 Ars omnis ex usu 102. 28
 Arvisia 18. 11
 Asini sidus 277. 19
 Asini bipedes 228. 36
 Astræa 227. 6
 Astrum quodlibet terra & mari majus 154. 13
 Astrorum imagines variæ ab astronomis fictæ 285. 13
 Astrorum magnitudo ibidem.
 Astrorum vis 284. 28
 Astronomia disciplinarum pulcherrima 246. 24
 Astuti plures quam prudentes 228. 1
 Astutorum imperium ferreum seculum 228. 3
 Atlas 37. 26 & 60. 16
 Atlantides 277. 15
 Atomī, animæne an corpora 169. 30
 Avaritia cavenda 236. 24
 Avaritia pestis & erinnyes 26. 8
 Avaritiæ stagnum 221. 23
 Ex avaritia quæ mala nascantur 26. 12. seq. 236. 25
 Avarus omnis sceleratus 205. 10
 Avari descriptio 14. 25
 Avari impietas 27. 13
 Avaro nil pejus 236. 29
 Avarorum dæmon apellatus 221. 32
 Auctoritas magnorum virorum, quantum sæpe judicio obstet 181. 12
 Audaces faciunt spes & amor 259. 29
 Auditus animæ vis 167. 7
 Aulicæ vitæ detestatio 95. 16
 Auricularis digitus 229. 32
 Auroræ descriptio 220. 30
 Aurum unde 118. 23
 Auri vis quam legum & juris major 96. 38
 Autumnus 183. 19
 B.
 Bacchus Tartari & Megaræ filius non Deus 49. 14
 Bac-

Bacchi currum tigres tra-		Bonorum & Doctorum	
hunt	78. 11	voluptas	320. 11
Balena homini paret	12.	Bonis hominibus nihil	
	25	mali accidere posse	203
Barbæ gratia	55. 37		12
Beatus quis habeat	82. 22	Bonis omnia cedunt	ii
Beatus quis	25. 12	bonum etiam mala	207
Beatus vocandus quis			
	82. 25	Bonis plerumque adversa	
Beatum animum non res		fortuna	173. 4. unod
efficit	23. 1		202. 13
Bellum quatenus licitum		Bonum duplex	203. 11
	251. 15	Bonū omne a Deo	319. 22
Bello nihil turpius & ho-		Bonum summum, Deco-	
mine indignius	251. 20	rum conversatio	318. 22
Bellorum studiosi qui	251.	Boni summi cognitio vve	
	30	ra Sapientia	13. 12
Bilis iræ materia	164. 20	Bona corporis ac fortuna	
Blande vincere prudentia		quare pluris fiant bona	
	78. 12	animi	203. 22
Blandiri perniciosissimum		Bona externa nugæ	311. 11
pueris	104. 12	Bona quorum bonus u	
Bong nemo sponte	124. 11	sus	206.
Bonus diis amicus	206. 15	Bona duplicia	203. 11
Bonus vir Phoenix	72. 24	Bona vera quænam	24. 11
Bonus vir sua ipsius con-		Bonorum tria genera	6. 11
scientia contentus	130. 12	Bonorum fons prima cau	
Bonum virum etiam in-		sa	198. 22
doctum pluris facien-		Bootis occasus	279.
dum esse quam malum		-- ortus	ibid
quemlibet eruditum	8.	Boreas serenifer	220. 11
	30. seq.	Borealia signa	273. 11
Boni pluribus malis ob-		Briareus	191. 33
noxii	125. 15	Britanni	79. 12

C.			
C œlibatus an conjugio		ad Cœlum omni studio	
melior	95. 25	contendendum	311. 23
Cœlibatus culpatur	61. 1	in Cœlum paucos venire	
Cœlibatus sapientem de-			244. 10
cet	150. 28	Cœlum petere terrenis re-	
Cœlum an æternum	292.	bus gravato non licere	
26. an cœperit olim, ib.			238. 9
- æternum esse	282. 8	Cœlo quo quidque pro-	
Cœlum an colonis vacu-		pius eo nobilius	150. 18
um	290. 20	Cœlestes orbes quinque	
Cœlum an rotund.	284. 3		271. 19
Cœlum bonorum sedes		Cœlestia corpora an ma-	
	264. 29	teria constent etiam	281.
-- Dei regia	301. 28		36
-- Deorum sedes	154. 26	Cœlestium corporum ad-	
Cœlum durone & solido		miranda celeritas	291. 18
corpore constet	281. 29	Cœlicolorum corpora te-	
Cœlum oceanus rerum		nuissima	291. 6
pater	245. 12	Cæsaris stirps extincta	
Cœlum quid	284. 26		121. 9
Cœli a stellis diversitas		Calanus	140. 28
	284. 33	Calliope Orphei mater	
Cœli ambitus	271. 16		115. 2
Cœli corpus non opacum		Calor an motus causa cor-	
	282. 29	poribus	160. 1
Cœli imagines ab astro-		Calor natus	164. 25
nomis fictæ	285. 13	Calore alia solvi, alia in-	
Cœli laus	318. 38	durari	207. 31
Cœli motus a diisne an		Canis majoris ortus	279.
per se	287. 21. quatenus	26. occasus	280. 27
æternus	288. 10	Canes duo sid.	276. 5
Cœli potentia in res na-		Canicies præcox ex mœ-	
scentes	245. 8	rore	107. 34

Carnis adversus mentem pugna	193. 12	Cent. fidus	280. 12 &c
Cassiopeiæ fidus	275. 20		281. 17
ejusd. occasus	276. 21	Census mediocris commendatio	94. 100
Castalius fons	53. 21	Centrum est anima	169. 344
Castè vivere salvis ingvibus quorumnam	61. 25	Centrum mundi terra	149. 144
Castos haberi, qui sunt cauti	61. 32	Cephei fidus	249. 215
Casus quid	181. 4	Chamæleonta pasci aëree	291. 133
Casus in nobis est non in rebus	183. 10	Charybdis	42. 300
Casus in orbe nihil juris habet	183. 33	Chimæra	35. 199
Casus incertitudo	181. 25	Chirag. ex ebrietate	491. 233
Casune an fato omnia contingant	175. 33	Chirurgi quam clinici ares certior	206. 88
Casuum diversitas quibus homines sunt obnoxii	134. 27	Christi præcepta	138. 244
Cato	24. 17	Chronicus ortus seu occasus	278. 244
Catonis nobilitas	121. 32	Cibi usus quis	24. 322
Causa prima bonorum fons, ut malorum postrema	198. 28	Ciborum luxus	17. 311
Causæ primæ effectus unus & qualis	179. 23	Cicero Arpinas	19. 144
Causarum aliæ viliiores, aliæ nobiliores	178. 22	Ciceron. nobilitas	121. 322
Causarum nexus & ordo	178. 18	Cilices	79. 233
Causarum ut quæque prior ita dignior	ibid.	Circe	110. 188
		Circe Ulyssis focios im- porcos mutavit	43. 355
		Clementiæ expers nomen homo sed lupo	237. 288
		Clementis Papæ apparatus ad tollendum Lutherum	269. 11
		Ejusdem cum Cæsaree conventus	241. 311
		Cogno-	

Cognoscendi vis animæ maxima 166. 35	Corpus an possit esse in- finitum 304. 28
Colloquia turpia vitanda 265. 10	Corpus animæ carcer 217. 22
Commercii pestis 245. 30	Carceris instar moles 147. 13
Commercia prava bonos mores corrumpunt 103. 30.	Corpus tantum locum occupat 155. 40
Cometæ ubi appareant & qua de causa 296. 30	Corpus mutantia 266. 18
Comœdiarum usus 8. 15	Corpus omne quantum & quale 146. I. compo- situm materia & forma constans finitum 146. 8
Compater observandus ei, qui suspectam habet uxorem 100. 7	Corporis bona 203. 18
Conceptionis vis, talem quemque esse qualis in utero concipitur 102. 18	Corporis humani misera conditio 266. 18
Conditio aliis felix, aliis adversa, an & fato con- tingat 194. 20	Corporis illecebræ fugien- dæ 134. 37
Conjugium vid. Matrim.	Corporis vita qualis 263. 32
Conjugium an Cœlibatu melius 95. 25	Corporis qualis habenda ratio 247. 7
Consciens sibi bene nihil timet 4. 27. contra qui male 4. 32	Corpori & animo com- munes motus 165. 29
Consules Rom. olim ab aratro designati 24. 20	Corpore debilitato cresce- re vim animi 171. 15
Contagio 105. 18	Corpora cuncta ex mate- ria & forma 281. 32
Contraria contrariis cura- ri 105. 33	Corp. viventia quomodo grandescant 163. 19
Contraria semper pugna- re se non corrumpere 255. 16	Coronæ sidus 275. 20
	Corvus sidus. 276. 8
	Cosmicus ortus & occa- sus 278. 20

Credendum non cuivis	287.13	Dæmones arte magica aa	
Credulos facile decipi	34.	hominibus cogi	268.
	35	Cryſtallo includi	298.11
Crapula vitanda	247.13	Dæmones lunæ regionem	
Crapulam comitantes		incolentes	267.38
morbi	ibid.	Dæmones mali an ſint	2199
Crater ſidus	276. 7. ejusd.		22
ortus	279.33	Dæmon. mali nigri	220.33
Cryſtallo dæmonem in-		Dæmoniorum malorum	
cludi arte magica	268.16	ſedes ubi	219.11
Culturæ vis	102.22	Debilia paſſim robuſtiorum	
Cupido II. 9. Veneris fili-		libidini obnoxia	
us 62.17. omnium do-			125. 200
mitor	ibid.	Delphin ſidus	275. 288
Cupido non Bacchi filius		quod etiam Deltoton	
	63. 19		277. 55
Cupido voluptatis comes		Democritus opum con-	
40. 2. ejusd. deſcriptio		temptor	24. 40
ibid.		Demosthenes fabri filius	
Cyclopes	10. 17		121. 388
Cyllenes gygas	214. 1. in	Demosthenis nobilitas	121
montem	ibid. 23		388
Cynofura	275.18	Deſidiæ nullam dari lau-	
D	D.	ream	12. 22
Ædalus	5. 20	Deucalion	253. 177
Dæmon malus cœlo eje-		Deus an aliquid imperfe-	
ctus inter lun. & terr.	267. 37	ctum efficiat	179. 211
Dæmon quare ſublimiore		Deus an corporeus	146. 77
mente præditis inſenſi-		Deus an malorum cauſa	
or	199. 16	197. 15. Eod. autore nil	
Dæmon ſapit	186.10	mali fieri	199.11
Dæmon terris præſidens		Deus bonorum omnium	
	198. 3	cauſa	144.34
		Deus cunctarum rerum	
		& au-	

& auctor & finis 86.10	iam pessima 181. 32
Deus fati auctor 192. 33	Deum nullum esse ma-
Deus est per se vivens	lum 186. 3
145. I	Dii an in terris appareant
Deus incorporeus 146. 25	hominibus 317. 22
Deus mentis arcana re-	Dii maxime liberi 287. 30
spicit 127. 34. non pre-	Dii quorum munera re-
tio, sed amore colen-	spuant 314. 37
das 99. 30	Dii sæpe invocandi 316.
Deus omnis boni & pul-	24
chri fons &c. 144. 38	Deorum cibus & potus
Deus semper bonus ac po-	291. 31. vita & voluptas
tens 292. 37. & 294. I	quæ 127. 38
Dei arcana nemini cogni-	Deorum formæ 305. 19
ta 158. 25	Deos affari & videre pau-
Dei consilio omnia fieri	cis concessum 185. 22
184. 3	312. 30. & quibus con-
Dei invocatio 211. 5	cessum 185. 23
Dei lux 306. 26. & 34	Deos esse utilitas persva-
Dei non obliviscendum	det 99. 33
234. 37	Deos non solum in cælo
Dei opus infinitum 304. 13	sed & in aëre complu-
Dei scientia infinita 303.	res 304. 39
19	Deos placandi ratio 314.
Dei summi inter reliquos	18. seqq.
splendor 305. 20. seqq.	Dialectica vincula 106. 26
Deo placere studendum	Digitus medius infamis
257. 8. & qua ratione	227. 6
314. 18	Dionysii tyranni celebre
Deo ut quidque similis,	factum 17. 10
ita diuturnius 288. II	Dipsados venenum siti-
De Deo quid meditan-	ferum 222. 13
dum 233. I	Disciplinarum præcipuæ
Deum nosse omnia et-	quæ 246. 25
	Disci-

- Disciplinis strenue incumbendum 246. 29
 Dissimulare qui nescit, vivere nescit 73. 36
 Divina voluntas duplex 193. 29. semper eadem 288. 22
 Divin. auxiliū ante omnia implorandum 211. 3
 Dives quis 247. 34
 Divitis virtute carentis descriptio 248. 15
 Diviti malo an bonæ divitiæ 204. 32
 Divite avaro & stulto nihil intolerabilius 205. 14
 Divitum luxus in vestitu 18. 28
 Divitum pericula 17. 23
 Divitiæ summum bonum an sint 13. 33. & 25. 21
 Divitiæ malorum hominum non bonæ 204. 30
 Divitiæ ob quid petendæ 20. 25
 Divitiæ quales sui cultores reddant 23. 30
 Divitiæ quomodo acquirendæ 247. 28
 Divitiæ spernendæ 236. 23 & 237. 11
 Divitiæ veræ quæ 237. 18
 Divitiarum abusus nostro seculo 27. 5
 Divitiarum vanitas 15. 277
 usus quis esse debeat 25. 266
 Divitiis felicem vitam agere difficile 247. 31
 Doctrina improbi, inlani gladio similis 204. 199
 Doctrinæ usus & premium 8. 300
 Doctrinæ sedulo incumbendum 241. 33
 Doctrinam ex fato contingere 188. 183
 Doctus iniquus, ut furiosus habens gladium 246. 34
 Docti & æqui victus qualis esse debeat 247. 10
 Docto evasuro labore ac studio opus est 126. 28
 Doctumne an bonum esse præstet 8. 30
 doctum pariter probumque esse egregium 246. 32
 Doctorum & bonorum voluptas quæ 320. 16
 Doctis nunquam deesse necessaria 21. 41
 Dolor ad mentem revocat 207. 15
 Dolor nullus ubi nullum iudicium 162. 29
 Dominis duobus servire nemo potest 315. 30
 Doro-

Dorophonus	215. 9	Deum & alia multa	
Doxa ejusque ex Jove filii			147. 25
	ibid. 8	Epicuri descriptio	30. 20
Dryades	37. 28	Epicuri Philosophia seu	
E.		disputatio de summo	
E brietas quantum men-		bono	31. 17
ti obstat	48. 10	Epicuro anima mortalis	
Ebrietas visum turbat	ibid.		34. 14
	20	Errantia sidera	296. 19
Ebrietas vitanda	ibid. 27	Error facile imitabilis	181.
Ebrietatis detestatio	ib.		12
Ebrietatem qui morbi		Eruditorum nugæ	287. 10
consequantur	29. 20	Erymanthus gigas	213. 35
Ecclesiæ sanctæ assertioni		-- in montem	214. 23
credendum	318. 25	Exemplis magis quam	
Eclipseos ratio	282. 24. &	verbis docendi pueri	
	298. 38		245. 26
Edendum ut vivas, non		Exemplis rudes melius	
vivendum ut edas	49.	doceri	32. 34
	31	Estensis familia	2. 27
Effectus a causa quid differat	178. 24	Euripidis mater ignoratur	121. 39
Electri vis attractiva	195.	Europa fertilis & bellicosa	
	15		79. 20
Elleboro neminem non		Eurus	149. 10
indigere	134. 13	Eurydiæ	35. 38
Eloquentiæ vis ac pretium		F.	
	20. 12	F abricius	24. 18
Elysi campi	103. 13	Fabula, non omnis	
Engonasis	275. 22	spernenda	8. 15
Engonasis occasus	279.	Facies pulcherrima quæ	
	19		315. 11
Ens quid	271. 10	Facundia absque consilio	
Entia incorporea, præter			III. 12
		Famæ	

Famæ inane studium	128.	rum ratio	104. 18
	39	Filiorum morbus & mori	
Famæ præmia post obitu-		quomodo ferenda	101
tum	190. 17		177
Famæ spes ad virtutem		Filiorum vitia parentibus	
impellit	2. 24. & 190. 20	imputanda	ibid. 337
Fatum causarum series		Finis optimus qui ultimus	
	178. 18		84. 222
Fati auctor Deus	193. 32	Fluminum perpetuus curr-	
Fato cuncta obnoxia	177.	us unde	297. 200
	22	Fontes unde	297. 299
Fatone an casu omnia fi-		Forma	69. 88
ant?	177. 7. seq.	Forma absque materia	
Fatorum ordo certus	181.	consistens, perfectior	
	3		308. 88
Fatis omnia regi	63. 22	Forma & materia naturæ	
Felix in terris quis	25. 6	principia	305. 155
--vere quis	90. 22. & 108.	Forma rebus esse tribuit	
	21.		305. III
--rarus ut Phœnix	91. 10	Formæ incorporeæ extra	
Felle carentia animalia		cœlum	208. 100
non irasci	164. 22	Formæ qua lege res ge-	
Fœmina nihil mendacius		nerent	289. 155
	58. 24	Forti viro ubique patriæ	
Ferreum seculum ubi a-			248. 131
stuti regnant	228. 3	Fortuna an regat morta-	
Fidelis nemo	98. 18	lia	184. 4.
Fides etiam inter conjun-		Fortuna quæ & Pluton.	
ctissimos rara	135. 14		199. 7
Filii ætate adhuc tenera		Fortuna rerum domina	
bene instituendi	101. 39	& opum donatrix	94. 24
Filii parentum plerumque		Fortuna veteribus Dea ha-	
similes	97. 40	bita	177. 17
Filiorum corrigendo-		--qualis Dea	ibid.
		For-	

Fortunæ bona nulli pro-
pria aut certa 237. 11
ideoq; spernenda 239. 39
Fortunæ comes libido 124.
24
Fortuna in rebus huma-
nis 94. 26. & 196. 30
Fortunæ jocus stultorum
imperium 229. 15
Fortunæ modestæ com-
mendatio 94. 10
Fortunæ potestas in ter-
ram & terrestria 196. 31
Fortunæ rete 186. 36
Fortunæ sola resistit vir-
tus 21. 11
Fortunata insulæ 154. 35
Fraus Pluti ancilla 36. 28
Fraus Veneri gratissima
99. 14
Fraudem fraude repellere
etiam jure licet 253. 24
Frugalitas veterum 25. 26
Fulgura unde 219. 16
Fulmina a Dæmonibus ci-
eri 225. 16
Fumo, hoc est vana gloria
nihil levius 239. 16
G.

GAdes 273. 14
Gallorum in Italia
bellum 208. 25
Ganymedes, qui & Aqua-
rius 281. 10

Ganymedis forma 19. 21
Gaudia eo dulciora quo
rariora 22. 14
Gemmæ aliis lapidibus
quare nitidiores 148. 21
Getæ 21. 10
Getuli 79. 23
Gigantes in Arcadia o-
lim 214. 29
Gloria vera post cineres
240. 11
Gloriæ humanæ vanitas
239. 16
Gloriæ vanum studium
238. 27
Gorgones 110. 17
Græci nugaces 60. 13
-- mendaces 91. 11. & 12
Græcia mendax 110. 22
Gravia ad centrum ferri
298. 32
Gulæ dæmon qualis 47.
37
Gulæ & laboris filius so-
mnus 50. 1
Gulæ nihil indignius ho-
mine 48. 4
Gula perire plures quam
gladio 49. 28
Gyges 191. 29

H.

HÆretici qui 87. 38
Harmonia 173. 14. an
recte de anima dicatur. ib.
Hecato-

Hectoris nobilit. 120. 18	tas ibid. infantia, puer-
Heliacus ortus & occa-	ritia,juventus,ætas gra-
fus 278. 27	vior & senectâ ibid.
Heliadû lacrymæ 160. 14	Hominis Philantia & scilicet
Helice 275. 17	entiæ persuasio 116. 11
Herculanus nodus 186. 15	Homini tactus & gustus
Herculeæ columnæ 297. 14	quam cæteris animarum
Hercules Ferrariæ Dux 2. 25	tibus perfectior 168. 33
Hercules quoque volu-	Hominem Deos affari
ptati succubuit 43. 20	posse coram & videre
Herculis gesta 43. 10. seq.	318. 22
Hermus aurifer 108. 17	Hominem veterem quomodo
Heroës qui 260. 22	modo exuere oporteat
Hædi fidus 276. 30	311. 10. seq.
Homo deorum simia &	Hominum diversa genera
rifus quando 115. 32	230. 1
Homo homini juvando	Hominum diversi colores
natura creatus 27. 1	225. 34
Homo homini maxime	Hominum ignorantia &
formidanda fera 135. 2	error 215. 23
Homo inter deos & bru-	Hominum pertinax cœci-
ta medius 173. 18	tas 13. 200
Homo quando felix 90. 22.	Hominis vita militia 124. 111
qua ratione diis gra-	Honos alit artes & virtu-
tus fiat 314. 19	tem 33. 88
Homo sermone tantum	Honor homini sufficiens
& manibus bestiis præ-	quis 131. 88
stat 88. 35	Honor qui confertur in-
Homo spiritualis quis	digno non honor ibid.
264. 20	Honor somnium ibid. 266
Hominis creatio 131. 13	Honor virtutis præmium
Hominis misera nativi-	316. 15
tas	Horatii nobilitas 121. 35
	Humana

I N D E X.

Humanæ vitæ considera- tio	226. 23	Infantiæ mala	131. 21
Humani generis calami- tas & miseria	131. 13	Inferi ad australem pla- gam	112. 37
Humiles a Deo amari	238.	Inferi an in terræ centro	215. 16
	22	Inferi re vera inter ho- mines	225. 12
Hyades	277. 16	Inferor. descriptio	136. 21
Hyale	249. 26	Inferos apud quid jam a- gatur	243. 3
Hydræ sidus	276. 10	ad inferos quavis etiam hora innumeros ten- dere	244. 13
ejus orrus	279. 26	Infinitum an ex finitis partibus	146. 22
occasus	281. 17	Infinitum nullum cor- pus	304. 31
Hydrochous	270. 12	Ingenium ex fato contin- gere	188. 17
Hyems	295. 10	Ingenio quosdam natura non arte donari	10. 22
-- unde	ibidem.	ab injuria abstinendum	234. 22
I.		Insani quale hominum genus	230. 1
Jana dæmon	267. 35	Inscitia errorum & scele- ris mater	13. 17
Icarus	5. 19	-- leges ridet	13. 10
Icari casus	128. 20	Insidiarum humanarum varii modi	135. 8
Ignavia vires hebetat	247.	Institutio quapti momen- ti	245. 18
	19	Insula stella censetur	155.
Ignis aëre levior	294. 15		12
Ignis animantia vivificans	163. 21		
Ignes in terra gigni mul- tos	301. 18.		
per aëra vo- lantes unde	294. 20		
Imperia prudentib. com- missa optime habere	227. 1		
Improbis perpetuus co- mes metus	4. 35		
Indoctus raro probus	246.		
	14		
Indulgentiar. merx	229. 2		

Insulæ fortunatæ	154. 39	dum malis exerceat ibid.	
Invidia amantibus metu- enda	65. 10	Juvenum studia	32. 21
Invidia maxime oculos infestat	224. 13	L.	
Invidiæ detestatio	65. 13	L Aborem citra nihil ee	
Invidiæ pater ac rex dæ- mon qualis	224. 8	gregium fieri	103. 22
Jovis ac Doxæ filii	215. 1	Laborem contemni spe &	
Jovis planetæ domus	274. 2	amore	259. 35
Jovis sphæra & motus	273. 19	Labore cur membra lani- gvescant	161. 11
Jovem latinis Deum sum- mum bonum dici	145. 1	Lampyrides	292. 22
Ira frænanda	240. 15	Lapis Philosophorum	
Ira stultis cognita	229. 27	qualis & quomodo im- ventus	249. 21
Iris Junonis nuncia	219. 30	Lapidis Philosoph. virtut- es	250. 11
Iris unde & ubi appareat	296. 32	Laudis studium inane	1288. 35
Italiæ bellum	208. 22	Leges ab imperitis maxi- me negligi	10. 11
Jucundum natura omnes querere	33. 35	Leges araneorum telæ si- miles	126. 11
Judæus bruciphagus	170. 37	Leges bello opprimi	2511. 244
Jura silent bello	251. 23	passim nummis succum bere	126. 100
Justitiæ studium	234. 22	Lectio animi esca	265. 12
a Justitia quæ potissimum abstrahant	ibid.	Lepus sidus	276. 99
Justos malum non pati	207. 7	Letheus fl.	111. 344
Justos quare Deus inter-		Leucothea	135. 300
		Libræ signi stellæ quot ejusdem ortus	277. 233 280. 99
		Liber an sit qui uxorem duxit	95. 34. & 100. 35
		Li-	

Liber qui habendus 189.	Clementis Papæ appa-
28	ratus 269. 1.
de libero arbitrio 187. 21	Lunæ corpus durum 282.
Libertas coelibatus peri-	22
culosa 101. 1. seq.	Lunæ domus 274. 11
Libertas omni pretio pre-	Lunæ ecclipsis unde 298.
tiosior 92. 30	38
--perniciosa res pueris 103.	Lunæ maculæ quidnam
29	292. 8
Libertatem vendere tur-	Lunæ arx 214. 28
pissimum 95. 14	Lunæ regio 292. 12
Libertate sine nil laudabi-	Lunæ ultima sphaera, ter-
le ibid.	risque proxima ibid.
Libertate nil magis gene-	-- ejus motus 273. 29
rosos decet ibid.	Lunam supra, bona & fe-
Libidine omnia plena 139.	licia omnia, infra mala
7	215. 30
Locum nullum esse fru-	Lunicolarum cum gigan-
stra, sed omnia inhabi-	tibus bellum 214. 10
tari 301. 26	Lux an aliqua sine cor-
Locum præter corpus nil	pore 305. 15
occupat 155. 40	Lux solis effectus 294. 8
Locustarum prodigium	Lucis divinæ particula soli
208. 28	impressa 306. 27
Lopadis & Uranii filia	Lucis subjectum ac fun-
Venus 60. 14	damentum an aër ibid.
Luciferi dæmonum prin-	Lucem etiam absque aere
cipis descriptio 224.	constare ibid.
21. seq.	Luxuria Pluti filia 36. 24
Lucretia 98. 12	Luxus divitum descriptio
Luctum mora mansve-	17. 30. seq.
fcere 101. 33	Libya angvifera 223. 10
Ad Lutherum tollendum	Lycæus gigas 213. 34
	--in montem 214. 23

Lyncei visus	190. 21	Maris diversa nomina	297
Lyræ fidus	276. 32. occa-		11
sus	280. 30. ortus ibid.	Marini rupes	242..
M.		Martis motus	218. 22
M Achaon medicus	254. 10	Matrimonium a Deo im-	
Magica arte cogi dæmo-		stitutum	60. 41
nes	185. 28. tam bonos	Matrimoniumne an vir-	
quam malos	185. 18	ginitas præstet	62. 4
Mala corporis & fortunæ		Maxima duo simul effi-	
quibus mala	208. 10. seq.	non posse	293. 33
Mala quatenus a Deo &		Medicina nisi perfecta pec-	
quomodo Deus per-		riculosa ars	106. 33
mittat fieri	198. 9	Medicinæ commendati-	
Mala unde proveniant	198		254. 14
	21	Medicus egregius num-	
Malorum cognitio non		quam mendicus	253. 344
mala	182. 8	Medici carnifices	106. 33
Malorum nostrorum cau-		Medici consulendi ratio	
sa peccatum	202. 27		105. 33
Malorum fons causa po-		Medici sophiæ & dialec-	
strema dæmon	198. 22	cticæ studiosi	106. 20
Malus omnis æger	203.	Medicorum imposturæ	
	33	ibid. & ignorantia ibid.	
Malorum hominum suc-		Medicorum nostra ætate	
cessus	172. 30	sophia	231. 11. seq.
Malis hominibus boni ni-		Medicis se committere	
hil contingere posse		non tutum, sed quibus	
	204. 15		107. 144
Malis quare interdum		Meditantes quare oculos	
gratificandum	73. 35	claudant	172. 55
Marmora quare aliis lapi-		Melphis	208. 233
dibus nitidiora	148. 21	Melicertæ	135. 311
Mare cur salsum	298. 10	Menarchus lunicular. rex,	
		deque eo plura	213. 25
		Mens	

Mens in nobis divina 189.	3	Monachorum descriptio	99. 18.	libido <i>ibid.</i>
Mentis acies	234. 18	in Monachorum quorundam libidinem	241. 12	
Mentis affectus diversis ex causis	133. 30	Monstra quoque non casu fieri, & cur ita dicta	183. 23	
Mentis bona	69. 10	Moralis vita	123. 27	
Mentis & carnis pugna	193. 13	Morbo in tempore occurrendum	105. 32	
Mentis oculi ratio	190. 14	Morborum turba quibus hominum vita infestatur	133. 21	
Mentis proprii orb.	157. 7	Mors nemini parcit	237. 7	
Mercurius Deorum nuncius	271. 11	Mors non metuenda, sed quibus	137. 28. & 141. 15	
Mercurius sublimatus	259. 22	Mors non omnia delet	172. 26	
Mercurii domus	273. 26	Mors perpetuus somnus	50. 30	
-- sphaera & motus <i>ibid.</i>		Mors quid	101. 31	
Merc. invocatio	248. 37	Mors somno quanto melior	135. 26	
Meridianæ plagæ descriptio	226	Mors ultima malorum meta	101. 22	
Metus perpetuus improbis comes	4. 32	Mortis commendatio	135. 27. seq.	
Miaistor dæmon, ejusque descriptio	224. 9	Mortis memor esto	234. 37	
Michael archangelus Sarcothecum æthere depulit	225. 11	Mortis prædiction.	188. 11	
Midæ stultitia	17. 17 seq.	Mortem a nemine non metui	115. 6	
ad Minervæ sacraria durum iter	127. 15	Mortem ultro accersere divinæ leges prohibent,		
Molochæus leo	18. 34			
Momi quæstio de monachis quibusd.	241. 7			
Monachi porci	<i>ibid.</i> 15			
Monachor. coelibat.	61. 14			

bent, quam vivere sa- tius 140. 35	gatur 177. 6. & 177. 11
Morte nihil certius vel incertius 187. 37	Mundus archetypus 317. 11
Mores a teneris receptos durare etiam in adultis 245. 18	-- spelunca latronum 1359 33
Mores nostro seculo prorsus extincti 4. 1	-- an alius adhuc supra coelum 156. 390
Mores, qui a teneris hau- riuntur, etiam senibus inesse 102. 5. seq.	Mundi ætas 293. 206
Morum honestas 4. 20	Mundi condendi quæ cau- sa fuerit Deo 293. 7
Moribus decorari homi- nes non vestitu 19. 24	Mundi divisio a summo creatore facta 158. 200
Mosi credendum 293. 15	Mundi princeps Christo- & Paulo quis dictus 1844 244
Motiva animæ vis quo- modo voluntati pareat 161. 15	Mundi hujus princeps fortuna, Pluton, Sar- cotheus 199. 77
Motus vitæ præcipuum indicium 159. 38	Mundi malitia 139. 244
Motus causa corporibus vita 149. 33	Mundi triplex portio 304 400
Motu & quiete res omnes distinctæ 286. 16	Mundum & quæ in ea sunt amore conservari 66. 111
Mundus an æternus, vid. Coelum. & 197. 39. & 293. 14	Mundum fugientes Mo- nachi immundum se- quuntur 61. 200
Mundus an propter ho- mines creatus 153. 33	Muneribus Deos non cor- rumpi 313. 277
Mundus an propter so- lum hominem condi- tus ibid.	Murenæ cum serpente conjugium 223. 181
Mundus an ratione re-	Musarum fons 110. 6 N.
	N Apræ 11. 6
	Narniæ ruina 208. 23
	Nata.

Natalium splendore glo-	Nectar	291. 31
riari stultum 120. 23	Nemrothi turris	214. 12
Natura diurna lex cunctis	Nequitiae nutrimenta, gu-	
rebus ab initio imposita	la & otium	61. 22
183. 12	Nili fragor	283. 30
Natura materno an no-	Nili septem ostia	78. 35
verca dicenda 230. 25	Nili fidus	276. 4
Natura minimis contenta	ejusdem ortus	277. 35
331. 9	& occasus	279. 23
Natura morborum quo-	Nisus rex in avem conver-	
rundam causa 104. 30	sus	51. 33
Natura non multo poten-	Nobilis an qui dives	118.
tior usus 102. 16. & 103.		23
6	Nobilis appellatio	123.
Naturæ lex		15
234. 26	Nobilis vere quis	119. 5
Naturæ lusus in monstris		& 34
ac informibus foetibus	Nobiles nomine tenus, sed	
edendis	re nebulones	119. 19.
183. 26		123. 5
Naturæ ordo quomodo	Nobilitas animi non cor-	
immobilis	poris decor	119. 4
288. 21	Nobilitas generis quid	118.
Naturæ vim assuetudine		30
quandoque frangi 102.	Nobilitas omni pretio di-	
17. & 26	gnior	118. 28
Naturæ totius considera-	Nobilit. vera quæ	120. 18
tio	Nobilitatis stulta æstima-	
271. 8. seq.	tio	117. 25. seq.
Naturam frenari quidem,	Nobilitatem per testa-	
non autem vinci posse	menta non relinqui	120.
102. 23		29
Natura quid sit	Nodus Herculeus	186. 16
289. 1	Nox quid	298. 35
Naturam solus Deus vin-		
cit		
288. 36		
Natura sine arte nil per-		
fectum profert		
103. 7		
Nebulæ unde		
294. 22		

- Noctes longiores aut breviores, quando & quaratione 298. 40
- Nubes unde 294. 32
- Numina amanda 315. 16
- O.
- O**bfsequio paratur amor 72. 14
- Occasus descript. 221. 28
- Occasus signorum triplex 278. 18
- Oceanus pro cœlo 155. 10
- Oceanus quare nympharum pater 245. 13
- Otium tempestivum vires reparat 246. 20
- Otium nequitiae nutrimentum 61. 22. vitiorum fomes 98. 9
- Otia vires debilit. 247. 19
- Oculi animi speculum 167. 16
- Oculos quare claudamus meditantes aliquid 172. 5
- Odoratus animæ vis 167. 7
- quomodo fiat 168. 20
- Ogygia 5. 15
- Oloris sidus 275. 21
- Omnia interire 35. 13
- Ophthalmia 127. 19
- Opinio lunam imitatur 151. 24
- Opposita oppotitis curari 105. 33
- Optima in terris Deuipauca esse voluit 320. .
- Ordo rerum pulcherrimus 178. 310
- Orestis & Pyladæ amicitia 75. 110
- Orientis descriptio 11. 11
- Orion navigantibus invius 28. 33
- Orion sidus 275. 33. ejusdem ortus 279. 15. occasus 280. 22
- Orpheus 40. 317
- Ortus signorum triplex 278. 200
- Ossa 122. 327
- Ostrea cyzicea 18. 88
- P.
- P**ædagogus qualis esse debeat 245. 222
- Pæon medicus 254. 100
- Paludes unde 297. 299
- Pamphages Uranii filius triguttur 60. 300
- Panchaia thura 37. 255
- Panis qui levior melior 148. 100
- Parentes morborum causa 104. 344
- Parentes quantum in filiis, quales evasuri sint, referant 245. 165
- Parentum nobilitas quanti momenti 128. 221
- Par.

Parnassi colles	1. 2	xime uxores cffendi	
Parfimonix laus	24. 32		100. 17
Parthenope	126. 34	Perfectissima duo simul	
Patientix commendatio		esse non posse	144. 18
	240. 23	Perfarum gazæ	21. 1
Patriæ bonorum in cœlis		Persephone	111. 33
	311. 25	Perseus	110. 20
Patrum sanctorum vita		Persei sidus	275. 24
	318. 19	Perusium	126. 35.
D. Pauli de prædestinatione locus translatio	196.	Pestis causa	105. 18
	20	Phantasia	162. 18
Pauper quanto securior divite	27. 10	Philocreus dæmon, ejus-que descriptio	222. 33
Pauperes minus expositi periculis, quam divites	21. 9	Philomela	39. 7
		Philosophix moralis difficultas	123. 29
Pauperes non despiciendi	237. 25	Philosophor. lapis	250. 13.
Pauperum neglectus	21. 1	ejus virtutes	248. 30
Paupertas æquo animo ferenda	237. 31	Phoenicis raritas, Græcorum figmentum	91. 11
Paupertas multis utilis	238. 13	Phyfica virtutis quam difficilis	126. 22
		Physicus, medicus, & clinicus	100. 10
Pax hominem maxime decet	251. 29	Pictorum audax inscitia	284. 17
Pacis studium maxime homines decet	240. 27	Pietas reliquarum virtutum janua	233. 26
Peccatis levioribus non offendi superos	314. 30	Piscium signi stellæ quot	277. 30
Pellex uxore quantum deterior ac incommodior	97. 30	Planetæ eorumque ratio	273. 20. & domus 274. 3
Pellicis concubitu ma-		Planetæ etiam ventorum caulæ	296. 18

- Planetarum epyclicl 285.
 37. seq.
 Plato 7. 4. Socratis di-
 scipulus 122. 10. mundi
 lumen 69. 23.
 Platonis ideæ 308. 19
 sententia de astris fixis
 284. 36
 Plotinus divinus 159. 13
 Pluviæ unde 294. 22
 Plutonis in aula quid jam
 fiat 243. 3
 Pœnitentia sera 236. 6
 Polyphemi armenta 14. 1.
 oculus 190. 15
 Pompeji extincta stirps
 121. 9
 Pontifices an dulcius vi-
 vant cæteris mortalibus
 91. 32
 Pontifices bellicosi Christi
 dogma num secuti 267.
 7. & 8
 Pontificum rapina 139. 35
 Precum assiduitate vin-
 cendi superi 316. 25. seq.
 Primordia sive principia
 rerum an lis & amicitia
 160. 19
 Primum mobile 273. 8
 Principium rerum uni-
 cum tantum 143. 7
 Principia esse perspicua
 debere 159. 30
 Principia naturæ duo, ma-
 teria & forma 281. 33
 289. 200
 Princeps mundi quis Chris-
 to & Paulo dictus 1844
 244
 Principis imago vulgus
 223. 344
 Principum nostri tempo-
 ris studia 140. 199
 Principum in ferendis sa-
 cerdotum flagitiis osci-
 tantia 229. 66
 Probitas exulat 125. 188
 Probitasne an scientia
 præstantior 8. 300
 Probitate nihil amabili-
 us 74. III
 Probum pariter doctum-
 que esse egregium 2467
 322
 Prodigalitas cavenda 267.
 177
 Prodigia bello Italiam ve-
 xante visa 208. 277
 Prophetarum vaticinia un-
 de 175. 133
 Proteus 181. 255
 Prudens 109. 188
 Prudentia 69. 177
 Pruina unde 294. 23. &c
 295. 100
 Psittacus 39. 83
 Pueri qualis debeat esse
 ad

ad Philosophiam intitu- tutio 245. 18	Ratio lumen ac vis animi qualis 190. 12
Puerorum turpis amor 20. 18. & 20	oculus mentis ibid. 14
Pueris blandiri pernicio- sum 104. 11. & 12	Ratio paucorum ut opi- nio multorum 117. 32
Pueris pro vera sapientia Poëtarum nugas præle- gi 232. 18	-- quomodo affectibus succumbat 192. 28
Puerilis ætas educationi ac disciplinæ maxime i- donea 102. 7	Rationis cum affectibus certamen ibid. 34
Pueritia quomodo a ma- gistris coërcenda 126. 24	Rationi credendum in ambiguis 287. 19
Putei unde 297. 29	Ratione quinam regantur 151. 22
Pyræmon 5. 12	Ratione sana paucissimos uti 134. 10
Pyrois solis equus 53. 12	Religionis usus 170. 31
Pyrrha 253. 18	Remisses dæmon 268. 16
Pythagoræ litera 235. 30	Rerum usuram non res ipsas mortalibus a na- tura traditas 138. 28
Pythagoras Samius 159. 12	Rete Rhamnusiæ 186. 36
	Rete imago vulgus 223. 33. & 229. 23
Q.	Reges an cæteris mortali- bus dulcius vivant 91. 32
Q uercus uno ictu non cadit 316. 29	Regum perpetuus comes metus 92. 26
Quies animum reficit ac vigorem revocat 175. 39	Regum rapina 139. 34
Quiete & motu res omnes distinctæ 286. 16	Rhamnusia 186. 36
R.	Rixa ferar. propria 240. 26
R ana bovem æquare volens rupta 128. 22	Roma a Gallis direpta 208. 23
Ratio prudentum rectrix at opinio vulgi 159. 19	Romæ luxuria & gula re- liquaque flagitia 268. 18
	Roma-

- Romani imperii ruina ex
superbia 238. 18.
- Romanor. ambitio 130. 1
- Romanor. nobilitas vir-
tute parta 120. 7. vitiis
amissa ibidem.
- S.
- S**agitta fidus 275. 27
- Sagittarii signi stellæ
quot 277. 28
- Salamandras in igne vi-
vere 291. 12
- Salis montes in mari 297.
36
- Salmonis 62. 34
- Sancti Patres eorumque
vita solitaria 318. 14. seq.
- Sanguis calefactus an mo-
tus causa 160. 2
- Sanis omnia sana 208. 8
- Sanitatis curandæ ratio
104. 22. & 105. 23
- Sapere Deorum propri-
um 128. 10
- Sapere frustra qui sero sa-
pit 257. 7
- Sapiens Diis amicus 255.
27
- Sapiens pacis studiosus e-
sto 240. 28
- Sapiens quando quis fiat
96. 13. quantum reli-
quos mortales antecel-
lat 108. 39
- Sapiens quo ordine quies-
cat 45. 3. rationem nor-
sensus sequitur 189. 288
- solus liber ibid.
- uno minor Jove ibid.
- Sapientis exemplum &c
imago 258. 100
- Sapientem an etiam bellâ
gerere deceat 251. 133
- in senectâ quid de-
ceat 254. 255
- in terris nullum re-
periri 269. 155
- quæ ars potissimum
deceat 253. 266
- Sapientibus tantum om-
nis imperium commit-
tendum 239. 266
- Sapientia Diis similes red-
dit mortales 108. 100
- Sapientia fædum pectus
non inhabitat 109. 133
- peccati expers 186. 11
- fera stultitiæ proxi-
ma 236. 21. sola animi
cultrix 231. 26. solis di-
vis convenit 269. 200
- tristitiam curasque
gignit 133. 211
- Sapientia vera quæ 231.
15
- Sapientis descriptio 108.
24. seq. vulgo invisa
255. 15. laus 232. 10. seq.
- Sarco--

Sarcotheus 199. 8. mundi princeps ibid. Dæmonum princeps & Rex	224. 21	Serpentis veneno depolito murænam amicam petentis, seque postea conficientis descriptio	223. 18
Sarracilus dæmon	267. 35	Serpentis veterem pellem exuentis descriptio	315. 2
Sathiel dæmon	ibid.	Servus quis & quam miserum servire	94. 30
Saturnii gramen	274. 2	Sibyllæ furor	158. 34
Saturni sphaera & motus	273. 17	Sibyllarum castitas	62. 3
Saturno rege aureum fæculum	38. 12	Sidera directæ & obliqua quæ	274. 29
Sceleris in homine sedes ubi	218. 15	Sidera errantia	274. 2
-- soror stultitia	193. 27	Sidera quo quæque modo oriantur aut occidunt	278. 35
Scientiam nostram ex rebus nasci	182. 35	Siderum lapsus	294. 16
Scoria	148. 8	Siderum vis in nascentes	245. 4
Scorpionis signi stellæ quot	278. 11. seq.	Sinon	5. 15
Scorpii ortus	280. 20	Sirius	18. 36
Scorpiones unde	224. 18	Sisyphi saxum	14. 30
Scylla	42. 30. & 51. 26	Societas prava vitanda	245. 30
Sebethydes unde	208. 26	Sol cur luceat	305. 8
Seculi nostri mores execrandi	27. 11	Sol lucis causa	294. 8.
Semele	49. 15	mundi archetypi Deus summus	157. 15
Sensus gaudia quatenus licita	46. 16	Sol quare præter cæteros planetas scintillare videatur	285. 40
Sensus mentis sidera	169. 12.		Solis
rationis ministri	191. 16		
Septentrionis signa	274. 14		
Serpens fidus	275. 27		

Solis circulus obliquus	272. 25	Somnus nullus sine aëre	283. 13
Solis domus	274. 9	Soni causa	168. 8. seq.
Solis cursu variari tempo- ra	299. 15	Sophia	337. 177
Solis materia luci aptissi- ma	306. 36	animi cultura	231. 100
Solis motus a reliquis sex planetis diversus	285. 35	Sophia vera quæ ibid.	15.
Solis sphaera & motus	273. 21	quæ non	ibid. 233
Soli impressa divinæ lu- cis particula	306. 27	Sophus quo ordine quis fiat	245. 33
Solem in cœlo lucere so- lum, ab eoque reliqua omnia astra lumen ac- cipere	292. 10	Soractis incola sapiens	257. 141
Soles tres apparentes quid	297. 3	Spes pharmacum nobis naturæ consilio datum	153. 24
Solatia quo rariora eo dulciora	22. 7	Spei calcar	259. 29
Solitaria vita aut insana aut divina	318. 15	Sphærarum octo motus primo mobili contra- rius	283. 14
Solitudo sapientem quan- do deceat	308. 10	Sphærarum superficies le- vissima	283. 23
Somnus mortis imago	135. 26	Sphærica figura omnium perfectissima	284. 9.
Somnus pacem mortali- bus affert solus	135. 18	Spiritualis homo quis	264. 21
Somnus quid	136. 17	Spiritus Sanctus assidue petendus	259. 32.
Somni quietem quibus infestari natura voluerit	135. 22	eiusdem in subliman- dis animis vis	259. 20. & 21
		Spiritus motus intra vi- scera animæ minister	160. 30
		Stagna	

Stagna Erebi tria; limo- sum, spinosum, fumo- sum 218. 25	Stultorum infinitus nu- merus 134. 12 -- maxima turba 152. 23
Stellæ Deorum templa 234. 20	Stultis creandis natura gaudet 153. 22. seq.
Stellæ dura corpora 282. 22	Stultos esse quare natura voluerit ibid.
Stellæ pro insulis 155. 12	Stultitia hominum unde 153. 3. 218. 9
Stellæ sua cuique vis 284. 24	Stultitia humani generis mater ac nutrix 134. 17
Stellarum delapsus 294. 16	Sceleris soror 193. 27
Stellarum diversa a cœlo species 284. 33. item virtus & splendor ibid. 24	Stultitia pharmacum no- bili consilio datum na- turæ 153. 24
Stellarum fixarum motus 285. 27	Stultitiæ fons unde 129. 3 -- origo 218. 9
Stellæ quare scintillare vi- deantur 285. 28	Stultitiæ humanæ sedes 218. 20
Stellarum motus a Diisne an per se 288. 29	Stupor ex crapula 247. 15
Stomachi morbus ex e- brietate 49. 27	Substantiæ sedes cœlum 180. 17
Strongylus 5. 11	Substantiam in terris cer- ni nullam posse 150. 15
Studiosis literarum facul- tatibus opus 20. 28	de Summo bono diversæ opiniones 13. 33. seq.
Studia literarum ob vo- luptatem 32. 38	Superbia 124. 25 -- rebus secundis cogna- ta 225. 7
Stulti magistratus fortu- næ jocus 229. 15	Superbiæ stagnum 218. 30
Stulti quale hominum ge- nus 228. 10	Superi amandi 315. 18 -- a quibus amentur ibid. 21
	Super-

Superstitio unde	99. 27	Terra elementorum vi-	
D. Sylvestri templum in		lissima	148. 288
Soracte	259. 8	& quasi fax	ibid.
Symplegatics	15. 7	Terra infima	149. 144
Syren. voluptas	235. 15	-- reliquis elementis infir-	
		mior	ibid. 155
T.		Terra & mare punctum	
		tantum reliquo mundo	
T Actus animæ vis	167.	collata	154. 111
	9	Terra & mari quodlibet	
-- cunctis animantibus		astrum majus	ibid.
ineft	168. 29	Terra lacrymarum vallis	
-- quomodo fiat	ibid.		311. 331
	27	Terra mundi stabulum	
Tagus aurifer	13. 36. 252.		ibid. 355
	16	Terra malorum parens	
Tantalus auri typus	17.		ibidem.
	24. & 205. 18	Terra vilissima mundi	
Talpa bipes	264. 10	portio	319. 3
Tempus omnia fert ac		Terra mater & noverca	
rapit	120. lin. ult.		260. 25
Tempus cognoscendum		Terra opacum sidus	
	236. 10		158. 9
Temporis & loci habenda		Terræ globum sol assidue	
ratio	73. 36	circuit	298. 35
Temporis fugacitas	236.	Terræ pars qualis Ocea-	
	11	no tecta, qualisque reli-	
Tempore omnia consumi		cta nobis	298. 15
	79. 15	Terræ præfectus a superis	
Tempora solis cursu va-		homo	ibid. 23
riantur	299. 15	Terram habitari totam	
Terra breve hospitium	311.	undique	299. 24
	25	Sub terra etiam homines	
			ibid. 20
		Terra-	

I N D E X.

errarum præses dæ-	Typhurgi descriptio
non malus 198. 25	220. 30
t terris nihil puri fed	V.
nixta omnia 180. 8	V Aletudo 69. 8
haumantiæ laus 50. 35	Valetudo omni
& 219. 30	censu præstantior 104.
hebæ Oèdipodonia	23
41. 1	Vapor duplex 294. 24
heorea scopulus 210.	Vaticiniorum certitu-
21	do unde 182. 20
hesaurus ubi, ibi cor	Venenum quatenus
238. 11.	bonum 83. 26
icini ruina 208. 23	Ventus ex resoluta a-
igride sævior 56. 33	qua 296. 27
imalphes Aretes fili-	Venti cardinales qui &
s 59. 33. & 116. 37	quot 295. 14
ejusque colloquium	Venti unde 294. 23
213. 9	Ventorum in aëre po-
itulorum nostra æta-	testas quanta 295. 10
e arrogantia 123. 8	- - eorundem vires
onitrua à dæmonibus	ibid. 29
ieri 225. 14	Ventorum materiæ
onitru unde ibid. &	296. 9
150. 26	- - causa movens ib.
rabes ignitæ in aëre	& 296. 18
306. 32	Veneris domus 274.
ropicus cancri 272.	10
16	Veneris sphæra & mo-
riton 28. v. ult.	tus 273. 24
yphones 28. 29	in Venere nemo fidelis
yphurgus dæmonum	99. 13
ex 221. 26	Vergiliæ 277. 15
	Z Veri-

I N D E X.

Veritas aureus ramus	premitur	533
&c.	115. 19	
Veritas lumen invisum	Virtus florente adhuc	
117. 16	ætate amplectenda	12
Vertumnus	181. 25	
Verum cognoscere De-	fistit	221
orum proprium	127. 22	
Vesper	51. 33	
Vestales	61. 33	
Vestis usus quis	24. 33	
Vestium luxus	18. 27	
Vestium splendor au-	Virtus fortunæ sola	
toritatem parit	18. 38	
& gratiam	19. 24	
{ Victimæ } fidus	278.	
{ Hostia }	10	
- - ejus ortus	280. 22	
Victus habenda ratio	107. 18	
Vigiliis nimis & cor-	Virtus prima Deum	
pus & mentem cor-	lere	233
rumpi	107. 31	
Vigorem requie inter-	Virtus propter se, in	
jecta restitui	propter honorem	
246. 21	tenda	133
Vir bonus pacis studio-	Virtus sola non fa-	
fus	beatum	900
248. 28	Virtutis in cœlo fee-	
Virginitas vera diis	103	
gratissima	ejusdemq; descrip-	
251. 5	ibid.	
sed cui concessa	ibid.	
ib. 9	difficile	152
Virtus adversis agitata	Virtutis nostro te-	
nitescit	pore neglectus	96
207. 22	Virtutis pars mor-	
Virtus celsior exit cum	quam amara & diff-	
	lis	123
	item altera Physica	

I N D E X.

Virtuti nihil magis ad- versum quam volu- ptas 135. 11	Vita hæc fragilis quare contemnenda 312. 20 & petenda alia ibid.
Virtuti tutissimum u- bique viaticum & pa- tria 248. 13	Vita moralis 123. 27 quam difficilis ibid.
Virtutem citra præ- mia negligi 7. 21	Vita morte pejor 265. 20 somnia 266. 9
Virtutem etiam vulgo suspici 20. 5	Vitæ hujus calamitas sæpe meditanda 266. 14
Virtutem fortunæ non cedere 248. 12	Vitiorum catervæ in terrâ unde 198. 16
Virtutem utilitate & honoribus ali 33. 8 gratiosos reddi 20. 1	Viventis corpus quo- modo grandescat 163. 19
Virtutum præcepta 233 20	Ulyssis focii in porcos mutati 43. 36
Vim vi repellere etiam jure licitum 253. 24	Voluntas animi virtus 69. 11
Vifus animi hospit. 166. 23	Voluptas fugienda 42. 31
Vifus ebrietate turba- tur 151. 2	Voluptas jucundior quo rarior 22. 34
Vifus quo pacto fiat 166. 32	Voluptas quænam di- gnior divitis an pau- peris 23. 29
Vifus sensuum præ- stantissimus 166. 10	Voluptas summum bo- num 33. 33
Vita corporis qualis 263. 31	Voluptas ferva magis quam regina vocanda 43. 38
Vita corporibus mo- vendi causa 149. 33	Voluptas sola non facit beatum 90. 13
Vita duplex corporis & animi 260. 16	Voluptas stultos pra- vosque reddit 44. 27

I N D E X.

Voluptatis descriptio	42. 13	Utile omnes jam præter virtutem sequi	966
Voluptatem propter omnia fiunt	33. 14	Uxoria fides	97. 11
Voluptati fræna imponenda	234. v. ult.	Uxor an ducenda sapienti	250. 28
Voluptate nihil perniciosius	21. v. ult.	Vulcanus	9. 33
-- nil magis virtuti adversum	235. II	Vulgus bellua	230. 11
Votum castitatis quale	61. II	X.	
Uranix invocatio	281. 24	X Erxis agmina	221. 1. 1
Ursæ utriusque signum	275. 17. & 276. 14	Z.	
Ufus naturam parturit	102. 16	Z Ephyrus	51. 26. 1499
		Zodiacus	10. & 295. 11
		Zodiaci duodecim signa eorumque nomina & latitudo	274. 11

F I N I S.

famoso è il poema intitolato
Zodiacus Vite, perchè da' XII segni del
zodiaco prende il titolo dei 12 libri
de' quali è diviso; e abbraccia diversi
precepti morali per ben condurre la vita.
L'autore si dice Marcellus Palingenius
Stellatus, il qual nome, oltre l'esser posto
a fronte al libro, videsi anche formato
alle iniziali de' primi versi del pri-
mo libro. Il Gerdasio (Specimen Nat: res:
p: 317) accenna una lettera del Sig:
Gi: Bacciolati da me non veduta,
alla quale osserva che Marcello Pa-
lingenio è anagramma di Pier Angelo
Panzolli, cui però egli crede autore
di quel poema; ma io non so se alla
nuova egli ne accetti, tranne
quella dell'anagramma, la qual non
è di gran peso. Certo il Giraldi, che
in questo Poeta ha fatta menzione
(Diol: 2. di Poet: suor: temp: p: 569)
lo dice semplicemente Marcello Pa-
lingenio, e non accenna che fosse
questo un nome finto, nè a me par

veriginale, da sotto un nome finto,
vollesse ci dedicare, come fece, quel
suo poema al duca di Ferrara Etcole
secondo. Il soprannome di Stellatio
probabile che venga dalla Stellatio
luogo del Ferrarese, che potè esser la
patria di questo poeta. Egli vivè
fin dal principio del secolo; perciò
ricorda un lavoro in carta da se uede
in Roma a tempi di Leon X (lib: III
846, cc). Vogliono alcuni ch'ei fosse
prof. medico del detto duca; ma non
veggo che se ne arrechino sicure
prove. Il suddetto poema non è
molto lodovole, nè per l'invenzione
di cui non o'ha idea, nè per l'eleganza
che non è molta. Una certa naturale
facilità è il maggior pregio che vi
si scorga. E forse sarebbe esso me-
diocre, se l'autore non vi avesse
sparsi per entro alcune fine invettive
contro i monaci, contro il clero, e
contro gli stessi romani pontefici.
Ciò face credere che il Polingenio
fosse imbevuto dell'eresia de'

Novatori; e perciò, poiché egli fu
morto, come narra il Giordani, ne fu
dato alle fiamme il cadavere. Ciò
non ostante, benchè le accennate
invettive troppo male convergano
a uno scrittore cattolico e pio, os-
sia non sembra che il Palingenio
si dichiarasse seguace di alcuna
eresia, anzi egli nella prefazione
del suo poema protesta di sog-
giacere ogni cosa al giudizio
della chiesa cattolica.

Tiraboschi.

Stor: della Letter: Ital:

Tom: VII. P. IV. 1386.

Edizione di Venezia.

1796.

Handwritten text in a cursive script, likely from a 17th or 18th-century manuscript. The text is written in brown ink on aged, yellowed paper. The handwriting is dense and somewhat difficult to decipher due to the cursive style and fading. The text appears to be a continuous paragraph or a list of items.

Handwritten text in a cursive script, likely from a 17th or 18th-century manuscript. The text is written in brown ink on aged, yellowed paper. The handwriting is dense and somewhat difficult to decipher due to the cursive style and fading. The text appears to be a continuous paragraph or a list of items.

